

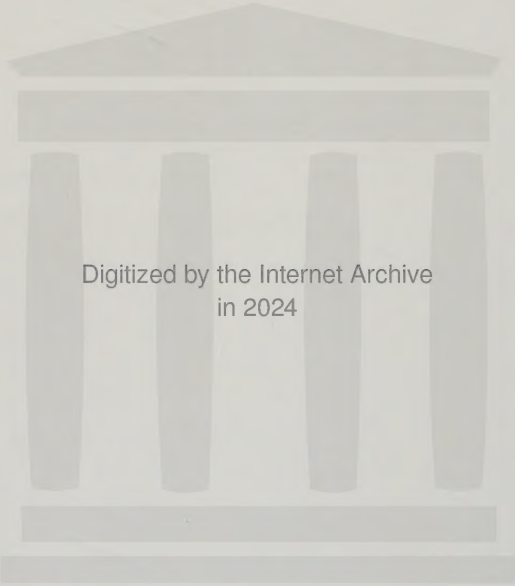

KVINNAN

PÅ

CLAIRE MESSUD

ÖVER-
VÅNINGEN

Digitized by the Internet Archive
in 2024

TACK!

Genom att välja en klimatsmart pocket från Månpocket bidrar du till vårt arbete för att göra produktionen av pocketböcker miljövänligare.

Vår vision är att ge ut böcker där man tagit hänsyn till miljön i varje steg av produktionen – och vi strävar efter att bli ännu bättre.

Vi har därför valt att trycka alla våra böcker på FSC-märkt papper. FSC står för Forest Stewardship Council och är en oberoende, internationell organisation som verkar för socialt ansvarstagande genom ett miljöanpassat och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar. FSC:s regelverk slår bland annat vakt om hotade djur och växter, om hållbart och långsiktigt bruk av jorden och om säkra och sunda villkor för dem som arbetar i skogen.

För de utsläpp som trots allt inte går att undvika i bokproduktionen klimatkompenserar vi genom Climate Friendly. Vi bidrar härigenom till utbyggnaden av hållbar utvinning av förnybar energi, såsom vindkraft.

Vill du veta mer? Besök www.manpocket.se/klimatsmartpocket

Claire Messud

**KVINNAN PÅ
ÖVERVÅNINGEN**

Översättning Eva Johansson

Denna Månpocket är utgiven enligt överenskommelse med
Bokförlaget Natur & Kultur, Stockholm

Omslag: PdeR®
Omslagsbild: Getty Images

Originalalets titel: The Woman Upstairs
Copyright © Claire Messud 2014
All rights reserved
Published by arrangement with the author c/o Ulf Töregård
Agency AB and Georges Borchardt, Inc.
Tryckt hos ScandBook AB, Falun 2015

ISBN 978-91-7503-417-1

Till Georges och Anne Borchardt
och, som alltid, till J.W.

Alla ser det som du synes vara, men få begriper vem du är.

Machiavelli, *Fursten*

Endast ett fåtal förstår den rent subjektiva karaktären hos den företeelse som kallas kärlek, och hur den liksom skapar en andra personlighet helt olik den som utåt bär samma namn, en personlighet som till större delen fått form av oss själva.

Marcel Proust, *På spaning efter den tid som flytt*

Åt helvete med alla lovvärda ideologier.

Philip Roth, *Sabbaths teater*

DEL ETT

I

HUR FÖRBANNAD ÄR JAG? Det vill du inte veta. Ingen vill veta något om *det*.

Jag är en fin flicka, jag är en snäll, präktig, ambitiös flicka och en god dotter, och jag har aldrig snott någons pojkvän och jag har aldrig svikit en väninna och jag fann mig i mina föräldrars skit och min brors skit och förresten är jag ingen flicka, jag är för helvete över fyrtio år gammal och jag är bra på mitt jobb och fantastisk med barnen och jag höll min mamma i handen när hon dog efter att ha hållit henne i handen i fyra år medan hon var döende, och jag pratar med min pappa i telefon varje dag – varje dag, märk väl, och vad har ni för väder på er sida om floden, för här är det rätt grått och lite tryckande också? Det var meningen att det skulle stå "Stor konstnär" på min gravsten, fast om jag dog precis nu skulle det stå "En fin lärare/dotter/vän" i stället, men det jag egentligen skulle vilja skrika och dessutom få skrivet med stora bokstäver på den där graven är FAN TA ER HELA BUNTEN.

Så känner väl alla kvinnor? Det enda som skiljer är hur medvetna vi är om att vi känner så, hur nära kontakt vi har med vår vrede. Vi är furier allihop, utom de som är för kor-

kade, och jag har börjat oroa mig för att vi hjärntvättar dem ändå från vaggan så att till och med de smarta kommer att vara för korkade till slut. Vilka jag pratar om? Jag pratar om andraklassarna i Appletonskolan, ibland till och med förstaklassarna, för när de väl börjar trean och kommer till mitt klassrum är de ohjälpligt förlorade – det enda de har i huvudet är Lady Gaga och Katy Perry och manikyr och häftiga kläder och hur de ser ut i *håret*! De bryr sig mer om sitt hår och sina skor än om galaxer och fjärilslarver och hieroglyfer. Hur kunde vi gå från sjuttioalets revolutionära tankar till dagens läge, där att vara kvinna är att spela dum och vara snygg? ”Hon var en snygg kvinna” vore ännu värre att ha på sin gravsten än ”plikttrogen dotter”, det var självklart en gång i tiden. Men idag är vi besatta av det yttre.

Det är faktiskt därför jag är så förbannad. Inte på grund av att man måste vara så duktig och snäll och ansvarsfull när man är kvinna – eller rättare sagt när man är *jag* – för det är väl den börda man har att bära som människa. Jag är förbannad för att jag har kämpat så hårt för att ta mig ut ur spegelsalen, denna värld av hyckleri och förställning, det vill säga min värld på amerikanska östkusten under tjugohundratalets första decennium. Och bakom varje spegel finns en annan jävla spegel och i slutet på varje korridor finns en annan korridor och Lustiga huset är inte lustigt längre och inte ens roligt, men ingenstans finns en dörr markerad **UTGÅNG**.

På tivolit varje sommar när jag var liten brukade vi gå till Lustiga huset, med dess skrämmande gipsansikte, två våningar högt. Man gick in genom munnen, mellan de gigantiska tänderna och längs den knallrosa tungan. Bara på det där ansiktet borde man ha fattat. Det skulle föreställa kul, men det var bara otäckt. Golven bågnade eller krängde från sida till sida och väggarna var sneda och rummen målade för

att förvränga perspektiven. Det blinkade och tutade i trånga vibrerande korridorer täckta med speglar där man blev tjock eller långsmal eller vändes upp och ner. Ibland sänktes taket eller höjdes golvet eller så hände båda sakerna samtidigt och jag trodde att jag skulle bli ihjälklämd som en insekt. Lustiga huset var mycket läskigare än Spöktåget, inte minst för att det var meningen att jag skulle ha roligt. Jag ville bara hitta ut. Men dörrarna som det stod UTGÅNG på ledde bara till nya galna rum, till ändlösa svajiga korridorer. Det fanns en enda väg genom Lustiga huset, ohygglig från början till slut.

Jag har äntligen insett att livet självt är Lustiga huset. Det enda man vill är att komma fram till dörren som det står UTGÅNG på och fly till en plats där det Riktiga Livet pågår, men man hittar den aldrig. Eller, det är inte helt sant. För några år sedan fanns det en dörr, flera dörrar, och jag valde dem och jag trodde på dem och för en tid inbillade jag mig att jag hade lyckats ta mig ut i Verkligheten – och Gud, vilken underbar och skrämmande och intensiv upplevelse det var, vad *annorlunda* det kändes – tills det plötsligt gick upp för mig att jag hade varit instängd i Lustiga huset hela tiden. Jag hade blivit lurad. Dörren med utgångsskylten hade inte alls varit en utgång.

Jag är inte galen. Förbannad: ja. Galen: nej. Jag heter Nora Marie Eldridge och är fyrtiotvå år gammal – vilket är mycket mer medelålders än fyrtio eller fyrtioett. Varken gammal eller ung. Varken tjock eller smal, lång eller kort, blond eller brunnett, varken snygg eller alldaglig. Ser väl rätt bra ut ibland, är nog den allmänna meningen, ungefär som hjältinnorna i de Harlequinromaner som jag läste drösvis av i ungdomen. Jag är varken gift eller skild, jag är singel. Det som förr i tiden

kallades gammal ungmö, fast det begreppet används inte längre eftersom det antyder att man är förtorkad, och det är det ingen som vill vara. Fram till förra sommaren var jag lärare i tredje klass på Appletonskolan i Cambridge, Massachusetts, och kanske går jag tillbaka till det igen, jag vet faktiskt inte. Jag kanske sätter världen i brand i stället. Det är alls inte omöjligt.

Du ska veta att även om jag är ful i mun så svär jag inte inför barnen – utom någon enstaka gång då jag undslipper mig ett okontrollerat "Skit också!", men bara dämpat och bara i nödfall. Om du undrar hur en så arg människa kan undervisa barn, kan jag försäkra dig att alla människor kan bli arga och somliga har lätt för att bli det, men för att vara en bra lärare måste man ha en smula självkontroll, och det har jag. Jag har mer än en smula. Det är så jag är uppfostrad.

För det andra är jag ingen källarmänniska – eller källarkvinna – som hyser agg mot hela världen på grund av mitt olyckliga liv. Eller förresten, det är inte så att jag inte *i någon mening* är en källarkvinna – det är vi väl alla, vi som tvingas avstå, böja oss och stiga åt sidan, osedda och ouppskattade och otackade. Vi är talrika i tjugo- och trettioårsåldern och formligen oräkneliga i fyrtio- och femtioårsåldern. Men världen skulle veta, om världen brydde sig det minsta, att kvinnor som vi inte håller till i källare. Ingen Ralph Ellison-källare full med glödlampor för oss, ingen metaforisk Dostojevskijunderjord. Vi är heller inte den galna kvinnan på vinden – hon får alltid mycket uppmärksamhet på ett eller annat sätt. Vi är kvinnan på övervåningen. Vi finns alltid en trappa upp. Vi är den tysta kvinnan i lägenheten längst bort i korridoren, hon som alltid sopsorterar, som ler och hälsar glatt i trappan och bakom vars stängda dörr det aldrig hörs ett knäpp. Vi lever våra liv i stilla förtvivlan, vi kvinnor en trappa upp, med eller utan en satans katt eller odräglig flå-

sande labrador, och inte en själ märker att vi är rasande. Vi är fullständigt osynliga. Jag trodde inte att det kunde vara så, att det gällde mig, men jag har fått lära mig att jag inte är ett dugg annorlunda. Nu är frågan hur jag ska dra nytta av det, hur jag ska använda den där osynligheten, få den att brinna.

Livet går ut på att bestämma sig för vad som är viktigt. Det handlar om vilken fantasi som ska styra verkligheten. Har du någonsin funderat på om du helst skulle vilja kunna flyga eller vara osynlig? Det har jag frågat folk i årtal, i tron att deras svar visade vilka de var. Jag är omgiven av en värld av flygare. Barn är nästan alltid flygare. Och kvinnan en trappa upp, hon är också en flygare. Vissa giriga personer undrar om man inte kan välja både och, och några få – jag tänkte alltid att det var de där sluga jävlarna, maktmänniskorna, de med kontrollbehov – valde osynligheten. Men de flesta av oss vill flyga.

Minns du de där drömmarna? Jag har dem inte längre, men jag älskade dem när jag var ung. Att stå inför en hopp-lös situation – hundar som förföljde mig eller en rasande man med en påk i högsta hugg – och bara kunna vifta med armarna och sakta stiga rakt upp i luften, som en helikopter eller en apoteos, och fritt sväva bort. Jag gled över takåsarna, buren av vinden, och red på luftströmmarna som om de vore vågor, över åkrar och staket, längs stranden och ut över det krusade indigoblå havet. Och ljuset över himlen när man flyger – minns du det? Molnen som upplysta kuddar, täta och fuktiga när man gav sig in i dem, och aah! uppenbarelsen när man kom ut på andra sidan. Att flyga var allt en gång i tiden.

Men jag har kommit fram till att det är fel val. Man tror att man äger världen, men i själva verket flyger man alltid

bort från någonting, och hundarna eller mannen med påken försvinner inte bara för att man inte längre kan se dem. Det är de som är verkligheten.

Att vara osynlig gör däremot allting mer verkligt. Man går in i ett rum där man inte befinner sig och man hör vad folk säger när de inte vaktar sin tunga, man ser hur de betar sig när man inte är med. Man ser dem utan sina masker – eller med sina olika masker, för plötsligt kan man se dem var som helst. Det må vara smärtsamt att få reda på vad som händer när man står gömd bakom draperiet, men vid Gud, sedan vet man.

Så jag hade fel under alla dessa år. De flesta i min omgivning också. Och särskilt nu när jag har lärt mig att jag verkligen är osynlig, måste jag sluta upp med att vilja flyga. Jag vill sluta behöva flyga. Jag vill göra om allt från början, fast samtidigt inte. Jag vill att min intighet ska räknas. Tro inte att det är omöjligt.

ALLT BÖRJADE MED POJKEN. Med Reza. Till och med när jag såg honom sist, i somras – för allra sista gången – när han inte längre var och inte på många år hade varit densamme utan nästan en ung man, med pubertetens ologiska proportioner, långa näsa, finnar och målbrottsröst, kunde jag fortfarande skönja den perfektion som en gång varit hans. Det skimrar om honom i minnet, åtta år gammal, en fulländad pojke, ett barn i en saga.

Han steg in i mitt klassrum sent den första dagen på terminen, allvarsam och osäker. Han såg sig omkring med stora grå ögon och de täta ögonfransarna skälvde trots hans uppenbara försök att kontrollera dem, att inte blinka och framför allt inte gråta. Alla de andra barnen – varav jag kände igen de flesta från skolgården året innan och till och med visste vad de hette – hade anlänt tidigt, väl förberedda med skolväskor och lunchlådor och med en förälder vinkande i dörren, några stycken fortfarande med spår av sin mors rosa läppstift på kinden, och de hade hittat sina bänkar och vi hade presenterat oss och berättat något intressant om våra sommarlov (tvillingarna Chastity och Ebullience hade bott två månader hos sin mormor på Jamaica och hon hade höns, Mark T.

hade byggt en gokart och tävlat med den i parken, Shi-Shis familj hade tagit sig an en åttaårig herrelös beagle som hette Superior [”han är lika gammal som jag”, sa hon stolt], och så vidare), och vi hade börjat gå igenom klassrumsreglerna (”Inga pruttar”, hojtade Noah från sin plats vid fönstret, vilket orsakade ett allmänt tjoande och fnissande) när dörren öppnades och Reza kom in.

Jag förstod vem han var: alla andra på listan var redan på plats. Han tvekade. På fötterna hade han prydliga sandaler med tåhätta och satte mycket försiktigt ena foten framför den andra, som om han gick balansgång på en bom. Han såg inte ut som de andra barnen – inte på grund av den gyllenbruna hyn, de markerade små ögonbrynen eller det bestämda draget över munnen, utan för att han var så propert klädd, så formellt och annorlunda. Han hade en kortärmad vit- och blårutig skjorta och ett par långa marinblå linneshorts, strukna av en osynlig hand. Han bar strumpor till sandalerna. Han hade ingen skolväska.

”Reza Shahid, eller hur?”

”Hur visste du det?”

”Allihop” – jag fattade tag i hans axlar och vände honom mot klassen – ”det här är er sista nya klasskamrat. Reza Shahid. Välkommen.”

Alla ropade ”Välkommen, Reza”, högt, och fast jag stod bakom honom såg jag att han försökte låta bli att rycka till: skinnet på hjässan drogs uppåt och öronen vickade. Redan i det ögonblicket älskade jag hans hals och de prydligt kammade svarta lockarna som välvde sitt spretiga lövverk över nackens släta, späda stam.

Jag visste vem han var. Jag hade inte vetat att det var Reza, hade aldrig anat att han skulle bli min, en av eleverna i 3E. Men veckan innan hade jag sett honom i mataffären, hade tittat och blivit tittad på, hade till och med skrattat tillsammans med honom. Jag hade kämpat med mina kassar – handtagen hade gått sönder på en av dem och jag försökte lyfta upp den underifrån samtidigt som jag höll resten av varorna i andra handen, men lyckades bara tappa mina äpplen på golvet. De röda, blanka äpplena rullade iväg ända bort till serveringen vid fönstret. Jag skyndade efter dem, hukande mot golvet, med mina två kassar och handväskan utslängda mitt i gången ut mot dörren. Jag hade lagt mig på knä för att bärga det sista, som hade gömt sig under ett bord, medan jag med vänster arm klumpigt tryckte fyra kantstötta äpplen mot bröstet, då ett kort blixtrande skratt fick mig att titta upp. Över soffryggen i båset intill hängde ett underskönt barn, med dansande ostyriga lockar och en t-shirt nersmetad av dagens lekar och den blodliknande såsen till vad det nu var han hade ätit.

”Vad är det som är så jäkla roligt?” Jag kunde inte hålla tillbaka svordomen.

”Du”, svarade han efter ett ögonblicks tystnad, utan något leende på läpparna men med en munter glimt i ögonen. ”Du är mycket rolig, i dina äpplen.” Han talade med kraftig brytning.

Det var någonting med hans ansikte, de släta och lätt rosiga kinderna, det rufsiga svarta håret, ögonbrynen och ögonfransarna, den roade intensiteten i de gråmelerade ögonen – jag kunde inte låta bli att le, kastade en blick mot högen med matvaror nära utgångskassorna och såg för min inre syn min Baba Jaga-aktiga dans över golvet, såg mig själv som han måste ha sett mig. ”Det kan du nog ha rätt i.” Jag reste mig upp. ”Vill du ha ett?” Jag erbjöd honom det sista äpplet, räd-

dat ur dammet. Han rynkade på näsan och gav åter upp sitt abrupta skratt.

"Inte bra nu."

"Nej", sa jag. "Antagligen inte."

När jag gick mot utgången kastade jag en blick mot hans bord igen. Han var inte tillsammans med sin mamma eller pappa. Hans barnvakt, ung och med enorma bröst, hade slängt en tatuerad arm – något slags keltiskt mönster – över soffryggen. Hon hade knallrött hår och i underläppen blänkte vad som såg ut som en säkerhetsnål. Hon petade lojt i sig sin sallad, blad för blad, och följde det som försiggick i affären som om det vore ett teveprogram. Pojken satte sig tillrätta igen och stirrade på mig, länge och oblygt, men uttryckslost, och när jag log mot honom tittade han bort. Det var alltså Reza.

Det blev snart uppenbart att hans engelska haltade betänkligt, men jag var inte orolig för honom. Efter skolan den där första kvällen tittade jag i hans mapp och kunde konstatera att han bodde i ett av universitetets elegantaste bostadskvarter på en återvändsgata nere vid floden. Det betydde att hans föräldrar inte bara var doktorander utan gästprofessorer eller betydelsefulla forskare av något slag. De, eller i alla fall en av dem, behärskade engelska och skulle kunna hjälpa honom, och de skulle vara engagerade eftersom de själva var akademiker och därmed var halva slaget vunnet. Dessutom ville han själv lära sig. Jag såg det redan första dagen med de andra barnen: om det var ett ord han inte kunde pekade han och sa: "Vad är?" och upprepade deras svar med sin lustiga utländska lite hesa röst, flera gånger om. Om det var något abstrakt försökte han visa det med kroppen, vilket fick de andra att skratta, men han förblev fullkomligt allvarlig och gav sig inte. Tack vare Noah hade han redan innan lunch lärt

sig orden "prutta" och "rumpa". Jag ingrep bara för att klargöra att "bakdel" och "stjärt" ansågs artigare, men han hade problem med att uttala "stjärt". Det blev "hätt", och även detta fann jag rörande eftersom han ansträngde sig med ett sådant allvar.

Det var det tredje skälet till att jag visste att han skulle lyckas: hans charm. Jag var inte den enda som föll för den: jag såg de små flickorna stirra och viska, märkte hur pojkar-nas misstänksamhet smälte när Reza visade sig vara orädd på fotbollsplanen och lagom tävlingsinriktad, precis en sådan man vill ha med i laget. Och även lärarna – Estelle Garcia, som undervisar i NO-ämnena, kommenterade honom på vårt första lärarmöte: "Ibland känns det inte så viktigt ifall någon är bra på engelska eller inte. Om en elev är tillräckligt engagerad kan man jobba runt det."

Jag invände och påminde henne om Ilya, den ryska pojken, och Duong från Vietnam och ytterligare ett antal ungar som knappt hade lyckats lära sig någon engelska alls och som man endast med bävan skickade vidare till högstadiet och höll tummarna för att de inte skulle hoppa av skolan eller bli ligister eller något ännu värre. Sådant hände faktiskt.

"Du håller väl inte på och oroar dig redan första veckan? Pojken suger ju åt sig som en svamp."

"Jag är inte ett dugg orolig för den pojken", sa jag. "Men han är ett undantag."

Exceptionell. Anpassningsbar. Ömsint. Generös. Väldigt intelligent. Väldigt snabb. Väldigt rar. Och vilket sinne för humor. Vad betydde all denna uppskattning annat än att vi så smått hade förälskat oss i honom, att vi var bländade av honom? Han var åtta, bara en åttaåring bland alla andra, men alla ville vi lägga beslag på honom. Vi sa ingenting sådant om Eric P eller Darren eller Miles med månansiktet, vars mörka

ringar under ögonen utstrålade svårmod som om han bar på en evig sorg. Varje barn har sina styrkor, sa vi alltid till dem. Alla har vi någonting vi är bra på. Alla kan vi komma någonvart om vi bara försöker. Men Reza, innesluten i sin charm och skönhet som i ett nät, slog undan fötterna på det resenemanget.

När han första veckan råkade knuffa omkull Françoise på skolgården i det uppsluppna tumultet under en spontan fotbollsmatch, lade han armen om hennes skälvande axlar och satt med henne på sidan av planen tills hon kände sig redo att kasta sig in i leken igen. Han hade tårar i ögonen: jag såg dem. När han upptäckte att Aristide, vars föräldrar kom från Haiti, kunde tala franska lyste han upp, och de pladdrade hela lunchrasten tills Mark T. och Eli klagade på att de kände sig utanför, varpå han nickade lydigt, blundade ett ögonblick och därefter återgick till stapplande engelska, hans bristfälliga kommunikationsverktyg. Jag behövde inte säga åt honom att göra det, men från den stunden talade han och Aristide franska bara när skoldagen var slut, på väg ut ur klassrummet. En annan gång, också i början, en osedvanligt stökig eftermiddag när barnen hade suttit instängda hela dagen – det ösregnade och himlen var så mörk att vi i flera timmar tvingades bada i ett förfärligt lysrörsljus – det var på bildlektionen, som väl borde vara mitt älsklingsämne eftersom jag är eller i alla fall ska föreställa konstnär – fick pojkarna den ljusa idén att spruta temperafärg ur sina plastflaskor, först på sina pappersark men sedan, när jag äntligen upptäckte det, på bänkarna och golvet och varandra – och då, trots mitt ansenliga och berömda tålamod, höjde jag rösten och uttryckte med tordönsstämma min djupa besvikelse – efter sista lektionen den dagen, en hel timme senare, kom Reza fram till mitt skrivbord och lade sin lilla hand på min underarm, lätt som ett löv.

”Förlåt, fröken Eldridge”, sa han. ”Förlåt att vi stökade till. Förlåt att vi gjorde dig arg.”

Hans barnvakt väntade i dörren, läppen blänkte. Annars hade jag kanske kramat om honom – för ett kort ögonblick kändes det precis som om han var mitt eget barn.

Barn. Jag och barn. Barn och jag. Hur kunde jag, av alla människor, bli treornas favoritlärare på Appletonskolan? April Watts, som undervisar i parallellklassen, är som en lärare ur en viktoriansk roman: hennes hår är som brunt spunnet socker, uppvispat till ett florstunt eteriskt moln runt huvudet och de blå ögonen kisar ofokuserat genom flaskbottnade glasögon, förstorade och förvrängda av linserna likt fiskar i ett akvarium. Trots att hon bara är lite drygt femtio har hon stödstrumpor för sina åderbräck och den stackars människan är dessutom totalt humorbefriad. Det är inte på grund av håret eller glasögonen eller åderbräcken som barnen föredrar mig, utan på grund av denna sistnämnda egenskap. Det har hänt – och det är inget jag är stolt över – att jag har skratat så häftigt att jag har trillat av stolen, vilket tydligen väger upp för vredesutbrotten. Barnen kan så att säga känna igen sig i hela bredden av mitt känsloregister, vilket förefaller mig pedagogiskt sunt.

Jag tog det både som en komplimang och ett slag i huvudet när en av papporna för ett par år sedan sa till mig att jag till punkt och pricka motsvarade hans bild av hur en lärare skulle vara. ”Du är som en reklamfilm för lärarkåren”, var vad han faktiskt sa. ”Själva urtypen för en lärare.”

”Och hur ska jag tolka det, Ross?” frågade jag med ett stort, påklistrat leende. Det var under vår årliga avslutningspicknick och jag stod i stekande sol på skolgården

med tre eller fyra föräldrar som höll i små läskflaskor i plast medan de torkade sig eller sina barn om hakan med ketchup-fläckiga servetter. Varmkorvarna – av kött eller tofu – hade redan inmundigats.

”Jag vet precis vad han menar”, sa Briannas mamma Jackie. ”Han menar att när vi var barn ville alla ha en lärare som du. Entusiastisk men sträng. Full av idéer. En lärare som förstår sig på barn.”

”Var det så du menade, Ross?”

”Kanske inte exakt så”, sa han, och till min förvåning insåg jag att han flörtade med mig. Appletonskolans föräldrar brukar inte flörta. ”Men nära nog. Det var menat som en komplimang.”

”Då säger jag tack.”

Jag har alltid antennerna ute för vad folk egentligen säger. När de säger att jag ”förstår mig på barn” misstänker jag att de menar att jag inte verkar riktigt vuxen. En professor som är gift med en av mina vänner jämför barn med psykiskt sjuka människor. Jag tänker ofta på det. Han säger att barn lever på gränsen till vansinne, att deras skenbart omotiverade beteende styrs av samma drömlika logik som galna människors. Jag förstår vad han menar, och eftersom jag har lärt mig att vara tålmodig med barn och lirka fram den logik som alltid finns där någonstans och alltid är obestridlig när man väl fått den förklarad för sig, har jag kommit fram till att vuxna, galna eller ej, faktiskt borde åtnjuta samma respekt. I den meningen är ingen egentligen sinnesrubbad, bara inte förstådd. När Briannas mamma säger att jag förstår mig på barn blir en del av mig stolt som en påfågel, medan en annan del tror att hon kallar mig galen. Eller att hon åtminstone inte räknar in mig bland de helt och fullt vuxna. Vilket i sin tur kan förklara – om inte för mig så för någon som likt en

siare har alla förklaringar på hand – varför jag inte har några egna barn.

Om ni hade frågat mig, den dag jag gick ut high school, var jag skulle befinna mig vid fyrtio – och nog måste någon ha frågat? Någonstans i den sedan länge försvunna årsboken måste det finnas en post där planerna för mitt framtida liv tecknats ner – skulle jag ha målat upp en lycklig bild av den målarrocksklädda konstnären framför staffliet i sin rymliga ateljé, medan barnen – flera stycken, kanske fem, sju och nio år gamla – tumlade runt i den soliga trädgården, utan tvekan med en eller två stora hundar. Jag hade inte kunnat beskriva inkomstkällan för denna vision och inte heller någon man för att förklara barnens existens: män tycktes mig under den perioden i mitt liv vara av underordnad betydelse för allt som var viktigt. Någon barnflicka behövdes inte heller; barnen lekte mirakulöst bra med varandra, utan att bråka och utan att någonsin vilja avbryta konstnären innan hon var klar, då det var dags för den obligatoriska och härliga picknicken under träden. Inga pengar, ingen man, ingen hjälp – men bilden innehöll allt det nödvändiga: ljuset, arbetet, trädgården och, framför allt, barnen. Om man hade bett mig att gallra bort något ur fantasin och stryka allt som gick att avvara, skulle jag ha avstått från picknicken och hundarna och trädgården och, om jag absolut måste, ateljén. Ett köksbord kunde räcka för konsten om så krävdes, eller en vind eller ett garage. Men konsten och barnen – de var inte förhandlingsbara.

Jag kan inte direkt säga att jag *inte* är konstnär, eller att jag *inte* har barn. Jag har bara lyckats ordna saker och ting väldigt dåligt eller väldigt bra, beroende på hur man väljer att se på saken. Jag lämnar barnen efter skolans slut och jag arbetar med min konst – jag behöver inte använda köksbordet eftersom jag har ett extra sovrum med inte mindre än två fönster

– på kvällar och helger. Det är inte mycket, men det är bättre än ingenting. Och under Sirena-året, då jag hade min rymliga delade ateljé som jag hela tiden längtade till med blodet pirrande i ådrorna, var det perfekt.

Jag trodde alltid att jag skulle komma längre. Jag skulle vilja skylla på omvärlden för det jag inte lyckats göra, men misslyckandet – som ibland sköljer över mig som vrede, som gör mig så arg att jag skulle kunna spotta – är trots allt helt och hållet mitt eget. Det som gjorde hindren oöverstigliga, det som dömde mig till medelmåttighet, var jag själv, bara jag. Jag trodde så länge att jag var stark nog – eller jag förstod inte vad styrka var. Jag trodde att jag kunde uppnå storhet, min storhet, genom att kämpa på och reda ut problemen allt eftersom de uppstod, precis som man lär sig att äta upp grönsaker innan man får efterrätt. Men det visar sig att det är en regel för flickor och mesar, eftersom berget med grönsaker är lika stort som Everest och glassen i skålen längst bort på bordet smälter lite mer för varje sekund som går. Snart kommer det att kräla myror på den. Och sedan kommer de och dukar av alltihop. Vilken hybris, att tro att jag skulle kunna vara en god människa och en värdefull familje- och samhällsmedlem och ändå skapa! Absurt. Hur stark trodde jag att jag var?

Nej, att vara stark var uppenbarligen hela tiden att kunna säga "Dra åt helvete" åt alltihop, att vända allt lidande ryggen och ostört koncentrera sig på sina egna behov framför allt annat. Män har tränat på det i generationer. Män har räknat ut hur man skaffar barn som man sedan överlåter åt andra att ta hand om, hur man blidkar barnens mödrar med något enstaka telefonsamtal långt bortifrån, hur man hävdar, lika lugnt som man kan hävda att solen lyser på himlen, som om

allt annat vore vansinne, att ens eget arbete, av alla saker, är det som absolut måste komma först. Den sortens styrka har, i sin ungdomsvision, ingen plats för hundar eller trädgårdar eller picknickar, inga barn och ingen himmel: den är fokuserad på en enda sak, vare sig det är pengar eller makt eller pensel och målarduk. Det är i själva verket en *brist* på vision, det inser vilken dumskalle som helst. Det är närsynthet. Men det är det som krävs. Man måste se allt annat – inklusive människor – som något som kan offras, som mindre värt än en själv.

Jag är som barnen: mina drivkrafter och bevekelsegrunder är inte alltid uppenbara. Men om jag bara får förklara kommer allt att stå klart, och kanske kan denna förklaring i sig bevisa min storhet, hur liten den än är. Att berätta vad jag vet och hur det känns, om jag kan. Du kommer kanske att känna igen dig.

3

FRÅN BÖRJAN ALLTSÅ, i korthet. Jag föddes i en vanlig familj i en kuststad en timme norr om Boston som hette Manchester-by-the-Sea. Sextiotalet var knappt mer än en krusning på ytan där, vid slutstationen för pendeltågslinjen från Boston. Det måste ha varit vår perfekta strand – kallad Singing Beach på grund av den fina, ljusa, sjungande sanden, och kanske också för att den är så vida hyllad och omsjungen – som gav upphov till mitt storhetsvansinne. Om man nästan dagligen står mitt på en perfekt halvmåneformad sandstrand med utsikt mot evigheten, är det inte så konstigt om man tänker sig framtiden på ett annat sätt än någon som har vuxit upp i en skogbevuxen dal eller bland höghusen i en storstad.

Fast det är kanske troligare att det kom från min mamma, intensiv och märklig och dömd att misslyckas. Jag hade en mor och en far och en storebror – som dock var åtta år äldre, så det kändes knappt som om vi tillhörde samma familj: när jag fyllde nio var han redan utflyttad – och en sköldpaddsfärgad katt, Zipper, och en skabbig liten adopterad hund som hette Sputnik och såg ut som en trasselsudd på fyra pinnar: hans ben var så smala att det var ett under att de inte knäcktes. Min far arbetade på ett försäkringsbolag i Boston – han

tog tåget 7:52 varje morgon – där han var en uppskattad medarbetare men uppenbarligen inte särskilt framgångsrik eftersom mina föräldrar aldrig verkade ha några pengar över.

Min mor var hemmafru och rökte cigaretter och kläckte idéer. Ett tag testade hon kokboksrecept för ett förlag. Hon fick betalt för det och i flera månader serverade hon oss tre- och fyrrättersmiddagar som inkluderade äggbase-rade såser och ofta, om jag inte missminner mig, marsalavin. En kort och för mig pinsam period fick hon för sig att bli kläddesigner och satt några månader vid symaskinen i gästrummet i ett moln av cigarettrok (hon hade ofta cigaretten mellan läpparna medan hon sydde och jag var jämt orolig för att hon skulle spilla aska på tyget). Hennes kreationer var på en och samma gång ovanliga och inte ovanliga nog: hon gjorde paisleymönstrade kortkorta jerseyklänningar för flickor i min storlek, som vid första anblicken inte skilde sig nämnvärt från dem man kunde köpa ("Kom hit, sötnos", brukade hon ropa, och höll sedan upp mönstren mot mitt prepubertala bröst medan hon obekymrat klippte i papperet med sin enorma sax, farligt nära min mage eller hals), men sedan såg man att hon hade klippt upp ett hål i midjan och kantat det med sicksackstyg så att en flickas vita mage kunde kika fram, eller att hon hade fäst ärmarna med en massa tygband snarare än med sömmar, en cirkel av mångfärgade rosetter som skulle se sjaskiga ut efter en enda tvätt. Obekymrat opraktisk sydde hon samma sommar som jag fyllde nio upp minst tjugofem olika outfits i diverse stilar, och hyrde sedan ett stånd för att prångla ut dem på marknaden i en närliggande stad.

Jag vägrade att sitta där med henne inför allas ögon den där vackra lördagen i juli, och följde i stället med min far på en rad tråkiga ärenden – kemtvätten, spritbutiken, järnhandeln

– svimfärdig av hettan i bilen, men obeskrivligt lättad över att slippa riskera att bli sedd av mina klasskamrater under min mors anskrämliga skylt. Min mor var älskad men pinsam.

Hon sålde en del av plaggen men tyckte uppenbarligen inte att experimentet varit särskilt lyckat, och resväskan med de överblivna kläderna stuvades in på vinden. Snart fick även symaskinen flytta upp, och min mor trädde in i en av sina mörka perioder tills nästa snilleblixt slog ner.

Klart är att min mor, till skillnad från min far, inpräntade i mig att oförutsägbarhet var livsviktigt. "Att inte vara som sin granne: det betyder allt", kunde hon säga – och på grund av det, på grund av hennes lyskraft, dröjde det länge innan det gick upp för mig att även hon var försiktig och borgerlig, rädd för det som var främmande och så osäker på sig själv att hon knappt stod ut med att göra avtryck. Varför skulle hon annars ha hållit så hårt fast vid vanligheten, vid min far, vid Manchester-by-the-Seas nogsamt föreskrivna och oföränderliga rutiner?

Det förklarar mycket om mig också, om mina begränsade erfarenheter, om det faktum att den jag är i mitt eget huvud är så långt från den jag är i verkligheten. Ingen skulle känna igen mig på min egen beskrivning, så när jag får anledning att berätta om mig själv (inte ofta, det medges) försöker jag frisera och anpassa och teckna en bild som i någon mån ska motsvara den bild som människor har av mig – och som antagligen stämmer in rätt bra på mig, vid det här laget. Men den jag är i mitt huvud är det ytterst få människor som får se. Nästan ingen. Det är den mest dyrbara gåva jag kan ge någon, att låta henne komma fram. Kanske har jag lärt mig att det är ett misstag att alls visa upp henne.

Så från vår vanliga familj i vårt vanliga hus – en villa i kolonialstil med pelargoner i krukor på stenverandan och med

charmigt oklippta idegranshäckar nafsande mot fönstren – gav jag mig ut i den vanliga världen, till lågstadiet, mellanstadiet, högstadiet. Jag var hyfsat populär, omtyckt bland flickorna och till och med – när de lade märke till mig – bland pojkarna, men inte på ett romantiskt sätt. Jag var rolig. Det var en blygsam tillgång: medelmåttig, lite tillkämpad, men likafullt en tillgång. Jag skämtade gärna i andras sällskap, ofta på min egen bekostnad.

Skolan var annorlunda på den tiden, och jag var duktig, så jag hoppade över nian vilket rent socialt var lite tufft i början och beseglade mitt öde som hopplös på matte – jag lärde mig aldrig andragradsekvationer och andra viktiga inslag i nians matte, och jag missade de förberedande lektionerna i dejting och kurserna i hur man navigerar på en skoldans. Inget av detta var något jag skämdes för då: jag tyckte inte att det kändes jobbigt att utan skyddsnät kastas in i andra året på high school, utan så mycket som en karta till kafeterian eller en manual om hur man blir populär eller ens en lista på mina nya klasskamrater, som alla verkade känna varandra och varav några kände mig som sin lillasysters kamrat. Nej, jag var stolt, eftersom jag visste att mina föräldrar var stolta, eftersom det var en ära och ett bevis på att jag var speciell. Jag hade länge anat det och nu visste jag det helt säkert: jag var ämnad för något stort.

Som flicka låtsas du aldrig om att du är stolt eller att du vet att du är bättre på historia eller biologi eller franska än tjejen som sitter bredvid dig och är ett och ett halvt år äldre. I stället säger du något översvallande om hur bra hon är på att måla naglarna eller prata med killar, och du himlar med ögonen åt det förment svåra provet i historia/biologi/franska och säger "Gud, det kommer att bli en total katastrof, jag är *skittradd!*" och du nedvärderar dig själv så fort du får chansen

för att ingen ska känna sig hotad av dig, för att de ska tycka om dig, för du vill ju inte att de ska veta att du innerst inne är stolt, kanske rentav högmodig, och uppfylld av tankar som om de avslöjades skulle visa alla hur allt annat än trevlig du är. Du lär dig ett nytt och fjäskigt sätt att prata med människor för att de inte ska se dig som du verkligen är, och du vet – du får höra det från andra – att de tycker att du är jättegullig och du jublar inombords: "Ja, jag är bra på historia/biologi/franska, och jag är bra på det *här* också." Det faller dig aldrig in medan du sorgfälligt utformar din mask att den kommer att växa fast i skinnet och slå rot, tills den inte längre går att ta av.

När du tittar på Josh, pojken som också hoppade över åttan, och ser hur han torkar av snoret på armen, hans taniga kropp och de blanka finnarna på hans haka och jämför honom med de andra killarna i klassen, som är bredare över bröstet och har rena, markerade käkar, när du märker att han fortfarande sitter med sina gamla klasskompisar på lunchrasten – alla de där killarna i svarta t-shirts med *Kiss* eller *AC/DC* i glittriga bokstäver på bröstet, allihop med finniga hakor och blöta läppar och hår lika stripigt som sjögräs – ser du inget storartat hos honom över huvud taget. Det är uppenbart att han har förlorat, är förlorad, en loser – för alla vet att när man hoppar över en årskurs är en stor del av utmaningen att passa in socialt, eller åtminstone bli hyfsat accepterad. När Fredrica Beattie bjuder dig på sin födelsedagsfest – en tur med pappans segelbåt med sex andra flickor, varav två tillhör de mest populära – tycker du synd om Josh, som aldrig kommer att få smaka en sådan nektar.

Men vänta ett tag: ingen påpekade någonsin att Josh i sin ovetskap var fullkomligt lycklig. Han hade redan lärt sig andragradsekvationer på egen hand och skulle inte låta sig

hindras på något område i sin utbildning. Faktum är att han skulle gå vidare till MIT och så småningom bli neurobiolog med ett labb till stor del finansierat av National Institutes of Health och med en frikostig budget till sitt förfogande. Han skulle gifta sig med en snygg om än kobent kvinna och få flera kobenta, glasögonprydda nördar, kopior av honom själv. Allt kommer att gå mer än bra för honom, och han kommer inte ens för en sekund misstänka att det kunde ha varit annorlunda. Han kommer aldrig att veta att det fanns ett socialt test, han kommer aldrig att veta att han körde på det provet. Nej, en tur med Fredrica Beatties pappas segelbåt var en ära han aldrig drömde om, och hans behov av umgänge uppfylldes mer än väl av hans gamla kompisar, nu en årskurs under honom. Han hade lika lite kunnat skapa en mask som genomföra en månlandning, så han förblev den han var för all evighet. Kvinnlighet som maskerad, jo tack.

Det var på high school jag bestämde mig – eller, som jag skulle ha sagt, insåg – att jag skulle bli konstnär. Jag hade fått vänner som också ohämmat hängav sig åt sin icke-vuxenhet, en handfull tjejer och killar som tyckte om att hoppa i vattenpölar när det ösregnade eller samlas på lekplatsen i skymningen, lika mycket för att gunga i gungorna som för att röka på bakom lusthuset, och snart började vårt lilla gäng allt oftare hänga kvar i teckningssalen efter skolan, med teckningslärarens tysta medgivande. Han var en undersätsig karl i knähöga jägarstövlar och skinnväst och hade svallande axellångt hår och ett spetsigt rött bockskägg: han såg ut som om han hade rymt från en lokal Shakespeareuppsättning, och hans namn var, underbart nog, Dominic Crace.

Trots att skolan officiellt var stängd lät han material ligga

framme åt oss, lämnade skåpen olåsta, färg och penslar på diskbänken och ibland till och med, på arbetsbordet, nyckeln till mörkrummet. Det var i dess röda dunkel som jag som ängslig tredjeårselev genomled min första riktiga kyss, en blöt clinch med en kille i sista årskursen som hette Alf och vars blixtlåsbemängda läderjacka var det mest fantastiska hos honom. Jag hade länge tyckt att han var cool, men det visade sig – jag kunde knappt tro att det var möjligt – att han var lika bortkommen som jag, vilket resulterade i att kyssen aldrig upprepades och heller aldrig nämndes igen. Vår vänskap, sådan den nu var – ungefär som mellan släktingar – förblev oförändrad; det var helt enkelt som om kyssen aldrig hade inträffat, och ibland, efteråt, hände det att jag undrade om den verkligen hade det.

Eftersom vi betraktade oss själva som subversiva och trånade efter de äventyrliga decennier som vi genom vår försenade ankomst till världen hade missat med en hårsman, stannade vi kvar i salen till sent in på kvällen och målade affischer och slagord på stora pappersark som vi tejpade upp i korridorerna. REVOLTERA, stod det på dem i starka grundfärger, och ACCEPTERA INTE STATUS QUO och VET DU VAR DU HAR DIN SJÄL? och NER MED PENGARNA! KYSS EN ANARKIST!

Om Dominic Crace stod på vår sida var det ironiskt nog vaktmästarna – det blev en nyttig revolutionär läxa – som var fienden: de patrullerade korridorerna om kvällarna med uppgift att riva ner våra otillåtna affischer innan nästa morgonsamling. Det blev en sport att sätta upp de bästa i något hörn där vaktmästarna inte skulle hitta dem, eller åtminstone inte förrän de hade hunnit bli allmänt uppskattade. Vi älskade att måla dem, älskade att sätta upp dem, älskade att nästföljande dag leta upp dem som klarat sig: ÄLSKA DIN NÄSTA

SÅSOM DIG SJÄLV, med en himmelsblå konturteckning av ett par som omfamnade varandra, överlevde tre dagar på insidan av bakdörren till biologilabbet; THEY FUCK YOU UP, YOUR MUM AND DAD, som var ett diktцитat som jag fått av min mor, klarade sig en hel vecka på insidan av dörren till ett skåp i gymnastiksalen där basketbollarna förvarades. Men den mest frispråkiga – PROV OCH SKOLAKTIVITETER: VAD SKA DET TJÄNA TILL? – hölls upp på morgonsamlingen av en bister mr Evers, rektorn, som sa att även om vi alla stödjer det fria ordet är den sortens slagord skadliga för sammanhållningen på skolan och undergräver moralen. Dessutom, förklarade han, gjorde de ett dåligt intryck på eventuella besökare. Detta är inte, sa han, förenligt med Manchester High Schools värderingar. Han upplyste om att det fanns många olika kanaler om man ville uttrycka sin åsikt, och den som kände behov av att uttrycka förvirring eller missnöje var välkommen att skicka in artiklar till skoltidningen för publicering. Därmed, hoppades han, kunde detta läggas till handlingarna.

Dominic Crace, som mycket väl visste vilka vi var, avslöjade oss inte och låste heller inte in färg och penslar, och vi, som hånflinat åt mr Evers pompösa tal, fortsatte hur som helst att dras till härligheterna i Craces teckningssal likt flugor runt en sockerbit. Följande år, mitt sista, valde alla vi som fortfarande gick kvar – Alf och ett par andra hade gått ut high school, så nu återstod sex av oss i sista årskursen, tre från tredje och en som gick sitt andra år – att gå kursen Skapande konst.

Vår första hemuppgift var att rita ett bi inuti en fiol inuti ett päron. Alla andra tog Craces uppgift bokstavligt och ritade noggranna blyertsteckningar av nämnda ting, mindre och mindre, likt ryska dockor. Ingen var särskilt bra på perspek-

tiv, men somliga klarade det bättre än andra. Jag försökte inte ens rita. Jag gick hem och byggde ett stort ihåligt päron av papier-maché på en stomme gjord av en galge – först i två delar som jag sedan limmade ihop – och klädde insidan med guldfolie. Jag gjorde en fiol av en tändsticksask plus en bild av instrumentet som jag hade klippt ut från en veckotidning, och fångade ett honungsbi bland mammas lavendel med den gamla insektsfällan från vinden. Jag kvävde honom i burken.

Efter att ha målat det sovande biet med shellack så att han glänste fint lade jag honom i den halvöppna fioltändsticksasken, limmade fast den på päronets golv och riggade sedan med min brors hjälp (han måste redan ha bott i Tuscon då och varit hemma på besök tillsammans med Tweety, som sedermera blev hans hustru) upp en liten glödlampa inuti päronet innan jag limmade ihop halvorna. Sladden fick diskret löpa ut på undersidan. Sist men inte minst borrhade jag upp ett titthål genom skalet, genom papier-machéköttet, så att man kunde kika in i päronet; och jag måste säga att när man satte i kontakten och guldfolieväggen lyste upp päronets hålrum såg det glänsande sovande biet i sin fioltändsticksask egendomligt vackert ut. Jag bestämde mig för att det var ett bartlett-päron och målade utsidan vackert karmosinröd i flera lager färg så att ytan blev tjock och blank. Jag lade ner mycket arbete på det – jag älskade att projektet var så meningslöst, det skänkte mig sådan tillfredsställelse, ett svar på mina tidigare affischer. Det här, mr Evers, tänkte jag, är vad det ska tjäna till – och när jag tog med det till skolan och ställde upp det bland alla blyertsteckningar, fick jag till min förtjusning se mr Crace forma händerna till en klockstapel under hakan (en klockstapel, märk väl, som diskret drog i hans djävulsliknande bockskägg) och skrocka högt.

"Det här", sa han och tittade på var och en av oss med en munter glimt i ögonen som plötsligt förde tankarna till Willy Wonka snarare än Petruchio, "det här är konst." Han gjorde en paus, böjde sig fram och kikade in på biet i dess kammare, rätade sedan på ryggen och snurrade runt. "Vem har gjort den här? Vem har gjort den? Är det du? Jag visste det. Bra jobbat, Nora Eldridge", sa han. "Bra jobbat."

4

SIRENA VAR KONSTNÄR – är konstnär. En riktig konstnär, vad det nu betyder. Nu är hon till och med känd, i vissa viktiga kretsar. Även om hon bor i Paris är Sirena inte fransk: hon är italiensk. Det är inte uppenbart eftersom hennes efternamn är Shahid och hennes man heter Skandar i förnamn, och hennes son har samma namn som den sista shahen av Iran – även om ingen av dem är det minsta persisk. De gillade namnet helt enkelt. Skandar kommer från Libanon, från Beirut. Okej, någon i hans familj kom från Palestina innan det, men det är länge sedan nu och åtminstone en del av familjen, på pappans sida tror jag, kom ursprungligen från Beirut. En del av honom är kristen och en annan del muslimsk, vilket säkert förklarar en hel del för vissa, men egentligen inte för mig. Förresten ska det inte handla om Skandar nu, han kommer inte in i historien förrän långt senare, utan om Sirena, som han var – och är – gift med, och som är italiensk och konstnär.

Det var lätt att tro att Sirena själv kom från Mellanöstern på grund av den vackert olivfärgade hyn, som på hennes son såg ut som om den var pudrad, nästan fjunig, men som i hennes eleganta ansikte gav ett på en gång gammalt och ungt

intryck, ungt därför att hennes kinder var så släta och runda, som frukter. Hon hade inga rynkor utom kring ögonen, men där var de riktiga kråksparkar, som om hon i hela sitt liv hade kisat mot solen eller skrattat. Och hon hade djupa linjer från näsborrarna till mungiporna, men det var inte rynkor egentligen, det var karaktär. Näsan var örnlik och kraftig, italiensk antar jag, och den vackra hyn spände över den, aningen blank ibland. Där, på näsryggen, syntes några enstaka fräknar, som stänk av sandkorn. Hon hade de där ögonen, Rezas ögon, och samma intensiva svarta ögonbryn, och rakt blanksvart hår med inslag av silver. Hon var inte ung – redan när jag mötte henne, när Reza var åtta, måste hon ha varit runt fyrtiofem, men man skulle aldrig ha gissat att hon var så gammal. Det var ögonen – hennes livfulla ögon – och kråksparkarna. Paradoxalt nog fick de henne att se yngre ut.

Jag skulle ha mött henne på föräldraträffen i slutet av september – den kväll då föräldrarna efter att ha lämpat av sin avkomma någonstans klämmer ner sig i sina barns små bänkar och lyssnar medan läraren med smittande entusiasm lägger ut texten om multiplikationstabellens fröjder och den gåtfulla vikten av att lära sig skriva skrivstil. Denna presentation följs av att rektorn, Shauna McPhee, håller tal i aulan och därefter den obligatoriska ljumma pizzan och varma läsken, varpå vi, de pressade och vid det laget utmattade lärarna, är tvungna att stanna kvar och städa.

Om jag hade träffat Sirena då skulle jag ha gått fram och presenterat mig, det vet jag, men som det nu var hade jag redan träffat henne, därför att Reza hade fått stryk. Inte alldeles sant, jag har alltid haft en tendens att överdriva. Men han blev påhoppad och han blev skadad.

Tredje veckan på terminen, på lekplatsen efter sista lektionen på onsdagen, säsongens första riktigt klara, höstlika dag,

gav sig tre femteklassare på Reza när han lekte för sig själv i klätterställningen. Först kastade de bollar på honom – inte små bollar utan stora basketbollar och inte på skoj utan hårt, med avsikt att träffa. ”Jag trodde att de spelade spökboll”, sa en annan pojke som hade befunnit sig i närheten, men tyvärr var det ingen som hade föreslagit någon match och Reza hade ändå inte vetat vad det var för något – och sedan hade allt snabbt urartat, och en av dem, Owen, en stor och korkad pojke, måste jag säga eftersom jag hade honom i min klass ett år och fick kämpa som ett djur för att han inte skulle behöva gå om, tog Reza i kragen och tryckte upp honom mot en järnstolpe och slog till honom i ansiktet. Han kallade Reza ”terrorist” och sa åt honom att lekplatsen var till för amerikaner. Det tog ett tag att reda ut vad som hade hänt, och någonstans hade det att göra med att Owens morbror led av posttraumatisk stress efter att ha tjänstgjort i Irak, men ärligt talat kunde ingenting ursäkta eller förklara denna förfärliga händelse.

Jag höll på att gå igenom barnens uppsatser – nåja, det är ett stort ord för dem, en halv sida om ”Vad jag tyckte var roligast när vi åkte och plockade äpplen”, men jag satt och arbetade vid mitt skrivbord i klassrummet – när Bethany, en av tre collegetjejer som har hand om fritidsaktiviteterna efter skolan, kom in med Reza. Hon hade haft vett nog att lägga ett isomslag på hans röda och svullna öra, men Reza var blek och darrig och ögonfransarna var tunga av tårar. Bethany var för ung eller för timid för att göra det som behövde göras, vilket var att sätta sig med honom och lägga en arm om honom och andas i takt med honom, få honom lugn, och sedan, utan att försvinna ur synhåll, hämta mobilen och hans mapp och ringa hans mamma och be henne att komma och hämta honom.

Först blev jag irriterad på Sirena, eftersom hon med lång-

sam, utländsk och lågmäld röst påpekade att Maria, hans barnvakt, ändå skulle komma och hämta honom om fyrtiofem minuter. Jag drog ljudligt efter andan – jag ville att det skulle höras – och sa: ”I det här läget, mrs Shahid, tror jag att det är bäst att ni kommer själv och att ni kommer så snart som möjligt.”

”Jag är där om tio minuter. En kvart på sin höjd.”

”Vi sitter i klassrummet”, sa jag. ”Kom så fort ni kan.”

Och jag gick och satte mig bredvid Reza igen och lade en arm på hans stolsrygg så att han skulle känna sig trygg, och jag sa: ”Vill du ha en läsk? Jag har en i väskan. Och vad sägs om ett vaniljkex?” Och jag matade honom med sockrat vatten och kex och uppmuntrade honom att berätta, och visste alltså i stora drag vad som hade hänt innan Sirena anlände. Trots att tårarna hängde i ögonfransarna likt regndroppar i ett spindelnät grät Reza inte, även om han hulkade lite och hans andetag, liksom hans smala axlar, skälvde.

Jag var rasande – på de tre mobbarna, på Bethany, Margot och Sarah som konstigt nog inte hade sett någonting alls, och rasande även på Rezas mamma som jag ännu inte hade träffat, för att hon hade lämnat honom ensam i ett främmande land, för att hon hade överlämnat honom till ett system och till människor som hon inte visste någonting om. Om han var min skulle jag aldrig ha gjort något sådant: jag skulle ha omhuldat honom, skyddat honom, inte bara för att det var min moraliska plikt (fast det också) utan för att han var Reza, denna självlysande pojke, denna skatt.

När hon sedan med en försiktig knackning kikade in genom glasrutan och gläntade på dörren störtade jag upp, inställd på ett barskt möte, men kom av mig. Ångesten i hennes ögon – de var ju *hans* ögon – och hennes lilla språngmarsch genom rummet för att omfamna honom – hennes närvaro, kort sagt,

räckte. Jag kan bara gissa vad de sade. De talade franska; hon höll armarna om honom och han vände ansiktet mot hennes bröst, som om bara att andas in hennes doft var trösterikt. Han var en stor pojke för en sådan scen – de flesta av mina elever skulle inte ha velat visa sina känslor så öppet inför sin lärare, och jag beundrade dem, mor och son, för att de struntade i att jag var där. Det tog en hel minut, kanske rentav två, innan hon lyfte sitt ansikte, lösgjorde en arm och sträckte fram den. "Miss Eldridge", sa hon. "Jag har sett fram emot att träffa er."

"Jag är ledsen att det är under så tråkiga omständigheter."

Hon ryckte lätt på axlarna. "Jag är glad att jag fick ert samtal."

"Det hände en sak, på skolgården."

"Jag har förstått det."

"Jag var inte där, men utifrån vad Reza har berättat var det inte hans fel."

Hon gjorde en grimas som för att säga: "Hur skulle det kunna vara det?"

"Vår skola har nolltolerans mot mobbning, mrs Shahid ..."

"Det tror jag säkert."

"Och vi ska ta reda på exakt vad som hände, och pojkarna kommer att ställas till svars."

"Självklart."

"Särskilt ledsamt är det att pojkarna tydligen sa ... att de tydligen använde sårande och olämpliga ord. Jag vill att ni ska veta att här på Appletonskolan har vi inte ... Vi har inte haft ... Det här är inte alls vanligt. Och vi kommer att se till att det inte ..."

"Jag förstår." Hon reste sig upp och Reza med henne, som om de bokstavligen var fästa vid varandra. Då log hon – var det för att det var *hans* leende? Kanske, fast det var inte det

jag tänkte i det ögonblicket. Det som for genom huvudet på mig, lika tydligt som om jag hade sagt det högt, var detta: "Åh, är det *du*? Naturligtvis. Det borde jag ha förstått." Och senare, när jag funderade på det, tänkte jag än en gång, i ord: "Jag känner igen dig." Det var en märklig känsla, en blandning av lättnad och oro. Som att se ett spöke eller få en uppenbarelse – vem är han som alltid går vid din sida? – en känsla som man inte kan annat än lita fullständigt på.

"... så tacksamma", hörde jag henne säga. "Den här flykten, så mycket förändring för Reza, det hade kunnat bli ... svårt. Men han älskar att gå i den här klassen."

"Vi älskar att ha honom här." När jag sade det tittade jag på Reza och log brett, och han mötte min blick med samma outgrundliga allvar som den där första gången i mataffären. "Och jag hoppas verkligen att det som hände idag, hur hemskt det än var, inte ska göra att du inte trivs här längre."

Han skakade lätt på huvudet: svårt att veta om han menade att det skulle det eller inte.

"Min lilla prins är väldigt stark", sa hans mor. "Ingen fara med honom." Hon log igen och tittade på mig, verkligen tittade på mig – jag kände att hon *såg* mig – igen. Jag ville säga: "Så du känner igen mig också?" för att försäkra mig om att det inte bara var jag. Men vem skulle kunna säga en sådan sak?

"Trevligt att träffas, mrs Shahid" – och vi skakade hand igen, på hennes initiativ, och hennes hand var spenslig men stark och varm och torr – "och jag lovar att hålla er underrättad om hur allt utvecklas när vi tittar närmare på det här. Jag ringer. Här är mitt hemnummer om det skulle behövas. Och jag ser fram emot att träffa er på föräldramötet nästa vecka."

"Nästa vecka. Just det", sa hon, på en och samma gång blygt och roat och reserverat. "Just det. Adjö."

Just det. Just det. Det kändes ödesbestämt, detta möte,

som en möjlighet, som en dörr som öppnades. Jag visste ännu inte att hon var konstnär, att hon arbetade med installationer, hemlös utan sin Parisateljé. När de hade gått satte jag mig vid skrivbordet igen, men min blick gick inte till äppelplockartexterna utan till grenarna utanför klassrumsfönstret, skogslönnen i sin rödtonade balklänning, vajande mot den molnfria elfte september-himlen. Hur kunde löven avteckna sig så distinkt? Varför var himlen så oklanderligt blå? Hur kunde denna eftermiddag plötsligt fylla mig med glädje – ja, glädje – i stället för den indignation jag kände nyss? Där jag satt vid skrivbordet med pennan i handen i det avtagande ljuset, i eftermiddagssolens lågt infallande strålar, kände jag mig pirrig som ett barn. Inget rörde sig i rummet annat än fjärilarna i magen.

5

SHAUNA MCPHEE satte sig nästa morgon med de tre mobbarna för att diskutera gemenskap och tolerans och hur viktigt det är vilka ord man använder. Säkert talade hon med dem om att ta ansvar, om deras egen trygghet, och kallade sedan in Reza och fick var och en av pojkarna att be om ursäkt och ta honom i hand inför hennes åsyn och inte förrän han hade gått igen talade hon om för dem att de inte skulle få vistas på lekplatsen, varken på rasterna eller efter skolan, på en vecka. Även deras föräldrar informerades om detta och Shauna ringde Sirena och försäkrade henne att det hela hade, som hon uttryckte saken, "löst sig till det bästa".

Missförstå mig inte, jag beundrar Shauna, som är fem år yngre än jag, också singel och barnlös, men till skillnad från mig en stjärna i skolvärlden. Hon hade redan varit rektor på Appletonskolan i tre år då, och hade inte ens fyllt trettio när hon tillträdde. Men jag tror att det enda sättet att komma någonstans som administratör är att förstå sig på vuxna bättre än man förstår sig på barn. Man låtsas att man förstår sig på barn, men det är bara en uppvisning för de vuxna. Om Shauna verkligen förstod sig på barn skulle hon ha vetat att de tre mobbarna inte var smarta nog för att begripa varför

man behöver regler om tolerans och acceptans, bara smarta nog för att inse att det tydligen var så reglerna såg ut. Och alla vet att vitsen med regler – om man är en trögfattad, stygg pojke med en gnutta slugt bondförnuft som sin främsta stolthet – inte är att följa dem utan att undvika att åka dit när man bryter mot dem. Och om Shauna förstod skulle hon ha insett att för pojkarna var de rituella handslagen i hennes arbetsrum en förödmjukelse som bara fick dem att förakta Reza ännu mer. Genom att skenbart "lösa" problemet hade Shauna uppmanat till gerillakrig och jag visste att jag skulle bli tvungen att hålla ögonen öppna.

Sirena, som inte var någon dumbom, visste också, och samma kväll ringde hon hem till mig. Det ilade till av den där märkliga glädjen när jag förstod vem det var.

"Miss Eldridge, ursäkta men ..."

"Säg Nora."

Det blev tyst i luren. Ett underbart, mystiskt ting, denna tystnad i luren. Vem vet vad den stod för. "Nora. Ja. Ursäkta att jag stör dig hemma, men jag ville höra din åsikt."

"Om pojkarna?"

"Ja, pojkarna." Hon hade för vana att upprepa de sista orden man sa innan hon fortsatte, som om ett samtal var ett stafettlopp. Jag kunde aldrig avgöra om det var något kulturellt – något italienskt – eller om det handlade om att leva i ett annat språk, att hon ville försäkra sig om att hon hade förstått rätt, eller bara en sirensk egenhet. "Jag ville höra om du tror" – hon sa "tror-e" på ett underbart och lite komiskt italienskt sätt – "att pojkarna låter honom vara nu?"

"Vad tror du?"

"Vad tror jag? Jag vet inte. Ibland kan allt verka okej, men barnen är arga. De tycker inte om att bli uppläxade, och det gör dem ännu argare."

”Helt sant, mrs Shahid.”

”Säg Sirena. Annars kan jag inte kalla dig Nora.”

”Sirena.” Jag försökte uttala det som hon gjorde, men det lät inte likadant. ”Det enda vi kan göra i nuläget är att vara vaksamma. Om det inte händer något igen, vilket jag innerligt hoppas att det inte ska göra ...”

”Vi kanske kan träffas över en kopp kaffe?” Det ilade till i mig igen. Det var häpnadsväckande hur kroppen kunde reagera, helt utan anledning. Såvida inte hon hade känt igen mig också. Och i så fall kändes det som att det andra hade varit en ursäkt – inte enbart en ursäkt, men ändå.

”En kaffe? Absolut.”

”För att förklara. Om jag får prata med dig om Reza: han kommer från en helt annan värld. Det är viktigt för mig att det här året i Amerika blir bra för honom. Han ville inte så gärna komma hit, så ...”

Inte en ursäkt alltså. En faktisk anledning. En möjlighet att bli en bättre lärare. ”Självklart. När skulle det passa dig?”

Vi bestämde att vi skulle ses två dagar efter föräldraträffen. Vi gjorde upp om att träffas på Burdick's Café på Harvard Square, konstigt nog, eftersom jag inte tycker om det stället och jag tror inte att det var hon som föreslog det. Jag måste ha framkastat det för att det är en populär träffpunkt, men det känns alltid instängt och fönstren immar igen och det är svårt att hitta någonstans att sitta och bakverken är för söta och väldigt dyra, men det känns bortkastat att inte ta något sött när man ändå har gjort sig besväret att gå dit. Jag föredrar Starbucks där det som serveras är rent ut sagt dåligt och det är helt oproblematiskt att avstå. Men man kan ju knappast föreslå Starbucks för någon som kommer från Paris.

Jag har ofta undrat hur mycket av min fascination för familjen Shahid som bottnade i att de var utlänningar. Jag har

alltid dragits till det främmande. Tredje året på high school hade vi en utbytesstudent från London som hette Hattie, och innan hon ens hade kommit bestämde jag mig för att bli vän med henne. Hon var överjordiskt blek, med runt ansikte, stora blå ögon och blonderat bobbat hår som glamoröst täckte halva ansiktet och en svart regnkappa i retrostil med en måltavla tryckt på ryggen. Hon var robust, men inte på ett tjockt sätt utan på ett starkt sätt och hon hade svarta Doc Martenskängor och lyssnade på Joy Division och Clash. Och hon kom från London, England. Ingen i skolan kunde mäta sig med henne och det året fungerade jag som både hennes guide och hennes högra hand. Det gjorde mig mycket coolare i mina klasskamraters ögon. Det var först efter att halva tiden hade gått som hon avslöjade att hon knappt var äldre än jag, och jag blev både imponerad och missmodig, det senare eftersom det enda som var speciellt med mig plötsligt inte var någonting att komma med, en ynka pil i hennes omfattande koger.

Men att dras till det främmande: det fanns ingenting främmande hos min far, hans ofreflekterade Brooks Brothers-garderob och uppväxten i Wenham, Massachusetts. Inget främmande hos min mor förutom en italiensk mormor som hon hade ett enda fotografi av och som dog när mamma var två, samt en djupt troende katolsk syster som hade övervägt att gå i kloster, vilket var rätt främmande i våra ögon. Som liten var min bror Matt så amerikansk att han hatade grönsaker och all slags utländsk mat – indisk, kinesisk, thai, allt ratades med argumentet att det var hästkött indränkt i brunsås. Jag vet inte om han är speciellt annorlunda ens idag. Nej, min längtan var helt min egen.

”Slakten Eldridge har funnits här nästan ända från början”, brukade min far säga, självbelåtet, medan han öppnade

en flaska vin eller lade upp potatismos åt alla. "Vi har gamla anor." Och i Manchester-by-the-Sea, en kort cykeltur från överklassens pampiga strandnära villor, brukade jag reflektera över hur talande min fars "nästan" var, hur detta "nästan" obevekligt ledde fram till vår anspråkslösa ytterdörr.

Jag trodde alltid att jag skulle bosätta mig i Paris, Rom, Madrid – åtminstone för en tid. Det slår mig nu att jag inte drömde om Zanzibar eller Papeete eller Tasjkent: till och med min fantasi var försiktig, en snäll flickas fantasi, en blek sparris till fantasi. När jag tänker på det idag kryper det i mig av genans.

På senare år har jag ofta tänkt på Marianne Faithfulls låt "The Ballad of Lucy Jordan" – "At the age of thirtyseven, she realized she'd never ride through Paris in a sports car, with the warm wind in her hair ..." – och känt tårarna bränna bakom ögonen. Inte för att jag trodde att jag aldrig skulle få mitt parisiska sportbilsögonblick – vid trettiosju och trettio-åtta och till och med trettionio års ålder var jag vettlöst och befängt övertygad om att den stunden var nära förestående – utan för att Marianne har rätt i att man vid trettiosju års ålder – mitt Reza-år – en gång för alla måste inse att ens liv har en riktning och en horisont och att man förmodligen aldrig kommer att bli president eller miljonär, och att om man är en barnlös kvinna kommer man med stor sannolikhet att så förbli. Sedan följer en period av anpassning innan man formellt och officiellt är gammal, fast jag använde inte de åren till det. Jag använde dem på ett annat sätt, eller jag trodde att jag gjorde det. Jag trodde att jag använde dem till att göra mitt liv verkligt – vad var det de sa på sextiotalet? Till att "förverkliga" mig själv – men det visar sig att jag är kvar i Lustiga huset intill denna dag.

6

NÄR SIRENA INTE dök upp på föräldraträffen funderade jag på om jag skulle ringa och påminna henne om att vi skulle ses på Burdick's två dagar senare. Jag bestämde mig för att vänta. Jag var medveten om att det inte var särskilt lärarmässigt av mig och definitivt inte vuxet. Jag utförde ett vänskapstest.

Hon klarade testet. Hon kom, även om hon var nästan en kvart försenad och hade en hel uppsättning kassar och paket med vilka hon andfått och klumpigt stötte in i de andra gästerna: en av dem, en äldre dam som satt och drack varm choklad, smällde hon till i bakhuvudet.

Eftersom jag hade väntat ett tag hade jag lyckats lägga beslag på ett bord. Borden och stolarna där är små och står tätt ihop och de är inte bekväma, men vi klämde in oss och stuvade in hennes kassar mellan fötterna. Vi behöll ytterkläderna på trots att det var varmt, eftersom vi inte hade någonstans att lägga dem.

"Har du shoppat?"

"Shoppat, ja. Min man fyller år imorgon." Hon gav till ett vackert skratt. "Vi ger alltid många presenter. Inget stort, utan många små saker. Det är alltid en utmaning att hitta något som passar. Han är så ... oförutsäglig?"

”Oförutsägbart.”

”Ja, precis.”

”Och det är på grund av hans arbete som ni är här?”

”Bara för ett år. Han har ett forskarstipendium för att skriva sin bok.”

”Intressant. Vad handlar den om?”

”Det får du be honom förklara, jag skulle inte göra det bra. Etik. Den handlar om etik och historia. Han är intresserad av hur det inte går att skildra historien så att den blir sann – det finns ju trots allt ingen sanning – så därför måste vi skildra den etiskt – och vad innebär det?”

”Varför kan historien inte vara sann?”

”Därför att vi alltid bara har en del av historien. Man kan inte göra en bild som är trehundrasextio grader, vi kan inte ens visa allt vi upplever under en enda sekund. Så hur skulle vi kunna göra något sådant med en människas historia, eller ett folks historia? En nations historia? Det är omöjligt.” Hon slog ut med händerna i en glatt uppgiven gest.

”Vad ska man göra då? Sysslar du också med historia eller etik eller vad det nu är?”

”Nej! Jag skulle aldrig kunna göra sådant. Ord är inget för mig.” Hon såg på mig, hennes mörka melerade ögon strålade. ”Jag är konstnär. Jag skapar saker. Installationer. Ibland video.” Hon sa detta lika avspänt som om hon hade berättat att hon bakade kakor eller samlade frimärken, och jag förstod att hon verkligen var konstnär.

”Du skojar.”

”Nej. Hur så?”

”Jag är också konstnär.”

Jag hade studsat till inombords när hon sa det – självklart! det var det vi hade gemensamt! – men hennes leende gjorde mig osäker. Var det inte lite nedlåtande? Hon tänkte nog att

konsten måste vara en hobby för mig. Hon tänkte att jag var en lågstadielärare. Men hon var för artig för att säga det. "Vad roligt", sa hon. "Du måste berätta vad du gör."

"Nej, nej, jag vill veta vad du gör. Vi kan prata om mig en annan gång" – jag kände mig djärv eftersom det förutsatte att det skulle bli en annan gång – "jag är här för att prata om Rezas liv, det vill säga ert liv."

"Om vårt liv finns inte så mycket att säga. Men Reza: han är högt älskad eftersom vi inte kunde – jag inte kunde – få några fler barn. Har du syskon, Nora?"

"En äldre bror."

"Då vet du hur det är, hur mycket det betyder. Jag har fyra syskon. Skandar två, fast en av hans bröder dog. Så vi ville ha fler barn, för Rezas skull också."

"Som lärare kan jag säga att ensam barn ofta klarar sig bättre i skolan ..."

"Ja, därför att vi föräldrar skämmer bort dem och ger dem så mycket tid. Ensam barn blir lite som en tredje person i paret. De får inte vara så mycket barn, mer som små vuxna."

"Oroar du dig för att det är så för Reza?"

"Vi oroar oss. I Paris har vi skapat en hel värld med barn åt honom. Han har kusiner – inte riktiga, de är i Italien – men vänner som är lika nära som kusiner. Bara i huset vi bor i har han tre vänner, bland annat en flicka som är tre veckor äldre och som han har känt alltid. De träffas nästan varje dag."

"Så det är en svår omställning för honom, att komma hit."

"För oss alla, ja, självklart."

"Det är bra att veta. Tack." Jag hade hoppats få veta något mer personligt. Vad vet jag inte riktigt.

"Men det här att han blev påhoppad ..."

"Ja, det var fruktansvärt, jag vet. Jag ska hålla ögonen öppna. Fast det här var större pojkar som inte kände honom."

I klassen är han enormt populär. Våldigt omtyckt. Av både pojkarna och flickorna. Han är en väldigt snäll pojke.”

”Ja, snäll.”

”Och han gör stora framsteg med engelskan.”

”Ja. Vi talar enbart engelska vid middagsbordet nu, för att öva. Alla tre, och vi säger fel ibland. ’Var snäll och rädd mig’, säger vi, och sedan ’den där’, om vi inte vet vad det heter. Ibland är vi för trötta. Men Reza lär oss ord nu.”

”Inga fula ord, hoppas jag.”

”Sådana också.” Hon log.

Vi hade druckit upp vårt kaffe. Igenkännandet, tecknet – det måste betyda något.

”Men din konst”, sa jag. ”Du skulle berätta om din konst.”

Under det där första samtalet berättade hon om sina installationer, som – det skulle jag så småningom få se med egna ögon – var lummiga trädgårdar och djungler tillverkade av hushållsföremål och skräp: sorgfälligt snidade vit-sippor av tvål, utslagna liljor och tulpaner gjorda av färgade disktrasor och städkämlar, silvriga klängrankor av målade och lackade tvättlinor och folie, utsökt och perfekt utförda. Jag kunde inte riktigt se det framför mig när hon berättade om dem, men jag förstod tanken: en vision av paradiset, överjordiskt och vackert, men sedan, när man står inne i den, på nära håll, inser man att blommorna är fulla av ingrodd smuts, att klängväxterna vittrar sönder och att de glänsande skalbaggarna som kryper på de vaxartade bladen är mögliga kapsyler eller gamla läderknappar med ben. Hennes installationer hade titlar lånade från sagor och myter: Skogen Arden, Avalon, Oz, Hamlets slott – men i själva verket var de köket eller tvättrummet och förr eller senare skulle betraktaren inse att det stod en gammal diskbänk bakom vattenfallet och att klipporna mellan träden var en tvätt-

maskin och en torktumlare, svärtade med blåslampa och överdragna av mörkt ludd.

Hon berättade också att hon på senare tid hade filmat installationerna och att det videofilmerna skildrade var just upptäckten av att den vackra världen var på låtsas, gjord av skräp, men att hon först var tvungen att filma verket så att det såg alltigenom vackert ut och det kunde vara svårt ibland. Dessutom, sa hon, var den narrativa aspekten svår: när man gjorde en video måste det finnas en berättelse och en berättelse utspelar sig över tid på ett annat sätt, och saker och ting hände inte alltid i den ordning som man ville att de skulle göra.

Allt detta berättade hon och det märktes att hon å ena sidan var stolt när hon pratade om det, rentav passionerad, men å andra sidan hade hon en lätt blaserad attityd. Jag kände mig en smula irriterad.

”Skulle jag kunna få se vad du arbetar med?”

Hon skakade på huvudet, såg på mig genom en slöja av hår. ”Tanken är att jag ska bygga Underlandet – det är mitt nya projekt. Men jag har inte med mig någonting hit. Jag kanske kan hitta en video åt dig med mina tidiga grejer, fast det är inte riktigt samma sak.”

”Men varför?”

”Det handlar om ateljén, mina verktyg, hela min värld där borta.”

”Men du kan ju inte gå ett helt år utan att arbeta med din konst!”

”Nej. Jag skulle förvandlas till ett monster som varken Reza eller Skandar skulle vilja veta av. Om jag inte hade konsten skulle jag bli vansinnig. För mycket mörker annars.”

”Jag är likadan. Jag måste skapa, annars blir jag tokig.”

Hon log, på riktigt, som om hon verkligen ville få höra nu.

Och jag berättade att jag brukade måla stora kaotiska bilder, men när min mor blev sjuk och under alla år då hon var döende och förlorade en liten förmåga i taget kunde jag inte måla längre, kunde inte göra någonting stort över huvud taget, och vände mig i stället till det lilla och började göra små rum, inte större än skokartonger, dioramor i Joseph Cornell-stil, som om åtminstone det var någonting som inte kunde tas ifrån mig – med dessa spillror har jag stöttat mina ruiner. Och jag sa inte, den gången, att jag slutade försöka ställa ut mina verk, än mindre sälja dem, och övergav tanken om att de skulle finna ett hem i världen – för någonstans, under det där långa, långsamma utsläckandet, kändes det som om det enda sättet att försöka hålla min mor vid liv var att komma närmare och hålla fast, hålla fast vid det jag hade skapat precis som hon hade hållit fast vid mig. Jag var rädd att Sirena inte skulle förstå, och det var därför jag inte sa någonting. Men jag berättade om mina ljussatta lådor, att jag gjorde scener och världar i miniatyrformat, och att det alltid, undan gömd någonstans där hon antingen knappt syntes eller inte syntes över huvud taget, fanns en liten förgylld figur som jag kallade Lyckan.

”Det är svårt för mig att tro på att den finns”, sa jag, ”men det är också det som är det viktigaste för mig att försöka tro på. Så jag tar med henne, oavsett. Till och med i de scener som handlar om döden tar jag med henne.”

”Jag förstår, verkligen”, sa hon, och det var uppenbart att hon faktiskt gjorde det och med ens fick eftermiddagen en mening, tecknet hade betytt något, och vi kunde resa oss och lämna vårt obekväma lilla bord på Burdick’s, skiljas åt i den nu mörka eftermiddagen.

Medan hon samlade ihop sina kassar, återigen fumligt – jag fann hennes klumpighet charmerande – sa hon utan att titta

upp: "Jag funderar på att hyra en ateljé, men lokalen jag gillar är för stor, för mycket för mig. Det är bättre att dela. Skulle du vara intresserad?"

"Ja", sa jag, innan jag faktiskt förstod vad hon erbjöd mig. Det var ett mycket snabbt "ja".

Ute på trottoaren lade hon handen på min arm, på samma sätt som hennes son lade sin lilla hand på min arm. Nu visste jag var den gesten kom ifrån. "Jag ringer dig", sa hon. "I helgen kan du följa med och titta på ateljén. Kanske lördag eftermiddag? Skandar och Reza kan göra något tillsammans då."

"Ja", sa jag, utan en tanke på att jag hade lovat att hälsa på min far den dagen, att jag skulle bli tvungen att ringa och göra honom besviken, en mager, grå gammal man som räknade timmarna tills jag skulle komma, ensam i sin lägenhet i Brookline. Och när jag insåg mitt misstag tvekade jag ändå inte och jag väntade inte på någon bekräftelse från Sirena, jag ringde till honom och såg för min inre syn hur han satt i sitt överhettade citrongula vardagsrum med den konstiga, tjocka, rosa heltäckningsmattan som min mor hade valt när de flyttade dit från Manchester, när korten redan låg på bordet men hon fortfarande orkade fatta den sortens beslut – det besynnerliga, som jag såg det, i att min mor avsiktligt hade gjort det till en gammal människas lägenhet, att de färger och möbler hon hade räddat från deras hus var de som kunde bidra till en pudrig, pensionärsaktig atmosfär, som om hon därigenom skulle kunna trotsa döden och bli gammal (hon var inte gammal då; hon var inte gammal när hon dog), som om hon kunde fortsätta att leva enbart genom att arrangera allt för ett fortsatt liv – och varenda gång jag pratade med honom såg jag honom för mig, ensam och övergiven i detta hav av rosa och gult, även om han själv inte verkade medveten om det. Jag sa att någonting hade dykt upp; jag antydde att

det hade med skolan att göra. Han försökte låta entusiastisk, trodde kanske att det rörde sig om något som kunde gynna min karriär, medan jag försökte låta irriterad över att jag var tvungen att gå, som om jag inget hellre ville än att slippa. Vi hade varit välmenande oärliga mot varandra i så många år att det nästan var omedvetet, men han förstod nog att jag inte var överdrivet ledsen och jag förstod att han var besviken, och jag skäms över att erkänna att jag var så exalterad att jag egentligen inte brydde mig.

Det kommer en tid, den där Lucy Jordan-tiden, när livet känns futtigt och allt lunkar på som det alltid har gjort, och du tänker att ingenting någonsin kommer att förändras, att det inte finns något hopp – och om du är som jag så känner du dig inte ens arg under det där inledande stadiet när du just har insett din situation. Bestört kanske, chockad – men du tänker att det är så livet är, en tillvaro där dagens mest upphetsande händelse är att brevbäraren kommer med postorderkatalogen som du sedan lusläser i badrummet, och där en höjdpunkt är när du tar en långpromenad genom den underbart vitpudrade kyrkogården efter att den första snön har fallit och du faktiskt inte går vilse bland de döda, du hittar din mors gravsten och kysser den, kysser henne: det är en höjdpunkt. Stenen efterlämnar en isig smak på läppar och näsa, och himlen, med sina cirrusmoln, skiftar i violett. Det är långt ifrån de flotta sammankomsterna på New Yorks trendiga gallerier för vilka du en gång trodde att du var ämnad; och även om det är vackert – också sorgen kan vara vacker – har denna lilla höjdpunkt inget av begynnelse över sig. Kort sagt är en kyrkogårds öppna grindar inte nödvändigtvis de grindar man vill träda in genom.

Men det tycks – det är – som om det är vad som bjuds. Döden eller postorderkatalogen, denna glättiga och ynkliga distraktion från döden, eller när det kniper *I lagens namn*, för den kan man alltid hitta på en eller annan kanal när som helst på dygnet – Benson och Stabler! Vad jag har saknat er! – och slippa vara ensam.

Och så plötsligt dyker någonting upp. När du minst har anat det. Plötsligt finns en möjlighet, en öppning, en människa eller människor som du aldrig hade kunnat drömma om – vilken lycka! – det känns som om du har hittat skatten vid regnbågens slut, just som du trodde att livet hade förlorat all sin glans. Det räcker, en liten tid – kanske till och med länge – för att du ska glömma att du någonsin har varit arg, att du någonsin ens har vetat vad vrede var.

NÄR JAG GICK på Middlebury – ett litet humanistiskt college uppe i Vermont med inriktning på främmande språk – hade jag inte konst som huvudämne. Det var ju ingen idé att gå på Middlebury för det. Innan jag valde skola hade jag en strid, eller snarare en diskussion, med mina föräldrar. Jag hade sökt till Rhode Island School of Design i Providence och till Pratt i New York, liksom till traditionella college med humanistisk inriktning, och mina föräldrar satte sig ner med mig och sa att de tyckte att det skulle vara ett misstag att gå på en konstskola. Det förvånade mig inte att min far hade den inställningen; men jag litade på min mor, så henne lyssnade jag på.

”Du kommer att hålla på med konst i vilket fall som helst”, sa hon. ”Konsten är inte beroende av någon examen. Ärligt talat hör den till en sfär där en akademisk examen är meningslös.”

”Varför ska jag i så fall läsa på universitetet över huvud taget? Varför inte bara satsa på konsten med en gång?”

”Vet du vad, Katten” – min mor kallade mig Katten; det var det ingen annan som gjorde, inte ens min far, och när hon förlorade talförmågan kändes det som om hon sa ordet till

mig med ögonen – ”du är bara sexton. Du är inte tillräckligt gammal för att rösta eller dricka alkohol eller skriva kontrakt på en lägenhet. Du är knappt gammal nog för att köra bil. Du kan gå på college eller så kan du stanna hemma hos oss och måla dina tavlor i garaget och servera glass dagarna i ända nere på hörnet. Det är du som bestämmer, men jag vet vad jag skulle välja: att sticka från den här trista lilla hålan! Se världen!”

”Varför gör inte du det, då?”

”Varför gör inte jag vadå?”

”Ger dig ut i världen.”

”Åh, Katten” – hon strök mig över håret, som var långt då, så att stryka mig över håret inbegrep också att smeka mig utmed nästan hela ryggen. Som en katt. Jag älskade det. Jag älskade att vara hennes barn. Jag minns att jag brukade titta på henne och tänka att hon var det vackraste som fanns i hela världen. ”Jag har haft min tid, gumman. Kanske kommer det en till. Men för tillfället behövs jag här.”

”Varför det?”

”Det vet du väl att en mors uppgift är att ta hand om hemmet.”

”Men nu flyttar jag och då ...”

”Jag älskar din pappa. Han behöver också ett hem.”

Och så var vi tillbaka i collegefrågan, och tydligen var konstskola inget alternativ eftersom det inte fanns några pengar – knappt så att det räckte, ens med ett lån, att låta mig läsa vid universitetet över huvud taget – och det var viktigt för min mor att jag skulle kunna få ett jobb i slutändan.

”Du är så ung fortfarande, du kan gå på konstskola efteråt. Skaffa dig en konstutbildning ovanpå din universitetsexamen, så kan du välja och vraka sedan. Jag vill att du ska kunna få allt. Det är inte som när jag var ung, när målet för

en kvinna var att bli gift. Du kommer att kunna försörja dig själv, slippa vara beroende av en man, hur mycket du än älskar honom. Du ska inte vara beroende av någon annan än dig själv. Eller hur?" Och hon hade den där spända tonen i rösten som jag då såg som mörker men nu inser var vrede, den som kom när hon hade en av sina depressiva perioder. Så det blev Middlebury.

Jag har alltid förstått att det stora dilemmat i min mors liv var att hon fick smak för friheten för sent, till ett för högt pris. Hon tillhörde den generation för vilken reglerna ändrades halvvägs, född till en värld av stärkta lakan, trerättersmiddagar och sprejat uppsatt hår, en värld där kvinnor utbildades och sedan sattes i hushållsarbete – ungefär som att använda en intrikat broderad bordsduk till att servera frukost åt klad-diga ungar på. Hennes examen från University of Michigan var inget mer än dekorativ, och det kändes alltid signifikativt att det inramade diplommet stod under takbjälkarna på vinden, smyckat med dammråttor, bland diverse förskjutna konstverk bakom kartonger med avlagda leksaker. Hon var den första kvinnan i familjen som läste vidare och hon brydde sig tillräckligt för att rama in diplommet, bara för att sedan skämmas för att hon hade brytt sig, för att hon inte hade gjort något av det, för att hon hade försatt sin chans.

Övergången från stolthet till skam inträffade någon gång strax efter att jag föddes, tror jag: jag kom 1967 och 1970 hade två av hennes bästa vänner i Manchester skilt sig och flyttat därifrån, pånyttfödda i de frigjordas trassliga och inte nödvändigtvis lyckligare liv. Min bror föddes -59, när Bella Eldridge var blott tjugotre år gammal: han var det hon gjorde med sin fina utbildning.

Så vitt jag förstod rasade hon inte över moderskapets allt uppslukande krav i första vändan. På den tiden gjorde alla

unga kvinnor omkring henne samma sak, diskuterade Jane Austen över en kopp kaffe medan deras tygblöjsförsedda ungar kröp omkring på golvet, de själva fortfarande knappt mer än studenter, glada över att slippa oroa sig för pengar och fortfarande lyckliga i tron att livet var långt och skulle skänka dem mer än en heltäckningsmatta och en ny elektrisk gryta och med jämna mellanrum en bröllopsdagsmiddag på Locke-Ober eller Copley Plaza i Boston. Hon var tillräckligt ung för att fortfarande hoppas.

Det finns mängder med hemmafilmer och gamla diabilder på lille Matthew, med sitt lite Frankensteinaktigt fyrkantiga huvud och sina klara blå ögon – han ser på något sätt ut som en baby av sin tid, har något helylleamerikanskt över sig som man inte ser hos spädbarn nuförtiden – och i bakgrunden ler min mor, med finmejslat ansikte och en cigarett i handen. Hon ler bredvid gungställningen, hon ler bredvid julgranen, hon ler där hon sitter vid ett picknickbord med blårutig duk på Fourth of July.

På senare bilder, de få som finns från min egen spädbarnstid, ser till och med dagsljuset mörkare ut. Kanske hade Kodak bytt teknik eller så hade världen förändrats. Jag var ett mindre och allvarsammare barn som föddes tre veckor för tidigt och bara vägde två och ett halv kilo ("alltid otålig, det är min flicka det", brukade min far säga) och hade tjockt svart hår, fast det tappade jag efter ett tag och var flintskallig i flera månader. Jag ser ut som en förvirrad groda utstyrd i fina klänningar, med en knubbig fot som kikar fram under fällen, och i utkanten på bilderna står min bror, en robust åttaåring med stora framtänder, och sneglar misstänksamt på mig. Min mor finns knappt alls med på bilderna. Det måste ha varit hon som tog dem. Det finns ett foto på oss alla tre, där min far har stått bakom kameran; det var den julen, sa hon, som

Matthew och jag var sjuka i influensan båda två och alla har feberrosor på kinderna likt målade porslinsdockor, inklusive min mor, vars långa hår är en risig härva och vars prickiga förkläde har halkat ner från axeln. Kanske är det på grund av febern men våra ögon är sorgsna, till och med Matts ögon ser svarta ut, och min mors läppar är särade i en missnöjd grimas, som om hon är på väg att säga åt min far att lägga av och stoppa undan den förbannade kameran.

Jag minns inte min tidiga barndom som olycklig, tvärtom – det enda jag var rädd för var min bror, som kunde vara riktigt elak när han fick chansen – men min mor kan av allt att döma inte ha haft det så lätt. Hon var bara trettioett när hon fick mig, men hade redan gått igenom alltihop en gång och visste vad hon skulle bli tvungen att ge, och hon visste också att hon likt en Törnrosa skulle vakna ur babydrömmen och upptäcka att åren hade gått och att hon själv närmade sig fyrtio. Inte undra på att hon kastade sig in i sina galna projekt – matlagningen, klädskapandet, barnböckerna som ingen ville ge ut, som hon egentligen inte ens försökte få utgivna – alla avsedda som en språngbräda ut mot något större, mot en värld bortom Manchester, mot någon gammal fantasi som fortfarande skymtade vid horisonten. Men när hon gick sina olika kurser – Lär dig att dreja eller Franska för nybörjare – var det svårt att ens då tro att hon tog det på allvar. Det enda betalda jobb hon hade när jag var liten var i den lokala bokhandeln under julruschen, när de anställde extrapersonal – några collegeungdomar och min mamma. Hon gjorde det flera år i rad och blev skicklig på att slå in vackra paket, med perfekta kanter och krullade guldfärgade snören.

Hon var inte i någon egentlig mening ambitiös. De vänner hon hade som var ambitiösa lade upp en strategi, läste juridik på kvällarna eller pluggade till en mäklarlicens och tog sedan

steget från hemmets hård ut i världen. Hon både beundrade och avskydde dem, på samma sätt som överviktiga kvinnor beundrar och avskyr sina framgångsrikt bantande vänner och med ett käckt leende försöker tvinga på dem en rejäl bit chokladtårta. Hon upprätthöll ingen nära kontakt med dem som började jobba igen eller som skilde sig och flyttade in till stan; hon firade dem genom att bjuda på lunch och tog sedan farväl av dem, som om de skulle ge sig ut på ett farligt uppdrag som ingen kunde återvända helskinnad ifrån – vilket heller ingen gjorde.

Kommer du ihåg den tidens damluncher? Bordet dukades redan på morgonen. Kall inkokt lax och waldorfsallad, tillbringare med iste, kylda flaskor med vitt vin, allt serverat på det bästa porslinet, och när jag kom hem från skolan satt alla damerna fortfarande kvar i en blå dimma av cigaretttrök, som om ingenting, absolut ingenting kunde slita dem därifrån. Men redan då visste jag att när de väl hade lämnat den inre cirkeln var de borta för alltid.

Veckan innan jul när jag var runt sju – det bör tilläggas att det här var innan bokhandelsåren, och det slår mig först nu att de var ett direkt resultat av denna händelse – brast min mor i gråt på snabbköpet, hennes ansikte en rödfläckig karta i den bleka butiksbelysningen. Jag hade bett om något extra – en burk jordnötssmör med chokladsmak kanske, vilket de mer eftergivna mödrarna lät sina barn bre på skollunchmackorna, på vitt bröd med smör – Efterrätten som huvudrätt! Världen har blivit galen! – när hennes ansikte skrynklades ihop.

”Förlåt mig”, snyftade hon, högt och pinsamt offentligt, medan jag med blicken fäst i golvet försökte skjuta både kundvagnen och henne framför mig, ”men jag har ingenting till dig och din bror. Ingenting alls. Jag har inga julklappar till er. Det finns inga pengar kvar.” Hon gav ifrån sig ett litet

skrik; jag försökte göra mig osynlig. ”Jag var tvungen att få diskmaskinen lagad och sedan slog den där stenen i vindrutan på motorvägen och att byta ut den – allt är så dyrt och du förstår, det finns inga pengar. Och jag kan inte be din far. Jag kan inte be om mer pengar. Så ni kommer inte att få någonting alls. Förlåt.” Min mor levde nämligen på pengar hon fick från min far – en lön, om man så vill. Han hade ett bankkonto och hon hade ett bankkonto, och varje månad förde han över en bestämd summa från sitt konto till hennes och med denna summa skötte hon hushållet. Nu hade hon spenderat hushållspengarna på hushållet och hade ingenting över till julklappar. Trots att jag var liten förstod jag i princip hur det hela var upplagt.

”Det gör inget”, försökte jag trösta henne så att hon inte skulle skämma ut oss ännu mer. ”Jag bryr mig inte om julklappar.” Fast det gjorde jag och jag var besviken, särskilt som jag fortfarande förväntades tro på tomten och detta utbrott var som om Trollkarlen från Oz hade tittat fram bakom sitt draperi, ett skandalöst brott mot vett och etikett och mot vårt nödvändiga hycklande. ”Jag lovar”, sa jag, ”det gör inget.”

Och så plötsligt – oförklarligt för den jag var då, men så självklart för mig idag – blev hon hetsig, ilsken, en vrede lika pinsam i affären som tårarna för en stund sedan. ”Sätt dig aldrig i den här sitsen”, väste hon. ”Lova mig det. Lova nu.”

”Jag lovar.”

”Du måste leva ditt eget liv och tjäna egna pengar, så du slipper vända på slantarna som en tiggare för att skrapa ihop tio dollar till ungarnas julklappar. Parasitera på din fars – eller din mans – patetiska lön. Aldrig. Aldrig. Lova du det?”

”Jag har redan lovat.”

”Det är viktigt.”

”Jag vet.”

Och sedan var det över. När vi kom fram till kassan hade hon torkat tårarna och visade upp ett soligt leende. Det enda tecknet på hennes känsloutbrott var lite utsmetad mascara. Det var Sadie som satt i kassan. Hon var dotter till min gamla lärare i ettan och talade mycket högt och långsamt som om hon eller vi var döva. Hon hade det bruna håret uppsatt i en tofs på ena sidan av huvudet, det såg ut som handtaget på en gammaldags vattenpump.

”Mrs Eldridge”, vrålade hon. ”Trevligt att träffas! Som alltid!”

”Detsamma, Sadie.”

”Ser ni fram emot julen?”

”Absolut! Det är ju bästa tiden på året.”

”Verkligen. Jag älskar julen. Gör inte du det, Nora?”

Jag var för upptagen med att iaktta min mor för att svara. Medan hon lade upp varorna på bandet hade hon ett så nostalgiskt uttryck i ansiktet att hon såg ut som ett Norman Rockwell-porträtt. Det syntes att hon verkligen trodde på det hon hade sagt till Sadie, att julen var den bästa tiden på året. Någon annan hade gråtit och skrikit åt mig för några minuter sedan, och Bella Eldridge skulle aldrig ha känt igen henne.

Min mor hade inte nära till tårarna och jag såg henne sällan gråta, men ett annat tillfälle då hon oväntat föll i gråt har stannat kvar hos mig. Det var strax innan Matt skulle börja på college – det var på sommaren, för jag minns att vi satt och huttrade i luftkonditioneringen på kinarestaurangen. Min bror var tjurig, önskade sig redan långt hemifrån. Min far, godmodig som alltid, märkte inte av den spända stäm-

ningen runt bordet, min mors ansträngda glättighet eller hennes sätt att under hela måltiden sträcka sig mot Matts arm och sedan dra tillbaka handen innan hon rörde vid honom, ett slags spöklikt tic. Det var som om jag var den enda som såg något, den enda som såg hur vi satt där på våra konstläderstolar, lutade över den sojafläckiga syntetduken (som ruckades så fort någon rörde sig och sedan oljigt gled tillbaka på plats igen), far och son oengagerat småpratandes om den kommande footbollsäsongen och om att min bror skulle bli tvungen att hålla på University of Notre Dames lag nu när han skulle åka dit, ända bort till Indiana. Min mor, som avskydde sport, försökte byta samtalsämne genom att gripa efter möjliga trådar (campuset? resan? Matts vän Busby som hade valt Bowdoin College?). Hon var som en stirrig skata: gäckad, envis, snabb. Det var en kväll då jag inte sa någonting alls – det var så i min familj eftersom Matt och jag hade så lite med varandra att göra utöver att han då och då sa något taskigt eller rufsade mig fientligt i håret. Till och med när vi var tillsammans alla fyra var våra föräldrar antingen hans föräldrar eller mina, antingen det ena eller det andra, oförmögna att förhålla sig till oss bägge två på samma gång. Vi var två barn som bara råkade ha samma jäkla föräldrar. Och den där avskedsmiddagen på kinarestaurangen var en Matthew Eldridge-kväll.

Det var lyckokakan som knäckte min mor. På min lapp stod det bara "Halleluja!" och Matts utlovade "Du kan se fram emot en kort semester". Min fars upplyste om att "Det är inte din ställning utan din inställning som gör dig lycklig" – och hade min mor fått den hade allt förmodligen varit frid och fröjd. Men på hennes stod det: "Det är det du inte har gjort du kommer att ångra" – och det visste jag bara för att jag plockade upp lappen från golvet på väg ut. När hon

läste den gav hon till ett litet skrik, som om hon hade gjort sig illa, skrynklade ihop den och kastade den och blev sedan väldigt tyst, och de sista tio minuterna på restaurangen såg jag tårarna välla upp i hennes ögon och trilla nerför hennes kinder, ignorerade av alla, och jag såg hur hon darrade på underläppen och jag såg min far och min bror med förnyad iver kasta sig in i footbollsamtalet (Matt slutade rentav att sura, blev nästan livlig) för att låtsas som att allt var precis som det skulle. Ingen sa något till min mor, ingen frågade ens vad det hade stått på lappen i hennes lyckokaka. Först när vi var på väg ut från restaurangen lade min far handen på Matts axel och mumlade, med den burdust förtroliga ton som användes män emellan på den tiden: "Var snäll mot din mor de här sista dagarna. Det är jobbigt för henne att du ska åka." Och jag, hela åtta år gammal, undrade flyktigt om Indiana var ett farligt ställe, som Vietnam (min vän Sheilas kusin hade dödats där några år tidigare och den äldre brodern till en pojke i min klass hade blivit knäpp i huvudet), men jag frågade inte.

Under årens lopp har jag försökt förstå min mors känslor i den stunden. Sörjde hon en kärleksaffär som aldrig blev av? Var det hennes eget Lucy Jordan-ögonblick? Var hon helt enkelt ledsen för att min bror skulle åka och tänkte på allt som nu för alltid skulle förbli osagt? Men det enda jag vet är att jag aldrig kommer att få veta. Länges trodde jag att det hade att göra med att ta farväl av modersrollen, med den smärtsamma vetskapen om allt hon hade offrat för att uppfostra honom när hon nu skickade ut honom i världen. Men på senare tid har jag tänkt att det kanske trots allt var en kärleksaffär som aldrig blev av, kanske en liten flört med en främling på en tågstation eller ett obesvarat brev från en pojkvän från collegetiden, ett av dessa hemliga ögonblick när

man tänker att nu måste livet förändras, och så gör det inte det. Någonting litet fast stort som hon ångrade och som plågade henne varje dag. Med mina barn har jag upptäckt att den enklaste förklaringen nästan alltid är den rätta, och att hunger av ett eller annat slag – begär, med ett annat namn – är källan till nästan alla sorger.

Medan jag hade chansen frågade jag henne aldrig. Hon kanske inte ens skulle ha kommit ihåg att hon grät på kina-restaurangen, precis som jag är övertygad om att hon inte mindes att hon grät i snabbköpet. När hon fick sin diagnos – och med den förebudet om ändlösa plågor, om allt hon aldrig, aldrig mer skulle få göra – fällde hon inte en enda tår. Det var en sorg som aldrig fick utlopp. I flera månader hade hon haft ryckningar i vänsterhanden och trott att det var nerver. Hon visade det för mig vid köksbordet en gång när jag var där på middag – huset var så tyst vid det laget, omätligt i sin tystnad, ingen Matthew, ingen Nora, ingen Zipper eller Sputnik, och det enda som bröt mörkret i hallen utanför köket var det avlägsna skenet från min fars läslampa i vardagsrummets dunkel – hur kunde en människa ägna så mycket tid åt att läsa *New York Times*? – och hon sa, med ett syrligt skratt: "Har du sett på maken! Det kommer och går. Min hand har en egen vilja. Den tror att den är smartare än jag. Det är inte roligt att bli gammal."

"Det där borde du fråga doktor Selby om", sa jag, men på ett nonchalant sätt, för även om jag såg att det ryckte och skälvde i musklerna i hennes fingrar kändes det som om det på något vis måste vara normalt, eftersom det var en del av hennes kropp, min mors kropp. För övrigt var jag upptagen med att hålla upp ett andra glas pinot grigio åt mig själv, för jag visste att annars skulle husets mörker tränga in i kroppen likt fukt och göra mig frusen i flera dagar efteråt. Jag

var runt trettio då och min mor sextioett, min far hade nyss fyllt sextiofem och var pensionerad sedan ett par månader, och nu när deras ålder inte känns så avlägsen häpnar jag över allt de redan verkade ha försakat. Men det var ensamheten, den förlamande tristessen, jag inte stod ut med. Pinot grigio hjälpte, pinot noir likaså. Till och med en öl om det var det enda som bjöds. Så jag var inte riktigt uppmärksam. Hon måste ha visat min far också, och förmodligen tittade han upp från tidningen och sa ungefär samma sak som jag och på samma förströdda sätt, och på grund av det gjorde hon ingenting åt det, varken gick till eller pratade med doktor Selby förrän nästan ett år efter det, och vid det laget hade fascikulationerna, som är den korrekta termen, spridit sig till fötterna också men ännu inte till hennes högra hand – den hon skrev med – för det skulle ha fått henne att uppsöka läkare på stört. Och när de väl hade börjat med testerna – EEG och ryggmärgsprov och muskelbiopsi och hela baletten – var hon rädd, inte minst för att hon märkte att doktor Selby var rädd. Sin påklistrade glättighet till trots var hon mycket ärlig, min mor, och hon sa till mig: "Jag ville att han skulle lugna mig, och när jag insåg att han inte skulle göra det tänkte jag: Det här kommer att gå käpprakt åt helvete."

När de till sist ställde diagnosen – det tog ett tag, det var mycket som behövde uteslutas – visste hon kanske redan. Och diagnosen – ALS, även kallad Lou Gehrigs sjukdom, även kallad Stephen Hawkings sjukdom – var egentligen bara en bekräftelse på att hon skulle dö, vilket vi förstås alla ska göra, förutom det att hon från och med nu skulle dö snabbare och mer effektivt, på ett hemskare sätt än de flesta, fast tack och lov utan smärta. Hennes kropp skulle inte längre vara ett tempel utan ett fängelse där den ena dörren efter den andra slog igen tills hon var instängd i sitt eget medvetande –

ett rum som visserligen inte hade några väggar men i slutändan heller inga dörrar.

Det jag fann fascinerande, och lärorikt – för jag höll fortfarande på att lära mig, håller fortfarande på att lära mig, att leva – var att när hon fick sin diagnos studsade hon inte upp och ropade: ”Jag vill se Burma! Taj Mahal! Pyramiderna! Pampas! – alla de platser som hon alltid hade drömt om att resa till. Hon gav sig heller inte ut på någon avskedsturné för att ta farväl av sjöarna i Maine, den vintriga stranden i Wellfleet där mina föräldrar tyckte om att fira sin bröllopsdag med en promenad i snön och dimman, rummet på hotell Pierre i New York där de bodde en helg när hon fyllde femtio och – syndigt lyxigt! – åt frukost på sängen. Inte heller vände hon allting ryggen och lät disken stå odiskad, tvätten svämma över i tvättkorgen, ogräset ta över gräsmattan. Nej, hon fortsatte att leva som om ingenting hade förändrats. Nej: hon fortsatte helt enkelt att leva. Hon visste att allt hade förändrats: när de flyttade från huset i Manchester var det hon som såg till att allt blev städad och packat och det var hon som tog hand om försäljningen, en uppgift för vilken min far visade sig vara oduglig (han kan väl aldrig ha varit bra på affärer?), och hon låg på honom tills de hittade lägenheten i Brookline och inredde den, som sagt, som om hon skulle få fira sin nittiosexårsdag där. Hon fortsatte att läsa deckare och hon fortsatte att köpa samma wienerbröd från det schweiziska bageriet så länge hon förmodade, och hon mötte varje ny motgång – käppen, rullstolen, de vidriga behandlingarna, den Darth Vader-liknande andningsmasken – som om de var mygg som skulle viftas bort och sedan ignoreras.

Utifrån allt detta kunde jag inte annat än förmoda att hon älskade sitt liv. Hon älskade det så som det var. Likt en zen-

mästare reducerade hon allt till det väsentliga: Jag behöver inte gå runt på Museum of Fine Arts, jag behöver inte skjutsas runt på museet i rullstol, jag behöver inte museet över huvud taget. Eftersom jag älskar dess skatter finns de inpräntade i minnet, och om jag minns fel – en lilja där det ska vara tulpaner, en pojkes hatt på svaj i fel vinkel – så blir tavlorna bara ännu mer mina. De kan ha det forntida egyptiska porträttet av den unga kvinnan med de undersköna svarta mandelformade ögonen utlånat hur länge de vill, men för mig hänger hon alltid i galleriet bakom mumierna, omgiven av krukskärvor och antika smycken, mitt hjärtas egen hemlighet.

Men kan jag få säga, nu när hon är död sedan länge, att jag bara trodde henne halvt om halvt? Jag ville att hon skulle göra uppror, jag behövde det. Jag vet, uppror kräver enorma mängder energi, som ett vulkanutbrott, jag vet. Och den som är sjuk måste hushålla med krafterna (samtidigt som hon måste finnas där för sin make). Men jag kunde inte låta bli att önska mer för henne, kunde inte låta bli att tycka att hon hade givit upp, att hon hade mätt upp (med en tesked?) hur mycket hon kunde förvänta sig av livet och när hon upptäckte att det var otillräckligt – tragiskt, skärande otillräckligt – hade hon ändå bestämt sig för att acceptera sin blygsamma lott. Jag ville att hon skulle vara grinig, ansvarslös, oresonlig, småsint, självisk, att hon skulle kräva allt av livet och kämpa och spotta och klösa för varenda jävla smula liv. Och aldrig älskade jag henne så mycket som den dag jag kom och hälsade på henne, hon sängbunden, gulblek och med rosslande andhämtning, och jag med doften av höst i kläderna och friska rosor på kinderna – jag kunde känna dem – efter att ha sprungit hela vägen hem till dem från min lägenhet en klar, sen oktobereftermiddag, och hon blängde på mig med ett spänt drag över munnen och sa: "Ut härifrån. Jag kan inte.

Ut. Men du ska inte tro att jag inte kommer ihåg hur det är. Eller att jag hatar dig för att du kan. Bara just nu.”

Och jag gick därifrån – språngmarschen och hettan i rummet hade fått svetten att närapå forsa nerför ryggen – och sprang hela vägen hem igen i skymningen, för kall, för trött, med värkande fötter och med ögon och näsa rinnande av vinden och av hennes elakhet – hur kunde hon vara så elak mot mig, av alla människor? – men när jag väl kom hem var jag mitt i min självömkan själaglad: för en gångs skull hotade hon med att inte gå bort i stillhet. För en gångs skull hotade hon.

Hon ringde och bad om ursäkt redan samma kväll. Min far måste ha slagit numret åt henne, hon klarade inte av det längre. Jag tänkte straffa henne och låta svararen ta det, men hennes röst lät så ömklig att jag lyfte luren mitt i hennes meddelande.

”Låt aldrig solen gå ner över ett gräl”, sa hon.

”För en av oss kanske dör under natten”, svarade jag, precis som jag hade gjort ända sedan jag var liten. Men den här gången skrattade hon, ett torrt, sorgset skratt. ”En av oss gör kanske faktiskt det, Katten.”

8

DET TOG MIN mor en evighet att dö. Det är en svår konst att behärska. Under de år då hon var döende försökte jag förstå hur man levde. Hur jag skulle leva mitt eget liv, alltså. Jag visste att det var fel att jag alltid pratade om min mor när någon frågade hur jag mådde, eller om min far. Jag var tvungen att försöka, och jag försökte faktiskt sluta med det och skaffa mig ett eget liv, eller två eller tre. Jag hade redan återvänt till Boston från New York för att gå på Museum School; jag hade redan försökt och nästan givit upp tanken på att kunna försörja mig som konstnär. Det var något med att fylla trettio som fick de tillfälliga barnvaksjobben och den lilla lägenheten i Jamaica Plain – som jag delade med ett svettigt cykelbud, vän till en väns före detta pojkvän som jämt blockerade hallen med sina grejer – att kännas på gränsen till outhärdligt. Jag hade börjat på lärarutbildningen innan min mor fick sin diagnos. Jag var redan – till mina föräldrars påtagliga lättnad – på väg tillbaka mot ett inkomstbringande arbete.

Under de år då jag tog hand om mina föräldrar blev jag väldigt bra på det praktiska, lika kompetent som den bästa sekreterare. Jag levda parallella liv: i det första framstod jag på

alla vis som en duktig ung kvinna i trettioårsåldern, kapabel om än inte särskilt intressant, lätt att komma överens med, punktlig, effektiv, med nedtonad klädstil och lättskött frisyra och en röst som var aningen ljusare, kanske aningen tunnare, fick jag höra, än man förväntade sig hos någon med min kroppsbyggnad. En kvinna utan egentliga överraskningar.

Mitt första liv var en förklädnad, ett Clark Kent-liv, men i mitt andra var jag ingen hjältinna alls. Ibland hoppades jag att någon där ute fantiserade om att jag levde ett glamoröst liv som älskarinna till en rockstjärna eller som FBI-agent. Men jag var inte den sortens människa som någon skulle bry sig om att fantisera ihop ett hemligt liv åt, och i det där andra livet var jag varken älskarinna eller jägare eller martyr, utan dotter, bara en plikttrogen dotter.

Sedan var det mitt tredje liv, litet och hemligt: mitt dioramaliv, spillrorna av mitt konstnärsliv.

Du skulle kunna säga att mina föräldrar, hur uppenbart tacksamma de än var, inte begärde att jag skulle ge upp mitt eget liv för deras skull. Men om jag nu valde att göra det, även om jag inte kan se logiken i mitt eget val, vill jag tro att det var ett medvetet val och inte bara ett resultat av dålig tidsplanering. Många av mina barn är dåliga på tidsplanering. Det är rätt vanligt. Men man kan inte lyckas här i livet om man inte blir bra på det: det är ingen mening med att skriva världens bästa svar på provets första fråga om man inte ser till att ha tid över till att svara på de andra frågorna. Man kommer ändå att få underkänt på provet. I mina mörkare stunder oroar jag mig för att det är just det jag har gjort. Jag svarade väldigt bra på den plikttrogna dotter-frågan; jag visste att jag bara gjorde en halvdan insats på karriärfronten, men det struntade jag i, för det var två viktiga frågor på provet som jag var angelägen om att svara utförligt på: den om konst och den om kärlek.

Det var det som var så mirakulöst med mitt första Shahid-år. Aldrig i hela mitt liv hade jag tänkt, som jag gjorde då: *Det här är lösningen*. Inte en gång, utan om och om igen i olika varianter, kom svaret på inte bara en utan på varenda fråga under det året, som musik. "Mig träffar din röst som visst kärleken bör, som ett jättelikt ja." Philip Larkin om Sidney Bechet: en kärleksdikt som inte är en kärleksdikt. Och mitt kärleksliv som inte var ett kärleksliv, men någonting lika uppslukande, lika överväldigande, lika helt.

Min mor hade bara varit död i två år den hösten. Det kändes som en väldig tidsrymd då, men nu, i tidens dragspelsveck, är det som om de två händelserna – när min mor, oförmögen att ens vrida på huvudet, väsande i sin kolossala andningsapparat, gled med blicken mot ljuset och sedan slöt sina ögon för sista gången, och när Reza lutade sig över soffryggen i mataffären för att skratta åt mina tappade äpplen – följde nästan omedelbart på varandra. Som min kloka vän Didi mer än en gång har konstaterat om livets växlingar: varje avfärd innebär en ankomst någon annanstans, och varje ankomst förutsätter en avfärd långt bortifrån. Min mor lämnade oss för ett okänt mål, och sedan kom Reza och Sirena och Skandar till mig.

9

ATELJÉN SOM SIRENA hade hittat låg långt inne i Somerville i en före detta lagerbyggnad, idel tegel och fönster, intill ett mer eller mindre övergivet järnvägsspår och skilt från det av en nerskräpad asfaltremsa och ett högt nätstängsel, i vilket sönderslitna plastpåsar fladdrade likt apokalyptiska fanor. På granntomten låg en fabrik som tillverkade miljontals små frigolitkulor, en särdeles hälsovådlig produktion som säkert orsakade fasansfulla cancersjukdomar hos dem som arbetade där. Dess skorstenar spydde ut moln av kemiska gaser över området och fyllde ateljéerna med en envis lukt av smält plast.

Byggnaden bestod av fyra vidsträckta våningsplan och ett gytter av ateljéer, somliga pyttesmå, avdelade med plywood och spik, och somliga stora och öppna. I trapphallen på varje våning hängde en jättelik skjutdörr som löpte på rullskenor och stängdes till med en väldig metallregel. De där dörrarna fick mig att rysa: de, de knarrande golven, alla hänglåsförsedda utrymmen, skrymslen där vad som helst kunde dölja sig – kanske målarfärg eller kontursågar eller symaskiner, men lika gärna syrabad eller yxmördare. Vem vet vilka våldsdåd man kunde råka ut för i gränden vid järnvägsspåren en söndagskväll? Till och med dagtid såg byggnaden övergiven ut.

När jag följde efter Sirena och den tandlösa fastighetsmäklaren till tredje våningen – jag hade aldrig sett en mäklare lika tilltufsad av livet som Eddie Roy, en gänglig äldre man med flottigt hår, bara ett snäpp från uteliggare – kände jag inget annat än obehag: lukten av bränd plast med en underton av mus eller råtta, de snubbelfarliga urholkningarna i trappan från decennier av trampande fötter, de svaga glödlamporna som spred sitt ljus likt damm i korridorerna, regnets smattande, fönstren som skallrade i de slitna nischerna precis som det måste ha skallrat om mäklarens tänder innan han tappade dem – allt var obeskrivligt lugubert. Häpnadsväckande nog tycktes Sirena inte märka något, och inte bara det, hennes ögon glittrade och hon verkade rentav begeistrad.

”Jag hoppas att du också tycker om den”, sa hon, och lade återigen handen lätt på min arm, tydligen omedveten om mina olustkänslor. ”Den är perfekt.”

Och när Eddie Roy väl hade fått upp hänglåset i slutet av den råkalla korridoren såg jag med en gång att hon hade rätt. Lokalen var – till och med för två, särskilt för två – perfekt. Det L-formade rummet var rymligt och takhöjden minst fyra meter. Det fanns fönster längs bägge sidorna, höga, spröjsade, smutsiga, våta fönster med breda karmar och löst sittande bågar – men i det här rummet, fyllt med vitt ljus till och med denna mörka höstdag, kändes de skallrande ljuden på något sätt levande, till skillnad från ute i den skrämmande trappan, som om byggnaden andades. Det repade och nötta trägolvet var vackert och stort nog att åka rullskridskor på. En sunkig diskho var uppsatt i L:ets hörn och bredvid den stod ett långt färgfläckigt metallbord. Utöver detta var rummet, likt en enorm, perfekt kuvös, helt tomt.

”Ja”, var det enda jag fick ur mig, och Eddie Roy blottade sitt svarta tandkött i ett leende.

Hyran var egentligen för hög för mig, men det bekymrade jag mig inte för just då. Jag ifrågasatte inte heller varför Sirena ville ha mig där – att hennes erbjudande mycket väl kunde vara en fråga om pengar, om att helt enkelt halvera kostnaden; att hon kanske till och med tänkte att våra vägar knappt skulle korsas. Jag såg ljuset och utrymmet och kände att ödets makter ville att jag skulle börja leva igen, göra konst igen. Jag frågade mig inte om jag behövde ateljén, om jag skulle använda den; jag förträngde alla tankar på den smutsiga gränden, de ekande trapporna, lukten. Det enda jag kunde tänka var ”ja, ja, ja”.

Klockan fem hade vi skrivit på kontraktet på Eddie Roys kontor i ett betonghus bredvid snabbmatstället på Highland Avenue. Det var mörkt igen och det duggregnade fortfarande, men vi stod barhuvade kvar på trottoaren en stund med varsin uppsättning nya nycklar i handen, och plötsligt kramade Sirena om mig. Jag fick en slinga av hennes hår i munnen och blev tvungen att lösgöra mig ur hennes omfamning.

”För mig”, sa hon, ”kommer det här att förändra allt. Vem vet? Jag kanske till och med gör Underlandet här.”

”Ja, varför inte?”

”Det är mitt nästa projekt. Innan vi visste att vi skulle komma hit. Jag hade planerat i flera månader. Alice i Spegellandet, du vet.”

”I Spegellandet – som att vara i Lustiga huset. Jag vet”, sa jag.

”Vad ska du jobba med?”

”Det vet jag inte än. Men jobba ska jag.”

Den kvällen var jag bjuden på middag hemma hos Didi och Esther i Jamaica Plain. Didi och jag hade gått konstkurser tillsammans på college, men vänner blev vi inte förrän flera

är senare när jag flyttade tillbaka till Boston. Hon var – är – nästan en och åttio lång, som en amazon fast mjukare. Hennes hy har inga blemmor eller pormaskar och håret är som ett rödblont moln. Hon har alltid klarrött läppstift. När jag gick på Museum School brukade vi promenera runt Jamaica Pond tillsammans och spela biljard till långt in på natten på Milky Way och klaga över våra liv. Hon var nyskild och jobbad på studentradion på Boston University, men lade det på hyllan när hon fyllde trettioett för att öppna en vintagebutik på Centre Street, inte långt från djursjukhuset. Hon träffade Esther – som är väldigt liten och nervig, med mörkt lockigt hår och ögon som en mops – när Esther provade festklänningar från femtiotalet för att ha på sin brors bröllop i Colorado. Första gången Didi berättade om henne sa hon att Esther såg ut som Betty Boop. Esther är onkolog på Massachusetts General Hospital, bröstcancerspecialist, och med tanke på att de är så olika är jag alltid lika förvånad över hur lyckliga de är tillsammans. Didi är mer trygg i sig själv än någon människa jag känner och att vara vän med henne får mig att känna mig närmare den person jag föreställer mig att jag är: någon som inte bryr sig om fel saker, som pengar och mode och status, utan är inriktad på det som faktiskt är viktigt. Och även om jag har kommit att tycka mycket om Esther, som är stingslig och argsint på ett uppiggande sätt, tror jag att hon faktiskt bryr sig om sådana saker, bryr sig på riktigt, medan Didi inte ens verkar märka att de existerar.

När hon bodde ensam var Didis lägenhet inredd med Godardaffischer och ljusslingor runt spiselkransen och alla möbler var sådana hon hade räddat och egenhändigt renoverat. Soffbordet var en jättelik kabelrulle som hon hade hittat på soptippen och målat knallorange. Men när hon och Esther flyttade ihop försvann allt det där. Det blev Saarinen hit och

Eames dit, rostfritt stål och granit, och deras lägenhet var fantastisk men den såg ut som ett exklusivt litet hotell, som om ingen bodde där på riktigt.

När de väl fick Lili blev det i alla fall stökigare. Lili är deras dotter, adopterad från Kina. Hon är liten, som Esther, och rundkindad, med smala bruna armar och ben, och stillsam fast busig på ett bra sätt. Lili var runt fyra då, och fortfarande tillräckligt liten för att tycka om sina mammors vänner som om de vore hennes egna, och när jag klev in genom dörren tog hon min hand och sa: "Kom och titta på min värld, Nora! Jag har gjort en värld!"

Jag ägnade kvällens första tjugo minuter åt att sitta med benen i kors under ett bord på deras inglasade sommarveranda och hjälpa Lili att servera pepparkakor och te i perfekta miniatyrporslinskoppar till diverse mjukisdjur: en elefant i Batmankostym, en kanin, en anka och till och med ett regnbågsskimrande bältdjur. Med Didis hjälp hade hon hängt en paisleymönstrad filt över bordet som ett tält och ljuset sipprade in, violett och spräckligt. Hon hade tömt soffor och sängar på dynor och kuddar för att få det mysigt och ett par inramade fotografier – Didi och Esther på en fest, Esther som gav Lili fart i en gunga på vintern – stod lutade mot bordsbenen. Hon hade klätt sina djur i färggranna sjalar och arrangerat sina dockor så att de såg ut att vara inbegripna i livliga samtal.

Det slog mig, inte för första gången, att Lilis värld inte skilde sig så mycket från mina dioramor eller ens från Sirenas installationer: du tar en liten bit av jorden och gör den till din egen, men det du egentligen vill är att någon annan – helst en vuxen eftersom vuxna är viktiga, har auktoritet, men också för att de inte är samma som du själv – ska komma och titta och förstå, och därigenom på något sätt förstå *dig* – och

allt detta för att du i slutändan ska känna dig mindre ensam i världen. Jag hade inget emot att sitta i Lilis hemliga lya, tvärtom – jag kände mig hedrad – men efter ett par minuter ville jag därifrån. Jag ville lyfta på filten och krypa tillbaka ut i rummet och sträcka på kroppen och lämna dockorna och deras smulor och fingerborgsstora koppar med kallt te (med mjölk, tack) bakom mig, och återvända till mina vuxna vänner och deras samtal. Under femton av de tjugo minuter som jag satt där inne gjorde jag det enbart för hennes skull.

Och det var därför, sa jag till mig själv, som jag inte ville visa min konst för någon, även om en stor del av vitsen med att göra konst ända från början hade varit att få visa den. Jag ville inte visa min konst eftersom jag inte ville att folk bara skulle vara snälla mot mig. Jag ville inte att någon skulle känna sig tvungen att säga något uppskattande, eller säga någonting över huvud taget, för jag märkte när de var oärliga, det märktes alltid, och jag hatade det. Jag ville inte att någon skulle säga att det inte var bra – på samma sätt som Lili skulle ha blivit bestört om jag hade sagt något sådant till henne: det var inte alls de villkor som gällde i hennes värld! – men jag var inte särskilt angelägen om att få höra att det *var* bra heller. Jag ville bara att folk skulle *fatta*, och jag litade inte på att de skulle göra det.

Fast nu – jag kände efter att min nya nyckel låg i byxfickan – nu hade jag i vilket fall som helst försatt mig i en situation där någon skulle fatta eller inte fatta. Ibland skulle Sirena vara i ateljén när inte jag var där. Hon skulle kunna titta på och röra vid mina dioramor, hon skulle kunna snoka och rota. Och vore det bättre om hon lät bli? Det kändes som om jag skulle lämna min kropp – eller kanske min själ? – på ett bord i ett rum och låta vem som helst granska den, som om den bara var ett ting.

"Kom ut nu, Nora." Esther lyfte den fransade filten och det enda jag kunde se av henne i motljuset var hennes mopsögon. "Dags att återvända till verkligheten. Maten är klar."

Lili protesterade.

"Du också, lilla fröken. Dags att komma ut. När jag har räknat till tre ska du ha tvättat händerna."

Lili störtade iväg. Det var lätt för henne eftersom hon var liten. Esther gav mig en hjälpende hand och klappade mig på ryggen när jag kom på fötter, som om jag hade varit duktig.

"Du verkar uppåt." Didi slevade upp fiskgryta i djupa tallrikar. Lili åt makaronilåda och morotsstavar, sparkade med benen mot stolen och tuggade med öppen mun innan de vuxna ens hade blivit serverade. Jag lade band på en läraraktig impuls att tillrättavisa henne.

"Jag är uppåt", sa jag. "Jag har hyrt en ateljé."

"Oj." Didi lade ifrån sig slevan och satte sig käpprakt upp på stolen. "Vilken nyhet."

"Men vad ska du med en ateljé till?" Så fort hon hade sagt det insåg Esther att jag skulle kunna ta frågan på fel sätt, vilket jag gjorde. "Jag menar, du har ju ateljé hemma?"

"Jag har ett extra sovrum", sa jag. "Jag pratar om en riktig ateljé."

"Det är ju fantastiskt." Didi lutade sig fram igen och delade ut tallrikarna. "Jag tycker det är fantastiskt." Hon såg uppmärksamt på mig. "Berätta, hur kom det här sig? Det måste ha gått fort? Det är nog därför E blev förvånad."

Så jag berättade om Sirena – först om Reza och sedan om Sirena. Jag sa inget om hur hon fick det att pirra i kroppen, hur betydelsefullt vårt möte hade känts, hur underbart det var att upptäcka att hon också höll på med konst – jag sa ingenting

om det, men medan jag berättade hade jag en underlig upplevelse av att höra mig själv prata och jag var medveten om att jag inte lyckades modulera rösten rätt, att volymen och intonationen var fel – det var för högt, för ivrigt, för mycket information. Det var som när man hör sig själv sluddra efter några glas vin och undrar om någon annan är uppmärksam nog för att lägga märke till det.

Den här gången behövde jag inte undra. När Esther gick för att lägga Lili kallade Didi på mig från balkongen och tände en joint. Regnet hade äntligen upphört, men det droppade ur alla stuprör. Träden på gården glimmade i mörkret.

"Låt höra", sa hon. Hon höll kvar röken i lungorna och räckte mig jointen. "Vad handlar det här egentligen om, för dig?"

"Vad menar du?"

Hon andades ut. "Hela den här grejen, det handlar inte bara om ateljén. Jag menar, det är underbart, det är härligt. Det är det bästa beslut du har tagit på år och dar. Men du hade redan bestämt dig innan du gick dit, eller hur?"

Jag tänkte efter en stund. "Ja, det hade jag nog."

"Så det handlar inte om själva ateljén."

"Vad handlar det om då?"

"Det är det jag frågar."

Jag ryckte på axlarna och skrattade. Jag kunde inte svara. Det fanns inga ord för att beskriva det, och hade det funnits ord fanns det inget sätt att inte avslöja för mycket. Inte ens för Didi ville jag avslöja för mycket. "Jag är glad. Spelar det någon roll?"

Hon tog ett bloss till, ögonen smalnade. "Vi får väl vänta och se, antar jag."

GLÖM INTE NÄR detta hände. Den här middagen, den här dagen, undertecknandet av hyreskontraktet, ägde rum på lördagen före presidentvalet: John Kerry mot George W Bush, andra ronden för Bush. Det var hösten 2004. Läget i världen var helt åt helvete, hemma likaså. Två amerikanska krig rasade – blodbad bägge två, ett större och ett mindre, vidriga, bisarra, avskyvärda hemliga krig präglade av svek, inkompetens och korruption. Jag kan hålla på hur länge som helst.

Året innan hade en ung kvinna, egentligen inte mer än en flicka, bara tjugofem, kommit till skolan för att prata om sin människorättsorganisation – hon hade startat den själv, denna späda lilla varelse, nästan bara barnet, med sin kortkorta jeanskjol och silverblå ögonskugga, hon hade sökt pengar hos kongressen och fått flera miljoner, Gud vet hur, och dess syfte, att räkna de civila offren, verkade som en så klok och bra sak att göra. Hon berättade om det för barnen på ett mycket mjukt sätt med sin ljusa röst, om hur hon ville hjälpa alla som sårades, irakier såväl som amerikaner, och om man inte höll koll kunde vissa människor glömmas bort. Trots det var det bara femmorna och sexorna som fick gå och lyssna på henne, för hennes jobb var ju att räkna kroppar

och hur mycket man än försöker linda in det får man inte skrämman slag på minstingarna och ge dem mardrömmar. Jag tyckte att det var rätt modigt av Shauna att bjuda in henne, men hon var säkert systerdotter till någon i skolstyrelsen och hon besökte faktiskt tre skolor den hösten innan hon reste.

Jag förstod inte hur hon skulle kunna göra någon skillnad, men ett par månader senare var hon på kvällsnyheterna, på CNN, i huvudduk och med clipboard och ingen ögonskugga alls, och det var på riktigt och hon var allvarlig och imponerande och sade inte ens "liksom" en enda gång, och hon berättade fasansfulla historier om antalet irakier – barn, familjer, gamla kvinnor – som skadades och dog utan att det rapporterades officiellt, men hon gick från dörr till dörr med sin clipboard tillsammans med ett tiotal andra som hon hade rekryterat, och de gjorde ett jäkligt viktigt arbete.

Och bara ungefär fyra månader senare rapporterade media om henne igen, *New York Times* den här gången, en liten rubrik på förstasidan och en bild på sidan fem, men med ögonskugga igen, en bild tagen innan hon for, uppenbarligen, och de skrev om henne därför att hon och hennes tolk hade suttit i en bil som följde en bepansrad kolonn på den ökända vägen till flygplatsen när någon skitstövel sprängde dem i luften med en raket. Och det stod i artikeln (jag kommer alltid att minnas det) att det sista hon sa när soldaterna kom rusande för att hjälpa hennes förkolnade och blödande unga kropp i dammet vid vägkanten utanför Bagdad, det sista hon sa innan hon dog var: "Jag lever." Hon var tjugosex.

Men hon *hade* ju levt, hon hade levt mer under den där korta tidsrymden än många gjorde under en hel livstid, och sedan var hon borta. Jag tog med artikeln för att visa Shauna, som bara har *Boston Globe*, men nyheten hade stått i *The Globe* också. Vi berättade inte för barnen, så antagligen

tänker någon av dem fortfarande ibland att hon är där ute och räknar de sårade och de döda, som det fortfarande finns så många av och som hon skulle räkna om hon fortfarande levde.

Det var så det var den där tiden. Och ändå hälsade jag under hela november varje morgon som om det var vår, som om vi inte var på väg in i ett dagligen djupnande mörker, både vad gällde årstiden och i en vidare samhällelig mening, utan hade anträtt ett strålande nytt äventyr där varje ny dag lyste starkare än den föregående. Vilket jag hade.

Det var som att vara elva och bara vilja vara tillsammans med sin bästa vän. Om jag vaknade varje morgon fylld av glöd, om varje löv och kopp och barnhand framstod som ett naturens under, badande i ett överjordiskt ljus, så var det för att jag varje dag i mitt hjärta bar löftet om ett samtal, ett äventyr, med Sirena. Detta löfte – som ofta infriades – var oupplösligt förbundet med ateljén, med den perfekta, ljusa, dragiga, sunkiga plats där vi skulle mötas.

Hon tillbringade hela dagar där, medan jag kom insläntran- de strax innan skymningen, runt halv fyra eller så, när solen stod lågt och luften var grymig, redan varslande om natten, ett blekt och underbart vinterljus. Då brukade vi dricka kaffe: utöver färggranna tygstycken av indiskt siden som hon hade nålat upp på väggen i sin ände av ateljén, en smut- sig matta, tre tofsprydda puffar och ett litet marockanskt brickbord av mässing, hade Sirena installerat en bänkspis på det långa bordet och tagit med sig en kaffebryggare, den där tunga, åttkantiga sorten som man ställer på plattan, och diverse kantstötta koppar från secondhandaffären. Hon hade en förmåga att göra allt vackert, och ombonat också, på ett självklart sätt, en förmåga som jag förknippat med min mor när jag växte upp. Jag älskade att den sparsamma inredningen

i ateljén förmedlade en känsla av orientalisk souk. De gånger jag kom dit och fann den tom älskade jag till och med att hon hade lämnat odiskade koppar här och var, med ringar av kaffesump och kladdiga märken efter hennes knallröda läppstift, och ofta någon sjal eller scarf eller tröja kvarglömd på golvet som om hon ville säga: "Oroa dig inte, jag kommer strax tillbaka."

Jag började ta med mig fikabröd – scones från bageriet eller cupcakes från den då nya butiken på Davis Square, eller så slank jag in någonstans på Highland Avenue på väg till ateljén – och hon tog paus från arbetet för att sätta på kaffe och så satt vi och pratade i trekvart eller så, tills hon plötsligt reste sig och borstade bort några obefintliga smulor och sa "*au travail*" – som jag trots min bristfälliga franska kunde förstå och kom att förvänta mig. Sedan diskade jag kaffekopparna medan hon tog några raska tag med sopborsten för att sedan vända mig ryggen och återvända till sitt hörn av L:et. Jag gick till mitt hörn jag också – lite som en hund som skickats till sin korg – och tände den starka lampan över bordet som jag hade ställt i ordning, och utfodrad med kakor och samtal arbetade jag medan natten föll omkring oss, tills det enda som fanns var min ljuskon och hennes ljuskon och musiken från CD-spelaren som svävade mjukt i det vidsträckta mörkret mellan oss.

Runt halv eller kvart i sex packade hon ihop sina saker och gick hem till Maria, barnvakten, och till Reza och i teorin till Skandar, även om han i månader förblev ett mysterium för mig, jag hörde honom bara som mumlet i mobilen när hon pratade tyst och fort på franska och, inbillade jag mig alltid, lätt irriterat.

Jag älskade att arbeta med någon annan i närheten. Det var som att vara tillbaka i mr Craces teckningssal igen. Det jag

hatade – fast aldrig omedelbart – var stunden efter att Sirena hade gått.

Jag kunde vara så uppslukad av scenen jag arbetade med att det tog ett tag innan jag märkte att hon hade gått. Den hösten höll jag på med en miniatyrkopia av Emily Dickinsons sovrum i Amherst, lite större än en skokartong, med var-enda golvbräda på plats och möblerna exakt och skalenligt återskapade. När jag väl hade gjort rummet, och gjort *henne* så perfekt jag förmådde och klätt henne i vitt spetsnattlinne, var målet att koppla in el så att min Emily Dickinson kunde sitta upp i sängen och få besök av svävande ljusbilder – den gudomliga Musan, den omhuldade Döden och så förstås min lilla förgyllda maskot, Lyckan.

Det skulle, tänkte jag mig, bli den första i en serie: jag ville göra en med Virginia Woolf i Rodmell, där hon stoppade stenaar i fickorna och skrev sitt avskedsbrev: min tanke var att ha diabilder på den strida floden och även ljudeffekter, och en kopia av den handskrivna lappen skulle projiceras, inte på dioramaväggen utan genom Virginias sovrumsfönster och ut mot väggarna utanför, så i stället för att vara små skulle orden vara gigantiska. Jag föreställde mig att de skulle flimra: flimrandet var mycket viktigt.

Sedan skulle jag göra en med konstnären Alice Neel på sjukhuset dit hon skickades efter sitt nervsammanbrott när hon var omkring trettio. Jag ville att det skulle uppstå ett eko mellan Emily Dickinsons avskalade vita rum i hemmets avskildhet och Alice Neels vita rum på mentalsjukhuset: båda tillflyktsorter, men av helt skilda slag. Och båda en sorts kvinnovärldar. Jag hade till och med tänkt ut en titel till min obefintliga serie: *Ett eget rum?* Jag tyckte att frågetecknet var avgörande.

Jag älskade historien om Alice Neel, dels för att hennes

liv var så hårt och bittert men ändå blev helt okej till slut, och dels för att hennes konst, precis som min, var så kompromisslöst omodern under nästan hela hennes liv, och att hon därför måste ha vetat varför hon höll på och varför hon fortsatte ända till slutet. Hon var ALH: anti-lustiga-huset. Jag kunde inte annat än älska henne för det.

Det sista av mina planerade dioramor skulle bli motsatsen till de andra. Det skulle vara Edie Sedgwicks rum i Warhols Factory. I stället för att försöka fly från världen offrade sig Edie för den. Hon existerade enbart genom den offentliga blicken. Tänk dig: en yta, oerhört vacker, från vilken allt djup har suddats bort. Men sedan: fotografierna, deras intensitet, hennes vitalitet – nog ser det ut som att en själ satt instängd bakom de där ögonen.

Edie var outhärlig. Under en period i tonåren var jag förtrollad av Edie Sedgwick, förälskad i insektsbenen i de svarta tajtsen och de där jättestora ögonen, och blicken, trots att hon redan hade varit död sedan länge då. Hon var de hippa människornas Marilyn Monroe – mindre, snabbare, smartare, mer omedelbart levande och mer effektivt död, en anorektisk liten varelse om vars inre liv vi inte visste mer än om en pudels. Men om du hade frågat mig när jag var sexton och på väg till college om jag skulle vilja vara Georgia O'Keeffe eller Edie Sedgwick, skulle jag helt klart ha tvekat. Och jag kanske hade sagt Sedgwick. Hon hade definierat någonting, som vi sa på den tiden.

Men poängen är att jag var helt upptagen – på ett försjun-
ket, uppslukande sätt – av min hypotetiska serie och av mitt Emily Dickinson-diorama till att börja med, av alla dess praktiska detaljer. Jag hade penslar som bestod av ett enda hårstrå och en urmakarlupp som jag kunde fästa i pannan, och jag kunde ägna tre dagar åt en miniatyrkopia av träsnit-

tet som hängde mellan fönstren i Emilys sovrum, bara för att när det väl var färdigt, konstatera att landskapet inte blev så likt som jag ville och att jag måste börja om.

Timme efter timme efter timme av dockskåpsarbete, och jag älskade det, förlorade mig i det likt ett av mina barn. Men när Sirena hade lämnat mig tittade jag förr eller senare upp från bordet och insåg att jag satt ensam på en liten upplyst plätt i det stora mörka rummet, som om jag själv var en figur i någon annans diorama, manipulerad i min egen scenografi av en jätte som jag inte kunde se. När jag väl blivit medveten om att jag var ensam blev jag rädd, fast inte för ensamheten utan för att den skulle brytas: jag gick fram till fönstren och kikade ut i natten för att försäkra mig om att jag inte var iakttagen, eller så ställde jag mig vid dörren och lyssnade efter ljud ute i trappan eller i de angränsande rummen. Om det hördes fotsteg eller buller kände jag mig lugn om ljuden var höga, som om de ansiktslösa annonserade sin närvaro, och ännu nöjdare blev jag om jag hörde röster eller, som ibland, en radio någonstans; men om ljuden var dämpade, tysta och oregelbundna åkte hjärtat upp i halsgropen och jag inbillade mig att mina mardrömmars maskerade våldsverkare lurade i trappan i väntan på att jag skulle gå hem.

Ibland fick jag bukt med rädslan och tvingade mig själv att återvända till bordet, till min lilleputtvärld, och återigen förlora mig i den; men andra kvällar – speciellt om det var tyst ute, inget rasslande, inget regn, inga ljud över huvud taget utom de omkring mig – gav jag efter för skräcken, packade skyndsamt ihop och slamrade så högt jag kunde genom huset, genom korridoren, nerför trapporna och ut på gatan, alltid lika överraskad av det milda skenet från gatlyktorna, det oberörda lugnet utanför lagerbyggnaden.

I I

JAG UPPTÄCKTE ATT jag ville arbeta, mer än jag någonsin hade insett, och att jag inte ville arbeta ensam. En perfekt paradox: jag ville inte arbeta ensam och ändå kunde jag bara skapa mina verk ensam. Vad kunde det finnas för lösning på mitt dilemma? Sirena. Sirena var lösningen.

På tisdagar, när barnen hade NO med Estelle sista lektionen, och på torsdagar när de hade gymnastik, försökte jag således att komma iväg till ateljén fyrtio minuter tidigare. En gång glömde jag ett personalmöte och fick en förbryllad reprimand från Shauna: "Är allt som det ska?" frågade hon. "För det här är inte likt dig."

"Är det inte?" sa jag. "Jag börjar undra."

"Jag vill inte behöva oroa mig för dig, Nora", sa Shauna, och även om hon tog på sig en bekymrad min hörde jag på hennes ton att hon menade det hon sa. Folk vill inte oroa sig för kvinnan en trappa upp. Hon är pålitlig och ordentlig och ställer inte till med problem.

"Jag har aldrig mått bättre", sa jag, och jag menade det också. De där tisdagarna och torsdagarna hade jag sällskap i nästan en hel extra timme medan jag arbetade; och Sirena var också glad över att jag var där, det märkte jag på hur hon

svepte sina sjalar om sig och kom fram till mig, även om jag inte gjorde mer än sa hej. Hon brukade fråga om Reza eller om de andra barnen, som hon hade lärt känna genom mina historier, eller om var man kunde hitta en bra skomakare i stan eller vad det nu var – och så pratade vi och arbetade eller gjorde oss redo att arbeta, och vi drack vårt kaffe med eftermiddagen framför oss – klockan var bara halv tre, de dagarna – och jag kunde knappt hålla tillbaka ett leende. Vad brydde jag mig om Shauna McPhee?

Emellanåt kom Sirena bort till min ände av ateljén och lutade sig över Emily Dickinsons rum. Hon betedde sig alltid som om det var nytt för henne, som om det var någonting hon aldrig gjorde när jag inte var där.

”Vad långt du har kommit”, kunde hon säga med en inandning och försiktigt stryka med fingret längs överkanten på en vägg. Eller så pekade hon på fotografierna och vykortet på det faktiska rummet som låg utspridda på bordet och säga: ”Wow, du har fått till det exakt” eller ”Hur ska du göra den där detaljen då?”

Jag hade oroat mig för att hon skulle vara kritisk, men det kändes aldrig så. Det kändes som om hon helt enkelt var nyfiken, för att hon var nyfiken på mig. För att hon tyckte om mig. En eftermiddag när hon räckte mig kaffekoppen lade hon handen inte på min arm utan på min hand. ”Gud vilken tur att du är här”, sa hon. ”Jag skulle bli tokig utan dig.”

”Skål för vänskapen.” Jag höjde min kantstötta kopp.

”Ja, för vänskapen.”

”Det är tur för oss båda två”, sa jag. ”Det här är ett sådant lyft för mig. Även om det leder till problem.”

”Vad menar du?”

Jag berättade om mitt missade personalmöte, om Shaunas

irritation. "Men det spelar ingen roll", sa jag, "eftersom jag är här med dig."

Men så tyckte jag att jag hade låtit för ivrig, för klängig. Jag kände att jag rodnade.

"Ja, men det är ju annorlunda för dig. Det här är roligt för dig, men det är bara något extra i ditt riktiga liv, som pågår varje dag", sa Sirena. Hon tittade inte på mig utan ut genom fönstret och höll koppen under hakan som om hon frös. "Men för mig – här i Boston har jag inget riktigt liv, bara det här. Det här är allt. Förutom Reza och Skandar förstås. Och det är därför jag är så glad att du är här."

Det fanns mycket jag kunde ha sagt. Jag ville säga att mitt riktiga liv var torftigare inrett än hennes tillfälliga låtsasliv, att det oförklarliga med mitt liv var hur det kunde vara precis som en spikrak motorväg genom ett oändligt slättlandskap, mil efter mil med knappt ens ett träd någonstans. Men nu: inte bara ett träd, utan en oas. Jag sa förstås inget av detta.

I stället nickade jag. Jag såg hennes profil avteckna sig mot ljuset, jag såg hennes mörka, sorgsna ögon blänka, och jag ville sträcka mig fram och röra vid henne som hon hade rört vid mig, men jag visste inte hur jag skulle göra det utan att det skulle bli pinsamt. Jag är väl hämmad, eller spänd, men jag var nervös delvis för att jag inte riktigt visste vad det var jag kände – en sinnesrörelse som jag inte kunde sätta ord på – och jag hade ingen aning om vad hon själv kunde tänkas känna, och jag ville inte bli misstolkad eller göra bort mig. Så trots att jag ville röra vid hennes arm lät jag bli: jag nickade, jag log, jag tömde de sista dropparna kaffe, och när jag ställde ner koppen i diskhon använde jag för första gången hennes ord, om än inte hennes gester, och sa: "Då så, *au travail!*"

Jag vet vad du tänker. Du tänker att jag var förälskad i henne – vilket jag var – men på ett romantiskt sätt – vilket jag inte var. Du undrar hur jag skulle kunna veta om jag var romantiskt förälskad eller ej, jag, en kvinna vars till synes obefintliga kärleksliv antyder en pryd tomhet, äggledare som förtorkade ärtskidor och skruppna juver till bröst? Du tänker att vad hon än gör i övrigt, kvinnan en trappa upp med sina katter och sin tekanna och sina *Sex and the City*-repriser och sin förbannade postorderkatalog, hon med sin skolklass och sitt prydliga vita leende – vad hon än klarar av i övrigt, så inte har hon något kärleksliv att tala om.

Bara för att något är osynligt betyder det inte att det inte finns. I varje ögonblick svävar mängder av osynliga runt omkring oss. Det finns synska människor som ser spöken, men vem ser de osynliga känslorna, de aldrig nedtecknade händelserna? Vem kan se kärleken, mer ogripbar än något spöke, än mindre fånga den? Vad ger dig rätten att säga att jag inte vet vad kärlek är?

Min likgiltighet inför den första dreglande clinchen med Alf i mörkrummet på Manchester High School, och min oförmåga att se vitsen med en make när jag sexton, var måhända ingen lovande början. Men, kära läsare, en gång i tiden var jag nära att gifta mig. Jag tror det knappt själv när jag tänker tillbaka på det.

När jag gick på college hade jag pojkvänner, jodå, så där som flickor som primärt är populära bland flickor har pojkvänner. I långa perioder kunde jag tråna religiöst efter någon orealistisk eller olämplig man. Sedan, mellan de ointresserade och de oälskade, slank de tillfälliga och temporära in, och mot dem hade jag inga försvar. De var mina första älskare, de som kom och försvann: engelsmannen som var där en termin, med sitt prat om Wittgenstein och sin vilda svarta lugg,

min rumskamrats brors kompis Nate som kom upp en långhelg från Harvard, blinkande bakom sina glasögon och halssande i kylan ur en fickplunta med whisky, eller Avi, Joanne Goldsteins pojkvän från Israel, nyss hemförlovad, mörkhyad, hårig och muskulös, som skrotade runt i Middlebury i nästan en termin, rökte en massa gräs och hade sex med vem han än hade lust med, medan Joanne var på en föreläsning eller på gymmet eller var hon nu befann sig och tydligen inte märkte någonting.

Sommaren efter att jag gick ut college, då jag trodde att jag aldrig skulle få möta kärleken, träffade jag Ben. Det var i augusti och väldigt varmt. Vi träffades på Martha's Vineyard, där jag bodde hos min vän Susie i hennes föräldrars hus, på en picknick vid Aquinnah Beach där vi spelade volleyboll i den brännheta sanden, och han utmärkte sig inte bara för att han var lång och slank utan för att han från första stund hade något tålmodigt och snällt över sig som han aldrig förlorade, någonting nästan barnsligt. Han bjöd ut mig på middag i Edgartown och kom och hämtade mig på en lånad moped, och när vi vindlade tillbaka till Susies hus längs South Road efter måltiden, med fullmånen och de knotiga sagoträden som lutade sig in över vägen, kände jag mig i hans sällskap både trygg och redo för äventyr. När vi kom till det öppna fältet bortom vilket man ser havet för första gången, och det var upplyst av det försilvrade månljuset och av hundratals eldflugor, som små lyktor överallt, stannade han mopeden. Vi slog oss ner på den knaggliga stenmuren och satt tysta och bara tittade ett tag – det var verkligen andlöst vackert – och sedan kysstes vi. Jag minns att jag suckade, både av välbehag och en sorts resignation, och tänkte: "Jaha, det var det."

Ben, som också precis hade slutat college, kom ursprungligen från norra Kalifornien men skulle flytta till New York,

så jag hakade på och flyttade till New York jag också, där jag hyrde en lägenhet tillsammans med Susie och en annan tjej från college som hette Lola, i ett sjaskigt hyreshus i hörnet av 102nd Street och Amsterdam Avenue, som då inte var en särskilt trevlig plats att bo på.

Ben bodde i Alphabet City och på kvällarna spelade han i ett band. Första året jobbade han dagtid på en flyttfirma, och han blev väldigt stark, och jag jobbade som servitris, och ett tag var livet kul, så där som livet kan vara när allt är provisoriskt. Men det som känns kul i början kan snabbt bli tråkigt, och snart hade jag huvudvärk och var trött i fötterna och mina kunder var krävande och oförsämda, så jag köpte en dräkt med pengar som mina föräldrar hade skickat och började söka jobb på olika företag. Till min förvåning fick jag napp på en managementkonsultbyrå och hur skulle jag kunna säga nej till ett sådant erbjudande?

Och sedan måste jag ha förändrats. Inte målade jag några tavlor, det är ett som är säkert. På den tiden, i början av nittiotalet, såg jag ingen mening med konsten och det var härligt att för första gången i livet ha pengar ... Jag kan inte förklara det helt och hållet – det är som om det hände en annan människa, och jag tänker tillbaka och ser den jag var då och hon ser inte ut som någon jag någonsin kan ha känt. Men eftersom jag blev den personen och eftersom Ben var oändligt tillmötesgående och eftersom han älskade mig, tyckte han att även han borde förändras. Jag kunde säga sådant som: ”Vi är vuxna nu – dags att skärpa till sig”, och så småningom skrev han in sig på juridikprogrammet på New York University, vilket är precis sådant man gör när man känner att det är dags att skärpa till sig men inte har en aning om vad det egentligen innebär. Givetvis lade han ner bandet också, som han på något sätt inte behövde längre eftersom han hade mig på fri-

tiden. Vi bodde ihop vid det laget, i en liten trist och respektabel efterkrigslåda med lågt i tak öster om Gramercy Park, ett ingenmansland vad atmosfär beträffar, några kvarter från konstnärsklubben men miltals från någon konst. Jag tittade knappt på konst; jag tyckte att min plan att bli konstnär hade varit en maktlös människas fantasi, och att med egna pengar – med makt! – hade jag inget behov av den.

Mitt kontor låg på trettiofjärde våningen, jag tog taxi överallt, jag flög hit och dit och satt på flygplatser och satt uppe sent på nätterna på hotell och knappade på min dator. Jag var bara tjugofem och ägde fyra par Christian Louboutin-skor. Jag hade en tjusig och alldeles för stor vit soffa och det finaste duntäcke som kunde köpas för pengar, från Sverige (en ägodel jag fortfarande uppskattar). Och när Ben friade till mig – under en middag så överdådig på en restaurang så raffinerad att vi var åtminstone tjugo år yngre än alla andra gäster och förmodligen de enda utan gikt – insåg jag – inte genast, men under de följande veckorna, med diamantringen tung och glittrande på fingret (vad skulle jag med en diamant till?) – att Ben, ekobrottsadvokaten, tråkade ut mig, hur gullig han än var, att jag inte brydde mig om soffan och skorna eller ens täcket, att jag inte ens *tyckte om* tjusig mat, som antingen gjorde mig förstoppad eller gav mig diarré.

Det hade du inte väntat dig av kvinnan en trappa upp. Jag hade kärlek, och jag hade en kärleksaffär med det glassiga livet, och jag lämnade det. Om jag hade gift mig med Ben och flyttat till Westchester (du inser väl att vi skulle ha flyttat till Westchester?) hade jag inte, när min mor många år senare blev sjuk, kunnat hänge mig åt henne som jag gjorde, för då hade vi redan haft barn (du inser väl att vi skulle haft barn? Precis som du inser att vi till slut skulle ha skilt oss) och då skulle åtminstone en av mitt livs examensfrågor ha blivit

ordentligt besvarad. Men jag skulle inte ha haft någon konst, något syre, och jag skulle ha haft de där jobben med allt vad det innebar och jag skulle ha haft Ben som, aningslös ända till slutet, jag kom att se ner på för just hans anpasslighet, för att han var så lik mig själv, nästan, och börjat betrakta – med orätt, förstår jag nu – med förakt.

Jag vet inte var han befinner sig nu, mer än tio år senare, Ben Souter ("Min söte Souter", skojade jag i början), men jag hoppas för hans skull att han är lyckligt gift och har gulliga barn och ett stort hus, och jag hoppas att han har kammat hem sina miljoner och ändå fortsatt att vara en vänlig själ.

Han var heller inte på långa vägar min sista, för alla dessa år sedan. Jag behöver inte räkna upp dem för dig – den gifte mannen, en kort historia, betydligt längre med den missmodiga doktoranden, eller pojken som var tio år yngre och som sa – jag tror han är den enda människa i mitt liv som faktiskt har sagt det till mig – att jag var sexig. Det får mig kanske att låta defensiv. Och det är jag väl också. För innan jag träffade Shahids trodde jag att jag förstod kärleken, vad den var och hur jag kände kring den – men de ställde allt på huvudet. Bara det att jag utan att blinka kan säga att jag skulle kunna döda dem – att jag framför allt skulle kunna döda henne – säger allt som behöver sägas. Oroa dig inte. Jag kommer inte att göra det. Jag är harmlös. Vi kvinnor en trappa upp är det också. Men jag skulle kunna.

DE TVÅ VECKORNA före jul hände två saker. Det första var det jag hade fasat för, ensam i mörkret i ateljén. Jag hade försökt bekämpa skräcken och inte låta mig påverkas när den grep tag i mig utan fortsätta arbeta till sent på kvällarna med Emilys diorama. Jag höll på med Emilys säng och inga ljud hördes utom knackningarna i elementen och med jämna mellanrum det avlägsna dånet när värmepannan gick igång med en smäll, slamrade till och stillnade igen. Jag hade låtit CD-spelaren tystna eftersom jag ville vara säker på att jag skulle kunna höra eventuella mänskliga ljud och var rädd att musiken skulle dränka dem.

Och då, medan jag slipade och flade i min lilla ljuskägla, hörde jag faktiskt något. Avlägsna dunsar i trappan, svaga och nästan dova, och sedan fotsteg som närmade sig, tvekan-
ande, försiktiga steg, steg som stannade upp i korridoren – skulle jag få höra rasslet från ett hänglås, gnisslet från ett osmort gångjärn? – men nej, de fortsatte igen, kom allt närmare. Stegen kom, precis som i min mardröm, fram till min dörr. Längst in i korridoren: ingen annanstans att ta vägen.

Jag lade ifrån mig sandpapperet, de flade stickorna. Mina händer hängde i luften över bordet och jag blev medveten

om att jag höll andan i tystnaden som välvde sig över mig. Jag ville inte skrapa med stolen över golvet. Hjärtat bankade så högt att jag kunde höra det. Sipprade ljus ut under dörren? Kanske – men vänta: det knackade. Ingen slumpmässig knackning, en dämpad och rytmisk knackning, som en hemlighet, ett meddelande. *Dum-da-da-dum-dum*. Och igen.

Borde jag öppna? Visste han att jag var där? Visste han vem jag var? Var rytmen ett tecken, eller ett betydelselöst faktum? Var det någon som knackade på fel dörr, eller något betydligt hotfullare?

I mitt skärrade tillstånd rörde jag på mig. Stolen gav ifrån sig ett våldsamt, skärande skri.

Det knackade igen, högre den här gången. Återigen samma rytm: återigen två gånger. Ett meddelande. Och sedan ryckte det i handtaget.

Vad skulle jag göra? Vad skulle jag göra? Sitt inte bara där som en skräckslagen unge, sa min myndiga lärarröst åt mig, så jag tog min skalpellkniv och kontrollerade att bladet var framskjutet.

”Vem är det?” Nu skrapade jag med stolen så högt jag kunde, en omvänd strategi, och klampade på vad jag hoppades var ett manligt sätt bort mot inkräktaren. ”Vem är det?”

Rösten på andra sidan – en mans – sa någonting som jag inte uppfattade. Jag ställde mig så nära dörren att jag inbilade mig att jag kunde höra honom andas på andra sidan. Han hostade till, som en rökare, och jag försökte tolka in en hel personlighet i detta.

”Vem är det? Tala tydligt tack!” Läraren i mig hade äntligen segrat.

Då hörde jag hennes namn, uttalat inte som jag uttalade det, utan som hon själv gjorde det. Sii-rrre-na. Som på italienska.

Jag stoppade skalpellkniven i bakfickan – med en tyst påminnelse om att ta upp den innan jag satte mig – fipplade med låset och slet upp dörren, nästan ilsket, som för att överrumpla besökaren.

Förvisso såg han för ett ögonblick överraskad ut, som en stumfilmsskådespelare som mimar förvåning, med ögonbrynen höjda och munnen ofrivilligt gapande; men sedan arrangerade han om sina anletsdrag till ett vänligt, nästan inställsamt leende och sträckte fram en hand. "Du måste vara Nora Eldridge."

Jag tvekade.

"Inte bara min hustrus vän och kollega." Han hade ett sätt att betona orden som fick honom att låta både utländsk och betydelsefull. "Utan också min sons *institutrice*. Goddag."

Detta var Rezas far och Sirenas make. "Du måste vara ...?"

"Skandar. Skandar Shahid. Hej." Han sträckte fram en stark, bred, hårig hand, samtidigt som han tog ett steg framåt och jag backade in i ateljén. "Är Sirena inte här?"

"Hon gick för över en timme sedan."

Han kikade skeptiskt in i det städade dunklet i hennes hörn av rummet (han hade alltså varit här förut), och sedan tillbaka mot min lilla gulvita ljusplätt. "Och du har pysslingarnas verkstad", sa han och log.

"Ursäkta?"

"Du är ... jag menade bara att du är som skomakarens pysslingar i sagan, de som jobbar om natten för att göra någonting fulländat." Han log, men blottade inte tänderna: en gentleman. "Och dessutom är det du gör väldigt litet." Vilket innebar att han också hade tittat på mitt diorama, och kanske även mina skisser. Vilket innebar att de hade lutat sig över mitt bord tillsammans, eller åtminstone att han hade granskat mina saker, mitt arbete, på något lättjefullt, lystet

sätt, medan Sirena tog på sig kappan eller kokade kaffe. Av någon anledning hade det aldrig slagit mig att han kunde ha varit här.

”Ja”, sa jag. ”Det är litet. Det medges.”

”Du inser det?” Han skrattade, och nu glimmade det till av tänder. ”Det gläder mig.” Han tystnade. I likhet med sin hustru talade han med en brytning, men till skillnad från Sirenas var hans rapp, prydlig. ”Ska jag göra lite te?” Han gick mot diskbänken, fortfarande med rocken knäppt. Hans läderskor, blöta och förstörda, lämnade mörka spår på golvet. Jag fann hans sätt att ta ateljén i besittning smått surrealistisk.

”Te?”

”Vill du hellre ha kaffe? Sirena vill alltid ha kaffe, och jag, jag vill alltid ha te.”

”Men Sirena är inte här – hon har gått hem.” Jag måste ha låtit oförskämd, för han hejdade sig och vände sig om och tittade på mig som om jag hade överrumplat honom igen.

Har jag sagt att även om jag fann hans beteende svårtolkat, visade sig Skandar Shahid rent utseendemässigt vara praktiskt taget min idealman? Han var den sortens man som jag skulle ha spanat på i smyg på tunnelbanan eller på en flygplats, den sortens man inför vilken jag skulle ha fått tunghäfta och känt mig blyg om jag hade placerats bredvid honom på en middagsbjudning, den sortens man – en vuxen – jag alltid hade trott att jag aldrig skulle få lära känna.

Han var varken tjock eller smal, varken lång eller kort, hade tjockt, mörkt lockigt hår, aningen långt i nacken och med gråa stänk, som om han hade stått ett tag i en snöstorm. Hans ögon – men jag som trodde att Reza ärvt sin mors ögon – var bysantinska, ovala, med täta ögonfransar och mörka som brunnar. De förstorades av hans glasögon, men glasögonen var på något sätt diskreta, så det man såg var bara ett

par enorma ögon. Han hade vackert rundade kinder, en näsa som varken var benig eller bullig, ett typexempel på en näsa, och mörka läppar, lite plutande. Jag ville genast röra vid hans haka och känna dess kvällsraspighet. Jag log och sa: "Ursäkta. Te blir jättebra."

Han fyllde kannan vid diskhon, satte hemtamt på plattan med ryggen mot mig. "Vet du om det finns kex?" frågade han och rotade runt bland kaffeburken och teförpackningarna. "Skulle det inte vara gott med ett kex?"

"De sista gick nyss, tyvärr."

"Gick nyss?" Han vände sig roat om. "Jag gillar det. Gick nyss. Kom nyss, gick nyss. Hade jag kommit tidigare så hade du haft dem."

"Jag antar det."

"Så det är det här som du och Sirena gör, äter 'kakor'" – han sa ordet som om det vore främmande, inom citations-tecken – "och babblar som skolflickor?"

"Ja, ungefär så. Det här med ateljén är bara en ursäkt för att skvallra."

Han vickade på huvudet som en fågel, betraktade mig ur ögonvrån, och log. "Mycket bra. Mycket bra." Han verkade ha hittat ett kvarglömt kex av något slag och knaprade på det. "Men du är seriös i alla fall."

"Seriös?"

"Sirena säger att du är seriös. Det är det som räknas. Inte ifall du säljer för tusentals dollar eller känner rätt människor. Att du är seriös är viktigt."

"Självklart."

"Du ser seriös ut." Han plirade mot mig, roat, när han räckte mig tekoppen. "Mjölk?"

"Nej tack." Jag funderade en stund. "Säljer *hon* för tusentals dollar då? Känner hon de rätta människorna?"

"De rätta? Vad betyder det? En sak för en person, något annat för en annan. Men ja, det gör hon, vad det nu innebär. Hon har börjat göra det." Han gav mig ännu ett brett, kryptiskt leende. "I Paris förstås."

Jag kände hur någonting skruvades åt inuti mig; det som brukar beskrivas som att det knyter sig i magen. På något sätt hade jag lyckats förtränga alla tankar på Sirenas konstnärliga liv utanför vår privata värld, på dess före och dess efter.

"Det var bland annat därför det var svårt för henne att komma hit i år – de senaste två åren hade hennes karriär verkligen börjat att, att 'ta fart'? hemma. Utställningar, det bästa galleriet, recensioner, du vet. Det finns inte samma möjligheter här ... men jag sa till henne: Hitta en ateljé, arbeta koncentrerat, utan något som stör. Det kommer att bli bra."

"Är det bra, då?"

Han drack upp sitt te, ställde med en elegant gest ner koppen i diskhon. "Det är bra. Hon har hittat ett ställe och hon har dig."

"Hon har mig?"

"För kakor och småprat, en kollega som också är seriös."

"Exakt."

"När Sirena är ledsen kan hon precis som många konstnärer vara väldigt ledsen." Han såg tankfull ut, men märkligt nog som om det inte hade något med honom att göra. "Så vi är alltid glada när hon är glad." Han tittade på klockan. "Hon är sen. För en gångs skull kommer jag i tid, och då är hon sen."

"Hon sa inget om att hon skulle komma tillbaka."

"Vi ska gå och se en film och vi bestämde ..." Han avbröt sig själv, gjorde en stor sak av att slå sig för pannan. "Men vi ändrade oss ju. Vi ändrade våra planer." Klockan igen, sedan irriterade grymtningar. "Hon är nog redan på bion vid det här laget. Vad är snabbaste vägen till Kendall Square?"

Jag försökte ge enklast möjliga vägbeskrivning, men fick en känsla av att han inte tog in vad jag sa. Han verkade genuint stressad, men jag betvivlade, när han sa sina artighetsfraser och skyndade iväg genom korridoren, att han skulle hinna till bion i tid, eller ens innan filmen var slut.

Medan jag lade undan mina saker för kvällen och diskade kopparna konstruerade jag en historia om att han hade kommit dit, avsiktligt, i hopp om att få träffa mig. Inte för att han själv ville lära känna mig, utan för att han ville se vem hans hustru tillbringade så mycket tid med, för att bilda sig en uppfattning om mig. Kanske – det var väl inte alldeles omöjligt? – talade hon om mig med samma knappt återhållna upphetsning, samma iver, med vilken jag talade om henne.

Kanske är det märkligaste med att vara människa att veta så mycket, att kommunicera så mycket, och ändå alltid misslyckas så kapitalt med att vara tydlig, att i slutändan alltid vara så ensam och otillräcklig. Till och med när vi försöker säga saker gör vi det luddigt eller inlindat, eller så ljuger vi helt enkelt, ibland för att vi ljuger för den vi talar med, men lika ofta för att vi ljuger för oss själva.

Sirena talade trots allt sällan om Skandar. Jag fick för mig att eftersom hon inte pratade om honom så upptog han inte hennes tankar. Jag såg honom som någon som bara fanns där, någon som hon kanske rentav kände sig kluven till. Hon talade så öppet om sitt arbete och sina tvivel och visioner kring det, och om formbarheten hos olika material och sina komplicerade känslor för video. Hon både lockades av och kände motvilja mot videokonsten, vilket jag kunde förstå, och oroade sig för att hennes intresse för mediet påverkades av att det var inne. Hon sa att det var en av de saker hon beundrade hos mig, att jag struntade i trender, att jag

litade på mina instinkter med en sådan trygghet. Jag sa inte att jag inte hade något annat val, men hennes beröm gjorde mig innerligt glad.

Eller så talade hon om Reza – hon älskade att prata om honom, hans eskapader, hans roliga kommentarer, hans malapropismer, historier från hans tidiga barndom. Hon pratade till och med om sin egen barndom, den stora familjen med alla syskon och hennes tyranniska mor, döv på ena örat sedan barndomen och pratsjuk i motsvarande grad, som om hon kompenserade för alla ljud som inte nådde henne genom att föra en massa oväsen, och hennes far, lika mild, som hon uttryckte det, som en sommarbris. Hon pratade om hur nära hon stod sin yngste bror – så lik Reza till temperamentet, sa hon – och sitt stormiga förhållande till sin ett och ett halvt år äldre syster, som hade längtat efter att bilda familj men aldrig gift sig och som gullade ihjäl Reza så fort hon fick chansen. Hon berättade historier från ungdomen, om hur hon reste genom Sydostasien och blev så hög i norra Thailand att hon låg utslagen nästan en vecka i en hydda i en by nära Chiang Mai, medan hennes dåvarande pojkvän med jämna mellanrum tvingade henne att äta och dricka för att hålla kropp och själ vid liv.

Allt detta pratade hon om, men nästan aldrig om sin man. Vad skulle jag tro?

När hon talade om honom var det i samband med Reza, om sådant de gjorde alla tre tillsammans, som att prata engelska vid middagsbordet eller titta på stingrockor på akvariet, eller om logistik som han tydligen var urusel på. Skandar kom två timmar för sent, Skandar glömde helt och hållet, Skandar betalade aldrig räkningen, Skandar tappade bort kvitton/bilnycklar/telefonnummer. Hon fick något trött i tonen, halvt overseende, halvt misströstande, när hon nämnde dessa

egenheter, ett speciellt sardoniskt drag över den vackra munnen.

"Du tycker säkert om det egentligen", sa jag en gång när hon förklarade att skälet till att ingen av dem hade kommit på föräldramötet var att Skandar hade fått i uppdrag att gå dit men glömt, eller påstod sig ha glömt, och i stället gått för att lyssna på ett föredrag på Harvard Kennedy School. "Är det inte delvis därför du gifte dig med honom?"

"Jag älskade det *då*", sa hon. "Han verkade så fri. Men man ledsnar ju."

Du hade nog också trott att hon kände sig kluven till honom.

När jag kom hem den fredagskvällen googlade jag dem. Det kanske låter konstigt att jag inte hade gjort det tidigare, men jag inser nu att jag inte ville veta hur världen såg på dem, på henne. Jag ville att hon skulle vara min, på samma sätt som Emily Dickinson-dioramat var mitt, utan en värld före eller efter eller utanför. Det var som vi alla vill att livet ska vara, inget larm eller vitt brus, inga skrattspeglar. Så att söka på deras namn på nätet var tveklöst ett misstag.

Där var de tillsammans, fotograferade på ett cocktailparty bredvid en stornäst, långhårig karl i rostfärgad sammetskavaj; där var Skandar i ett panelsamtal om Raymond Aron och historiefilosofin; han satt bakom ett långt bord med en namnskylt framför sig, mitt i en utläggning med slutna ögon och de suddiga händerna i luften likt flaxande fåglar. Där fanns ett skuggigt foto på Sirena på vernissagen för Hamlet-installationen, där hon stod med ett champagneglas i handen och blängde mot fotografen, allvarsam och trumpen, iförd smala byxor och höga klackar och med håret uppsatt med ätpinnar. Där fanns länkar till hans essäer, på franska, obegripliga för mig, uppgifter om hans professur vid École Nor-

male Supérieure och tidningsartiklar om Sirenas utställningar – framför allt två av dem, den med Hamlets slott och en annan två år dessförinnan, allt på franska. När jag klickade på ”översätt den här sidan” fick jag en komisk soppa av syntaktiska och grammatiska fel jämte några uppenbara stilgrodor – en illustration så god som någon av det i grunden omöjliga i att överföra någonting mellan olika kulturer – men det jag kunde se var att Sirenas verk hyllades i översvallande, nästan besvärande positiva ordalag. I synnerhet en recension lovordade inte bara hur raffinerat Hamlets slott var konstruerat utan framför allt den serie med videofilmer som visades tillsammans med installationen. Detta, skrev de, var Sirenas verkliga begåvning, hennes förmåga att fånga och roa och chocka och överraska betraktaren med dessa sexminutersvideor, som alla utforskade förhållandet mellan en varelse – däribland en mänsklig åskådare, ovetandes filmad bakifrån, en levande snigel och en Hamlet av modellera, som var den som recensenten tyckte bäst om – och platsen.

Inte långt därefter drömde jag om Skandar, en sådan där klar och verklig dröm som dröjer sig kvar hos en hela dagen och förändrar en, som om någonting – vad? – verkligen har hänt. En dröm så påtaglig att den inte går att sudda bort ur minnet, som om den vore skriven på kroppen. Det var en sexdröm. Vi låg nakna tillsammans i en säng i en lägenhet som inte var min, men jag visste att det inte var hans heller, och på något sätt förstod jag av det intensiva, vita, disiga ljuset i fönstret att vi var i Europa – Amsterdam kanske, tänkte jag, där jag aldrig har varit. Jag steg upp och satte på te, och jag sa: ”Hon kommer ju snart”, och han sa: ”Hon har inget emot det, hon gillar det.” Gillar vadå? undrade jag och kröp ner hos honom

i sängen igen, och sedan hade jag hans fingrar i mig och jag kom. Sedan tjöt tekannen och det ringde på dörren (min väckarklocka förstås: dags att kliva upp) och jag steg upp för att ta hand om teet och Sirena men jag var inte rädd, han hade sagt att hon gillade det och när jag vände mig om med kroppen fortfarande pirrande och tittade på honom satt han lutad mot sänggaveln och sniffade, som en parfymtillverkare, på sina fittvåta fingrar, med ett skälmskt frånvarande leende och en liten glimt av tänder.

DEN ANDRA HÄNDELSEN inträffade bara tre dagar efter den första, i början på sista veckan på terminen före lovet. Vid det laget hade jag varit beredd på det så länge att jag hade glömt att fortsätta vara orolig, så jag blev rejält uppskakad, rentav rädd. Där ser man hur länge vrede och hämndlystnad håller i sig: det har lika lång halveringstid som uran och lär människor tålamod på det mest ödesdigra sätt.

Reza blev attackerad igen. Den här gången mer i smyg, mer brutalt. Det var efter skoldagens slut och flickorna som agerade skolgårdsvakter – Bethany, Margot och Sarah – hade ansvarslöst stått och messat med sina pojkvänner medan ett omfattande snöbollskrig bröt ut bland barnen. Runt tjugo-fem barn var ute på skolgården och alla utom de allra ängsligaste var inblandade: de hade delat upp sig i lag och byggt ett fort, och jag hade blivit förhindrad att gå till ateljén på grund av ett möte med Chastitys och Ebulliences mamma och Lisa, specialläraren, för att diskutera hur vi skulle hantera Ebulliences skadeglada prat om Chastitys dyslexi, eller rättare sagt om sin egen avsaknad av detsamma – hur som helst, jag höll mötet med ropen och skratten som ett glatt larmande utanför fönstren, och det lät som barndom ska låta.

Men mitt ibland dem lurade Owen likt ett ondsint frö, den arga pojken i femman som hade attackerat Reza tidigare, precis lagom smart och precis lagom dum för att komma på idén att packa in stenar i sin snöboll. Olyckligt nog valde han en som var vass och olyckligt nog fick han in en perfekt träff (svårt att inte få det – han stod, slogs det senare fast, bara någon meter från sitt mål) men det olyckligaste av allt var att Reza var helt oförberedd.

Reza, berättade en flicka, rasade genast ner på knä, och hon såg blodet mellan hans fingrar – han tryckte händerna mot ögonen – innan hon förstod vad det var. Och hon sa att hon hörde den tjocka pojken mumla "Shit", innan han vände och rusade därifrån.

Inne i klassrummet blev vi varse att något hade hänt genom att allt blev tyst, som om världen utanför tog ett kollektivt andetag, som om en ridå sänktes över scenen. Sedan började Bethany blåsa i visselpipan, tre skarpa varningstut, ställ-er-på-rad-NU-signalen, och jag blev tvungen att säga "ursäkta mig" till tvillingarnas mor och gå fram till fönstret. Jag minns att himlen var så där glanslöst grå som innan det ska snöa, och när jag satte fingertopparna mot glasrutan var den kall. Och när jag tittade ner såg jag Bethanys panik, hennes fäktande pseudomilitära gester medan hon dirigerade alla mot de stora dubbeldörrarna. Först då upptäckte jag att Margot föste någon mot sidoingången, någon som gick framåtböjd, som hade droppat blod i ett magiskt spår i den nertrampade snön – trots det grå ljuset, eller kanske än mer på grund av det, lyste blodet rött – och det räckte med en blick för att veta vems jackan var. Jag kände igen mössan också – svart och vit med en tofs högst upp – jag visste vems det var.

"Ursäkta", ropade jag, "det har hänt en olycka!" – högre

än vad som var nödvändigt – och störtade ut ur klassrummet till mammans och min kollega Lisas stora förvåning.

Jag kom fram till Shaunas kontor samtidigt som Margot och Reza. Velma Snively, Shaunas sekreterare (en veteran med trettiosju år på Appletonskolan – det fanns de som kallade henne Shaunas chef), hade ställt sig upp och ropade nu efter kompresser. ”Stå inte bara där”, fräste hon till Margot som grät medan hon tryckte Reza mot sin omfångsrika byst. ”Hämta en gasbinda i första hjälpen-skåpet. Hämta steril koksaltlösning. Där borta. Där!”

”Det är fröken Eldridge, Reza”, sa jag, för den händelse han inte kunde se mig. ”Det kommer att gå bra.” Jag försökte nå honom men Velmas arm kom emellan. ”Var det i ögat? Är det i ögat?” Jag försökte komma runt henne, men det fanns inget ”runt”. Hennes blommiga blus gav ifrån sig ett ormligt ljud när jag nuddade vid den.

”Borde vi inte ta en titt på det, Velma?”

”Jag *ska*, Nora, om du bara slutar att pressa den stackars pojken.” Hon sträckte sig efter kompressen som Margot hade hittat och viftade med den i luften. ”Koksaltlösning! Fukta med koksaltlösning! Vi måste rengöra pojkens *sår*!”

Kompressen togs emot, fuktades och återbördades till hennes handflata; hon vek inte en tum under tiden och tryckte honom emot sig med den andra armen. Förutom att han skälvde av gråt höll han sig helt stilla, som ett chockskadat djur.

När Velma hade torkat bort blodet – det flödade rätt riktigt även om det hade börjat koagulera i kanten på såret – stod det klart att Rezas öga hade klarat sig, men att jacket, två centimeter långt, var så nära ögonvrån att det såg ut som om det skulle kunna spräcka skinnet där, som på en mogen frukt, och blotta ögonhålan.

"Ett plåster förslår inte till det här", konstaterade Velma dystert. "Pojken måste sys."

Då gnydde Reza till, första gången han gav ett ljud ifrån sig, och tittade skräckslaget på mig.

"Var inte rädd, gubben, jag följer med dig."

"*Maman*", sa han.

"Jag vet. Jag ringer henne genast. Hon kan möta oss på sjukhuset." Jag kunde se henne framför mig, lyckligt ovetande i vår ateljé, helt koncentrerad på att tälja fram blommor ur värktabletter med håret hängande som ett nät över arbetet, och jag kunde se hur hon fumlade efter mobilen i fickan och klickade så där med tungan som hon gjorde, eller som jag inbillade mig att hon gjorde, när hon trodde att det kunde vara Skandar.

"Har du dina grejer?" frågade jag dumt. "Margot, kan du hämta hans ryggsäck åt mig? Vi tar min bil och åker nu med en gång."

Velma tog ett steg tillbaka, släppte taget om honom och harklade sig. "Jag måste titta i hans papper, Nora. Du kan inte bara ta honom vart som helst."

"Jag tar honom till barnsjukhuset: de är bäst ifall han måste sys. Vi borde nog lägga på en kompress för resan. Tror du att du kan hålla den, vännen? Hålla den över ögat med handen?"

Velma suckade och skakade på huvudet. "Vi måste be hans mamma att komma hit", sa hon. "Sådana är reglerna, utom i en nödsituation."

"Tycker du inte att det här är en nödsituation? Hans mamma är en vän till mig", sa jag (och vet du vad, till och med i det där galna ögonblicket var jag stolt över att säga det, som att spela ut ett trumfkort, och stolt över att det faktiskt var sant). "Och jag vet att hon inte vill att vi dröjer. Jag ringer

henne på vägen så får hon möta oss på akuten. Kom igen, Velma, du vet att det är rätt beslut.”

Velma skakade återigen på huvudet, nästan omärkligt. ”Jag vet att det är så det kommer att bli, Nora, men jag vill att du ringer pojkens mamma här och nu, innan ni åker. Jag kan inte låta dig ta honom med dig utan hennes medgivande.”

Så jag ringde Sirena från Velmas rum. Jag kan inte med ord beskriva hur märkligt det var. Jag kände mig spänd på så många olika plan: över att vara den som berättade för Sirena om det inträffade, som om Reza hade skadats medan jag hade ansvar för honom (Margot var fortfarande kvar i rummet, hennes ansikte förvridet av ängslan), över att alla lyssnade när jag pratade eftersom jag lika lite visste hur jag skulle modulera rösten när jag pratade med henne som när jag pratade om henne, rädd att låta antingen för personlig eller för formell, och inför Reza dessutom, som säkerligen inte hade något egentligt begrepp om hur sammantvinnade hans skol- och hemmatillvaro var, nästan bakom ryggen på honom. Han visste att hans mor och jag höll på med konst i samma ateljé men hade ingen aning om vad det innebar i praktiken, och han insåg säkert inte att när han var på fritids eller överlämnad i Marias vård, så satt hans mor inte sällan och knaprade i sig kex tillsammans med mig, babblande, som hans far hade uttryckt saken, som en skolflicka. Eller snarare som en barnlös konstnär, vilket måste vara det största svek man kunde föreställa sig.

Men jag ringde, med en stel och stram och tillgjord röst, min lärarröst som Sirena inte hade hört sedan i början, och ändå var jag säker på att Velma tittade konstigt på mig. Jag berättade för Sirena vad som hade hänt och att det inte var någon fara med ögat men att han skulle behöva sys – och då hörde jag ett halvkvävt ljud i andra änden och sa, med ett

tonfall som inte alls passade i Velmas arbetsrum: "Gråt inte, Sirena, gråt inte, det är okej", och hon sa: "Jag gråter inte, jag tar på mig kappan", och jag talade om att vi skulle åka till akuten på barnsjukhuset och att vi skulle möta henne där.

"Jag hittar inte dit", sa hon.

"Ta en taxi – ring efter en. Jag skjutsar hem er sedan."

Vilket jag gjorde, så småningom. Men inte förrän vi hade tillbringat sju timmar på akuten. ("Det är alltid så på Children's Hospital", förklarade Esther senare. "De *har* den bästa vården, och det betyder att de är tvungna att leva upp till sitt rykte. De har inte råd att göra misstag.") Han undersöktes av en sköterska och sedan av en underläkare och därefter av en specialistläkare, som tillkallade en oftalmolog för att vara på den säkra sidan, och till sist en plastikkirurg som av en lycklig slump råkade vara på plats för en annan patients räkning och som sydde ihop såret med små prydliga stygn. Mellan besöken i vårt deprimerande bås – som vagt påminde om en spåkvinnas stånd på tivoli, fast översållat med sjukvårdsaffischer och upplyst av ett grådaskigt ljus och där vi blev hungrigare och mer apatiska för varje timme som gick – bredde oceaner av obrukbar väntetid ut sig. Först erbjöd jag mig att läsa högt för Reza och sedan föreslog jag att jag skulle hämta något att äta åt oss, men jag märkte att Sirena, som fortfarande var orolig, inte ville att jag skulle gå. Skandar var bortrest och hon ville inte vara ensam om det skulle vara riktigt illa, värre än det verkade. Så jag sa att jag skulle vänta tills doktorn kom med ett besked, och vid det laget var det nästan över eftersom själva stygnen, fyra stycken alldeles vid ögonvrån, bara tog några minuter, ett snyggt jobb med nål och tråd, ungefär som när min mor lagade min kjolfall mellan

frukost och skolan, utom att den ljushåriga läkaren inte bet av tråden med tänderna när hon var klar, hon knipsade flinkt av den med en blank liten sax och rufsade Reza i håret – han var så trött att han nästan sov – och sa: ”Var inte orolig. Allt är som vanligt. Du kommer fortfarande att krossa flickornas hjärtan med de där ögonen”, och hon visste och vi visste att det var sant, och sedan sa hon att han äntligen fick åka hem.

Jag körde hem dem längs gatan vid floden. Reza hade somnat i bilen.

”Behöver du hjälp? Jag kan bära in honom.”

Sirenas ögon var insjunkna hålor i det dunkla ljuset. ”Nora”, sa hon, ”du är så snäll.”

”Det är inte snällhet”, sa jag. Jag lyfte upp honom i famnen medan hon fipplade med nycklarna till ytterdörren, och jag följde efter henne in i det mörklagda huset med min varma börda (hans andedräkt kittlade mig på halsen) och gick upp för trappan bakom henne och lade honom på sängen. Skorna av, jackan av, byxorna uppknäppta och av, täcket på, och under allt detta rörde han knappt en fena, så djupt utmattad var han. Jag stod och tittade på honom medan Sirena gick för att sätta på te, tända lamporna. Han låg på rygg med armarna på täcket, huvudet på kudden, han var röd om kinderna och när han andades ut plutade han en aning med läpparna i ett litet ”o”. Herregud vad fin han var, perfektionen personifierad. Innan jag lämnade honom smekte jag honom över håret och böjde mig fram och kysste honom på pannan. Han lukade sjukhus. Han darrade lätt i sömnen.

Skandar var inte där, men på något sätt var han det ändå, och jag kände mig diffust skuldmedveten för min dröm, som om jag hade gjort något fel, som om jag hade försökt stjäla både man och barn från Sirena, som om hon skulle kunna se det på mig.

Framemot midnatt satt jag alltså vid Sirenas matbord och drack pepparmintste och åt rostat bröd med smör och plommonsylt. Huset var besynnerligt själlöst – det var renoverat på åttiotalet och hyrdes ut möblerat, med fula, opersonliga stolar och en spräcklig, tonad glasglob i taket. Väggarna var gipsputsade, heltäckningsmattan beigefärgad. Köksskåpen – som syntes från matsalen genom en gammaldags serveringslucka – fick mig att tänka på en äldre mans Cadillac: gammal men välbevarad, på en och samma gång gripande och anskrämlig. Det borde inte ha förvånat mig att Shahids bodde på ett sådant ställe – de var trots allt bara på genomresa – men det gjorde det. De var så speciella och huset så opersonligt.

Varken jag eller Sirena sa någonting på en lång stund. Jag kunde höra hur hon, och jag själv, tuggade rostat bröd. Hon såg fullständigt utmattad ut.

"Det är ingen fara med honom", sa jag till slut. "Kirurgen menade vad hon sa. Allt är som vanligt."

Sirenas ögon var fuktiga. "Allt är som vanligt. Det säger du, men vi vet att det inte är sant. Jag menar inte hans ansikte – det kommer att läka. Men vad har vi gjort, hur kunde vi ta honom hit, till detta? Vad har Skandar gjort? Ingen utom han ville komma – men vem vill vara hustrun som säger. 'Nej, vi kan inte åka'?"

Det hade aldrig slagit mig att hon vantrivdes, att hon hade något emot att vara här. "Jag trodde att Reza trivdes – med skolan och allt?"

"Det är ju bara att 'gilla läget', som ni säger. Jag nattar honom med historier om hans vänner hemma. Han vet att vi ska åka tillbaka, så det var okej. Och så händer detta."

"Pojken som gjorde det kommer att bli rejält bestraffad den här gången. Han kanske till och med blir avstängd."

"Och vad gör det för skillnad för Reza? Ingen alls. Nu vet

Reza att han lever i en värld där människor kan kasta stenar på en bara för att de inte gillar ens namn eller ens hudfärg.”

”Du vet väl att det inte är normalt, eller hur? Det där är en riktigt störd unge, med stora problem. Det har inget att göra med Reza som person, det tror jag att han förstår.”

”När man är arab eller har ett namn från Mellanöstern är det aldrig personligt, men det finns alltid där. Jag var orolig för Amerika, men sedan tänkte jag att i Cambridge, Massachusetts av alla ställen ...” Hon tystnade, började om igen: ”Vet du hur det är?” En tår hade trängt fram ur ögonvrån och letade sig ner över kinden. ”För det mesta tänker man inte på det, inte medvetet. Men förr eller senare faller någon en kommentar som måste bortförklaras. Skandar har släktingar i flyktingläger. Hans bror dödades under en bombräd i Beirut – han var tjugotre. Sprängdes i bitar. Skandar hade tur, men han vet bara alltför väl hur det är. Jag förstår att det är viktigt att Reza tar in allt det här, känner till det – men senare. Jag vill – ville – att Reza skulle ha en barndom som min, där man bara behöver veta hur man ska vara barn. Ingen vrede, inget hat, inga krav på hämnd. Inget stenkastande. Det kommer att finnas tid för allt det där – för historien – senare. Och jag tänkte att med lite tur och tillräckligt med tid skulle vi kunna göra att han blev en hel människa, inte snedvriden av detta arv. Av allt jag oroade mig för med att komma hit ... så inte var det detta. Och nu har det hänt. Förstår du? Allt har förändrats för han slipper inte längre ifrån det. För nu har det börjat.” Hon grät egentligen inte, men hon lutade huvudet i händerna och hennes hår föll fram över ansiktet. När hon tittade upp igen log hon. ”Du förstår säkert inte ens vad jag pratar om.”

”Jo, det tror jag att jag gör.”

”Strunt samma. Det är okej. Som du sa, ögat klarar sig –

det är huvudsaken." Hon reste sig upp, samlade ihop tallrikarna. "Det är sent. Ingen mer dramatik nu. Jag tror inte att Reza kommer till skolan imorgon, men du måste göra det, så du behöver åka hem och sova."

Vid ytterdörren lyste hon upp i ett nytt och strålande leende, precis som min mor brukade göra. "Kära Nora, jag kan inte tacka dig nog för ikväll. Vad skulle vi ha gjort utan dig? Du är en sann vän." Hon bredde ut armarna och jag förstod att hon ville ge mig en kram. Jag är inte så mycket för att kramas – jag känner mig obekväm – men jag steg in i hennes famn och besvarade hennes kram. Hon försökte inte kyssa mig på kinden utan tryckte mig i stället hårt intill sig, tillräckligt länge för att få mig att slappna av och krama tillbaka på riktigt. Jag kände de knaggliga hakarna i hennes behå genom tröjan. Jag kände doften av hennes parfym och rädslans skarpa svettlukt. Jag vet inte var det kom ifrån, men jag fick lust att gråta. Det hade varit en sådan lång dag.

"Jag vet inte om jag kommer till ateljén imorgon", sa jag när jag till slut lösgjorde mig.

"Jag tror inte att jag går dit", sa hon.

"När kommer Skandar hem?"

"Kanske tidigare nu. Vi får se. Han tror inte på kriser – han har varit med om för många och säger att de nästan aldrig är på riktigt."

"Lätt att säga utifrån."

"Verkligen. God natt."

"Du ringer väl om du behöver hjälp?"

Hon nickade, men på hennes gåtfulla leende förstod jag att hon inte skulle ringa. Och jag fick rätt.

Sedan vidtog en lång väntan. Reza kom inte till skolan nästa dag och inte nästa heller. Eller nästa, som var en torsdag, och vid det laget insåg jag att vi inte skulle få se honom igen före lovet. På onsdagen efter skolan och sedan igen på torsdagen gick jag till ateljén, som var övergiven – kaffekoppen som hon hade druckit ur när jag ringde från skolan stod halvfull på diskbänken. På fredagen, lördagen och söndagen stod jag inte ut med att gå dit ensam.

De skulle resa hem till Frankrike på två veckor, men jag visste inte exakt när de skulle åka. Jag väntade på att Sirena skulle ringa – för att tala om hur det gick för Reza, rapportera hur han mädde, eller för Guds skull åtminstone fråga om det var några läxor han borde göra. På torsdagen funderade jag på att ringa till dem – tänk på allt som kunde ha hänt: Rezas öga hade kanske blivit inflammerat, eller så hade han blivit hysterisk eller modfälld, eller så hade Sirena och Skandar haft ett jättegräl om att Skandar var bortrest, eller om att de över huvud taget befann sig i Cambridge, eller till och med om att det var *jag* som hade tagit pojken till sjukhuset – vad som helst av detta kunde ha hänt. De hade kanske bestämt sig för att åka tidigare till Frankrike. De hade kanske bestämt sig för att återvända hem för gott. Det enda jag inte ville tro var att livet gick sin gilla gång i det där trista huset och att de helt enkelt inte tänkte på mig över huvud taget.

Jag var hela tiden medveten om att jag inte hade rätt att förvänta mig något av henne. Tro inget annat. Hon må ha kallat mig en sann vän, men var jag inte i grund och botten bara en simpel lärare och någon hon delade lokal med ibland? Det fanns människor i mitt eget liv som jag hade behandlat lika nonchalant: man var alltid medveten om hierarkin, hur mycket man än försökte låtsas att det var ovidkommande.

Och jodå, i allt detta funderande, i den ekande tystnaden, började jag bli lite arg. Vad hade de för rätt att ignorera mig? Vad var det för beteende, inte bara på ett bredare, mänskligt plan utan också professionellt, även om vi inte hade haft en närmare relation – kanske ännu mer i så fall – var man inte skyldig att ringa sin sons lärare när hon hade störtat iväg till sjukhuset med honom och stannat där i timmar, om inte annat för att tala om när han skulle komma tillbaka eller att han inte skulle komma tillbaka, men att han mådde bra eller Gud förbjude att han inte mådde riktigt bra, men även om så vore borde man väl säga "tack" en gång till, för när människor ställer upp för en här i livet bör man faktiskt uttrycka sin tacksamhet mot dem.

Framför allt var jag, mitt i ilskan, ledsen. Så är det väl alltid, att längst inne i den brinnande vreden finns en liten frusen kärna av sorg som elden tappert men fruktlöst försöker utplåna. Och under alla dessa känslor visste jag att så fort hon hörde av sig – om hon hörde av sig – skulle allt vara förlåtet. Varje gång det ringde spratt hjärtat till i ett fåfängt hopp. Det var en reflex: jag kunde inte kontrollera det.

Owen hade blivit avstängd av Shauna, effektivt och utan åtbörder, på tisdag förmiddag. Skolan sjöd av skvaller och stora och små rykten, och historien om hur Reza föll till marken och spillde sitt röda blod i snön blev mytologisk, nästan homerisk. Från skolgården till lärarrummet viskades det om att han var hjärnskadad, att han hade blivit blind, att paret Shahid tänkte stämma skolan – allt möjligt nonsens – och flera gånger kom kollegor fram till mig i korridoren eller på toaletten för att kontrollera sanningshalten i ett eller annat rykte. Av någon anledning blåste hela rabaldret

förbi mig som en dröm: det enda jag hörde var vinden i mitt huvud.

Fredag morgon samlades vi i aulan inför lovet, och min klass framförde H C Andersens saga *Granen* – herregud, vad rätt den kändes den veckan. Som tur var hade Rezas rollfigur skogshuggaren bara tre repliker, som lille Noah glatt tog över och levererade med glöd. Sedan dansade alla en liten dans till "I have a little dreidl", varpå en nigeriansk flicka i femman som hette Ethel bjöd på ett lysande framförande av "Stilla natt": den fenomenala rösten flödade ur hennes späda bröst och böljade runt oss, fullig och klar, likt en underbart livgivande nektar. Sedan sa Shauna några optimistiska och rätt banala ord om den stundande helgens ljusa budskap och det nya år vi alla såg fram emot – utan att över huvud taget beröra det som hade hänt i början på veckan – och sedan var det helt plötsligt lunchdags och lov.

Barnen försvann iväg både snabbt och långsamt. Deras härliga disharmoniska babbel steg genom luften ända upp till taket medan de packade sina väskor och tog på sig ytterkläderna och kramade och klappade varandra och lade lappar och presenter på mitt skrivbord likt religiösa offergåvor, några av dem diskret så att jag inte skulle märka något, andra stolt, några av flickorna drog i mig, kramade mina höfter, min mage, min arm, pojkarna var mindre framfusiga, i vissa fall nästan blyga, och alla ropade de på väg ut genom dörren: "Hej då, fröken! God jul, fröken. Vi ses nästa år – fattar du? Hej då! Hej då! Hej då!"

Och där var jag nu, ensam i mitt klassrum i ljuset från lysrörslamporna, högen med färggranna troféer på skrivbordet, larmet som försvann längs korridoren och nerför trapporna, den bleka vintersolen i fönstren, mitt liv med ens tomt, slut. Jag ställde undan böcker, torkade av svarta tavlan, ordnade

pennorna i skrivbordslådorna. Lärarna skulle ses på lunch i personalrummet, men jag hade ingen lust att gå dit – småpratet var alltid detsamma, utom att den här gången skulle det garanterat också skvallras om Reza, om Owen, om Shaunas beslut att inte nämna dem på morgonsamlingen. Jag tog på mig kappan, letade upp en kasse att lägga min skörd i. (Hur många kort hade jag samlat på mig under mina år som lärare? Men i högen fanns inte ett enda från Reza och därför inget som jag ville ha.)

Det hade varit den perfekta dagen för att gå till ateljén, där Emily D:s ensliga sovrum väntade på mitt ensliga pysslande. I stället smet jag ut från Appletonskolan utan att säga hej då, lämpade av mina saker hemma och gick på eftermiddagsvisningen av *Closer*, en film med Jude Law och Natalie Portman och Julia Roberts och Clive Owen som fick mig att känna mig hundra år gammal och fullständigt ensam i världen.

Pappa kände sig lite krasslig och det hjälpte mig. Han är på en och samma gång stoisk och hypokondrisk, min far: han kan snyta sig demonstrativt i sin linnenäsduk samtidigt som han intygar att allt är som det ska – rösten kraxig, ögonen rödsprängda och glansiga – och sedan plötsligt hytta med gaffeln mot en och berätta, över en spetsad korvbit eller ett slokande salladsblad, att han har läst i ett nyhetsbrev från Mayo Clinic om en föga omskriven men förödande luftrörskatarr som han tydligen har vartenda symptom på, eller om varningstecknen för prostatacancer som har fått honom att oroa sig för hur ofta han urinerar (han säger aldrig "kissar"), eller om vuxendiabetes, som skulle kunna förklara varför han så ofta tar en eftermiddagslur. Han vill inte att man ska

bekymra sig för hans symptom, men han vill att man i likhet med honom själv ska vara på det klara med att han i varje stund befinner sig ett steg närmare döden.

Kort efter skolavslutningen följde jag med honom till det gamla Isabella Stewart Gardner-museet. Tanken var att vi skulle gå och lyssna på musik i deras amfiteaterliknande konsertsal, där en stråkkvartett skulle spela inför två hundra pensionärer och musiknördar i mörkret mitt på blanka eftermiddagen; men i sista minuten kom han på att hans förkylningssymptom – slem i halsen som gjorde att han oupphörligen harklade sig och rinnande snor som tvingade honom att snyta sig stup i kvarten – skulle förstöra upplevelsen för både honom och resten av publiken. Så i stället tog vi en tur genom utställningssalarna med deras välbekanta innehåll och tassade omkring bland mästerverk som fortfarande tycktes ha Isabellas tydliga stämpel på sig, hela vägen upp till salen högst upp där hon själv, förevigad av Sargent, stolt och närsynt vakade över sina domäner. Efteråt skyndade vi ner till kaféet för att hinna få ett bord innan konsertbesökarna vällde in. Min far, som på äldre dar har blivit något av en gottegris, beställde varm choklad och en tårtbit.

”Din mor älskade det här stället”, sa han, som han alltid gjorde, som om det vore skäl nog att gå dit.

”Kaféet, menar du?”

”Alltihop. Innergården. Alla ormbunkar. Hon älskade det. Det sa hon varenda gång vi var här.”

”Tycker du också om det?”

”Lite för mörkt för mig. Konsten är fin, men det är rörigt hängt. Skulle nog behöva en rejäl vårstädning.”

”Vi var ju inte tvungna att gå hit.”

Han skakade på huvudet, samtidigt som han snöt sig. Jag kunde se en liten sårskorpa på hans kala hjässa: ännu en hud-

cancerhärd som skulle behöva brännas bort. "Det är bra för mig. Jag vet det."

"Vadå, kultur?"

"Det var din mor som älskade sådant. Men det är viktigt att ta del av kultur ibland, även om man inte älskar det. Och det är fint att vara med dig."

"Jag förstår inte. Varför är det viktigt? Vad ska det vara bra för om det inte är något nöje, särskilt vid din ålder ..."

"Varför ska man göra någonting alls vid min ålder, Nora? Var inte dum. Man klär på sig för att man klär på sig. Man frågar sig inte om man tycker att det är *roligt*. Man äter sina måltider för äta måste man ju. Och det är samma sak med museer: någon gång ibland är man tvungen att gå."

"Pratar du om normer? Att man måste upprätthålla vissa normer? Det låter konstigt i mina öron."

"Är det här intressant, Nora?"

"För mig är det det. Du menar att man ska göra saker *som om* man bryr sig om dem, även om man inte gör det?"

"Ibland kan man lära sig någonting." Han plockade med en tårtsmula som hade ramlat av gaffeln. "Livet handlar inte bara om att göra sådant man tycker om, vet du."

"Det vet jag väl. Men ett museum är inte som, inte vet jag, fastighetsskatten eller så. Tanken är att man ska ha trevligt."

"Jag sa inte att det inte var trevligt."

"Jo, det gjorde du. Du antydde det. Jag menar, vi hade kunnat gå på bio eller något i stället."

"Nora, varför gör du så här? Kan vi inte dricka vår choklad och prata om trevliga saker? Hur var avslutningen med barnen? Såg de fram emot jullovet?"

"Vinterlov. Ingen säger jul längre, pappa. Det var som vanligt. Jag släpper det här nu, men jag vill bara säga att det känns viktigt ..."

Han höll upp händerna. "Nora. Snälla. Vi kan väl säga att vi kom hit för din mors skull. Det får mig att minnas hur mycket hon tyckte om det. Räcker inte det?"

"Absolut, pappa." Jag suckade. Jag tog en klunk te. "Treorna satte upp *Granen* den här gången. Känner du till den? En berättelse av Hans Christian Andersen ..."

Därefter försökte jag följa min fars medelklassmässiga råd att leva *som om*. Som om Lustiga huset var det verkliga livet. Som om jag tyckte om att göra sådant jag egentligen inte tyckte om att göra. Som om jag var lycklig, och som om jag inte hade blivit övergiven av människor jag älskade.

Didi gick inte på det. Tre dagar före jul, mitt i julruschen, lämnade hon i två timmar över ansvaret för butiken på Jamie, en av hennes anställda, för att traska i snön runt Jamaica Pond tillsammans med mig, och röka gräs och dricka vinglögg ur en termos.

"Vad är det som tynger dig, lilla loppa?" Hennes kinder var rosiga i kylan och det rödblonda håret fladdrade under mösskanten. Hon har stora fötter och gick med långa, bestämda steg i snön.

"Vad pratar du om?"

"Du kan lita på mig. Allt du säger stannar mellan oss. Jag kommer inte ens att skvallra för Esther, jag lovar." Det sa hon alltid, men jag kände mig aldrig helt övertygad om att det var sant. "*Någonting* är du ledsen för."

"Hur visste du det?"

"Du har sminkat dig. Ett säkert tecken. Kom igen nu."

"Det finns inget att berätta."

"En liten flört i korridorerna? En läcker ny NO-lärare? En brandman som vinkar när du går förbi stationen varje morgon?"

"Var inte löjlig."

"Är det någon som har snackat skit om dig? Intriger i skolan igen? Den där satmaraan Shauna?"

"Hon är ingen satmara. Hon och jag är inte alltid överens, men hon är ingen satmara."

"Tror du att vi är avlyssnade av FBI? Berätta, vad händer?"

"Ingenting händer."

"Så det är det som är problemet." Hon slutade gå och såg rakt på mig, rakt igenom mig. "Det är ateljén, eller hur?"

"Vadå ateljén?"

"Det är den där kvinnan, och ateljén. Det är ditt arbete, din konst. Jag känner det på mig."

"Vad är det du känner på dig?"

Vi gick tysta en stund. Hon visste när det var läge att vänta. Det var som att öppna ostron: en teknik.

"Jag jobbar inte", sa jag. "Över huvud taget."

"Men det är ju inte klokt. Det är din lediga vecka. Du har inte ungarna, du behöver inte resa bort. Vad är det som händer?"

"Jag kan inte förmå mig att gå dit."

"Är det ett arbetsmässigt problem? Har du fastnat?"

"Nej."

"Det är ett personligt problem. Det är Sirenen. Låt mig gissa: Hon tar för mycket plats? Hon kan inte sluta prata? Hon luktar illa!" Didi undslapp sig ett flamsigt fniss, men hejdade sig snabbt. "Gråter du?"

"Nej", sa jag, men jag hade tårar i ögonen och fast jag blinkade bort dem såg jag att hon såg dem. "Det är ingenting."

Och sedan försökte jag förklara. Jag berättade om alla veckor av arbete och samtal, om hur jag under hösten på något sätt kommit att känna att Sirena och Reza var mina, nästan min familj, min hemlighet, och sedan om det märkliga mötet med Skandar och min ännu märkligare dröm –

bara att minnas den gjorde mig generad – och jag berättade om attacken, sjukhuset, kvällen i deras hus, och så tystnaden efteråt.

Hela tiden medan jag berättade för Didi tänkte jag att jag inte helt och fullt lyckades förmedla det som fanns i mitt huvud – i mitt minne, i mina tankar. Det var som om tredimensionella människor och händelser blev tvådimensionella under berättandet och som om de blev både mindre och plattare, att de helt enkelt *förringades* av att jag satte ord på dem. Det som fattades var mina starka känslor, som likt vatten eller ungdomen själv lyfte dessa obetydliga små möten till allt de betydde för mig. De krympte inför mina ögon, krympte ihop till mina ord. Allt som kan sägas, kan sägas klart. Allt som inte kan sägas klart, kan inte sägas.

När jag hade berättat färdigt var jag bedrövad. Kylan i vinden och snön på gångvägen, den frostiga, knaggliga isen på sjön, allt hade trängt in i mig, och mitt hjärta, litet och skrumpet, var ödsligt.

”Känns det inte bättre att få prata om det?” sa Didi, och lade ömt sin stora hand på min axel.

”Inte direkt”, sa jag. ”Jag tror att det känns värre.”

”Så du är förälskad i Sirena och du vill ligga med hennes man och stjäla hennes barn. Har jag fattat rätt?”

”Helt fel.”

”Sammanfatta det själv då, med högst tjugo ord. Hur skulle du beskriva det?”

”Det är som att vakna. Varje år i skolan tar jag fram ett praktverk om världens underverk, skapade av både naturen och människan, och det är fullt med helt otroliga fotografier – av Ayers Rock, kinesiska muren, Angkor Wat, Petra, Eiffeltornet, pyramiderna ...”

”Okej, jag fattar.”

"Det jag vill säga är att när jag tappar tron på livet tittar jag på de där bilderna och tänker: 'Där har du inte varit' och 'Det där har du inte sett', och med ens fylls jag av förundran över att allt detta finns – det är som om himlen öppnar sig – och också hopp, för en dag kanske jag får uppleva något av det: dofterna, ljuden, hur ljuset ser ut."

"Jaha, och?"

"Den här hösten och de här människorna, det har känts lite så: att himlen öppnar sig, hopp. En känsla av att allt är möjligt. Ja, hopp. Som att allt kanske inte är slut än."

"Varför skulle det vara slut?"

"För att jag är trettiosju och singel och lågstadielärare och har träskor varje dag."

"Jag fyller trettionio nästa månad. Snart fyrtio. Jag tänkte att man ska se det som början på ett helt nytt decennium. Det kommer att bli fantastiskt. Jag vet det – Esther är trots allt fyrtiotvå, och hon blir bara sexigare för varje minut som går."

"Varje minut?"

"Ja, för mig. Men det har inte med saken att göra. Vad är det som har gjort dig så nedstämd då? De har skänkt dig hopp och nu har de åkt bort över lovet. Jag fattar inte vad som är så deprimerande. De skulle inte ha bjudit hem dig på julmiddag även om de hade varit här, eller hur? Eller skulle du ha erbjudit dem att följa med dig och din pappa hem till din moster Lillan i Rockport?"

Jag skrattade mot min vilja. Vi hade rundat sjön och var nästan tillbaka där vi började, nära Jamaicaway och bruset från trafiken. En gammal tant som var ute och gick med sin gamla hund kom emot oss på stigen, en svart labrador, grå runt nosen, som satte ner tassarna i snön som om den plågade honom; men hon, den gamla tanten, mumlade för sig

själv, skakade på huvudet i sin stickade mössa och skrattade, som jag.

”Kom igen, det måste vara hormonellt. Du har ingen riktig anledning att tycka synd om dig själv.”

”Jag följde med Reza till sjukhuset. Jag satt med dem hela kvällen. Och så ringer de inte ens och talar om hur det är med honom?”

”Okej, de är oborstade svin. Uppfostrade av vargar. Än sen? Det stämmer in på halva USA och förmodligen mer än halva världen i stort. Ett handskrivet tack på monogrammärkt brevpapper hade varit idealiskt, men hallå, man kan ju inte få allt.”

”Men de kanske inte ens kommer tillbaka.”

”Varför skulle de inte komma tillbaka?”

”Hon avskyr att vara här, det sa hon till mig, och nu när Reza har blivit påhoppad två gånger ... det är inte otroligt att de blir kvar i Paris.”

”Då får du ju hela ateljén för dig själv. Lägg av, Nora, var inte löjlig.”

”Om du tycker att det låter löjligt så är det för att jag inte har lyckats förklara hur det känns.”

Didi kastade ut en gren på isen, där den kanade iväg och fick den svarta labradoren, nu långt därifrån, att skälla. ”Jodå, du har förklarat. Jag fattar. Men du måste sluta tänka att du inte kan styra över hur det känns.”

”Det kan jag ju inte. Man kan inte rå för hur det känns.”

”Enligt vem då?”

Jag ryckte på axlarna. ”Jag fryser. Kan vi gå tillbaka nu?”

”Okej. Men du behöver inte ens frysa om du inte bestämmer dig för att göra det.”

”Jaja. Visst.”

”Du diktar ihop saker i huvudet. Det finns inget verkligt

i det. Du har ingen aning om vad de där människorna gör eller tänker eller varför din Siren inte ringde. Du bara hittar på saker.”

”Jag är faktiskt ingen idiot.”

Didi lade armen om mina axlar. Hon utstrålade värme, trots kylan i luften. ”Ingen har påstått att du är en idiot. Bara en pessimist. Om det enda du vet är att du inte vet, kan du väl slappna av lite? Eller åtminstone dikta ihop något bra.”

”Mina tvångstankar kommer i vägen.”

”Gör något bra av dina tvångstankar då. Gå tillbaka till ateljén och sätt dig ner och gör färdigt Emilys rum. Så att vad som än händer när de kommer tillbaka, eller till och med om de inte kommer tillbaka – vilket jag starkt betvivlar – har du i alla fall utnyttjat tiden till något bra. Min mamma brukade alltid säga att det inte är någon idé att oroa sig för sådant som man inte kan göra någonting åt.”

”En kliché för varje tillfälle.”

”Min mamma i ett nötskal. Men hon är heller inte någon idiot, ska du veta.”

Så jag försökte följa Didis råd också. Julen firade jag med min far och moster Lillan i hennes hus vid havet i Rockport, två ensamma och stillsamma sjuttioplussare som inte ens ville prata gamla minnen, kvävande fångna i nuet, i sina krämpor, vädret och tevenyheter, nyheter som var fulla av ingenting – fast bara en dag senare, när tsunamin slog till i Asien, skulle de vara fulla av död. Vi kämpade oss käckt igenom en gigantisk måltid – den torra kalkonen som på grund av mig hade fått stå för länge i ugnen, det enorma fatet med kanderad söt-potatis, den brödiga fyllningen och de ugnsbakade potatisarna och de överkokta brytbönorna – ackompanjerade av

klingande julsånger med Wiener Sängerknaben som moster Lillan hade älskat så länge jag kunde minnas.

Moster Lillan – som med sina dubbelhakor och pudrade kinder till det yttre inte var det minsta lik sin fågellika syster – led av reumatism och haltade på ett sätt som gjorde att varje steg hon tog påminde mig om hur hennes stackars leder skavde mot varandra. Trots, eller kanske på grund av sina sorgfälligt rödmålade läppar såg hon ut som en transvestitupplaga av min döde morfar, hade tunt vitt hår, fluffigt permanentat för att skyla hjässan och en djup raspig röst. Hon doftade starkt av Yardley English Lavender, en produkt som på 2000-talet var svår att uppbringa på den öppna marknaden.

Hon hade aldrig gift sig, var en djupt troende katolik och det jag mest fasade för att själv bli: morsk och självtillräcklig och fullkomligt liknöjd. Jag satt i hennes gammalmodiga himmelsblå soffa och försökte undvika att titta på raderna av inramade familjefoton som belamrade varenda yta, av mig och min bror i olika åldrar, av mina föräldrar och mor- och farföräldrar, av mina släktingar i Atlanta, hennes kusin Junes tre barn som likaledes förevigats från vaggan till studentexamen till bröllop, och även de senaste tillskotten: min brorsdotter och mina kusinbarn i ramar lika välputsade och till synes antika som de övriga. Jag hade alltid upplevt det som aningen stötande hur moster Lillan gjorde anspråk på våra familjeliv som om de var hennes egna, som om Matt och jag var hennes barn i stället för hennes systers. ”Skaffa dig ett eget liv”, ville jag säga, ”lägg inte beslag på mitt!” Men hur hade hon kunnat skaffa sig ett eget liv när hon hade ägnat all tid åt att ta hand om andra – föräldrar, släktingar, andra församlingsmedlemmar. Hon hade alltid spelat birollen. Till och med i döden var det min mor som hade huvudrollen. Nu skulle jag vilja fråga henne var hon gömde undan sin vrede

och hur hon alltid lyckades framstå som så lugn, så ödmjukt tacksam för minsta lilla omtanke (jag gav henne en espressomaskin den julen, och även om jag senare upptäckte att hon aldrig använde den blev hon känslösam och darrig på rösten när hon öppnade paketet: Tänk att jag tyckte att hon var värd något så fint! Tänk att hon var så uppskattad!), men hon är en av dem som har gått bort de senaste fem åren, lyckligtvis, som hon skulle ha sett det, drabbad av en hjärnblödning på pastorsexpeditionen som hon aldrig vaknade upp ifrån, en barmhärtig död som kompensation för ett självuppoffrande liv och tack och lov aldrig en börda för någon.

Idag kan jag föreställa mig vad det kostade henne att vara vår moster Lillan, ett överårigt barn in i det sista i stället för den vuxna kvinna vid namn Cecily Mallon som hon hade kunnat bli. Med tanke på mitt eget liv och hur lite som syns på utsidan av det som verkligen betyder något i det, hur lite den jag ser ut att vara återspeglar den jag faktiskt är, känns det sorgligt att den verkliga moster Lillan nu är borta för alltid. Jag, som var så rädd för att likna henne, förmådde inte fråga och jag vet att ingen annan gjorde det heller, så min tappra moster Lillan levde "som om" ända till slutet. Fast å andra sidan kanske hon följde min fars levnadsregel så nitiskt att hennes inre och yttre jag smälte samman.

Julen i Rockport var åtminstone snabbt avklarad. Vi kom dit på förmiddagen, vi hjälpte till med maten, vi tog en bil-tur längs kusten och tittade på de vita vågorna som slog mot klipporna i sin eviga rytm; vi åt, vi städade upp efter oss, vi åkte därifrån. Halv tio på julaftonskvällen var jag tillbaka i min lägenhet efter att ha släppt av min far i Brookline på vägen hem. Jag tog hand om disken åt Lillan innan vi for och

lät henne sitta med de svullna fötterna på en stoppad pall i det kvalmigt varma vardagsrummet och småskvallra med min far om generationskamraternas krämpor.

"Hörde du om Ruby Howard? Bernies fru. Det är inte alzheimers, det är den där värre sorten, den med parkinsons. Lewykroppsdemens? Känner du till den? Förfärlig." En lång tystnad, under vilken de bägge kan ha slumrat till, och sedan moster Lillan igen: "Och så Pete Runyan – kommer du ihåg honom, från din kyrka? De flyttade hit upp när han gick i pension, och hans fru Beth fick emfysem. Hon sitter hemma för det mesta nu med sin syrgastub på en hjulförsedd ställning. Jag har varit förbi och hälsat på några gånger på sistone, för att pigga upp henne lite. Men nu har Pete fått en cancerdiagnos. Blåsan, tror jag. Eller kanske prostatan – fast inte den lindriga sorten, om det är det. Beth är väldigt diskret, men det är helt klart något med kisseriet, något privat. Hon ville inte säga exakt vad det var. Men det ser inte bra ut." Hon suckade. "Tycker inte du att det värsta är när båda personerna i ett par är sjuka? Det tycker jag. Det är annorlunda när man är ensam – man är både en större börda och en mindre börda. Jag menar, då måste man in på ett hem, inte tu tal om saken, så är det bara. Inga gråzoner. Ta Alice och Robin Meynell till exempel – vet du vilka det är? Hon fick hur som helst en stroke i våras och ..."

Och så vidare. Jag diskade kastruller medan Lillan vädrade sina bekantas sjukdomshemligheter och pappa sävligt smälte maten. I ytterdörren, mellan värme och kyla, höll jag hennes kloliknande hand i min och kysste hennes mjuka, pudriga kind, tog min fars arm och lotsade honom längs Lillans asfalterade gång – där det fortfarande var glashalt på sina ställen – och hjälpte honom in i bilen. Framme i Brookline körde jag in bilen framför porten – hans hus har portvakt och där var

det ordentligt saltat – och följde honom ända upp till dörren med hans plastkasse, bara till häften fylld med julklappar (en ny rakapparat, en biografi om Alexander Hamilton, ett par kashmirfodrade handskar) och högst upp en plastlåda med mosig sötpotatis.

Jag brann inombords vid det laget, kunde inte sova. Vem skulle göra samma sak för mig när jag blev gammal? Vem skulle vara min duktiga flicka? Skulle det bli Matt och Tweetys älskade Charlotte? Inte särskilt troligt. Nej: jag fann ett slags bitter tillfredsställelse i tanken att jag skulle klara mig själv ända till slutet, en försakelsens och avståndets tillfredsställelse, inte helt olik en bantares tillfredsställelse över sin molande hunger. Jag ska avstå. Jag ska sträva vidare. Jag ska inte tränga mig in i andras liv och girigt sluka och kräva och behöva. Jag ska inte förvänta mig någonting av någon. Jag ska bara brinna, inifrån och ut, offra mig själv som de där munkarna som dränker in sig i bensin. Spontan självförbränning, nästan. Nästan. God jävla satans jul.

I mitt raseri gjorde jag en besynnerlig och för mig helt okaraktäristisk sak: klockan tio på julaftonskvällen körde jag längs de hala, ödsliga och ljuspyntade gatorna till Somerville och den dödstysta lagerlokalen, där jag raskt kilade uppför de nerslitna trapporna med nycklarna i handen som ett vapen (trots mitt raseri hade jag plats för lite rädsla i utkanten) och låste upp dörren till ateljén och reglade den bakom mig.

Det var iskallt – värmen hade uppenbarligen varit avstängd i flera dagar – vilket fick mig att tveka och undra om jag hade begått ett misstag. Men jag gjorde lite kaffe och satte på musik och rotade runt bland Sirenas saker och hittade ett par fingerlösa stickade vantar. När jag satte på mig dem kände jag mig som en karaktär i en klassisk teateruppsättning ("Ursäkta sir, men jag skulle vilja ha lite till"), men de

gjorde susen; jag kunde vicka på alla fingrar utan att de kändes stela. Jag satte mig vid mitt bord, inte i mitt ensamma lampsken utan med varenda jävla lysrör och golvlampa och skrivbordslampa i hela ateljén tänd, så mycket ljus jag bara kunde få, en ocean av ljus – som hos Ralph Ellisons osynlige man – och så satte jag äntligen igång att arbeta med Emily D.

Varje gång jag tyckte att jag hörde ett ljud lyssnade jag mer koncentrerat på musiken eller sjöng med i den eller stampade takten. Det var julafton: det fanns ingen i huset. Det fanns ingen ute på gatan. Jag var ensam, och det skulle jag förbli för alltid. Fan ta dem allihop, och om någon försökte bryta sig in eller skrämma mig eller våldta mig skulle de minsann få smaka på min vrede.

Jag arbetade utan att röra mig ur fläcken i fyra timmar, och sedan, för harig för att gå ut till toaletten i korridoren, kissade jag i en hink i ett hörn av rummet och sköljde ur den i vasken och satte mig igen för att arbeta fyra timmar till, men sedan blev jag hemskt trött, en sorts blind trötthet, en sådan som gör att ögonen inte kan se längre och blir alldeles dimmiga, som om man håller på att få en stroke, trött så till den grad att jag inte litade på vad jag gjorde och blev tvungen att ta paus ett tag. Så jag lade ifrån mig mina verktyg och svepte alla hennes sjalar om mig – de doftade av hennes parfym, av citron – och jag lade ett par av hennes dynor på den lilla mat-tan och den minst dammiga delen av golvet, nära stolarna, och jag lade mig ner med kappan över fötterna, och med alla lampor tända och musiken fortfarande igång (bergsprängaren kunde spela fem cd-skivor i en loop: Annie Lennox, Joan Armatrading, Joni Mitchell – gamla låtar, tjejlåtar, trogna musikkamrater som vaggade mig till sömns) och med vetskapen om att jag skulle ta med mig Emily in i det nya året och att jag skulle färdigställa Emilys rum – kanske till och med

bli klar med det elektriska som krävdes för Emilys visioner – innan jag måste vara tillbaka i skolan igen – med vetskapen om att jag brann och var klar över var jag ville vara och tillräckligt arg, för en gångs skull, att vara mig själv, slöt jag ögonen, drog tungan över mina luddiga tänder och somnade omedelbart.

DEL TVÅ

I

NÄR VÅRTERMINEN BÖRJADE var Emilys rum färdigt. Det enda som fattades var projektionerna, hennes egen laterna magica som skulle gestalta hennes ord, Döden, Musan, Lyckan. Veckan mellan jul och nyår hade jag suttit instängd med Emily nästan hela tiden. Jag hade ätit middag med pappa en gång och gått ut och tagit ett glas vin med fyra väninnor – vi hade känt varandra i årtal, men den kvällen upplevde jag dem som skräniga och larviga, miltals från min värld – men utöver dessa utflykter hade jag tillbringat långa dagar och långa kvällar ensam i min upplysta lokal och sandpappprat och limmat och filat och ätit torra ostmackor inslagna i smörgåspapper, som jag halvsovande gjort i ordning på morgonen hemma, och äppelklyftor som blivit bruna och dyr nästan smulig italiensk mörk choklad i guldfolie, som var min belöning när det gick framåt med arbetet. Jag sov inte där någon mer gång, eftersom jag hade känt av min ålder på juldagsmorgonen, haft ont i kroppen och varit stel i lederna, men jag hade besegrat någon demon och var inte längre rädd för mörkret. Nej: det är inte helt sant. Jag var fortfarande mörkrädd – när jag lämnade byggnaden runt midnatt störtade jag likt Askungen nerför trapporna, två steg i taget, som för att

hinna innan klockan slog tolv, och jag rusade till min bil som vore den min förgyllda pumpa som kunde försvinna i nästa sekund – men jag var mer förälskad i Emily den veckan än jag var rädd för något annat. Jag kände mig ren och lugn och stolt, och ensam med alltihop, precis som Emily själv.

Vad beträffar de andra – Shahids – hade jag slutat blöda, eller trodde att jag hade det. Om jag hade sagt till Didi att det var ett sår hade hon hånskrattat; men det var det, och på hennes anmodan hade jag lyckats bilda en sårskorpa över det. Det gick rätt bra, tills de kom tillbaka.

När jag första dagen i skolan såg honom klampa in i klassrummet i sina vinterkängor med ryggsäcken och den svartvita tofsprydda mössan i handen och en sammanbiten min i sitt späda ansikte, som när han såg mig, såg mig le, sprack upp i ett svarsleende fyllt av sådan äkta och omedelbar tillgivenhet, ett leende som innefattade ögonen – hans älskade, ärrade öga! – lika mycket som munnen, och när jag såg det leendet, mitt leende, för mig, slog hjärtat en kullerbytta som om jag hade varit en tonåring som fick en slängkyss av en popstjärna.

Jag hade ju inte vetat säkert att han skulle komma tillbaka. Inget telefonsamtal, inget mejl, inget kort. Jag hade rentav undrat, medan jag fingrade på Sirenas sjalar i min ateljé och förnam doften som dröjde sig kvar i dem – inte vår ateljé, den där perioden, utan min – om jag bara hade drömt dem allihop, om alla mina samtal med henne hade varit lika illusoriska som min sexuella fantasi om hennes man.

Det finns en novell av Tjechov som påminner om det här och som jag fascinerades av när jag gick på college. Under den dystra vintern mitt andra år, då jag tvivlade på mitt beslut att

inte gå på konstskola, läste jag den om och om igen. "Svarte munken" handlar om en man som inbillar sig att han träffar en spöklik munk med vilken han för livsviktiga samtal: om skapande, storhet och livets mening. Munken övertygar honom om att han är betydelsefull, att han är exceptionellt begåvad. Så inser han att munken inte finns på riktigt, att han själv måste vara galen. Men hellre vara galen och umgås med munken än att vara mentalt frisk, måttfull i sina ambitioner och ensam. Och medioker. När hans familj tvingar honom att ta sitt förnuft till fånga är detta det allra svåraste för honom att acceptera: att det trots allt inte är något speciellt med honom. Sirena hade varit min svarta munk och kanske var hon bara ett hjärnspöke.

Men rätt som det var stod Reza där i vårt klassrum på Appletonskolan och höll nästan rodnande fram en billig nyckelring med Eiffeltornet mot mig, en försenad julklapp. Så han – och även de andra – hade tänkt på mig också. De hade saknat mig. Min första tanke var att hon var i ateljén just i det ögonblicket och jag fick lust att smita iväg från skolan, lämna allihop bakom mig och söka upp henne. Strunt samma att jag hade åstadkommit lika mycket under mina tio dagar i ensamhet som under alla de veckor av samtal som ledde fram till dem – hon var min musa, min last: omöjlig att motstå.

Rezas öga såg inte alltför hemskt ut. Stygnen var borta och äret – jag hade sett kirurgen fint och prydligt nästa ihop hans sår – var fortfarande rött och såg oläkt ut, men orsakade ingen bestörtning bland barnen. Om något gav det Reza en äventyrlig framtoning, som om han var en vacker liten bandit. Han avvärjde alla frågor om händelsen med ett menande leende och en klapp på axeln: likt en invigd avslöjade han ingenting.

Däremot utbreddes han sig om Paris, om radiobilarna vid Bastiljen och sitt favoritbageri, där en vårtig gammal tant

som hette Léonie varje morgon gav honom en *palmier* för att hon var så glad över att se honom. Han berättade om den vita julgranen av plast som stod och vinglade innanför porten till deras hus och om hundarna som lyfte på benet när de gick förbi den konstgjorda stammen, så att det i stället för granbarr och snö snart började lukta gammal urin i entrén. För att vara barn och trots luckorna i engelskan var Reza duktig på att berätta historier och han lyckades få alla att skratta, vilket gjorde att vi efter lovet kände oss som en familj igen.

Jag gick inte till ateljén den eftermiddagen, eftersom jag inte ville känna mig patetisk. Jag ville inte vara så angelägen om att träffa henne. Det var min privata åtstramningspolitik, min självständighetsförklaring. Jag visste inte ens om hon skulle vara där. I stället sprang jag en runda och köpte färsk forell i fiskaffären och gick hem.

Jag är inte bra på att laga mat. Jag hade köpt fisken men ville inte laga till den, tog fram den ur kylskåpet och lade tillbaks den igen och hade börjat snegla på soppburkarna i skafferiet när porttelefonen ringde. Det var nära att jag inte gick ner: det var kallt i trapphuset och jag utgick från att det var någon unge som sålde tidningar eller någon som ville ha pengar till något vällovligt ändamål. När jag närmade mig dörren tände jag ytterlampan och tog på mig en bister min.

Och där stod hon, i en lång svart pösig kappa och med en stor kasse i handen, kortare, lite mer vindögd på ena ögat och håret rufsigare än jag mindes henne, med utbredda armar och ett leende på sina vackra läppar som blottade hennes aningen utstående framtand och fick skrattrynkorna att spela kring ögonen.

"*Carissima!*" utbrast hon. "Min kära, kära Nora. Hur har du haft det?" Hon tog ett fast grepp om min överarm och drog med mig in och stängde dörren bakom oss. "Du har

varit flitig – verkligen flitig! Jag var där nu på eftermiddagen, i ateljén. Det är perfekt, det lilla rummet du har gjort ...” Hon nästan föste mig uppför trapporna, men stannade till, höll mig på armlängds avstånd och tittade på mig. ”Vilket enastående arbete du har gjort, Nora. Emilys rum liknar ingenting annat.”

”Överdriv inte.” Jag kände mig glad och generad. ”Vad gör du här?”

”Jag har med mig något till dig. Att äta. Jag tog med det från Paris och tänkte att det kanske Nora skulle tycka om till middag ikväll, och så får jag en chans att säga hej och tacka.”

”Tacka?”

”Men Nora! Du vet varför. Jag har känt mig hemsk som inte tog farväl ordentligt, som aldrig tackade dig. För vad skulle vi ha gjort utan dig? Jag avskyr mejl och telefon också – särskilt på engelska, jag blir förvirrad – men nu är jag här äntligen, med gåslever och en flaska Sancerre och en väldigt speciell panettone för att säga gott nytt år.”

”Gåslever?”

”Tycker du inte om det? Jag var rädd att du kanske inte gjorde det. Du måste inte äta den. Jag ordnar något annat – en quiche? En gryta? Vad skulle vara gott?”

”Jag älskar gåslever. Det är säkert. Tack snälla.”

Hon sprudlade av energi. Hon var glad över att se mig. Hon hade dåligt samvete över att ha åkt utan att ta farväl. Hon hade med sig gåslever åt mig. Jag kunde inte ha varit mer tillfreds. Jag höll upp ett glas av Sancerren åt henne, trots att den inte var riktigt kyld. Jag funderade på att fråga om hon ville ha is, men bestämde mig för att låta bli.

Där var hon: Sirena i mitt kök. Hon hade aldrig varit där förut. Hon sa snälla saker om min lägenhet. Hon beundrade konsten. Hon slängde sin bulliga kappa i soffan och slog sig

ner vid köksbordet som om vi hade ett långt, förtroligt samtal framför oss. Jag formligen smälte, likt det gula fettet runt gåslevern när jag skopade upp den ur burken.

”Hur var det att vara hemma?”

”Hemma? Åh, Nora. Jag önskar att det var hemma, som Cambridge är hemma för dig – den här vackra lägenheten, som doftar som du och berättar så mycket om dig, den här platsen som du känner så väl och som känner dig. Men det jag alltid glömmer och sedan upptäcker igen när jag kommer tillbaka är att jag inte hör hemma i Paris, inte riktigt – jag är en främling där också. För vem är Paris egentligen hemma, utom för portvakterna som sitter och pratar strunt i sina hörn?”

”Men var det inte skönt att ...”

”Jo, jag förstår vad du menar. Reza älskar sina små kamrater. Och Skandar sina stora. På sätt och vis var det skönt att inte känna så mycket ansvar för dem.”

”Men för dig då?”

”Jag har ett liv där och vänner och kollegor, och hemma är förstås där jag har mina pojkar. Men känner du till idén om det imaginära hemlandet? När du har stävat ut från land i din lilla båt, när du har gett dig av, kommer du aldrig att vara hemma på riktigt igen. Det du har lämnat existerar bara i minnet, och din drömplats blir ett konstigt hopkok av allt du lämnar bakom dig vid varje anhalt.”

”Så du har inte haft det bra?”

”Både bra och inte bra. Jag saknade dig och ateljén och mitt arbete – jag gjorde inte som du, förstår du – inget skapande för mig, bara en massa restaurangbesök och julstress.” Jag visste inte om jag skulle tro henne eller ej: hon kändes falsk, som om hon spelade en roll.

”När kom ni tillbaka?”

"För ett par dagar sedan. Skandar behövde vara i New York igår kväll – ännu en konferens. Möten. Du vet hur han är." Ett vemodigt leende. Jag tänkte på hur ofta hon var ensam – fast med Reza. Inte som jag. Inte ensam på riktigt.

"Men jag vill höra om dig", sa hon. "Ett nytt år, nya möjligheter. Vad har du hållit på med medan vi var borta?"

"Det har varit rätt lugnt, faktiskt. Det vanliga."

"Hur firade du jul då?"

"Med pappa och min moster."

"Inte din jobbiga bror?"

"Matt? Han kommer aldrig så här års. När man har en egen familj slipper man undan, eller hur?"

"Slipper undan? Inte där jag kommer ifrån. Mamma kom och bodde hos oss och min äldsta syster. Det var ett himla liv hemma. Reza blev grundligt bortskämd."

"Det låter som en jul ska vara."

"Jo, kanske det. Men alla har ju sin roll att spela. I den här pjäsen är jag dotter och syster och mor – aldrig konstnär. Jag skulle kunna vara, inte vet jag – Luc Tuymans – och det skulle inte betyda någonting för dem. De ger mig inget utrymme för något annat än mina plikter."

"Jag fattar precis."

"Du? Men du är så fri! Jag är avundsjuk på dig för det. Hur många gånger tänkte jag inte på ateljén, på att du var där och arbetade. Eller på att du satt och tänkte i lugn och ro här i din fina lägenhet – den är inte exakt som jag föreställde mig den, men inte långt ifrån. Medan jag bäddade sängar och lagade mat och slog in presenter och pratade strunt."

"Gräset är alltid grönare ..." Det svindlade till – hon hade tänkt på mig – varit avundsjuk på mig. "Jag oroade mig för Reza."

"Det har gått jättebra för honom. Du har väl sett hans öga?"

Ärret kommer att bli väldigt diskret ... Du var så snäll mot honom, och mig också, den där hemska kvällen.”

”Du oroade dig för det känslomässiga.”

”Det känslomässiga. Precis. Stenkastande pojkar. Men barn är tåliga. Det är bra att vi reste bort – han fick en chans att glömma. Han hade en del mardrömmar, men kunde inte berätta vad de handlade om. Jag vet inte om de hade något samband med det som hände. Vem vet? Shauna McPhee sa att pojken blev avstängd.”

”På direkten.”

”Och nu är det ett nytt år. Jag har lovat mig själv att inte klaga. Jag är för bra på det och behöver träna upp andra förmågor. Jag har också lovat att jag ska arbeta hårt – det är väldigt ont om tid mellan nu och maj. Månaderna kommer att ha flugit förbi innan vi vet ordet av, och jag har lovat mitt galleri att jag ska komma hem och ha allt klart till utställningen. Alltså: *au travail!*” Hon reste sig upp när hon sa det: dags att gå. Och sedan: ”Vad har du lovat dig själv inför det nya året?”

Jag tvekade. Jag hade inte avlagt några nyårslöften. På nyårsnatten i ateljén, när jag tappat tidsuppfattningen och inte insåg förrän det var för sent att klockan redan hade slagit tolv, hade jag tillönskat Emily D ett gott nytt år: jag lyfte upp henne i hennes spetsnattlinne ur den höga, smala sängen och strök henne över det blanka huvudet och återbördade henne sedan varsamt till hennes dockskåpsliv. Gott nytt år på dig. ”Jag har bestämt mig för att bli mer självständig”, sa jag.

”Du? Men du är ju självständigare än någon annan!”

”Ensammare, kanske.” Och av någon anledning tänkte jag på min mor, för varje dag mer instängd, tills hon var begravd i sin ensamhet. ”Det är faktiskt inte samma sak.”

2

EFTERSOM JAG HADE beklagat mig över min ensamhet oroade jag mig för att Sirena bjöd hem mig på middag veckan därpå för att hon tyckte synd om mig. Hon hade sagt halv åtta. Jag kom tjugo i, rädd att jag var sen, med en flaska dyrt italienskt rödvin – Barolo, tror jag – som tjejen bakom ostdisken på Formaggio hade rekommenderat. När Skandar öppnade dörren fick jag en känsla av att han blev förvånad över att se mig.

"Ah! Du är här. Sirena, Nora är här. Kom in." Hallen var mycket smal med en trappa som ledde direkt upp, och Skandar var tvungen att backa upp i den för att släppa in mig. Det var oklart om vi borde skaka hand eller kramas eller vad, så vi bara nickade och log förläget.

"Jag har väl inte tagit fel på dag?"

Han skakade på huvudet, skrattade och sträckte sig efter min kappa, hela tiden backande uppför trappan.

"Fel tid?"

Sirena dök upp överst i trappan tillsammans med Reza, som redan var iförd sin rutiga pyjamas. "Välkommen! Det kommer att bli mycket bättre än sist du var hos oss. Den här gången bjuder vi på mer än te och rostat bröd."

De hade dukat med blommor och stearinljus, den fula tonade klotlampan var släckt och genom att tända strategiska lampor här och var i rummet hade de lyckats göra det nästan mysigt.

"Kom och titta på mitt rum, fröken E." Reza fattade genast min hand och drog i mig medan hans far hällde upp vin och hans mor återvände till spisen.

Jag följde med honom till hans rum och upptäckte att även det hade förvandlats av en långsamt roterande laterna magica som projicerade färgade skuggor av spelande jazzmusiker på väggen – en grön batterist vid sitt trumset, en rosa saxofonist, en biffig blå silhuett med basgitarr. En stor affisch med en springande fotbollsspelare – fransk, antog jag – upptog större delen av väggen ovanför sängen och flimrade i ljuset nästan som om han var levande.

"Det där är Zidane", förklarade Reza. "Han är bäst. Han spelade för Juventus förut – vet du vilka det är?"

"Nej."

"Jag ska förklara ..." Han drog ner mig intill sig på sängen och började berätta, kanske med mer entusiasm än tydlighet, om Zidanes karriär i både franska landslaget och ligan.

"Reza." Hans far log i dörröppningen, med ett glas rött vin i ena handen och en whisky med is i den andra. "Din tid med fröken Nora är på dagarna, i skolan. Den här kvällen är för de vuxna."

"En minut till? Snälla?"

Skandar sa något på franska. Han räckte mig vinglasen och försvann.

Reza log konspiratoriskt. "Jag fick tre minuter", viskade han, "men ingen kommer att märka om vi tar fyra."

Reza hade redan ätit och även om han satt med oss ett tag medan han sparkade med benen och lojt plockade ur en skål med druvor, sa han inte mycket och tycktes egentligen inte lyssna heller. Innan förrätten med imam bayildi och crostini hade dukats av bad han att få lämna bordet och gick upp till sitt rum för att läsa *Asterix*.

Det var faktiskt synd, trots att han var något av ett bihang, för precis som tre personer endast nätt och jämnt utgör en familj, en torftig och spartansk familj, så utgör tre personer nätt och jämnt en middagsbjudning. Särskilt när två av dem är ett par och den tredje en främling, en kvinna en trappa upp, väluppfostrad och inte tillräckligt frimodig. Det finns något av hårt arbete över ett dylikt scenario – åtminstone i början. Vi var alla mycket artiga och stretade på genom den utsökta auberginerätten med dess rostade baguetteskivor. Vi pratade om skolan – hur länge hade jag jobbat där, undrade Skandar, och hur var den jämfört med andra skolor? Och sedan mer allmänt om skillnaden mellan amerikansk och fransk utbildning, och ja tack – för det hjälper verkligen – ett glas vin till vore gott ... Men så, lite i taget, blev det mindre stelt. Sirena pratade om sin skoltid i Milano och sedan berättade Skandar om sin utbildning i Beirut vid ett franskspråkigt universitet och om hur hans föräldrar hade skickat honom till ett internat i Paris de två sista åren (det var, sa han, som i en gammal fransk film, brutalt och strängt och stenhård konkurrens, med studenter som flippade ur till höger och vänster av pressen, och hästkött till middag. "Vildkatter letade mat bland soporna och jamade i gränden utanför köket, och vi brukade skämta om att det var *de* som låg på tallriken") och hur det skulle förändra hans liv för all framtid även om han inte insåg det då. "Hälften av mina vänner hemifrån – kanske mer än hälften – läste vid det amerikanska universitetet i

Beirut i stället, och sedan kom de hit, till USA, för sin forskarutbildning eller vad det nu var. Vilket betyder att deras liv är på engelska, eller till och med att de har blivit amerikaner – helt och hållet i vissa fall.” Han gjorde en paus. ”Några är i Kanada. I Montreal kan man både äta kakan och ha den kvar – prata franska och engelska och även arabiska, eftersom det bor så många libaneser där nu.”

”På vilket sätt är det annorlunda för dig? Du är ju i USA nu – på Harvard. Man kan inte komma närmare det amerikanska etablissemangen än så.”

Bakom sina glasögon spärrade han upp ögonen i en ironisk min som fick ögonbrynen att fara upp i pannan. ”Nej, kanske inte det”, sa han. ”Men det var inte min poäng. En akademiker från en icke-europeisk nation kan leva i exil på ett sätt som är mycket bekvämt rent materiellt ...”

”De fåniga accenternas land”, sa jag högt, utan att riktigt tänka mig för.

”Vad menar du?” Sirena fick en rynka mellan ögonbrynen.

”Det var något en vän sa en gång. Hon jobbade på radio, och blev av någon anledning inbjuden till en akademisk middag med en massa gamla professorer vid Princeton, och hon sa att hälften var nobelpristagare och att ingen talade engelska utan en fånig accent. Hon sa att det kändes som om hon hade hamnat bland genierna i de fåniga accenternas land.”

Skandar log avmätt.

”Jag menar inte att *ni* har fåniga accenter.”

”Men det stämmer, din vän har helt rätt. Det finns den sortens fickor i Amerika, nästan som lågt flygande moln. Vi befinner oss i ett sådant moln här. De finns i det här landet men har väldigt lite att göra med det, och vi – alla bruna och svarta och gula, judar och araber från hela världen – vi sluter

oss samman, varje grupp i sin egen diaspora, och skapar en tillvaro med hemtama samtal, ett litet liv i våra elfenbens-torn. Och vi babblar med varandra med våra fåniga accenter på vad som för de flesta av oss är ett främmande språk. Det är ett under att vi alls lyckas kommunicera. Men vi kanske får mer sagt än vi tror – eller kanske mindre. Jag vet inte.”

”Engelska är ett förtryck”, insköt Sirena, som om det gick att skuldbelägga själva språket.

”Men är det inte samma sak i Frankrike? Du sa härom-dagen att du inte kände dig hemma där heller.”

”I Frankrike”, sa hon torrt, ”talar man franska och inte engelska.”

”Fast mer engelska också numera.” Skandar var uppenbart road. ”Och ibland till och med tyska. Det är inte ovanligt att man träffar kollegor som man kan prata med på alla tre språ-ken, vid olika tillfällen. Där är man *i Europa*, och svävar inte omkring ovanför likt en främmande kropp.”

”Jag tror inte att jag förstår riktigt.”

Han satt tyst en stund, tog en klunk ur glaset. Det syntes i hans ögon att han var ironisk och allvarlig på en och samma gång. ”I Europa är historien alltid närvarande, på gott och ont, där finns alltid en kontext. När jag säger att jag är libanes med palestinskt ursprung, från Beirut, att min bakgrund är övervägande kristen och att jag är utbildad i Paris och under-visar vid École Normale, säger det genast en hel massa om mig – vad jag är och vad jag inte är. Mina kläder och mitt uppträdande utgör ytterligare ledtrådar – och utifrån allt detta kan människor placera mig. Inte bara mina professors-kollegor med ”fåniga accenter” utan också grönsakshandlare och taxiförare.”

”Vad är det som är så bra med det? Inte minst om de har fel?”

”Jag säger inte att det är bra eller dåligt. Jag förklarar bara hur det skiljer sig.”

”Du behöver inte försvara ditt land”, förmanade Sirena. Hennes irritation hade sugits upp av bestyren med huvudrätten. Hon portionerade ut ris och lammgryta, oljig och kryddig och väldoftande.

”I Amerika”, fortsatte Skandar, ”finns det platser som Harvard där jag kan kliva in genom dörren och ungefär samma sak händer och så tänker jag inte mer på det. Här handlar det inte så mycket om min sociala bakgrund, mer om mina filosofiska idéer, min akademiska tillhörighet. Man vet vem jag är, på sätt och vis. Men oftast ...” Ännu ett snett leende. I min Barolodimma uppfattade jag det som ett sexigt leende, liksom förtroligt. ”Oftast är jag en gäta i Amerika. Om jag säger till någon jag träffar på gatan att jag kommer från Beirut kan han fråga var det ligger någonstans. Om jag säger att jag har palestinska släktingar och att jag växte upp i en kristen familj kanske han undrar hur det kan vara möjligt. Och om jag berättar att jag är utbildad i Paris kanske han tycker att det låter helt ologiskt. I Amerika verkar Europa och Mellanöstern ligga väldigt långt ifrån varandra. Om man är libanes och kommer hit för att utbilda sig så blir man omedelbart amerikan. Man blir accepterad, vilket är underbart, men man får en helt ny kostym, nya konturer, som inte har någon kontext och som man måste växa in i eller omforma för att den ska passa. Man har inget bagage.”

”Sänd mig era trötta, era fattiga ... Det är ju det som det här landet är till för.”

”Absolut. Jag menar bara att om jag hade kommit till det här landet när jag var arton i stället för att åka till Paris, skulle den jag är och det liv jag lever se annorlunda ut, på en massa olika sätt.”

”Men vi är de vi är”, sa Sirena med en lätt varnande ton, tonen hos en maka som har hört alltihop förut eller som tycker att hennes make pratar lite för mycket. ”Och nu, eftersom vi är de vi är, måste vi äta. Ät, Nora.”

Jag smakade på hennes fantastiska lammgryta och tänkte: Det är det här jag borde minnas av den här kvällen, denna explosion av smaker: pinjenötter, lamm, kummin, korinter – men jag var bara halvt uppmärksam på maten. Jag såg hur Skandar petade i sin portion medan han talade, jag såg hur han talade bara till mig, som om Sirena inte fanns i rummet. Tre är ett knepigt antal, tänkte jag igen.

”Men det fungerar väl likadant åt andra hållet också?” frågade jag till slut. ”Jag menar, om jag skulle bosätta mig i Europa eller i Beirut, skulle jag inte plötsligt verka avklädd då? Här har jag ett sammanhang, men där är jag bara en amerikan.”

Skandar fick något värderande i blicken, som om han försökte utröna vad min amerikanskhet sade om mig. ”Bara en amerikan? Aldrig. I Frankrike eller Libanon skulle en vacker kvinna som du först och främst betraktas som en vacker kvinna. Inte sant, Sirena?”

Sirena nickade trött. ”Jag ska säga god natt till Reza. Det är dags att han släcker lampan.”

Efter en liten stund kom hon tillbaka och avbröt sin make: ”Nora”, sa hon och vinkade mig till sig. ”Kan du komma ett ögonblick? Går det bra?”

”Självklart.”

Reza satte sig upp i sängen och sträckte ut båda armarna mot mig – jag fick en kram, igen, som om tillgivenhet var något helt vardagligt. ”God natt, fröken E”, halvt viskade han i mitt öra. ”Du är bäst.” Sedan lutade han sig tillbaka och gav mig ett strålande och kärleksfullt leende. Jag vet att det

låter löjligt, men det var som om han var min egen son. Som om han faktiskt älskade mig. Jag solade mig i det, men kände mig samtidigt arg på allt som Sirena hade och tycktes ta för givet, där hon lugnt stod och väntade i dörröppningen med armarna i kors och blicken i fjärran.

"*Bonne nuit, chéri*", sa hon till honom, och ytterligare någonting på franska när vi gick därifrån och lämnade honom i mörkret med de roterande jazzmusikerna dansande på väggen.

För att det inte var långt – eller för att ... jag kunde föreställa mig skäl som var smickrande och andra som inte hade någonting med mig att göra – erbjöd sig Skandar att följa mig hem. Det var bara ungefär sex kvarter genom den mest välbärgade delen av Cambridge, förbi de mörka, fridfulla trädgårdarna med sina snötyngda träd, förbi ruvande hus där det gula ljuset från ett ensamt fönster på övervåningen lyste upp en liten isig gräsplätt, eller förbi andra som låg helt insvepta i nattmörkret, likt sovande troll. Skandar rökte medan vi gick med cigaretten kupad i handen, som en fiskare i en storm. Jag kände mig tafatt i hans sällskap, i tystnaden, men han verkade inte märka något och jag kom inte på något bättre att säga än att det var väldigt lugnt ute, ett meningslöst konstaterande som han ignorerade.

"En vacker kvinna som du", sa han utan att titta på mig. "Ingen man, inga barn?"

"Inte för tillfället."

"Så du har varit gift?"

"Närpå, för länge sedan."

"En pojkvän?"

"Skandar, snälla ..."

”Det är inte min avsikt att göra dig generad. Men när Sirena sa att du var singel tänkte jag att det kan ju inte stämma, du kanske bara är väldigt privat.”

”Nej, jag har ingen särskild just nu.” Och efter en stund: ”Och jag är inte gay.”

”Jag vet att du inte är gay.”

Tyckte han att jag hade flörtat med honom? ”Hur känns det här med Reza?”

”Vadå med Reza?”

”Det som hände i skolan, innan lovet.”

Han ryckte på axlarna, blåste ut kall andedräkt och rök. ”Borde jag ha känslor kring det? Det tror jag faktiskt inte att jag har. Jag önskar att det inte hade hänt, men vad tjänar det till? Jag kan önska att det inte ska hända igen – men återigen, om jag önskar det omöjliga tjänar det ändå ingenting till.”

”Så du är cyniker.”

Han var vanligtvis långsam i sina rörelser, men nu vände han sig mycket snabbt mot mig och hans blick såg nästan arg ut. ”Cyniker? Absolut inte. Jag är realist. Jag är pragmatiker. Men jag är även optimist. Annars skulle jag inte syssla med det jag gör.”

”Och vad är det?”

”I vilket syfte talar man om historiens etik, om de inneboende moralfrågorna i själva historien om historien, om inte för att blicka framåt och hoppas på – nej, inte hoppas på, sträva mot något bättre.”

”Tja ...”

”Nej, jag menar allvar. Jag är en människa som studerar och reflekterar, men jag är också engagerad i de samtal som pågår, var de än äger rum och vilka som än deltar. Och de är viktiga.”

Jag tyckte mig förnimma en gyllene halo runt honom, men

det var det rosaskimrande ljuset från en gatlykta. Det var det som var problemet med ställen som Cambridge, Massachusetts: dessa människor – dessa män – som trodde att de var Guds gåva till mänskligheten, och kring vilka det samtidigt fanns en aura, en möjlighet, om än avlägsen, att de faktiskt *var* Guds gåva – det kunde inte förnekas.

Om de hade varit en måltid hade jag ätit alla rätterna med lika stor aptit: var och en distinkt, med sin egen speciella smak. Jag var oförmögen att tänka på dem som en enhet – jag måste vara tydlig med detta, för annars kanske du tror att jag tyckte om *en familj*, att jag uppskattade dem just som familj, och utifrån det kanske du sluter dig till att det fanns tillit mellan oss (något som faktiskt bara stämde när det gällde Reza), en ömsesidighet vars existens jag alltid tvivlade på. Jag var förälskad i Reza. Jag var förälskad i Sirena. Jag var förälskad i Skandar. Allt detta var sant; det ena uteslöt inte det andra, men framför allt hade det ena heller inte, så vitt jag kunde se, något med det andra att göra.

Didis teori – att jag var förälskad i Sirena men ville ligga med hennes man och stjäla hennes barn – stämde inte. Jag ville ha ett fullödigt och självständigt förhållande med var och en av dem, oberoende av de andra. Det var viktigt att de var en familj – hur skulle jag annars ha mött var och en av dem – och samtidigt avskydde jag att de var det. Jag ville inte vara med dem alla tre samtidigt (även om det var bättre än att inte vara med någon av dem) och jag hatade att tänka på dem tillsammans på kvällar och helger, utan mig och med knappt en tanke på mig.

Av tillit hade jag mycket lite: "Varför skulle han ens vilja prata med mig?" frågade jag Didi nästa gång vi sågs. "Varför

skulle han välja att följa mig hem i kylan, i mörkret?" Jag förmodade inte riktigt erkänna för mig själv vad jag ville att hon skulle säga, vilka uppmuntrande ord jag ville höra, men jag var fysiskt medveten om min oärlighet som en spänd känsla i halsgropen – kan det knyta sig i strupen?

"Behöver du fråga det? Han är man."

Jag skakade så häftigt på huvudet att det gjorde ont. "Det är inte så. Så enkelt är det inte. Jag vet det."

"Han kan vilja bli bekräftad utan att vilja något mer för egen del."

"Kanske det ..."

"I want you to want me", sjöng hon, "I need you to need me ..."

"Cheap Trick. Jag vet. Men varför skulle han vilja bli bekräftad av mig?"

"Han kanske är sådan."

"Det känns inte som att han bara 'är sådan' – det känns mer specifikt. Det är hans sätt att prata – och titta – han tittar *på mig*, förstår du vad jag menar?"

"Du menar att han har sängkamarblick."

"Nej – det handlar inte om att han vill förföra mig. Han försöker inte imponera på mig. Han försöker verkligen tala till mig, han ..."

Didi lade händerna på mina axlar och såg mig rakt i ögonen. "Om han är bra på det han gör", sa hon, "så fattar du inte att det är det han gör. Det är det som utmärker en förförare." Hon släppte mig. "Alla är det stora undantaget, för sådana människor. Det vet du. Alla är en individ som ska erövrast och man är aldrig bättre än sin senaste erövring. Vilket inte nödvändigtvis handlar om sex, även om det kan göra det. Det är vad folk sa om Bill Clinton – han fick det alltid att kännas som om man var den enda människan i rummet."

”Så du menar att det är hans grej? Och det enda han är ute efter är en snabb avsugning under bordet?”

Hon ryckte på axlarna. ”Det är inte det jag säger. Jag har aldrig träffat karln. Jag säger bara att det finns sådana mäniskor. Om det ser ut som ett lönnlöv, har samma färg och form som ett lönnlöv och du hittar det under en lönn ... det är bara det jag säger.”

Men jag visste bättre samtidigt som jag befarade det värsta. Både med Sirena och med Skandar kastades jag mellan fantasier om att komma nära och om att bli grymt avvisad. Tvivlet, denna fatala fjäril, fladdrade ständigt i mitt bröst. Vad fick de ut av mig? Vad såg de hos mig, jag som varken var glamorös eller särskilt begåvad eller betydelsefull? Ändå sökte alla tre någonting hos mig, även om ingen av oss kunde säga vad det var. Alla ville de ha någonting, och att de ville det fick mig att tro att jag hade något att ge. Inte direkt att jag var en enastående kvinna, men kanske nästan. Någonting åt det hållet. Vilket jag ända sedan jag var liten i hemlighet velat tro – nej: som jag allra djupast inom mig hemligen trodde, medveten om att tron i sig var ett nödvändigt villkor för att göra någonting över huvud taget – men aldrig hade tillåtit mig själv att erkänna. Det vore fel att säga att de fick mig att uppskatta mig själv mer, kanske snarare att de genom att de ville ha mig gav mig tillåtelse att göra det. Den livslånga hemliga övertygelsen om min egen utvaldhet, min dyrbara, dolda utvaldhet, väcktes och närdes av dem, kunde inte få nog av dem, men fruktade dem också: jag var rädd för den makt de kunde få över mig, som de enbart på grund av denna rädsla nästan säkerligen skulle få.

3

DÄRMED INLEDDDES, ironiskt nog, min barnvaksperiod. Inte den mest självklara fritidssysselsättningen för en "inte direkt enastående kvinna"; men så här i backspegeln ser jag att det var den perfekta – den oundvikliga – utvecklingen för kvinnan en trappa upp. Redan då var jag medveten om hur det såg ut. Många av lärarna på Appletonskolan, särskilt de yngre, drygade ut inkomsten genom att då och då sitta barnvakt. Jag hade alltid sett ner på det, tyckt att det var ett säkert sätt att undergräva sin auktoritet som lärare. Så till den grad att när Sirena först föreslog det var det som att få en kalldusch.

Vi låg på dynorna i ateljén och jag hade skrattat åt hennes beskrivning av en högtidlig universitetsmiddag som hon hade deltagit i, där den vithåriga höjdaren bredvid henne hade orerat i tjugo minuter om att det inte gick att rösta på demokraterna (hade han inte själv varit demokrat skulle utläggningen ha framstått som aggressiv), med en klick röd soppa glänsande på hakan. Hon sa att det nästan var som om den blinkade åt henne när ljuset blänkte i den.

"Tror du att han har gjort en misslyckad tandoperation och förlorat känseln i hakan så att mat jämt fastnar i den där lilla gropen? Eller tror du att om man har politisk makt, på

ett sådant där osynligt sätt, så blir det plötsligt okej att fisa offentligt eller ha matrester i ansiktet? Eller så kommer han från yttre rymden eller lider av autism.”

”Det finns ett ord för det där”, sa jag. ”Det är ’kukhuvud’.”

”Sluta”, sa hon. ”Det gör den där sipprande vätskan ännu äckligare.”

Och vi skrattade så häftigt att ljummet kaffe skvimpade ur min kopp och ner i knät, och sedan var det som om det också på något vis hade något att göra med soppfläcken och så skrattade vi igen. Och inte förrän vi hämtade andan efter skrattanfallet och drog sådana där konstiga, nästan snyftande andetag som hör ihop med hysteriskt skrattande, sa hon, med ens helt allvarlig: ”Vet du vad, jag har tänkt be dig om hjälp med en sak. Det gäller Reza.”

”Har det hänt något? Någonting i skolan som jag inte känner till?”

”Nej, nej – du ska inte oroa dig så mycket. Det handlar mer om hemma. Med Skandars åtaganden, särskilt den här terminen, är vi tvungna att vara borta mycket. När Skandar inte är ute och reser blir det tre och ibland fyra gånger i veckan – det är hemskt. Jag hatar det.” Hon suckade. ”Och Reza hatar det mer än någon annan. Han gråter ofta. Han klänger sig fast vid mig – vi bråkar – kan du fatta? Eller så surar han, vilket är ännu värre. Han går in i sitt rum och stänger dörren och vägrar komma ut och säga god natt, eller släppa in mig.”

”Det låter inte som Reza.” Jag hörde lärarrösten komma ur min mun. ”Har ni försökt prata med honom om det här? Han är ju stor nog – han är åtta.”

”Och vid sju, sägs det, börjar barn tänka logiskt. Jag vet. Ja, jag har pratat med honom om det, och nu ber jag dig om hjälp.”

”Mig?”

”För han säger att de där kvällarna bara är uthärdliga om *du* är med.”

”Om *jag* är med? På de där evenemangen?”

”Nej, med honom, förstås! Inte varje gång – det skulle vara absurt ...” Hon skrattade, men inte på samma sätt som förut och jag visste att hon visste att det hon bad mig om inte var helt okej. Även om det presenterades som Rezas önskemål snarare än hennes eget, så var det konstigt. Det ruckade på balansen mellan oss, förändrade vårt förhållande. Jag måste ha sett sårad ut.

”Det är ingen affärsmässig sak, kära vän.” Hon höll handen på min arm och tycktes till och med stryka mig över den, som om jag var en katt. ”Det är en familjemässig sak ... oj då, är det en kulturkrock vi har här?” Hon himlade med ögonen. ”I Italien är det bara de allra närmaste man kan fråga så här, som om du var hans *zia*, hans moster. Visst kan du se honom framför dig? Alldeles allvarlig och ursinnig, och jag sa: ’Finns det något som skulle göra att det kändes okej att mamma och pappa gick ut och lämnade dig hemma? Vad skulle det vara i så fall?’ Och han sken upp som en sol, lycklig att få be om en omöjlig dröm, och sa: ’Det skulle vara okej om fröken E kom.’ I så fall, sa han, skulle det vara mycket bättre än okej – det skulle till och med vara bättre än att ha *dig* hemma. Och jag såg ledsen ut, så då sa han: ’Eller förresten, det skulle vara lika bra.’ Du vet hans ansikte sådana gånger – vem kan neka honom någonting? Jag lovade att jag skulle fråga dig, för han skulle bli så glad ... och du får inte känna att du måste säga ja – men att du blir upprörd för att jag frågar, det står jag inte ut med.” Och som om hennes utsträckta arm bara hade varit en förberedande tentakel reste hon sig upp och omslöt mig i en av de där överväldigande kramarna som alltid gjorde mig lite nervös.

"Självklart", fortsatte hon när hon släppte taget om mig, "får du betalt. Det säger sig självt."

Det gjorde det bara ännu värre. "Var inte löjlig", sa jag. "Jag älskar Reza. Jag älskar dig. Det kommer inte på fråga."

"Men Nora – jag insisterar – tänk efter, all tid ..."

"Skojar du? Antingen tillhör jag familjen eller så tillhör jag inte familjen. Du skulle inte betala hans moster!"

"Åh, Nora." Sirena skakade på huvudet. "Du är en enastående kvinna. Och visst tillhör du familjen. Ge mig en kram till."

Vid det laget kände jag mig som en idiot, en överspänd idiot, med mina gränser och regler. Hon fick mig faktiskt att känna mig hedrad över att ha blivit tillfrågad, att jag i just den här rollen var oersättlig.

Under de månader som följde hände allt och ingenting. Utifrån sett skulle man kunna säga att fröken Eldridge, en lågstadielärare strax under fyrtio, bröt mot en av sina grundregler och satt barnvakt, inte bara en utan flera gånger, åt en av sina elever. Än sedan? Man skulle också kunna säga att arbetet med konsten framskred oväntat bra och att hon i en allmän anda av expansion påbörjade inte bara en utan två rumslådor samtidigt, och man skulle sanningsenligt kunna tillägga att hon dessutom aktivt engagerade sig i sin vän Sirenas installation – på alla möjliga praktiska små sätt, från sömnad och hjälp med lödning till riggandet av små lampor och placering av videokameror. För det tredje skulle man kunna nämna att under denna period av manisk blomstring – av lättsinnig lössläppthet – upplevde samma fröken Eldridge i samtal med sin vän Sirenas man, Skandar – eller kanske rättare sagt, så småningom, hennes vän Skandar – ett slags upp-

vaknande, en viss sorts upphetsning inför världen som hon inte längre hade trott var möjlig i medelåldern.

Du vet de där ögonblicken i skolan eller på college, när det plötsligt känns som om hela universum är en enda gigantisk plan trots allt, konstruerad på så vis att romanen man läser på kvällen har en koppling till astronomikursen som har en koppling till något man hör på radio som har en koppling till vad en vän pratar om i kafeterian på lunchen – och för en kort stund är det som om locket har lyfts bort från världen, som om världen var ett dockskåp, och man får en skymt av hur det skulle vara att se hela allt, ovanifrån, i all sin svindlande prakt. Och sedan faller locket ner och man faller och allt återgår till det vanliga.

Och om det inträffar snäppet oftare än en kometpassage när man är ung, så tycks det inte inträffa alls när man blir äldre, i alla fall inte för vanliga människor som jag. Så om jag berättar att mellan februari och maj det året, 2005, var det som om en rad små explosioner detonerade inne i huvudet – om jag berättar att jag hade den där upplevelsen av att lyfta på världens lock inte bara en utan fler gånger än jag ens kan räkna, som en märkvärdig, utdragen multipel orgasm i hjärnan, en ändlös utvidgande kittling av själen – så förstår du kanske varför jag i många år efteråt trodde att det tveklöst hade varit rätt att säga ja till att sitta barnvakt.

Det blev en ritual. Och precis som min tid med Sirena nästan hemlighölls för Reza (då det aldrig sas rent ut att vi umgicks), dessa eftermiddagar då jag snabbt som en pil smet iväg från Appleton till Somerville, till ateljén på vintern, vitnande och fönsterimmig mot det fallande mörkret utomhus, som nyfödd i det skarpa ljuset – så var mina kvällar med Reza

en hemlighet, och det förunderliga med dem var delvis att de var hemliga, nästan som en sällsam sorts kärleksaffär, om man kan tänka sig en sådan analogi obesudlad av det köttsliga. Jag menar att de dagar då jag skulle gå hem till deras hus vid floden på kvällen visste Reza om det, och han visste också att han inte fick nämna det för någon, för det hade hans föräldrar sagt till honom. Vi utförde en dans av ögonkast, av förstulna, betydelseladdade leenden som kunde ha förvirrat den som såg dem, med tanke på att de utväxlades mellan en åttaårig pojke och en kvinna som hade kunnat vara, men inte var, hans mor. Ungefär två gånger i veckan åkte jag från skolan till ateljén och från ateljén hem för att lämna bilen, och sedan gick jag – och ibland nästan sprang jag – raka vägen hem till Shahids; och på det viset kunde jag under loppet av en enda dag avnjuta alla de smaker jag trånade efter: Sirenatid, Rezatid och sedan – eftersom han alltid följde mig hem till dörren – Skandartid.

Mitt arbete, som i flera år hade tagit så stor plats i mitt liv, krympte i mitt medvetande till en skugga av sig själv, allt eftersom dessa andra uppdrag tog dess plats. Om man pratade med mig hade man kunnat tro att jag knappt undervisade alls, någon förmiddag eller två i veckan bara – men sanningen är att barnen på något vis gav utrymme för mitt behov att släppa taget: de ställde inte till med problem, nästan inga alls den vintern och våren. De studiesvaga stretade tappert på och höll sig i skinnet. Familjerna var som sovande vulkaner, vräkte ingen glödande lava över sina små: inga skilsmässor, inget våld, inga föräldrar som försvann, inga katastrofala sjukdomar. En pojke i andra klass – inte mitt ansvar, men ändå – visade sig ha en hjärntumör, men den var till all lycka godartad. Gudarna log mot mig.

Du tänker: Hur kan den arma människan, denna medelålders ensamstående kvinna, ha fått för sig att hon hade en *familj*, eller snarare att hon hade en familj utöver sin far som försmäktade i sin krämrosa lägenhet, och sin moster Lillan, begravd i sitt Rockporthus bland alla familjefoton, samt, likt en avlägsen galax, Matt och Tweety och deras dotter borta i Arizona? Men familjer har alltid varit märkliga och elastiska företeelser. Didi är mycket mer min familj än Matt någonsin skulle kunna bli. Och med de tre Shahids visste jag det intuitivt. Jag behövde dem, absolut, och vi kan tvista om i vilket ögonblick det tippade över och jag behövde dem så mycket att jag *skulle bli sårad*. Men du kan inte låtsas som att de inte behövde mig också, var och en på sitt sätt. De skulle kanske inte ha erkänt det – utom Reza – men kom inte och påstå att de inte älskade mig. Hjärtat vet. Kroppen vet. När jag var med Sirena eller Reza eller Skandar rörde sig luften på ett annat sätt mellan oss, tiden rörde sig på ett annat sätt, ord och gester betydde mer än sig själva. Om du aldrig har varit med om det – fast vem har inte upplevt kärlek, skratt? – så kan du inte förstå. Och om du har det så behöver jag inte säga ett enda ord till.

4

I SLUTET AV januari eller kanske början av februari började Sirena bygga sin värld på allvar: Underlandet. Hon hade ägnat hösten åt att göra de mindre delarna – tvål- och tablettblommor i alla storlekar och i regnbågens alla färger, en regnskur av spegelskärvor som skulle hänga ner från taket i nästan osynliga metalltrådar, alltsammans nedpackat i kassar och lådor i hennes ände av L:et.

Det som hade sett ut som en konstnärlig motsvarighet till pyssel visade sig nu vara målinriktat: tidigt en kväll när vi båda blev kvar till sent vecklade hon ut sin ritning. Det var som att få se insidan av hennes huvud och fick små elektriska stötar att löpa utmed ryggraden på mig. Detta var utan tvekan en närhet mer intim än nakenhet: att se detta pappersark utbrett på arbetsbordet, suddat och fläckigt och, eftersom det var Sirenas, med ett och annat märke efter kaffekoppen, och alltsammans översållat med hennes anteckningar, yttepyttesmå insektsbokstäver som bara kunde skrivas med den vassaste blyertspenna och som bara kunde läsas, av någon annan än hon själv, med förstoringsglas.

Hon var i färd med att bygga ett Underland för alla, där var och en skulle få vara Alice. Och medan det till en del

handlade om fantasins mysterier handlade det också om en andlig upptäckt av den verkliga världen: Sirena ville kombinera Lewis Carroll med en muslimsk filosof från 1100-talet vid namn Ibn Tufail, som skrev om en pojke som växer upp ensam på en öde ö och som upptäcker allting – inklusive sig själv och Gud – för första gången.

Sirena var inte som jag begränsad av verkligheten, av hur saker och ting faktiskt *var* eller *hade varit*. Hon tog sig an sagovärldar och lånade från andra människors fantasier men inte deras historier. Kanske är det detta som gjorde henne – gör henne – till en riktig konstnär i världens ögon, medan jag räknas som en nucka med en hobby, den sortens person om vilken man använder förfärliga ord som småtokig. Men det finns inget småtokigt i det. Mitt Emily Dickinson-rum är exakt vad det låter som: Emily Dickinsons rum, ett försök att så naturtroget som möjligt återskapa rummet precis så som historiker har kommit fram till att det faktiskt såg ut, fast i miniatyr. Jag har alltid varit upptagen av Döden – min konst handlar när allt kommer omkring inte om det som är eller det som kan komma att bli, utan om det som *var*. Man skulle kunna kalla mina tittskåp för relikskrin.

Sirena, däremot, är upptagen med livet, med livskraften. Det är det alla vill ha, egentligen. Det är det vi attraheras av: någon som öppnar dörren till det möjliga, till det vi knappt kan föreställa oss. Någon som bejakar färger och former, smaker och förvandlingar – någon som bejakar, punkt. Vi är alla ute efter det som är saftigt, det som andas. Om man är riktigt skicklig, som Sirena, skapar man en persona – eller, obehagliga tanke, *blir* man kanske en person, som på ett övertygande och beundransvärt sätt ser ut att sky det falska, men som i själva verket högst medvetet ger människor exakt det de vill ha. Skulle du inte kalla en person som bygger

Underlandet – ett Underland som man kan se och röra vid och lukta på, som både är och inte är Alices Underland och samtidigt ett islamiskt Robinson Crusoe-Underland från 1100-talet som är både öst och väst, då och nu, fantasi och verklighet, och som på något sätt, genom att det inte behöver vara tröttsamt troget, framför allt blir *ditt* Underland, eller ditt och Sirenas på en och samma gång, som om ni var nära förbundna på något vis – skulle du inte kalla en sådan person en leverantör av drömmar? Det skulle du, och det gjorde en fransk kritiker senare, och om du undrar vad det egentligen är för fel med att vara en leverantör av drömmar – jag menar, du skulle kunna hävda att det är det konsten är till för – så bör du betänka att den som vill bli det, göra det – den som vill kunna överleva i konstvärlden – måste vara hänsynslös. Det kan faktiskt vara en definition så god som någon av en känd konstnär: *en hänsynslös person*. Vilket skulle förklara varför jag inte tycks ha vad som krävs.

Den kvällen, då jag förundrad stod lutad över hennes ritning, bad hon mig återigen om hjälp. Det var bara några veckor efter att hon frågade om jag kunde sitta barnvakt, för jag minns att jag bara hade varit där och tagit hand om Reza två gånger då, och utöver alla andra komplicerade känslor svämmade mitt hjärta över av tacksamhet mot Sirena, eftersom det kändes som om hon på något sätt hade gett mig en son, min son. Jag lagade middag åt honom, jag läste för honom, jag tjatade på honom om läxorna, inte som hans lärare utan som en förälder, och efter att ha kysst honom på pannan och stoppat om honom satt jag på trästolen i hans rum i skumrasket, medan de färgglada jazzmusikerna paraderade runt på väggen, och såg hur hans lilla bröstborg höjde och sänkte sig under täcket tills han somnade.

Det var nytt då, det här med Reza, och det fick mig att

älska Sirena ännu mer för det var nästan som en biblisk gåva. Det kändes verkligen som om Sirena hade skänkt mig sitt eget kött och blod, och jag njöt i fulla drag, det var fortfarande nytt, när en sak till plötsligt och oförhappandes dök upp: ritningen, utbredd framför mig.

”Vad tycker du?” frågade hon. Hon lade, förstås, sin hand på mig. Hon tittade upp på mig, spärrade upp sina mandelögon. ”Ser det ut som ... vad tycker du? Är det en plats som både rymmer förnuft och underverk?”

Hur skulle jag kunna svara, när jag mest av allt kände hennes hand? Och undrade, som jag alltid gjorde, vad jag kände för handen.

”Det är en karta.”

Hon klickade med tungan. ”Retas inte. Det finns en karta och jag har inredningen till min värld” – hon gjorde en åtbörd mot kassarna och kartongerna – ”men nu har jag andra, större saker att bygga. Själva ön, så att säga.” Hon suckade. ”Det stämmer inte riktigt, för i Paris ser lokalen annorlunda ut, inte långsmal utan mer som en konstigt avdelad fyrkant. Jag tänkte göra det som en bana, en resa. Men jag måste bygga upp det här först för att se hur det blir i naturlig storlek, men också för att komma igång med videofilmandet.”

Detta var hennes idé. Hon ville bygga en version av Underlandet i ateljén, sa hon, så att Appletonbarnen – *mina* Appletonbarn, min trea – kunde komma och utforska det. Hon skulle filma deras utforskande. Det var hennes plan. Efter det skulle hon kanske göra fler videor, hoppades hon, men den som betydde något var den med barnen. ”Och nu är det på det här viset, min kära Nora: jag kan inte bygga Underlandet utan dig och jag kan inte göra videon utan dig.” Hon krusade läpparna i sitt mest älskvärda leende. ”Det vet du väl? Efter alla våra samtal.” Hon suckade. ”Jag har aldrig tagit hjälp av

någon annan förut. Men du – med din hjälp ska vi skapa något underbart – ett underbart Underland!”

”Ja, visst ...” Jag kände en massa saker samtidigt. Först och främst glädje, men också rädsla. Återigen hade en gräns överskridits. Jag skulle låta den överskridas för att jag ville det, men vad skulle det innebära att ta med mina barn – att ta med hennes barn, vårt barn – hit?

Hon såg det redan framför sig: ”Jabberwock som säger ... hur är det nu igen?”

”Snicker snack.”

”Precis, Jabberwocks ögon, hans lysande ögon i mörkret – att bara antyda vidundret, det blir bättre.”

”Ja, kanske det.”

”För då blir det vars och ens vidunder, eller hur? Okej? Jag talar inte om för betraktaren vad som är monstrosöst, precis som jag inte talar om vad man ska älska. Jag låter betraktaren använda sin fantasi.” Hon hade brutit den fysiska kontakten mellan oss, stod med armarna i kors över bröstet, insvept i sjalen, men hon log fortfarande. ”Alla har ju sina egna fantasier, sina egna mardrömmar.”

”Sant.”

”Det jag ser som fulländat, är inget speciellt för dig.”

”Man vet aldrig ...”

”Man vet aldrig. Exakt. Så vi måste låta dörrarna stå på vid gavel, släppa in så många fantasier som möjligt i Underlandet. Så att alla kan upptäcka sig själva där.”

”När jag var liten tyckte jag alltid att Underlandet var ett rätt läskigt ställe.”

”Läskigt, absolut! Men vi vill bli skrämda.”

”Kanske det.”

”Med speglar och lampor – precis som barn vill vi uppleva alla känslor, bra, dåliga, och så pang, vill vi att känslan ska

försvinna igen. Det ska vi göra för barnen, för Rezas klass, när du tar med dem hit ...”

”Fast det beror väl på ...”

”För mer än någonting annat vill vi känna oss trygga, inte sant? Det vill nästan alla, när allt kommer omkring.”

Vi stod lutade över hennes karta över Underlandet och hon sa att hon inte kunde bygga det utan mig. Hon ville koppla samman två olika sidor av begreppet *under*, den ena fantasi-baserad, den andra andlig. Å ena sidan hade hon berättelsen om pojken som växte upp till man på en öde ö och helt på egen hand upptäckte vetenskap och andlighet och började tillbe en Gud som han oreserverat hade kommit att tro på – en tillbedjan som tog sig uttryck i en virvlande trans. Hon skulle kombinera denna uråldriga österländska mysticism med ett annat slags under, en modern västerländsk variant som i Alice i Underlandet: en plats där förnuftet – och mar-ken – gav vika, där fantasin förväxlade gott och ont, vän och fiende. Det ena Underlandet handlade om att försöka se saker och ting som de är, sa hon, om att tro att en sådan sak som klarsynthet var möjlig, och den andra handlade om relativism, om att se saker ur olika perspektiv, och också om att bli sedd, om att man förändras när man blir sedd på ett nytt sätt. Båda möjligheterna var förunderliga och skrämmande på en och samma gång, men bara en av dem, sa hon, kunde leda till vishet. Hon ville, sa hon, att hennes konst skulle erbjuda åtminstone en möjlighet att nå vishet. För detta, sa hon, behövde hon mig.

Min värdighet hindrade mig från att hoppa upp och ner av iver. Jag var tillräckligt bra på att förstå mig för det. Jag sa – sanningsenligt – att jag inte hade arbetat med ett konst-

projekt tillsammans med någon annan sedan high school – sedan de där berusande eftermiddagarna i Dominic Craces sal. Jag nämnde att jag nu, när Emily var så gott som klar, hade tänkt fortsätta att arbeta med serien, om än inte i kronologisk ordning – och att jag ju hade så ont om tid, bara ett par timmar på eftermiddagarna. Men hennes ögon log mot mig som om jag i själva verket sa: ”Ja, ja, självklart, JA!” och jag visste att hon visste det och att vi båda var exalterade.

Detta skedde mitt i veckan i början av februari, och den helgen ställde jag in ännu ett besök hos min stackars far i Brookline för att köra Sirena till ett lager med secondhandkläder som låg söder om stan och som Didi hade rekommenderat. Jag hade lovat att följa med honom till hjälpmedelsbutiken i Belmont och leta efter en toalettstolsförhöjare för hans dåliga höfter, och jag tänkte, skuldmedvetet, att en eller två veckor till med den vanliga toaletten väl inte kunde spela så stor roll. Sirena och jag skulle skaffa ett berg av ljusblå klänningar och förkläden – Alicekläder – av vilka vi skulle sy hennes nya himlavalv.

Det fanns något av kostymförrådet på college över det hela, ett slags uppsluppet ”äh vad fan” som var raka motsatsen mot mina detaljtrogna och pedantiska rekonstruktioner; och det var – hur kunde jag ha glömt bort det här – *kul*. Det var kul att skruva upp bilradion på högsta volym och sjunga med, som töntiga amatörer, till Macy Gray – ”Try to walk away and I stumble ...” – och sedan glida över i Avril Lavignes dåvarande hit, som tredjeklassarna älskade utan att ha den blekaste aning om de känslor den uttryckte. ”My happy ending”, hette den: ”You were everything, everything that I wanted ... All this time you were pretending / So much for my happy ending ...” – vi brölade texten likt tonåringar och

Sirenas lustiga italienska dröjande vid slutet av orden ("my happy-e ending-e") fick oss att skratta ännu mer.

Den verkliga himlen var vidsträckt och blå och klar och amerikansk, en målarduk av möjligheter. Framför oss sträckte den grå motorvägen ut sig, vitsaltad som sand, och till vänster om oss, där vi körde söderut, glittrade havsbukten i vintersolen. Jag var så lycklig – det var som en sorts mat, som om jag hade proppats full av den, som en lyckans gåslevergås; lycklig nog att inse, *till fullo*, att jag var lycklig, och dåraktig nog, för ett ögonblick, att våga tänka: "Om ändå varje lördagsmorgon kunde vara så här", och medan jag sjöng rodnade jag utan att ens titta på henne, för så fort jag tänkt tanken visste jag att det var något fel med den. Ännu en överskriden gräns – ett medgivande inför mig själv, så flyktigt men så farligt, av hur hungrig jag var.

Jag har en gammal vän från collegetiden som jag för länge sedan förlorat kontakten med, som brukade säga att man aldrig får tänka på en resa som lång, för då kommer den att kännas lång oavsett. På motsvarande sätt är det livsviktigt, när man är kvinnan en trappa upp, att aldrig tänka på sig själv – absolut *aldrig*, förstår du det? – som ensam och övergiven eller, Gud förbjude, tragisk. Det går inte an. Det får inte ske. Det vore slutet.

I lagerlokalen rotade vi bland klädställningar och lårar av alla de slag – stora formlösa mormorsklänningar i nylon, krymp-ta, hopfiltade ylleklänningar, elastiska polyesterbyxor, lakan och täcken, paljettyg, regnbågsskimrande organza, djurmönstrade plyschjackor, buntar med manchestertyg i fantastiska nyanser av plommonrött och rödbrunt och gulgrönt. Sirena kände på allt med slutna ögon, som om plaggen var

försedda med meddelanden i blindskrift. "Det är för att veta om jag kan arbeta med det", sa hon när jag retade henne. "Vissa tyger, de syntetiska, de konstgjorda, är som vissa människor: så här" – hon skrapade med naglarna i luften mot en imaginär svart tavla.

"Så det finns människor du inte tycker om?" frågade jag. Tanken hade aldrig slagit mig förut.

"Nora!" Hon skakade misstroget på huvudet. "Finns det inte sådana som *du* inte tycker om?"

"Hur många som helst."

"Jag kan inte arbeta med personer som jag inte har valt, inte på det här viset. För mig är livet för kort. Inte sant? *Livet är för kort*. När de" – hon mimade naglarna – "så får det vara. Precis som tyget – jag tar inte med det hem och samma sak med människorna. Inget för mig!"

"Det måste finnas ett ord för det", sa jag. "Hur säger man på italienska?"

"*Respingere*, kanske – att rata, att lämna tillbaka något."

"Re-sping? Vad underbart: 'Spinga det!' Spola kröken och spinga spänken. Spinga honom igen – respinga honom!"

Vi var uppspelta nog att skratta till och med åt det, och det ingick sedan i vår vokabulär, blev en del av språkbruket mellan oss, så när jag blev irriterad på någon kunde jag säga "spinga henne" eller Sirena kunde fnittrande föreslå att vi borde "respinga spänken". Det låter inte så roligt nu, men det blev en grej mellan oss efter det.

På vägen hem insåg vi att vi var utsvultna, att det var sent. Eftermiddagssolen lyste ännu klart men stod lågt på himlen, och värmen i bilen hade den där stickande, knastertorra känslan som uppstår när det är riktigt kallt utomhus. Vi bestämde oss för att gå ut och äta.

Jag vet inte hur jag kom att tänka på den italienska baren

bakom Davis Square. Det var den sortens ställe dit man gick för att ta en drink, när det var för sent för något annat, och egentligen inget ställe man tänkte på om man ville ha något att äta. Men för många år sedan, innan mamma ens hade blivit sjuk, för evigheter sedan, under min konstnärsfas när jag trodde att jag faktiskt skulle kunna bli den jag ville bli – vem nu den personen kunde vara – hade jag tillbringat en lång eftermiddag där med två vänner: en vansinnigt rolig och vacker bög, Louis, som var fenomenalt bra på att klippa folks hår och som klippte mig under en period, och som förolyckades några år senare på Mass Avenue-bron när han cyklade i regnet på natten, och en kvinna som hette Erica som jag hade känt i New York och som hade läst juridik med min pojkvän Ben men hoppat av för att arbeta med hemlösa, vilket får henne att låta aktningsvärd, men hon var faktiskt lika rolig som Louis och det var kanske därför jag kom att tänka på baren, för att vi hade skrattat så mycket den där sjutimmarseftermiddagen, med en terrin suverän italiensk brölloppsoppa på bordet framför oss som hade tillagats, minns jag, av barägarrens sicilianska mamma, samt vad som i slutändan blev fyra flaskor utsökt nebbiolovin, lite drygt en var, vilket utspritt på sju timmar var den perfekta mängden. Baren hade inte mycket till fönster och där rådde ett evigt mörker, bortom tiden, så att vi gick in i en era och kom ut i en annan, likt tidsresenärer. Jag hade älskat de där timmarna – det hände bara en gång, då jag var i en ålder när jag trodde att det var, eller borde vara, sådant som konstnärer *gjorde* – och kanske därför, eller kanske på grund av soppan, föreslog jag den baren och vi åkte dit.

Ägaren stod fortfarande bakom disken, tjockare nu, och skalligare, men han hade varit både tjock och skallig även på den tiden. Med hjälp av någon sorts etnisk telepati ver-

kade Sirena och han förstå, bara av att titta på varandra, att de skulle prata italienska, och strax var de inbegripna i ett livligt samtal och han lovade att med egna händer laga sin mammas specialpasta med broccoli och sardeller – sedan jag var där sist hade hon tydligen lämnat jordelivet. Han placerade oss i ett hörnbås med sofffrygg av oxblodsfärgat konstläder som nådde högre än våra huvuden, med de sedvanliga fotografierna av Sophia Loren och Anna Magnani på väggarna och hela tre stearinljus bara för oss. Förutom en äldre herre som drack whisky vid bardisken var vi de enda gästerna. När vi kom in spelades Sinatra, men ägaren sa något till Sirena och hon skrattade och han bytte till något äldre och nattklubbsaktigt, en kvinna som sjöng på italienska, och Sirena älskade det – hon slöt ögonen och gungade i takt och nynnade med en stund.

Sirena och jag njöt av vår pasta och vårt rödvin och våra stearinljus och vårt bås. Vi var trötta efter den långa utflykten och jag hade den där stickande känslan under huden som man får när man har varit ute i kylan, på en och samma gång uppiggande och märkligt sövande. Alltsammans kändes som en dröm och mitt i drömmen fick jag en uppenbarelse. Sirena sa någonting och jag kunde inte riktigt höra eller hänga med i det hon sa, på grund av hur jag kände mig, så jag bara iakttog henne, såg henne tala, hennes elegant oeleganta breda hand sluten om vinglasen, rynkorna i ögonvråerna, hennes sanslöst mörka ögonbryn och kittliga ögonfransar, stearinljusens skimmer i hennes mörka irisar och i hennes hår. Och plötsligt tänkte jag: "Jag vill vara med dig. För alltid, faktiskt. Det är vad jag vill."

Och hon såg att jag iakttog henne, på ett tillgivet och fånigt sätt, och hon lyfte på ena ögonbrynet – för att säga vad då? "Jag ser dig?" "Jag förstår?" "Vi är här tillsammans?" – och

tog min hand i sin och höll den där den låg på bordet. "Vi har haft en underbar dag, inte sant? Om ändå varje dag var som den här, *cara mia!*" Och jag hörde henne knappt, för jag kände hennes hand på min, kände den genom hela kroppen. Jag kände hennes hud. Jag verkligen kände den.

Den sortens tanke kommer oombedd. Och man kan inte radera den när man väl har tänkt den. Jag hade aldrig haft sådana tankar om Sirena, inte under hela den tid jag hade varit förälskad i henne. Men tanken kom till mig från ingenstans, där på Amodeo's, och i samma ögonblick som jag tänkte den ville jag skratta och jag ville tala om det för henne. Den enda människa jag kunde föreställa mig som verkligen skulle förstå var Sirena själv. Men så fick jag med ens en fruktansvärd föraning om hur hon skulle rygga tillbaka. Tänk om hon inte kände likadant? Tänk om hon faktiskt kände likadant? Och hur var det möjligt att hela det virrvarr av känslor som jag upplevde i hennes sällskap på något sätt och helt plötsligt kunde sammanfattas i – och reduceras till – detta?

NU NÄR JAG fått distans förstår jag att det bara var en ensam tanke bland alla andra som likt dammpartiklar driver genom ett överfullt medvetande. Men det var en tanke som jag förvandlade till ett föremål och höll kvar och vände och vred på i handen, som om den var en amulett, som om den skänkte mening åt det som hade varit, och genom att jag höll kvar den förändrades allt igen.

Om du var jag och fick samma uppenbarelse – oj, jag inte bara älskar, jag åtrår! – och ville men inte förmådde berätta för Sirena, vad skulle du göra då? Du skulle berätta för Didi. Du skulle faktiskt, om du var jag, redan följande kväll obetänksamt nog berätta för både Didi och Esther samtidigt, i det klubbiga bålet på deras favoritpub i Jamaica Plain, trots att du visste att du inte ville höra vad Esther tyckte. Men din uppenbarelse var så brännande het i din hand att du inte kunde hålla kvar den en enda sekund till.

Om du var jag skulle du bli förvånad över deras samfälliga reaktion, och sedan förvånad över att du blev förvånad.

De skrattade egentligen inte, men Didi gav ifrån sig ett ljud högt upp i näsan, med öl, som låg irriterande nära skratt.

”Gör ni er lustiga över mig? Här berättar jag en otrolig sak – otrolig för mig – och ni är praktiskt taget mina närmaste vänner, och så *skrattar* ni åt mig? Jag fattar ingenting!”

”Men älskade lilla du ...”

”Nej, allvarligt. Jag måste nog ...”

”Ta ett djupt andetag. Jag skrattade inte. Esther skrattade inte. Gjorde du det, raring? Vi älskar dig. Lugna ner dig.”

”Vi liksom visste vad du skulle säga”, sa Esther. ”Vi skrattade åt vår gudinnelika föraning.”

”Dra åt helvete”, sa jag. ”Ni skrattade åt den dumma heterotjejen som sent omsider har kommit till insikt, den stackaren.”

”Lägg av, du känner oss bättre än så. Det gör du väl? Ärligt talat?”

Esther fixerade mig med sina mopsögon och Didi fattade båda mina händer i ett rätt svettigt grepp, som om de bäge två var rädda att jag skulle sticka därifrån.

”Vi förutsåg det – det var ju inte särskilt svårt – jag menar, du sa att du hade fått en uppenbarelse igår och vi visste att du inte var ute med din pappa – vi pratade om det. Vi diskuterade saken.”

Didi kramade min vänstra hand ännu hårdare. Hon hade en bullig ring som skar in i mitt finger och jag ryckte till, vilket jag såg att hon märkte. ”Vi pratade om det och vi kom fram till att du har fel.”

”Vad ska det betyda? Hur kan jag ha fel om vad jag kände? Om vad jag *känner*? Om inte jag kan avgöra det skulle jag vilja veta vem som kan det.”

”Lita på oss”, sa Esther. ”Vi är experter. Vi vet.” Hon skämtade, men bara halvt om halvt, och i det ögonblicket hatade jag henne, en het ström av oförblommerat hat.

”Jag vet att det låter bisarrt”, sa Didi, fortfarande med ett

stadigt grepp om mina händer. "Jag menar inte det här som något sorts ifrågasättande av ditt omdöme ..."

"Eller som ett omdöme av din upplevelse", bröt Esther in.

"Jag menar, din *upplevelse* är självfallet helt giltig."

"Jaha, tack så mycket. Våldigt storsint av er."

"Lugna ner dig, raring ..."

"Släpp min hand. Jag är inte din raring."

"Hör på nu", sa Didi med sin skarpa, bestämda, före detta radiopratarröst, samtidigt som hon släppte min hand och sträckte upp sig i sin fulla längd – hon var betydligt längre än jag även när hon satt ner. Det röda neonljuset från en ölskylt lyste upp hennes hår bakifrån. Hon hade förvandlats till en jättelik sagoande. "Lyssna nu, fröken Eldridge. Sluta käfta emot. Lyssna till vad vi har att säga så pratar vi om det sedan. Okej?"

Att använda ordet "vi" var ett misstag, att inkludera Esther, men jag nickade medan jag satte mina händer i säkerhet i knät.

"Ingen missunnar dig ditt lilla svärmeri."

"Svärmeri?"

"Anstötligt ord men korrekt diagnos."

"Svärmeri?"

"Jag sa åt dig att sitta tyst och lyssna. Vänta tills jag har pratat klart. Okej?"

Jag lät mina ögon bli till smala springor.

"Alltså, du har vetat jättelänge vad du känner för den här kvinnan – hon inspirerar dig som konstnär, hon får dig att skratta, hon får dig att känna dig levande. Allt det där är sant och underbart och ovanligt men det är också sant att sådana känslor ofta är kopplade till sexuellt begär. Hittills har du inte gjort den kopplingen – därför att ..."

"Därför att jag inte vågade."

”Det var faktiskt inte det jag tänkte säga. Därför att du inte hade något att vinna på det. Därför att det inte skulle leda någonstans. Därför att det inte behövdes. Därför att du tyckte att du fick tillräckligt mycket utlopp för dina känslor ändå, ditt behov av närhet blev tillfredsställt och det andra – den fysiska biten – var onödig. Det var inte det som var poängen.”

”Okej, och nu har det förändrats.”

”Vänta. Det jag säger är att allt förändras hela tiden, från ena minuten till den andra, så din plötsliga lust att kyssa henne är kanske mer som en tillfällig temperaturhöjning än en permanent klimatförändring – fattar du hur jag menar?”

”Det Didi menar, tror jag ...”, började Esther, men Didi kände mig tillräckligt väl för att höja en varnande hand.

”Det jag menar är att, ja, det fanns ett ögonblick när din tillgivenhet och förtjusning bubblade över och sökte utlopp och du ville något mer. Pang. I den stunden var det verkligen så. Det förnekar jag inte. Men jag undrar faktiskt om det verkligen har skett en omvälvande sapfisk förändring inom dig. Jag av alla människor skulle vara helt för det om så vore, det vet du – det finns inget som gör mig gladare än kvinnor som älskar kvinnor. Men i det här fallet, och jag tror att Esther och jag är överens här, ställer vi oss skeptiska. Jag undrar om inte det här kan vara en del av en annan historia. En bit från ett annat pussel.”

”Vad får ni ut av att missunna mig min uppenbarelse?” sa jag, nu snarare gnällig än förbannad. ”Varför vill ni inte att jag ska vara kär i Sirena? Varför?”

”Den enda vi bryr oss om i det här är du, Nora. Jag vet att du älskar henne, men jag skiter fullständigt i den där italienska bruden. Och jag vill inte att du ska komma till skada i onödan. Jag förnekar inte dina känslor, jag ifrågasätter bara ditt sätt att tolka dem, det är allt.”

Jag himlade med ögonen. Glappet mellan den irritation jag visade upp och den jag faktiskt kände var snudd på besvärande. "Vem bad dig att vara min jävla terapeut?" sa jag, med armen redan utsträckt för att signalera till servitrisen att vi ville ha en runda till. "Jag tänker inte betala för dina tjänster." Och jag fick till ett skratt även om det lät tillgjort, och sedan frågade jag hur det gick för det obskyra lokala damfotbollslaget som de älskade och ofta gick och tittade på – inte särskilt bra, visade det sig. Jag satte punkt för diskussionen.

Bara för att någon på ett förståndigt sätt förklarar för en att man egentligen inte känner det man känner, får det inte känslan att försvinna. I det här fallet blev jag, om något, mer övertygad om att det jag hade känt på Amodeo's var äkta, säker på att jag hade haft en uppenbarelse, något som liknade en omvändelse. Men på grund av Didis och Esthers reaktion också övertygad om att jag var tvungen att hålla min insikt hemlig, *för alla*.

Du undrar kanske hur det här skilde sig från det som varit, från de månader då jag var mer allmänt och mindre specifikt förälskad. Du tänker kanske att det i grund och botten var samma sak. Men det kändes som att jag äntligen hade vaknat, att jag äntligen såg världen som den var, att allt hade fallit på plats. Det var inte bara det att jag kände mig hoppfull i största allmänhet, jag hade någonting specifikt att hoppas på. Jag var övertygad om att jag hade *förstått*. Och övertygad om att ifall jag försökte förklara vad jag hade förstått – som jag hade försökt göra med Didi och Esther – skulle jag bli missförstådd.

När min far försiktigt undrade om jag hade sällskap med någon – på sitt outtalade vis uppenbarligen oroad över min oföränderliga ungmöstatus och oförmögen att inse, som min

mor skulle ha gjort, att jag nästan hade förverkligat hennes dröm om oberoende – snäste jag åt honom att jag var för gammal för sådant tjafs, och den falska bitterheten i mina ord gjorde hans röst, när han protesterade, liten och sorgsen.

Men det var som om min uppenbarelse hade öppnat en dörr inne i huvudet, in till ett annat rum där livet plötsligt framstod som spännande, där allt i hemlighet var en del av min hemlighet. Varenda gång jag såg en artikel eller en bok eller en film om dold eller obesvarad kärlek trodde jag att det var meningen att den hade kommit i min väg, för att jag inte skulle känna mig ensam. När jag körde någonstans eller strosade genom gångarna i mataffären eller låg i sängen på kvällen och kokade tårna mot den fuskpälsklädda varmvattenflaskan som jag hade köpt på rea i januari, tänkte jag numera alltid på Sirena.

Nej, låt mig precisera: det gjorde jag egentligen inte. Det skulle antyda verkliga saker. På ett sätt som jag inte hade gjort förut tänkte jag nu på mina tankar på Sirena. Jag fantiserade om att jag berättade för henne om mina känslor eller så fantiserade jag om att hon på sitt melodiosa italienska vis sa att hon tyckte att jag var vacker eller att jag var en stor konstnär, och vid ett tillfälle fantiserade jag om att hon skulle säga att hon inte längre kunde föreställa sig livet utan mig. Vilka samtal vi hade i mitt huvud! Vilken uppriktighet, vilken fullkomlig öppenhet, vilken perfekt samstämmighet.

Hur mycket förekom Reza i dessa visioner? Ja, ibland fantiserade jag om att vi alla tre bodde på en gård i Vermont eller i Toscana, eller i en bungalow med palmbladstak i Karibien så att vi kunde leva tillräckligt billigt för att göra konst och ha en grönskande köksträdgård och odla den mat vi behövde. Jag visste hur de olika husen var disponerade, hur rummen låg i förhållande till varandra. Jag byggde dem i tankarna och

vi bodde i vart och ett av dem vid olika tillfällen. Jag visste att morgonsolen föll i strimmor över terrakottagolven i Italien, att ljudet av hörnas pickande ute på gården hördes så fort man slog upp fönstren. Jag visste att snön på fältet bakom huset lyste vit i badrumsspegeln i Vermont, där det ångande vattnet i badkaret med lejonfötter doftade salvia och Sirena lät tofflorna – marockanska baboucher – falla, först den ena och sedan den andra på den rosa och violetta runda badrumsmattan mitt på det vitmålade trägolvet, innan hon steg ner i badet. Jag visste hur den varma karibiska vinden kysste håret på mina armar när jag stod i den skuggiga dörröppningen och kisade mot skolbarnen som rörde upp damm där de traskade förbi i sina blåvita uniformer och hur jag lät blicken svepa över deras väskor och ryggsäckar och spanade efter Reza, hans skrattande olivfärgade ansikte bland de choklad- och kaffebruna kamraterna.

I dessa dagdrömmar brukade Reza alltid kalla mig mamma och lägga sin heta lilla hand på min axel medan jag arbetade med ett konstprojekt vid ett bord i solskenet eller sköljde sallad vid en lantlig diskbänk av porslin, och även om de var helt surrealistiska – svårpräckt såpbubblor helt frikopplade från bilköerna eller hyllorna med frukostflingor eller det nästan svettiga täcke som omgav mig i verkligheten – var dessa fantasier mer intensiva och levande för mig än mycket av det jag kunde se och röra vid och lukta på. Precis som med min dröm om Skandar blev jag tvungen att påminna mig själv, för ett ögonblick, om att dessa scener aldrig hade inträffat – eller, som jag såg det, att de inte hade inträffat ännu.

Och Skandar då, som jag ju också hade drömt om? Nej, under den där senvinterperioden förekom han ännu inte i mina fantasier. Han skulle, bokstavligen, få lov att vänta till våren.

Låt mig förklara att efter "Insiktshelgen", som lika gärna kunde ha kallats "Inbillningshelgen", var denna fantasivärld under flera månader – och på ett inte lika tvingande sätt under flera år – det land till vilket jag i stor utsträckning valde att ta min tillflykt och där jag helst föredrog att stanna.

Jag visste att det var möjligt snarare än verkligt, men jag förstod inte att det inte var På Riktigt. Jag insåg inte att jag hade hittat på det. När Sirena tog min hand mellan sina båda och sa: "Vad skulle jag göra utan dig? Du är min ängel, min hjärtevän", så trodde jag henne. När Reza sa: "Jag vill att du aldrig ska gå", så trodde jag honom. Jag byggde hus och hela liv på denna övertygelse. Om du hade berättat min egen historia för mig, fast med en annan huvudperson, skulle jag ha försäkrat dig att hon måste vara fullständigt tokig. Eller ett barn. Så är det alltid.

6

JAG VAR LYCKLIG. Jag var i sanning lycklig. Jag var förälskad i kärleken och jag tolkade varje tursam parkeringsplats eller osedvanligt god melon eller oväntat förkortat personalmöte inte som en slump utan som en självklar manifestation av livets skönhet, en skönhet som jag på grund av bristande självkännedom dittills hade varit oförmögen att se.

Jag var galen. Jag var galen på samma sätt som ett barn är galet, på samma sätt som någon som blint tror på att livet kan bli – att det garanterat kommer att bli – precis som man önskar. Hur kunde jag ha varit så dum? Min mor, av alla människor, hade visat mig, först genom sitt excentriska och panikslagna sätt att skjuta upp livet under min uppväxt och sedan, mer brutalt, genom den utdragna, ofrivilliga nedstängningen av hennes kropp, att det var en befängd dröm, att ödet var en fångvaktare. Men jag valde att inte bry mig om det hon hade lärt mig. Vi vore inga riktiga barn om vi inte struntade i våra föräldrars viktigaste förhållningsorder.

Mot slutet sa min mor till mig, fast med ett milt leende: "Det är lustigt, livet. Man måste hitta ett sätt att fortsätta leva, fortsätta skratta, även efter att man har insett att ingen av ens drömmar kommer att bli verklighet. När man inser

det är det fortfarande så mycket kvar av livet att ta sig igenom.” Och jag hade känt mig stött, eftersom jag ville tro, som hennes barn, att jag själv hade varit en besannad dröm. Men framför allt tyckte jag synd om henne. Jag trodde fortfarande att jag skulle bli annorlunda än hon. Jag hade ännu inte haft mitt Lucy Jordan-ögonblick, ett ögonblick från vilket Shahids hade skänkt mig en lång men tidsbegränsad frist.

Lycklig, galen – vad man väljer att kalla det spelar ingen roll. Det var som om världen var fylld av ljus. Det är det som är problemet med en kliché: den fångar någonting äkta och det är därför vi använder den gång på gång, tills dess innehåll har malts ner till stoft. Men följande är sant: jag vaknade tidigare, mer utvilad. Jag hade mer energi, mina tankar rörde sig snabbare, klarare. Jag blev inte förkyld, jag hade inte ont någonstans, jag hade mer tur, jag kom bättre överens med människor, jag skrattade mer, jag arbetade mer, jag sov bättre. Jag kände mig närvarande i mitt eget liv på ett sätt som var fullständigt nytt för mig och jag visste att vad som helst – åh! min konst! – vad som helst! – var möjligt.

Det är också sant att jag drabbades av en ihållande klåda som inte gick att ignorera, en bieffekt av kärleksdrogen. Klådan lade sig bara när jag var tillsammans med Sirena eller Reza eller Skandar, eller när jag arbetade. Så snart det ringde ut efter sista lektionen låg den på lur. Jag kunde promenera runt reservoaren med Maggie, som hade en av sexorna, eller skjutsa min far till ett besök på ortopedkliniken för hans höftsmärtor, och det kunde se ut som att jag lyssnade och till och med deltog engagerat i samtalet (”Ja, det vore toppen om Lings pappa kunde hålla en kurs i mandarin nästa höst – jag tror att många av ungarna, och föräldrarna också, skulle vara jätteintresserade” eller ”Jag tror faktiskt att doktor Fuchs tycker att det är värt smärtan att göra en höftleds-

operation och att du kommer att klara rehabiliteringen. Han skulle inte ha föreslagit det om han inte trodde att du skulle klara rehabiliteringen”), men i själva verket var jag upptagen med min onämnbars klåda, och återupplevde och omtolkade olika samtal i huvudet (”Kommer du inte förrän sex?” – hon hade låtit besviken. Hon försökte få det att framstå som om hon inte brydde sig, men det märktes att hon var besviken!), jag undrade vad hon gjorde just då, jag undrade hur länge det skulle dröja innan jag kunde ringa och ta reda på det, jag undrade när jag skulle få gå till ateljén igen och hur länge jag skulle kunna vara där. Jag undrade, som jag ofta gjorde, om hon eller någon annan kunde se att jag hade förändrats, om min stora uppenbarelse, mitt uppvaknande, syntes utanpå.

Sa jag någonting? Till någon? Och därmed riskera att vakna upp ur mitt fantastiska uppvaknande? Vad tror du?

Allt positivt som mitt tillstånd förde med sig, liksom dess mindre angenäma effekter, fick mig att vilja tillbringa så mycket tid som möjligt i ateljén. I februari och mars och i april också ägnade jag varje lördagsförmiddag och nästan varje söndag åt att sitta eller stå eller stötta eller bära under arbetet med att bygga Underlandet, och jag skrattade och skojade och ibland tittade jag bara på, och jag slapp tänka på den onämnbars klådan eftersom den var helt borta. Och sedan åt vi någonting. Efter de första veckorna turades vi om att ta med oss lunch, och jag hade alltid lika svårt att bestämma mig när jag gick och handlade på fredagskvällarna: brödpinnar med örtekryddor eller stora svenska knäckebröd som liknade enorma oblater inslagna i skrynkligt vitt papper, oliver, ostar, torkat kött, vindolmar, burek, paprika fylld med färskost. Burkar med ratatouille, piperade, sardellröra. Endivblad, fänkål. Knippen med violett broccoli. Tomater som var svindyra tidigt på våren. Och godsaker: vilka god-

saker jag tog med mig – cupcakes från butiken på Highland Avenue eller sesambullar indränkta i honung eller saltade havrekakor med choklad eller turkisk konfekt eller lyxig italiensk choklad från delikatessaffären på min gata – jag tog alltid med mig så pass mycket att det skulle räcka till Reza och Skandar också, ordentligt med godis till de andra för att dämpa skulden för min lycka.

Under dessa månader visade Sirena upp en annan sida av sig själv, en besatt och dominant sida som jag inte hade sett på hösten och som jag kanske hade kunnat uppfatta som självisk. Men jag var förhådd av hennes passionerade målmedvetenhet, inte minst eftersom jag praktiskt taget var hennes assistent och därmed delaktig i den. Underlandet var allt för henne, som en sorts mani, och även om hon inte gärna pratade om det med andra, talade hon om det med mig. Som i: ”Jag tror att vi behöver mer regn, mer, eller? ... jag försöker bestämma mig för om skärvorna faktiskt ska vara farligt vassa – vad tycker du, Nora? Vi vill inte att någon ska skära sig på dem, men det ska väl göra ont att röra vid dem?”

Till februarilovet anmälde hon Reza till ett robotteknikläger på Science Museum och vi tillbringade varenda dag hela den veckan i ateljén. Hon började bli en organisk del av den, som diskhon eller den kemiska lukten i korridoren. I mitten av mars hade hon praktiskt taget slutat byta kläder och tvätta håret, hennes fingertoppar var spruckna och missfärgade av målarfärg och lim, hennes jeans blev precis som hennes hår allt stelare och mer nedstänkta för varje dag som gick. Hon snodde sin mans cigaretter och rökte dem till kaffet, en kantstött kopp i sin ena smutsiga hand, den andra askande på golvet. Ateljén började lukta rök och det var iskallt i rummet – hon slog upp två fönster för att vädra ut, utan större framgång.

Sirena förvandlades inför mina ögon till min idealbild av en konstnär – det var som om jag hade frammanat henne ur min fantasi. Och det konstiga är att jag inte kände mig begränsad eller frustrerad av det faktum att hon var den perfekta kvinnliga konstnären, jag tittade inte på henne och tänkte: ”Varför är du nästan berömd och jag bara din hjälpreda?” Jag kan inte minnas att jag tänkte så en endaste gång. I stället tittade jag på henne och *såg mig själv, såg vad som med ens tycktes möjligt även för mig, eftersom det var möjligt för henne.*

Och det konstigaste av allt är att jag under den där tiden, utöver att sy klänningar och plantera blommor i konstgräs och fästa spegelskärvor på tunn ståltråd, utöver att spela in kassettband med syrsor och djur-i-buskarna-ljud och göra huggtänder till Jabberwock som i slutändan skulle kastas och glömmas bort och rigga upp små ljusstarka lampor som skulle bli Jabberwocks ögon, utöver att hjälpa Sirena med kamerainställningarna för videon med ungarna – Appleton-planen, kallade vi det – och utöver min vanliga arbetsbörda i skolan och vårterminens jäkt och kaos: tidtabeller! grodyngel! en tripp med skolbussen till konstmuseet! – och mina drömkvällar som Rezas älskade moster, utöver (vad hade jag gjort med min tid dittills, var jag tvungen att fråga mig själv, och är tvungen att än en gång fråga mig: skapar lycka helt enkelt mer tid, precis som nedstämdhet som bekant får tiden att sakta in och tjockna?), hur som helst, utöver allt detta *arbetade jag med min egen konst.*

Det är svårt att tro, men jag gjorde faktiskt det.

Ett tag arbetade jag med inte bara ett utan två rum i serien. Även om jag egentligen, kronologiskt, borde ha börjat bygga Virginia Woolfs arbetsrum i Rodmell, med anteckningsboken uppslagen och sjalen draperad över stolen och avskedsbrevet på spiselkransen, kunde jag liksom inte förmå mig – det var

ingen tid för självmord, inte i mitt liv i alla fall – så jag tog mig an Alice Neels och Edie Sedgwicks rum, som väl inte direkt var glada i sig själva men som jag på något sätt fann glädje i.

Alice Neel-rummet skulle bli sjukhusets självmordsavdelning i den lilla staden i Pennsylvania där hon spärrades in efter sitt nervsammanbrott. Hon hade förlorat sina två små flickor, den ena tog difterin, den andra hennes otrogna kubanske make som hade lovat att skicka efter Alice men aldrig gjorde det och som lämnade deras dotter hos sina föräldrar och reste ensam till Paris. Jag ville få med minnet av hennes små barn i det kala rummet, men jag ville också smyga in en antydning om hennes framtida söner i vråna, de båda tillgivna och älskade pojkar som stod vid hennes sida i nöd och lust – i ack så mycket nöd och till ett så högt pris för dem själva – alltmedan hon blev äldre och tjockare och ständigt var fattig, obemärkt i så många år, besatt av sitt arbete, med alla osålda dukar uppställda i travar i den smala korridoren i den sunkiga lägenheten – men hela tiden hade hon haft dessa pojkar, som bägge två skulle fly bohemlivet för respektabla yrken och en stabil och aggressivt händelselös tillvaro och inom sig bära all hennes smärta över hennes förlorade ungdom och deras okända, förlorade syskon, men aldrig överge henne, aldrig någonsin; och på något sätt skulle det ha känts fel, i det nya gyllene ljus av kärlek som världen nu tycktes bada i, att låta mitt Alicerum återspegla enbart den svåraste tiden, när allt var som mörkast och hon kände sig övergiven av livet och konsten och kärleken.

Jag ville ändå ha raden av järnsängar med vita lakan, de höga vita gardinlösa fönstren, det skurade vita linoleumgolvet. Jag ville ha med hennes vita nattlinne, sönderrivet vid axeln, och låta henne hålla händerna för öronen i ett Munch-

liknande skrik. Men jag ville ha Kubas färger, moderskapets och framtidens färger, i springorna, utanför fönstren, klättrande uppför väggarna likt skott som trängde upp ur jorden, ett förebud om vår.

Med Edie, vackra Edie, var det märkliga att lyckan redan fanns i rummet samtidigt som den höll på att ta död på henne. När en kvinna låter *sig själv* bli konstverket, och när hon i och med det blir det som alla tittar på, så är hon åtminstone inte ensam. Utåt sett var Edie aldrig ensam. Emily, Virginia, Alice – den fundamentalt isolerade kvinnliga konstnären. Och så Edie: aldrig ensam. Aldrig osynlig. Aldrig sedd, skulle man också kunna hävda, och i den bemärkelsen mer än ensam: utplånad.

Men att planera hennes rum var egendomligt njutbart i sig. Det gav mig en sådan frihetskänsla eftersom det var det enda rummet som var helt *imaginärt*, det enda som inte utgick från ett fotografi eller en målning eller en beskrivning av en verklig plats. Jag kunde hitta på det: ett rum tapetserat med uppförstorade bilder på henne själv och mellan bilderna fönster, och utanför fönstren människor som trängdes för att titta på henne, begäpa henne. Som om hon satt i juls skyltningen på Bloomingdale's.

Jag ägnade mig åt mina rum bara när jag var ensam. Därmed inte sagt att Sirena inte fick se dem. Jag menar bara att jag arbetade med dem enbart när hon inte var där. Jag väntade. Jag avvaktade. Jag visste ju allt om hennes projekt medan hon bara visste lite grann om mitt, och jag valde att se det som en seger, som ett litet övertag. Min värdighet, om man så vill, i underkastelsen.

Och jag var förstas inte längre rädd i ateljén. Jag intalade

mig att jag var oövervinnerlig. Du anar inte, om du inte själv har upplevt samma slags rädsla, vilken befrielse det är när den släpper. Du kan säga att det var idiotiskt, att jag hade plågat mig själv i årtal med en konstgjord ångest, och det kan jag väl inte förneka; men Sirena – eller Reza eller kanske till och med Skandar – lyckades på något sätt befria mig från den. Jag slutade ängslas. Även den gåvan skänkte hon mig.

Jag var fri och orädd nog att spela min musik på hög volym – Fats Waller eller Chubby Jackson eller Joe Marsala and His Delta Four för Alice Neel, Velvet Underground när jag arbetade med Edie – eller röka en cigarett eller till och med en halv cigarett som Sirena hade lämnat efter sig. Så kom veckan då jag fick för mig att försöka bli Edie – löjligt, jag vet – och tog med mig en massa smink och målade mig framför en spegelskärva uppfiskad ur Sirenas förråd – att det var just en skärva kändes helt rätt, som en relik från Warhols Factory. Jag pudrade hyn vit och svärtade ögonen till stora, mörka, glimmande hålor. Jag klippte inte av mig håret, men jag strök det bakåt, satte på mig en vit t-shirt och svarta tajts och förbannade mig själv för att jag hade bröst, för att jag var nästan fyrtio, för att jag inte var liten och späd, men icke desto mindre dansade jag som en dervisch och tog polaroidfoton på mig själv med min mors gamla kamera medan jag dansade. Bilderna blev oskarpa och ofullständiga – en näsa och ett öga, en blänkande skymt av hårfästet, en svepande arm som tog upp halva utrymmet – men det kändes liksom i linje med hela stämningen. Jag tog av mig t-shirten och tog bilder på det också, imponerad av retrokänslan hos min egen suddiga överkropp, mina bröst toppiga och framträdande i den enkla vita behån.

Under de där ensamma kvällarna i ateljén strosade jag fram och åter längs de små stigarna i Sirenas halvfärdiga Under-

land. Jag blickade upp i taket där Alices klänningshimmel senare skulle hänga. Jag luktade på tablettblommorna, jag förde samtal med mig själv eller med Sirena i en gäll och nästan påstridig ton. Jag pratade med fåniga accenter och på pidginspanska, som om jag var Alice Neels kubanska svärmor som sa åt henne att hon inte skulle få tillbaka sin dotter. Jag tillverkade Alices sjukhussängar av tjocka vita elledningar och sydde de små madrasserna av randig irländsk flanell och stoppade dem med skumgummi, lika flitig som pysslingarna i sagan, alltmedan jag svor och högljutt beklagade mig över att min syn nu i medelåldern började försämrats och upprepade gånger stack mig i fingret. Jag lade ett omsorgsfullt hopfogat parkettgolv av tillsågade glasspinnar i Edies rum i The Factory och betsade och lackade i lager på lager för att få till den perfekta mörkbruna nyansen. Jag gjorde bågar till fönstren i hennes sexkantiga rum – bara fönster, inga dörrar – och fäste glasrutorna med kitt, som förr i tiden. Runt om hennes rum, titta-på-Edie-rummet, byggde jag ett trädäck som jag sedan tänkte fylla med åskådare. Men jag kom aldrig till själva åskådarna, vilket känns rätt logiskt nu.

Jag hade vansinnigt roligt. Som en tredjeklassare var jag *i mitt liv, i livet*. Jag levde. Jag trodde att jag hade vaknat, som Snövit, ur en lång sömn. Faktum är att jag inte verkade behöva särskilt mycket sömn, som om alla år av stretande i halvslummer åtminstone hade gett mig förmågan att klara mig utan vila. Ibland lämnade jag ateljén klockan ett på natten, eller till och med två, och stod i duschen halv sju om det var en skoldag och pigg som en lärka i klassrummet fem i åtta, med en förstulen blinkning åt Reza som ofta kom lite för sent och lätt oroade sig över det. I åratal hade jag ätit upp mina grönsaker och nu – äntligen! – fick jag min efterrätt.

7

DET FANNS YTTERLIGARE en tråd i denna gobeläng. Vad betyder det att jag har undvikit att berätta, har dragit mig för att berätta? Jag vill säga att det var något åtskilt, att det hörde till ett annat konto. Men det skulle vara en medveten lögn och att inte berätta vore, som den gudfruktiga moster Lillan skulle ha sagt, en underlåtenhetssynd.

Nästan varje gång jag satt barnvakt hos Reza följde Skandar mig hem. När det snöade satte han på sig en hatt, en gammaldags mjuk historia i sliten elefantgrå filt, och såg glasögonen till trots ut som en gangster. Eller gangsterns revisor, kanske. När det regnade hade han ett jättelikt paraply, ett sådant som de har på hotell och golfklubbar, och han höll det chevalereskt över mig som om han var min betjänt. Han verkade inte äga några handskar men klagade aldrig på kylan, och han rökte med cigaretten kupad i handen, som en mafioso, medan vi gick. Det tog mindre än en kvart att gå från deras hus vid floden till min hyreslägenhet på fel sida om Huron Avenue. Det var inte långt. Och i början, under de kalla månaderna, gick vi raka vägen. I februari, när det var mycket snö, gick han bakom mig nerför de isiga, smala uppskottade gångarna och vi sa inte mycket till varandra. Det var svårt att höra när

vi gick i gåsmarsch på det sättet, och när vi väl kom fram till min port kände jag att jag var röd om näsan och jag såg att han var röd om näsan och han hade händerna nerkörda i fickorna och log ett på en och samma gång töntigt och osäkert leende, som om han inte riktigt visste vem jag var, och han sa: "Tack igen, och god natt med dig", och sträckte upp sig som i givakt. Han väntade likt en far tills jag stack nyckeln i låset och gav sig sedan iväg nerför gatan igen, noga med var han satte fötterna på grund av sina lädersulade promenadskor.

Dagen efter Alla hjärtans dag – tack och lov hade de inte bett mig att sitta barnvakt just den kvällen – var de bjudna på ännu en flott tillställning, en middag hemma hos dekanus vid Kennedy School, och i ateljén tidigare samma dag berättade Sirena att Skandar ville lämna återbud.

"Mår han inte bra?" frågade jag. Jag höll på att sy någonting, det vet jag för jag har ett tydligt kroppsminne av att sitta framåtlutad och kisa, och när jag tittade upp mot Sirena tog det en stund innan jag kunde fokusera blicken.

"Läser du inga tidningar?" sa hon. "Eller lyssnar på radio?"

"Vad pratar du om?"

"Jag pratar om Hariri."

Jag ryckte lätt på axlarna.

"Rafiq Hariri? Har du inte hört?"

"Jag har inte läst tidningen idag."

"Libanons premiärminister – han mördades igår, tillsammans med tjugotvå andra människor – hans livvakter, kollegor. De sprängde hans bilkortege utanför hotell St Georges – det blev en krater i gatan lika stor som ett mindre hus."

Jag tittade ner i golvet och skakade på huvudet. "Wow", sa jag.

"Det är det som är problemet med att vara här. Allt verkar så långt borta att ingen bryr sig om någonting."

”Vem låg bakom det?”

”Vem vet? Israel, Syrien, Hizbollah – det var många som ville se Hariri död.”

”Kände Skandar honom?”

”Han har träffat honom, mer än en gång. Skandar är väldigt upprörd – som du förstår. Hans land sörjer och allt är kaos, och här, på universitetet, till och med på en privat middag, vill de att han ska prata om det som om det handlar om en idé och inte en människa, massor av människor.”

”Så han gillade honom?”

Hon klickade med tungan. ”Amerikaner förenklar jämt allting – är han ond eller god, har han svart hatt eller vit hatt? Men det är fel fråga. Du borde fråga Skandar om du vill ha ett svar. Han kommer att ge dig en hel föreläsning, om du låter honom.”

Så den kvällen, när Skandar följde mig hem efter middagen hos dekanus – under vilken, fick jag senare höra, han hade talat inför de församlade i en halvtimme om mordet på Hariri, satt in det i sitt sammanhang och beskrivit de eventuella följderna av det – och fortfarande ibland gick bakom mig på trottoaren fast inte hela vägen, frågade jag honom om attacken. Först hörde han inte och jag blev tvungen att vända mig om och fråga en gång till, och han höll på att gå in i mig och vi blev båda generade.

”Ah”, sa han, när han förstod vad jag ville veta. ”Det är en komplicerad fråga.”

”Men du är upprörd.”

”Våld är mycket upprörande, var det än inträffar, vem som än drabbas. Men mitt stackars Libanon är ett särfall, en mycket speciell historia. Vi var i färd med att återhämta oss efter vårt hemska krig, med att försöka återskapa vår hud igen och bygga upp en hel kropp – och så händer detta. Någon gång

ska jag försöka förklara. Men var skulle jag börja? Med min egen början? Krigets början? Det nya århundradets? Här, med Hariri? Historierna blir olika beroende på var man börjar. Vi kommer att hinna med dem, tids nog." Och därmed lät han det bero, den kvällen.

Jag för min del gick hem och satte på datorn och googlade "Libanonkriget". Inte så att jag inte hade känt till inbördeskriget – när jag var liten visste alla att det rådde krig i Libanon, och om du till exempel hade sagt "Sabra och Shatila" till mig skulle min hjärna omedelbart ha lagt till ordet "massaker" – någonting hade jag trots allt tillägnat mig, genom osmos. Men jag hade inte kunnat förklara vad massakern handlade om eller ens vilka som drabbades, och jag hade definitivt inte känt till att inbördeskriget pågick i femton år. Medan jag läste om det kände jag att jag borde ha vetat – jag var ju för sjutton lärare och Reza var elev i min klass! Sirena hade nämnt en gång att Skandar hade förlorat en bror i kriget – hade hon inte sagt bombräd? – fast å andra sidan kände jag inte till alla fakta om de vietnamesiska båtflyktingarna (några av våra elever var barnbarn till båtflyktingar), och jag hade inte kunnat ge en vettig sammanfattning av Haitis historia trots att vi hade haitiska barn på Appleton, och vi hade haft en pojke från Oman och nu gick en flicka från Liberia i fyran, och jag skulle ha varit tvungen att googla Liberia för att ta reda på det mest grundläggande utöver var det låg på kartan, och under hela det år hon gick i min klass gjorde jag aldrig det. Jag tänkte att Sirena kanske hade rätt om mitt avskärmade amerikanska liv, att jag hade varit inlindad och skyddad från världen. Det här landet var i sig ett slags Lustiga huset, denna trygga plats där elfte september kunde slå ner som från ingenstans, till synes helt utan logik och till vår stora förvåning.

Redan känslomässigt befriad och utsläppt i en verklighet som kändes som raka motsatsen till Lustiga huset – kärlekens verklighet – och dessutom på tröskeln till min konstnärliga frihet, längtade jag nu efter att även få utveckla mitt intellekt. Jag önskade att jag redan hade känt till sådant som mordet på Hariri och kunnat sätta det i ett sammanhang. Det var som min bok om världens underverk, fast bättre och värre: världens komplexitet och väldighet stod för ett ögonblick plötsligt klar för mig, som någonting gigantiskt i utkanten av mitt synfält. Världen var nästan för stor, men bara nästan. Den fanns där, och jag ville lära känna den.

Mina promenader med Skandar utsträcktes i takt med att våren fortskred. Efter februarilovet gick vi sida vid sida och kvällarna blev till små umgängesstunder, en naturlig tid för samtal. Avståndet mellan deras hus och mitt hus blev för kort för våra diskussioner, så vi förlängde våra promenader. Första gången det hände stod vi i tio minuter utanför min port, och eftersom jag kände att det vore konstigt att be honom komma in blev vi allt mer stelfrusna. Till sist sa han. "Ska vi gå lite till för att avsluta vårt samtal och samtidigt bli lite varmare?" Och så gick vi fyra gånger runt kvarteret innan han till slut tyckte att det var bäst att han gick hem. Det var bara början. Nästa gång gick vi upp till bageriet och tillbaka. Och varje gång längre och längre. Bort till Harvard Square och tillbaka i en cirkel som praktiskt taget passerade deras ytterdörr igen. Den promenad då det kändes som att vi slutgiltigt bröt mot en oskriven regel kom inte förrän i slutet av april – en tid för överträdelser, samma vecka som min Edie Sedgwick-imitation. Våren låg i luften, den där mjuka känslan mot kinden och prasslet av skira gröna blad på gre-

narna. Vi traskade hela vägen till Watertown och upp genom utkanterna av Belmont och tillbaka. Vi gick i över en och en halv timme längs de ödsliga gatorna – det var en vardag, nära midnatt – under rosaskimrande gatlyktor och viskande grenar, medan vårt samtal interfolierades av en och annan ensam bil. Jag tyckte att det var betecknande att vi aldrig korsade floden. Han tog aldrig min arm. Vi rörde över huvud taget inte vid varandra.

Så vitt jag vet låtsades han aldrig för Sirena att han promenerade ensam. Så vitt jag vet visste hon att vi promenerade tillsammans. Hon nämnde det aldrig. En gång när jag anspelade på någonting som Skandar hade pratat om, viftade hon med händerna som för att hålla honom ifrån sig, och sa: "Så mycket prat! Jag älskar honom, men han pratar oavbrutet – bla bla bla. Du är så snäll som lyssnar. Ibland säger jag till honom: 'Skandar, det är synd att det inte finns ett jobb där man bara får *prata*. Det skulle vara det perfekta jobbet för dig.'"

"Han kunde ha en pratshow."

"Det låter kanske konstigt, men det skulle han inte klara. En pratshowvärd *lyssnar*, inte sant? En pratshowvärd ska lyssna, men Skandar bara pratar. Nej, han skulle behöva ett jobb som *gäst* på en pratshow." Hon fnissade. "Fast det är inget jobb."

"Mycket snack och lite verkstad", sa jag, för att ha något att säga. Det var det närmaste hon och jag kom att diskutera mina kvällspromenader tillsammans med hennes man.

Men hon hade rätt: det var han som pratade. Att ha sällskap hem av honom var som att lyssna på Scheherazade, sa jag till honom, men han skrattade och sa att det var tvärtom, att det var jag som borde berätta historier för honom. "Där jag kommer ifrån", sa han, "är det kvinnan som är berättaren. Mannen är hennes fånge."

I min iver att läsa in något i varje ögonblick, att hitta en dold mening i allt, tolkade jag detta som att han på ett flörtigt sätt erbjöd sig att bli min fånge. Jag tolkade det som att han var attraherad av mig. Jaja, jag tolkade alla våra promenader som att han var det. Inte från början, inte genast. Men så småningom – all tid han ägnade mig, all uppmärksamhet – och vem var jag? – och att han gjorde det medan hans hustru och son var hemma och sängen kallade på honom. Jag tänkte att allt detta måste betyda något.

Vad vi pratade om? Sirena hade rätt: han älskade att prata och hade kunnat vara en tråkmåns, men han var underbar att lyssna till. Till och med när han berättade samma historia för andra eller tredje gången lyssnade jag andäktigt.

Första kvällen som vi promenerade på riktigt, när vi rundade mitt kvarter fyra gånger, berättade han om sin mormors hus uppe i bergen, om när han var där som liten pojke på fem eller sex år, och att han hade varit nästan säker på att han hade sett en jaguar eller panter i den nattliga trädgården trots att hans mormor vid frukosten nästa morgon, och sedan igen vid lunchen, hävdade att det inte fanns några sådana djur i Libanon.

Hans äldre bröder hånskrattade och sa att han antingen hade drömt det eller sett grannens katt och förstorat upp den i sitt lilla huvud, men ett par nätter senare dödades två får högre upp på berget och då blev det ett annat ljud i skällan.

Likt alla goda berättare uteslöt Skandar inte möjligheten att det kunde finnas spöken och trolldom. ”Jag tänkte alltid”, sa han, ”att det var någons mörka ande, någons avatar.”

Och sedan fortsatte han att berätta om byhövdingens son, som då var i tonåren, vacker som en gud men fylld av vrede, och som den sommaren hade slagit en åsna så illa att den måste skjutas. Det var en omtalad händelse i byn och så vitt

man visste hade pojken inte straffats för det han hade gjort, och Skandar hade alltid undrat om den oberörda svarta katt som hade slunkit över gården inte kunde vara pojkens svarta själ eller den djävul som hade tagit makt över den. Och sedan log han och tände ännu en cigarett – den sista under den där första långa promenaden – och sa: "Den där svarta själens stund skulle förstås komma och den skulle få vad den förtjänade, mer än tio år senare, efter att kriget hade brutit ut."

"Hur då?" Jag var som ett barn, ivrig att få höra nästa kapitel.

"Ahmad Akil Abbas", sa han. "1975 hade han precis som alla vi andra blivit äldre och hans själ hade blivit ännu mörkare. Mycket alkohol, droger, en massa så kallat mod. Och 1977, kanske -78, organiserade han en lokal milis – ett banditgäng – som mördade kristna grannar medan de låg och sov. Tack och lov var mormor redan död vid det laget – hon hade levt i ett blandäktenskap, grundat på kärlek, och detta sektaristiska stridande skulle ha krossat henne. Hennes grannar, herr och fru Khoury, fick halsarna avskurna och händerna avhuggna. Deras tre barn hade flyttat till Buffalo, New York, och var för rädda för att ens komma tillbaka och begrava dem, så i stället var det de andra kristna familjerna i byn som begravnade dem. Det var bara några få kvar, redan då. De som kunde fly gjorde det. Men om man lever som Ahmad Abbas dör man på samma sätt, även om man är vacker som en gud, och inte långt efter mordet på grannarna mördades även Ahmad och lämnades i gränden bakom sin fars hus, intill sin älskade motorcykel. Han hade matats med sina egna testiklar. Och kanske var även detta ett verk av en svart katt. Kanske var det Leyla Khourys ande. Hon var bastant och sävlig med ett gurglande skratt som vällde upp ur henne likt vatten ur en pump, långsamt och sedan snabbare, och hon lagade

fantastisk mat. Kanske fick hon idén att bjuda honom på en sista måltid i form av hans testiklar. Kanske var det hon som fick skratta sist.”

Det var omöjligt att inte lyssna. Jag hade kunnat gå till Provincetown och tillbaka. Skandars upplevelser från uppväxten var så långt ifrån Manchester-by-the-Sea. När jag var femton målade jag låtsasanarkistiska slagord i teckningssalen efter skolan och försökte hänga upp dem i korridorerna. För mig var en shoppingtur till Faneuil Hall höjden av spänning, bättre fanns inte. När han var femton såg han grannar och klasskamrater försvinna iväg, antingen in i någon milis eller ut ur landet, och till slut steg även han ombord på ett plan, till Paris, där han bodde på internat och tog sin examen. När han var lite drygt tjugo, medan han fortfarande studerade i Paris, dödades hans äldre bror i ett flygangrepp: brodern hade varit hemma hos en vän och sovit över där, och byggnaden hade raserats. Det var en annan vän till familjen, en man som arbetade för Röda korset, som hade dragit fram hans kropp ur bråten.

”När man är ung – fast nu också – är det svårt att förstå sådant”, sa han när han första gången berättade om det, gående längs de nattliga gatorna. ”Det går inte att förstå. Det finns ingen rim och reson i det. Du kan låta dig uppslukas av vrede, men det kommer att ta död på dig. Men hur ska du kunna titta på pantern, titta honom i ögonen, när han vägrar att stå stilla? När han finns överallt och ingenstans, tillhör alla och ingen? Om du är som jag hanterar du det genom att säga: jag ska undersöka hur vi pratar om pantern. Jag ska studera historien om historien, om hur vi berättar historier och låter bli att berätta andra, och jag ska försöka förstå vad det säger om oss att vi berättar en historia snarare än en annan och berättar den på ett visst sätt snarare än ett annat. Jag ska

ställa frågor om vad som är etiskt och om vem som bestämmer vad som är etiskt, jag ska undersöka om det alls är möjligt att tala om etik när det gäller historien.”

”Jag vet inte riktigt vad det betyder”, sa jag. Jag ville inte verka korkad, men det var viktigare för mig att försöka hänga med. Han hade väldigt vackra breda händer som han gestikulerade med så att röken eller andedräkten eller både och skingrades i den kyliga luften.

”Varför började jag med pantern? Är det för att jag försöker få dig att se och känna empati för den lilla sexåriga pojke som jag en gång var? Nu kommer det tack vare mig att vara din första tanke om Libanon. Eller kanske Hariri först – jag skulle ha undvikit det om jag hade kunnat. Först våld, alltså, men sedan den lilla pojken med alla sina drömmar. Men jag hade kunnat börja med att berätta om PLO:s räder in i Israel på den tiden, i mitten av sextiotalet, eller om kriget långt senare, eller om Israels roll i Sabra och Shatila, eller så kunde jag ha börjat med att berätta om hur Beirut ser ut idag, vackert återuppbyggd så att staden ser ut som den gjorde i min barndom, men ändå annorlunda. Jag kunde ha berättat om Hariri, vilket jag inte har gjort än ...

Vad innebär det att det första ett amerikanskt barn får veta om Tyskland är Hitler? Tänk om det första du fick veta var något annat? Och vissa kanske skulle säga att det är nödvändigt efter andra världskriget, att det är etiskt och viktigt att Hitler är det första ett barn ska känna till. Men andra skulle kunna hävda motsatsen. Och vad skulle hända, vad skulle förändras, om ingen fick lära sig *någonting alls* om Hitler, om kriget, om någonting över huvud taget från den tiden, förrän de *först* hade fått lära sig om Brahms, Beethoven och Bach, om Hegel och Lessing och Fichte, om Schopenhauer, Rilke – om de först måste känna till allt *det*? Eller bara en enda sak,

Brahms pianokvintett i f-moll eller *Goldbergvariationerna* eller *Laocoön* – om man måste känna till och uppskatta en av de sakerna innan man fick lära sig om nazisterna.”

”Men världen fungerar inte så.”

”Nej, den gör inte det.” Han log på sitt vaga sätt, som åt ett skämt som bara han hade hört. ”Men vad betyder det att den inte gör det? Och vad skulle det betyda om den gjorde det?”

Skandar berättade inte alltid – eller ens ofta – historier från sin uppväxt, även om det säkert, som han hävdade, var viktigt att han berättade en av dem allra först. Han pratade om deras tid i Amerika och om världspolitik och om Paris, och ofta om Libanon och dess historia – med nedslag i olika århundraden, årtusenden: fenicisk historia, romersk historia, ottomansk historia. Han berättade att man fortfarande kunde besöka den romerska kolonin Heliopolis, belägen på andra sidan bergen tio mil från Beirut, och han beskrev hur vidsträckt platsen var, med pelare som sträckte sig upp mot himlen mitt på ett bördigt slättland och med snötäckta berg vid horisonten. Han beskrev enorma nerfallna stenblock, utspridda som vore de grus över området, och det vackra och gigantiska Dionysostemplet, nästan helt intakt, med sina perfekta mosaiker och raffinerade friser – resultatet av flera hundra års arbete av romarna med början strax efter Kristi födelse. Han fick en att tro att Pontius Pilatus hade kunnat vandra runt där, eller åtminstone hans barnbarn.

Han berättade om fiskarna i Tyre som betraktade sig som de första kristna eftersom de hade konverterat när Kristus predikade för dem, långt innan han korsfästes – och därför hävdade att de tekniskt sett var kristna innan Jesus själv var

kristen. Han berättade att han nyligen hade varit med på en yngre palestinsk väns bröllop på en strandklubb vid havet söder om Beirut, mer än fyra hundra personer från alla samhällsklasser som med bränningarna brusande i bakgrunden och stjärnorna tindrande ovanför dansade och sjöng och drack Fanta (ingen alkohol på ett muslimskt bröllop – det chockade mig: fyra hundra nyktra människor på en fest), när bruden anlände till festligheterna i sin praktfulla utstyrsel glidande längs en överdimensionerad swimmingpool på en uppblåsbar flotte insvept i vitt siden som sköts på bakifrån av osynliga simmare, alltmedan fyrverkerier lyste upp hennes färd på vardera sidan och eld- och svärdselukare framträdde till hennes ära vid kortändan av poolen.

”Sådant är typiskt”, sa han. ”Min vän är författare, han har inte mycket pengar. Hans brud är skollärare. Men ska man fira i Libanon ska man göra det ordentligt. Så Sirena och jag kommer från Paris till festen, vi sitter vid bordet och bredvid oss sitter ett gammalt par från flyktinglägren, i traditionella dräkter, och deras dotter, mycket vacker, med glitter i sin hijab. Vi hälsar på varandra men pratar inte i övrigt, och dottern sitter och röker sin vattenpipa och mamman sitter och kedjeröker Gauloises och fyller sin tallrik med vita fimpar, som maskar, och pappan, som har väldigt få tänder, dricker upp all Fanta på bordet, klunk efter klunk. De ler inte, de går inte upp och dansar, de äter knappt någonting. Det är svårt att veta vad de tänker om alltihop.”

Han satt tyst en stund. ”Jag har varit i flyktinglägren, jag kan föreställa mig hur det ser ut där de bor – lysrörsbelysning, flagnande färg, udda stolar. Glittret i dotterns hijab – hon måste ha sparat i månader för att kunna köpa det tyget. Och pappan, tandlös och med fåror i ansiktet djupa som raviner, kan inte ha varit äldre än jag, även om jag tyckte att

han såg ut som en farfar. Så där sitter de bredvid oss, och vem har varit tvungen att resa längst, de eller vi? Livet kan inrymma många världar och många sekler, ibland utan att man tar ett enda steg.”

Han sa detta medan vi gick och jag skrattade och gjorde en gest mot Cambridges gator omkring oss och svarade: ”Och ibland tar man många steg och är kvar i en enda värld.”

”Ja”, sa han. ”Så kan det också vara.”

Fast det var inte så jag upplevde våra promenader. Om jag i ateljén kände mig fri att resa i fantasin, ja, rentav resa i någon annans fantasi – ett helt och hållet oförutsett äventyr – så fördes jag under våra promenader in i en verklig värld, en värld vars underverk fick mig att häpna och drömma. Plötsligt var jag vid trettiosju års ålder Lucy Jordans motsats: det enda jag kunde vara säker på var att det hade varit fel att vara säker på någonting alls. Vem skulle kunna påstå, med någon som helst trovärdighet, att jag aldrig skulle få åka genom Paris i en sportbil med en varm vind i håret? Jag hade vandrat till Heliopolis, jag hade strosat runt i Tyre, jag hade för fan byggt Underlandet! Jag kände mig som en av mina tredje-klassare, som Chastity och Ebullience med sin kyckling eller som José när han gjorde sin exploderande vulkan till skolans Science Fair. Lili med sin hemliga värld under Esthers och Didis verandabord kunde slänga sig i väggen. Inte ens Reza, i sitt lilla sovrum fyllt av drömmar, med Zidane som sparkade boll och jazzmusikerna som tågade runt i mörkret – till och med hans fantasivärldar var som futtiga små byar i jämförelse med de resor som min själ företog den våren.

Inte undra på att jag klädde ut mig till Edie och halvt berusad dansade runt i ateljén i mina underkläder. Med ens var

jag nästan panikslaget – lyckligt panikslaget – medveten om de oändliga möjligheter som fanns ute i världen och också inom mig själv. Mitt vanliga Appletonliv, mina telefonsamtal till min far, de sporadiska utekvällarna med mina vänner, lördagsförmiddagarnas joggingturer runt reservoaren – vad var allt detta annat än en dov skugga av ett liv, ett vardagens ekorrhjul, en bur byggd av konvention och konsumism och plikter och rädsla i vilken jag hade förslösat mitt liv i decennier, glömsk som en lotusätare medan kroppen åldrades och tiden gick? Allt detta kände jag med glöden hos den som nyss har vaknat till insikt – herregud vad jag *kände* och *kände* och *kände*.

Under dessa berusande veckor stod det klart för mig att min rädsla (den rädsla som hade hindrat mig från att på allvar satsa på konsten, som hade hållit mig kvar i Boston, som hade fått mig att fortsätta arbeta som lärare och säkert också hade bidragit till att jag levde ensam) i själva verket bara var *min mors* rädsla, att jag hade axlat hennes ångest och besvikelser tillsammans med hennes allmänna strävan att vara en duktig katolsk flicka, hennes oförmåga, ironiskt nog, att tro. Och jag insåg att jag var skyldig inte bara mig själv utan även henne att verkligen tro på att det jag presterade var värt något, att min själ var unik. Åh, ljuva äventyr! Livets stora festmåltid stod uppdukad och bara väntade på mig.

8

DE TVÅ VECKORNA innan min mor dog är inpräntade i mig, varje dag och varje timme av hennes sista sjukhusvistelse. Jag minns var hennes rum var beläget på avdelningen, hur det såg ut och vad som fanns i det, bilden som hängde på väggen och var i rummet jag vid varje givet ögonblick befann mig och hur ljuset föll och när min far var där och när Matt kom dit – utan Tweety och ungen, som bara dök upp till begravningen och mest verkade ha sett den som ett tillfälle att shoppa mörka kläder. Det finns sådana tillfällen i livet, när man intuitivt förstår att allt hänger på det som händer då och att inget någonsin kommer att bli sig likt igen, när hjärnan följaktligen minns och lägger märke till alla små detaljer – det manliga sjukvårdsbiträdet som gick utåt med fötterna och nynnade valsmelodier av Chopin medan han torkade golvet, eller den unga andningsterapeuten med tjocka ögonbryn som inte förmådde titta på mig när han förklarade att min mors lungor, trots syrgasen, hade börjat svikta – han tittrade ungefär en decimeter till höger om mig, som om jag var en skugga av någon annan person som stod precis där, precis bredvid mig, något som under denna märkliga tid kändes fullt möjligt. Medvetandet registrerade allt detta av sig självt,

som om det var något jag kanske skulle behöva känna till – bara för att det var Viktigt. Det är så medvetandet fungerar.

Och ibland – som när min mor var döende – har man en uppfattning om vad som kommer att ske och en aning, om än otillräcklig, om vad det kommer att innebära. Men andra gånger – som de sista veckorna i april och början av maj 2005, när det blev varmt och sedan kallt igen, när det regnade en hel massa, regnade som om gudarna var otröstliga, som om våren var en sorg trots att jag var fylld av sådan glädje – anar man att det man är med om är viktigt, men inte mer än så. Vad det är och vad det innebär kanske man inte förstår fullt ut ens efter flera månader, utan först många år senare.

Jag kan tala om att det var en tisdagskväll som jag gick tillsammans med Skandar hela vägen till Belmont och tillbaka igen, att det var en kväll då det hade regnat tidigare men regnet hade upphört och molnen jagade över den mörka himlen. Det låg en doft av jord i luften, av rik och mörk mylla, när vi passerade kyrkogården där min mor låg begravd, och återigen när vi kom in i ett villaområde med små fyrkantiga trädgårdar som låg likt öppna chokladaskar längs den anspråkslösa gatan. De nya löven prasslade i vinden ovanför oss och ibland föll vattendroppar på våra huvuden.

Den kvällen, minns jag, hade jag spelat schack med Reza efter middagen och han hade låtit mig vinna – det var något han älskade att göra, det storsinta barnet, att se att han hade segern i sin hand och sedan avstå från den. Efteråt, vid sängdags, läste jag för honom ur en förkortad utgåva av *De tre musketörerna* som han tyckte om, och när vi skulle släcka frågade han om jag i stället för att sitta på den hårda stolen som jag brukade kunde ligga bredvid honom som hans mamma skulle ha gjort om hon hade varit där. Jag tvekade bara ett ögonblick innan jag lade mig ner på hans smala säng

med armen under huvudet för att lättare kunna betrakta honom, och han lade sin vackra hand på min andra arm, bara för att försäkra sig om mig, så lik sin mor, och han slöt sina fina ögon och somnade nästan omedelbart.

Så jag minns den kvällen, den tisdagen, för det var då jag tog ett nytt steg närmare både far och son: samma kväll, även om de inte visste det, först den ena och sedan den andra.

Och under min långa promenad med Skandar, efter att han och Sirena kom hem från middagsbjudningen, var det nya att också jag pratade. Vi gick förbi kyrkogården och jag frågade om han hade varit där förut eftersom det var så vackert, men det hade han inte, och jag berättade att jag brukade besöka min mors grav och sedan berättade jag om henne, Bella Eldridge, och hennes långa sjukdom och hennes beundransvärda, vuxna kombination av kompetens och resignation och att det gjorde mig rasande, att jag kände mig hungrig som en varg när jag tänkte på hennes liv och att jag önskade att hon hade fått chansen att sluka världen, vara glupsk, få sitt lystmäte. Han skrattade och sa: "Varför kräver du inte det för egen del i stället, du som finns här på jorden och kan njuta av det? Tror du inte att hon hade velat att du skulle det?"

"Men det gör jag", sa jag, med sådan emfas att jag nästan sträckte ut handen för att röra vid honom. "Jag vill en hel massa för egen del. Enormt mycket."

"Det skulle jag aldrig ha vetat om", sa han. "Om du inte hade berättat det. Du verkar så underbart lugn i livet, som om allt är i avundsvärd ordning. Som om det inte finns något mer du skulle behöva. Du har inga problem och du skapar inga. Du är så generös mot alla – din skola, Reza, Sirena – till och med mot mig. Du ser inte ut som en hungrig varg."

"Men det är jag", sa jag. "Jag är utsvulten."

Just då passerade vi en glassbar och han skämtade om att jag hade kunnat äta mig mätt om den hade varit öppen.

"Jag skulle kunna äta upp all glass de har på det där stället och det skulle inte stilla min hunger det minsta."

"Då måste du hitta ett sätt att stilla den", sa han. Han var allvarlig nu. "Du måste kräva det du behöver."

"Behöver?" Jag skrattade. "Det är ett komplicerat ord, inte sant? Vem behöver något alls egentligen, utöver lite mat och vatten? Jag har redan mycket mer än jag *behöver*."

"Men om du är hungrig som en varg ..." Han tittade bort i fjärran, smålog för sig själv. "Jag kan inte föreställa mig dig sådan, förstår du. Jag får inte ihop det. Vad är det du vill ha?"

"Livet", sa jag. "Alltihop. Rubbet. Jag vill inte gå miste om någonting. Jag vill inte att fängelseportarna ska slå igen."

"Fängelseportarna? Men ..."

"Jag vet. Det låter konstigt för dig som växte upp med krig och elände runt omkring dig, och jag vet att hemska saker har hänt i din familj – din bror – jag vet. Men tro mig."

Och jag berättade för honom – lite märkligt, kan jag fortfarande tycka, eftersom jag aldrig riktigt hade berättat för Sirena, detaljer och brottstycken kanske, men inte hela historien – om hur jag hade vuxit upp med min mors längtan och aldrig hittat ett sätt att tillfredsställa den, hur jag alltid hade trott att det fanns regler för vad som var möjligt och tillåtet, även om jag egentligen inte visste vem som hade instiftat reglerna. Om hur jag i high school tänkte att konsten var ett sätt att bryta mot reglerna, att komma runt dem, och hur det sedan, i slutändan, inte hade känts riktigt vuxet.

"Vem har sagt att man måste vara vuxen?" frågade han.

"Säg det till en grundskolelärare! Jag vet inte. Det var liksom, vem trodde jag att jag var som inbillade mig att jag

kunde bli konstnär? Och det verkade inte som om det skulle gå att försörja sig ...”

”Försökte du?”

”Jag stod inte ut med att misslyckas. Det kändes värre att försöka och misslyckas än att inte försöka alls. Och så min mor ... förstår du?”

”Ja”, sa han. ”Jag förstår.”

Och vi promenerade vidare under tystnad en stund.

”Att tjäna”, sa han, ”är ett av livets största glädjeämnen. Det är ett privilegium att få tjäna.”

”Du skämtar väl? Jag fattar inte vad du menar.” Jag hade alltid tänkt på mitt tjänande som en form av slaveri.

”Det är en enorm lättnad, en gåva, att ställas inför en uppgift som man vet att man måste ta på sig för någon annans skull. På grund av kärlek eller plikt eller vad det än kan vara. Bara man ger sig hän åt det. Man behöver inte bekymra sig om något annat än att göra ett bra jobb, och den tillfredsställelse det skänker när man gör det är fantastisk.”

”Det var inte alls så jag menade.”

”Jag vet”, sa han, ”men det gör det inte mindre sant.”

Och sedan fick jag för mig att jag var tvungen att säga något till Sirena. Det var en tid då allt var laddat med betydelse och hörde ihop med allt annat, och när Skandar sa det där om glädjen i att tjäna och när han sa att jag måste hitta ett sätt att stilla vargens hunger, tolkade jag det som att det hade med Sirena att göra, eller rättare sagt med mig och Sirena.

I skolan hela den onsdagen darrade mina händer så fort de befann sig i vila, som om jag hade druckit för mycket kaffe. Det var onaturligt varmt, som en högsommardag, och jag svettades också. Magen var i uppror, som inför en flygresä.

Jag kunde inte äta lunchsalladen jag hade tagit med mig. Jag kunde inte sitta stilla. Jag funderade på att säga någonting till henne och jag kunde inte föreställa mig hur hon skulle reagera.

I hela mitt liv hade jag undvikit sådant jag inte kunde föreställa mig. Min grundkänsla var att om det inte gick att föreställa sig, var det ingen bra idé. Det var samma sak med min mors sjukdom: om man föreställer sig det värsta kan man skydda sig mot det. Om det inte går att föreställa sig, finns inget skydd att få. Inte bra, inte bra.

Det var den övertygelsen som gjorde att jag gav upp konstnärslivet innan jag ens hade börjat leva det. Jag kunde inte se mig själv som konstnär *i den här världen*. När jag såg mig omkring bland mina konstskolekamrater, de som alla visste skulle slå igenom, kunde jag inte se mig själv fjäska för höjdarna från gallerier och museer, för trendsättarna som organiserade biennaler. Jag kunde inte se mig själv nätverka som klassens stjärnor gjorde, smickra äldre konstnärer och gamla bedagade kritiker för att få in en fot och främja min egen karriär. Jag såg hur de höll på och kunde inte se mig själv göra samma sak. Jag kunde ha rabblat upp all den där smörjan om fragmentering och identitet och genus, vad fan det nu är, och Roland Barthes och Judith Butler och Mieke Bal – jag kunde göra det, de lärde oss att göra det, det var det konstutbildningen mest verkade vara till för, men jag kunde inte göra det på fullaste allvar och jag kunde inte ens *föreställa* mig att göra det på fullaste allvar, och det var därför jag utbildade mig till lärare och både i mina egna och omvärldens ögon såg ut att ha givit upp min enda dröm.

Men drömmen i mitt huvud om att vara konstnär gick inte ihop med drömmen om att vara konstnär i verkligheten, inte förrän Sirena. Och jag försakade verkligheten för

drömmen i mitt huvud, för där och i mitt extra sovrum vid Huron Avenue och sedan slutligen, under det där lyckliga året i Somerville, kunde jag förverkliga drömmen om att vara konstnär, på riktigt, och slippa all skit som hör ihop med att vara konstnär i västvärlden i början av 2000-talet. Jag kunde vara en konstens Emily Dickinson.

Och här är en annan sak som gnagde i mig medan jag tillryggalade den korta sträckan mellan bageriet och ateljén, trottoaren och ateljédörren: tyckte jag att Sirena var en fantastisk konstnär för att jag var förälskad i henne, eller var jag förälskad i henne för att hon var en fantastisk konstnär, eller var jag förälskad i en föreställning om henne som låg långt ifrån sanningen, och borde jag i så fall inte fråga mig vad jag egentligen, innerst inne, tyckte om hennes konst – vad *tyckte* jag om hennes konst? Jag kanske inte visste. Men i samma stund som jag blev medveten om frågan visste jag att den var enormt viktig *för mig*. Den var viktigare än nästan allt annat: mitt svar på den frågan skulle tveklöst avgöra huruvida jag äntligen levde i verkligheten eller fortfarande drömde, instängd i min ändlösa spegelsal.

Du har säkert redan gissat att när jag efter allt detta rännande i det mentala ekorrhjulet, efter allt mitt ängsliga grubblande fram och tillbaka kom till ateljén och öppnade dörren och glatt ropade hennes namn, så fick jag inget svar. Inte ett ljud någonstans. Allt var stilla och nersläckt. Jag ställde ner mitt nästan kalla kaffe och påsen med cupcakes och min handväska och axelremsväskan som innehöll mappen med högupplösta förminskade foton på Edie Sedgwick, och jag gick från ena änden av L:et till den andra, allt långsammare, för jag kunde inte få in i skallen att hon inte var där. Under den där korta stunden då jag letade igenom rummet (med det varliga eftermiddagsljuset flödande genom fönstren, jag minns det så

väl, breda stråk av ljus fyllda med dansande dammpartiklar och den svaga lukten i ateljén av lim och gamla äpplen och av Sirenas cigaretter), undrade jag om jag faktiskt höll på att bli tokig, om jag höll på att tappa greppet. För jag hade varit så *säker* på att hon skulle sitta där, böjd över någon pillig detalj, eller stå och röka vid det öppna fönstret eller till och med ligga på dynorna, insvept som en puppa i sina sjalar – jag hade varit så säker på min verklighet att jag först inte förmådde acceptera fakta.

Följande dag visste jag först inte om jag skulle gå dit eller inte. Jag bröt mot en av mina regler och frågade Reza om allt var bra med hans mamma.

"Vad menar du?" Jag slogs av hur bra han hade blivit på engelska: han lät som en infödd nu.

"Hon var inte i ateljén igår, och jag tänkte att hon kanske ..."

Han skrattade till. Jag mindes honom i mataffären, med äpplena, då för länge sedan. "Mamma blir aldrig sjuk", sa han. "Pappa säger att hon är som en superhjärte. Nej, hon åkte iväg."

"Åkte iväg?"

Han var ivrig att få komma ut. Jag hörde hur hans kamrater stöjade i korridoren. "Men hon är hemma nu. Hon kom hem på natten." Han kastade detta över axeln, och var borta.

När jag gav mig av mot ateljén den eftermiddagen var det med en större ödmjukhet: berättelsen i mitt huvud, min längtan efter någon sorts bekännelse, min önskan att dra igång ett drama mellan oss, kräva hennes uppmärksamhet, stod mot något starkare som hon hade varit med om. Vad det än var som hade fått henne att resa iväg så brådstörtat skulle

komma i första rummet. Som så ofta – vi kvinnor en trappa upp! – skulle hennes liv visa sig vara viktigare än mitt.

Hon var där, med håret i en slarvig knut och ett bläckblått streck i pannan. När jag kom in stod hon lutad över en stor bilderbok och höll ihop en av sina sjalar över bröstet, och när hon vände sig om släppte hon sjalen och slog ut med händerna och hennes ansikte sprack upp i ett stort, ogarderat, snedtandat leende mot vilket jag var helt försvarslös.

"Nora!" Hon gick snabbt genom rummet på lätta fötter. "Jag har något att berätta!"

"Så allt är bra med dig?"

"Bra? Allt är *fantastiskt*" – fast hon sa "fantastiskt-e" på sitt speciella sätt. Hon släppte ut håret så att det föll runt ansiktet. "Jag sätter på lite kaffe – nu ska du få höra ..."

Hon kastade en blick på min väska. "Jag tog inte med mig något idag", sa jag, och talade inte om att jag ätit en hel stor cupcake själv dagen innan eftersom hon inte var där och blivit så illamående att jag var tvungen att gå hem.

"Det är lika bra", sa hon medan hon fixade med kaffet, kannan, vattnet. "Jag är för beroende av dina sötsaker."

Jag damp ner på dynorna. "Nå, vad händer?"

"Jag var ju i New York igår."

"Du sa inte att du skulle dit."

"Ah, jag hade så mycket – jag måste ha glömt. Eller så var jag nervös och tänkte att det kunde föra otur med sig om jag berättade."

Jag väntade en stund och frågade sedan: "Gick allt bra då?"

Hon log igen och ryckte på axlarna. "Vi får se", sa hon. "Men det ser bra ut. En grej den här veckan. Nästnästa vecka en annan grej. Vi får se."

"Kom igen, Sirena. Berätta nu. Vad är på gång?"

Hon satte sig bredvid mig, lutade sig konspiratoriskt fram:

”Jag åt lunch igår med en vän som är konstnär, en riktigt bra konstnär, en man i sextioårsåldern – han är skulptör – sexig också, med mörk röst – som ville att jag skulle träffa en viktig konstkritiker. En kvinna från universitetet. Hon är äldre, väldigt känd, och om två år ska hon kurera en viktig utställning med kvinnliga konstnärer, feministisk konst. Det kommer inte att likna någonting annat – museet i Brooklyn ska få en ny avdelning för feministisk konst, och det här ska bli den första utställningen, för att inviga byggnaden ... Spännande, va?”

”Så hon ville träffa dig?”

Sirena skrattade, ett ”blygsamt” skratt. ”Träffa mig? Nej nej, hon visste inte ens att jag fanns-e. Frank – han är min vän – han får det att verka oplanerat, som en trevlig sammankomst, att vi ses på lunch så där. Han talar om för henne att jag är på jakt efter ett galleri i New York, vilket förstås är sant, och att nästnasta vecka ska jag resa ner för två dagar och träffa två gallerister som kanske är intresserade av att representera mig. Så det är den officiella frågan för lunchen, ifall det finns en sådan: vilket av de två är bäst och varför, eller borde jag välja ett helt annat galleri eller så. Men egentligen, i hemlighet, vill Frank att hon ska tänka på mig för sin stora utställning. Det ska vara runt fyrtio konstnärer och hon vill att det ska vara internationellt, och jag” – Sirena satte upp en filmstjärnemin och bredde ut händerna på var sida om ansiktet – ”jag är ju *väldigt* internationell!”

”Helt otroligt. Jag menar, det skulle ...”

”Det skulle vara ett stort steg framåt, inte sant? Uppmärksamhet, erkännande, status – kan du föreställa dig?”

”Ja.” Jag kunde föreställa mig. Hur långt ifrån min värld det skulle föra henne, och hur snabbt. ”Det är ju helt fantastiskt.”

”Det har inte hänt än – det kanske aldrig kommer att hända, jag vet – men jag tror att hon tyckte om mig, vi skratade mycket, vi kom väldigt bra överens – men vilken dröm, va? Vilken dröm om det verkligen blir så.”

I och med detta kände jag att det slogs fast, eller bekräftades, att de drömmar som upptog var och en av oss var helt olika och att de imaginära samtal som så energiskt hade snurrat runt i mitt huvud inte skulle bli av, i alla fall inte idag. Den här dagen handlade om Sirena. Självklart gjorde den det. ”Jag önskar att jag hade tagit med mig något gott trots allt”, sa jag glatt. ”Vi borde fira.”

”Fira? Inte än! Vi väntar – inte tills den där kritikern fattar sitt beslut, det kan ta evigheter – men tills mina möten med galleristerna om två veckor – det kan förändra allt.”

”Du har inte sagt ett ord om det här förut.”

”Jag är vidskeplig. Jag är inte logisk – jag oroar mig för att jag ska sabba mina chanser, att det kan föra otur med sig om jag berättar.”

”Men du berättar nu.” Jag sa det inte som en fråga. Om jag lät trött märkte hon inget.

”Jag borde inte göra det – jag hoppas att det är okej för ödesgudinnorna – men jag måste berätta för dig, för annars kanske jag exploderar.” Hon fortsatte med att beskriva de två galleristerna som hon skulle träffa. Den ena var en ung kvinna i trettioårsåldern som nyligen hade startat eget efter att ha arbetat i tio år på ett etablerat Sohogalleri som till och med jag kände igen namnet på, och den andra, Elias, var en man i fyrtioårsåldern från Mellanöstern, lite hippare, som hade haft sitt galleri ett tag och väckt en del uppmärksamhet i konstvärlden för sina djärva val. Han var en vän till en vän till Skandar, förklarade hon, vilket var bra på så vis att hon redan visste lite om honom, han hade en vettig attityd och goda meriter och

han hade kontaktat henne när han hörde att hon skulle vara i USA i ett år. Men den unga kvinnan hade skrivit till henne i Paris, till hennes hemadress, utan att ens veta om att Sirena var i USA och hon hade sagt att Hamletinstallationen hade rört henne till tårar och att hon aldrig hade lyckats glömma den, och ifall Sirena ännu inte hade någon som representerade henne i Amerika så skulle hon, Anna Z, gärna flyga till Paris och diskutera saken med henne – ”och *det*”, konstaterade Sirena, ”kallar jag engagemang. Det kallar jag passion.”

Sirena var full av argument för och emot båda alternativen och snubblade på orden av entusiasm nu när hon hade tillåtit sig själv att prata om det. Jag var inte avundsjuk – hur skulle jag kunna vara det, jag som med mina dioramor så avsiktligt hade vänt världens alla Eliasar och Annor ryggen – men jag önskade att jag tydligare kunde se att hon hade tänkt tanken, att hon hade oroat sig om än aldrig så lite för att jag kunde bli det.

”Men vad säger Skandar?” sa jag till slut, och noterade den sedvanliga sucken av irritation.

”Skandar? Vad tror du? Han kan se det si, han kan se det så. Men, säger han, det handlar över huvud taget inte om vad han tycker. Han pratar hela tiden, min man, men ibland säger han inte mycket. I det här fallet har han officiellt ingen åsikt. Men jag vet att han skulle vilja att jag valde Elias. Hans familj är libanesisk. Har Skandar gett dig sin favoritföreläsning om fiskarna i Tyre? Okej, från Tyre till Princeton alltså, via omvägar – det är Elias. Det är vad Skandar innerst inne skulle föredra.”

”Det kan du ju inte *veta*”, sa jag, lätt förnärmad över att mitt spännande samtal med Skandar hade visat sig vara ”hans favoritföreläsning”.

”Tro mig, jag känner honom. Jag vet. Och jag måste akta

mig så att jag inte fattar ett beslut bara för att göra honom glad – eller besviken. Jag måste utgå från mig själv.” Hon suckade. ”Jag önskar att du kunde följa med mig. Jag skulle vilja höra vad du tycker om de här människorna. Du är så klarsynt.”

”Tja, kanske – det beror på. När åker du?”

”Torsdag eller fredag nästnasta vecka. Så det går inte.”

”Om det var om några veckor ...”

”Jag kan inte ändra datum. Jaja, så är det med det. Men du ska få höra allt när jag kommer tillbaka. Vi får se hur det blir. Men nog om mig: hur går det för dig, min kära Nora, med *ditt* arbete?”

Brydde hon sig? Det jag ville känna var att hon var spontant intresserad, känslan man får med sina närmaste – som jag får med Didi, till exempel, men inte med Esther – att de inte behöver vara försiktiga, att deras reaktioner är både vänliga och äkta. Redan när jag säger det inser jag att det är mycket begärt. Kanske handlade det om ett ohjälpligt missmod, som kom sig av att jag var osäker på om och hur mycket hon älskade mig, och om och hur jag någonsin skulle få veta det.

Du tycker kanske att det vore en enkel fråga att ställa – älskar du mig? – men bara om du aldrig har velat ställa den själv. Den eftermiddagen, i stället för att öppet bekänna som jag hade drömt om att göra, tog jag upp frågan om när de skulle resa.

”Det är inte klokt vad fort tiden går”, sa jag. ”Jag kan inte fatta att ni snart ska resa härifrån.”

”Jag vet”, sa hon.

”När är det ni åker? Jag borde veta det, men ...”

”Min vernissage är den sextonde.”

”Sextonde juli?”

”Sextonde juli?” Hon skrattade. ”I Paris? Det skulle vara som att inte ha någon utställning alls!”

”Sextonde juni? I Paris? Hur kommer det sig att jag inte visste det?”

”Jag har nog inte sagt det högt, för att inte bli alltför nervös. Jag har låtsats att jag har mer tid.”

”Den sextonde? Men skolan slutar ju inte förrän den tjugotredje. Ni kan inte åka innan dess. Och min klass då? Klassen skulle ju komma hit? Jag tyckte att vi sa i slutet av månaden.” Vi hade redan fått det mesta på plats – blommorna, regnet av spegelskärvor, grunden till Jabberwockögonen – och vi hade ägnat två regniga eftermiddagar ett par veckor tidigare åt att rigga videokamerorna inför filmningen: vad ateljén beträffade var vi i princip redo att köra igång. Men att ta dit mina barn innebar ett tidskrävande pappersarbete på skolan: utflykten måste godkännas av rektorn och föräldrarna måste ge sitt tillstånd. Det kunde inte göras i en handvändning.

”Var inte så läraraktig, Nora. Vi får lösa det. Jag kan omöjligt vara här när jag har vernissage i Paris. Vi har inte pratat igenom det hemma än. Skandars planer är också komplicerade – konferenser här, i Montreal, i Washington – nå, *basta*. Det löser sig.” Och med en svepande gest mot ateljén: ”Vi måste ta hit barnen, medan tid är. Det är ett absolut måste! Låt oss bestämma datum idag. Så mycket att göra innan vi kommer dit – ett berg av arbete!”

”Ett Underland av arbete!”

”Så *au travail!*” Och hon for upp på sina lätta fötter, vände ryggen mot mig och försvann in i sitt universum.

Hon tog så lätt på det – bara två månader kvar till vernissagen i Paris och jag hade precis fått veta datumet för första gången. När jag kom hem den kvällen tog jag fram almanackan och tittade i den, räknade dagarnas små rutor. Mycket hängde på

hur mycket hon hann göra klart i Somerville, men hon skulle definitivt behöva åka i början på juni. Jag måste stålsätta mig inför det. De skulle väl inte ta Reza ur skolan? Skandar skulle stanna kvar. Eller så kanske de bad mig att ta hand om honom, ifall Skandar var tvungen att åka på sina konferenser. Längs armen tyckte jag mig känna värmen som strålade ut från Reza när han somnade – det kunde jag göra, jag kunde ta hand om honom.

Det var på torsdagen. Jag visste att hon inte skulle komma på fredagen. Om jag fick reda på det innan var det inga problem. Det är inte bara barn som är sådana. Som lärare vet jag av lång erfarenhet att allt går bättre om man säger till i förväg. Jag visste att jag skulle vara ensam i ateljén, jag hade planerat att vara där till sent på kvällen, jag tog min bruna papplåda med sallad från mataffären och en flaska billigt rödvin från spritbutiken intill och packade ner min mors polaroidkamera – det här var innan polaroidfilm var som guld, så jag tog med mig en hel massa – och alla mina Ediegrejer – mer än man kanske kunde tro att en vanlig lågstadielärare hade i sin ägo – och åkte till Somerville.

Jag har berättat det här redan. Jag blev lite berusad. Jag spelade musik, ganska högt. Jag dansade, jag poserade, jag tog bilder. Jag släppte loss och på ett sätt var det kanske en sorts exorcism – fast det är väl inte rätt ord? Genom att låta Edies ande ta mig i besittning drev jag ut den eftergivna och fogliga fröken Eldridge, den lugna och lyhörda fröken Eldridge, den goda vännen, snälla dottern, duktiga läraren, dörrmattan fröken Eldridge, fröken Ingen Ingenting som alla ler så glatt emot och omedelbart glömmer bort. Jag gjorde mig av med henne.

Jag dansade och drack och rökte och tog mängder med bilder på mig själv, som om jag var Robert Mapplethorpe och

Patti Smith på en och samma gång. Och det fortsatte tills hela flaskan var tömd – jag drack upp det mesta men på något sätt hamnade en rejäl blodröd skvätt på framsidan av min vita Edietröja. Det stänkte ner vänster bröst och sipprade sedan neråt så att det såg ut som ett blödande hjärta. Och då tog jag av den, så jag dansade i min vita behå, nerstänkt på ett ställe av vinet.

Och vet du vad jag gjorde i det där lulliga tillståndet? Jag tassade in i Sirenas underlandsskog och la mig ner på konstgräset och såg blommorna vaja omkring och över mig och kasta skuggor på väggarna i dunklet, likt dansare, och jag slöt ögonen och lät handen glida in under troslinningen och jag smekte min mage och följde med mina oseende fingrar dess sluttnings mellan höftbenen, och med fingrarna som skenbart självständiga utforskare tecknade jag en pulserande, vibrerande linje på var sida om kroppen, över mina höfter och in i busken i skrevet och därifrån in i det våta mellan mina ben, och för en stund var jag inte Edie eller Alice eller Emily eller någon annan över huvud taget, bara *en kropp*, eller så var jag en helt annan Nora, och med det stickiga gräset under mig och med båda händerna nu på mig, i mig, mot min skälvande hud, var allt bara ett enda *ja, ja, ja* och jag var i Underlandet, och under detta korta skambefriade, ogarderade ögonblick var jag fri.

9

JAG STEG UPP nästa morgon som en ny människa. Det var åtminstone det jag trodde. Jag kände mig tillfredsställd och såg tillbaka på den jag hade varit den senaste veckan – månad – månaderna – med lätt bestörtning, på samma sätt som en före detta rökare ser på sitt forna beroende jag och förundras. Jag steg upp, jag ringde min far, jag körde till Brookline, jag bjöd honom på brunch på Zaftig och tog sedan med honom till botaniska trädgården där vi promenerade en lång stund under de skirt grönskande och Disneyaktigt blommande träden. Han haltade på grund av sin dåliga höft, men varje gång jag frågade sa han att han ville fortsätta, så då gjorde vi det. Det var kallt, men det gjorde oss ingenting och jag såg en hälsosam rodnad sprida sig över hans insjunkna kinder, min kära, grånande, far, som så tappert kämpade på. Jag kände mig sorgsen över att jag hade försummat honom.

Han pratade om Red Sox-matchen som han skulle titta på senare samma dag – mot Tampa, tror jag det var – och vi pratade om min mor och hur mycket hon älskade blommor, hur hon gick upp i trädgårdsarbetet, och vi skrattade åt vilket dåligt humör hon blev på när hennes växter dog, när de inte klarade vintern. Som om det vore en personlig föro-

lämpning. Jag sa att jag alltid hade trott att det berodde på att hon inte hade kontroll över någonting i sitt liv och tyckte att åtminstone växterna borde lyssna på henne, och att hennes självförtroende fick sig en knäck när de inte gjorde det.

Min far tittade på mig som om jag inte var riktigt klok. Han sa: "Vad pratar du om? Din mor kontrollerade allt i sitt liv, i *vårt* liv. Hon bestämde var vi skulle bo och hur vi skulle leva och vad vi åt och vad vi hade på oss och vilka vi kände och hur och när vi skulle umgås med dem. Hon bestämde hur många barn vi skulle skaffa – din bror och du, det var hennes val, jag ville ha sex stycken – och även *när* vi skaffade er. Hon bestämde alltid över allting, och det var därför trädgårdsarbetet gjorde henne så fly förbannad, för att det fanns en sak här på jorden som hon inte kunde styra och ställa helt och hållet över. Hon var otrolig, din mor. Jag har aldrig träffat någon som folk tyckte så mycket om, men himmel och pannkaka vad bossig hon var."

I viss mån blev jag chockad när min far sa allt detta – lika mycket av hans lidelse också, att se honom förälskad: hans trötta gamla ögon lyste och ett stänk av saliv blänkte på läppen – och i viss mån även förundrad, därför att jag för första gången tänkte att det var naturligt och självklart att vi hade olika bilder av vem Bella Eldridge var och hur allt hade varit. Det sa sig självt. Sirena och jag skulle också ha olika sätt att se på vårt år tillsammans och hennes skulle inte stämma överens med mitt – men heller inte ogiltigförklara mitt, lika lite som min fars bild av min mor ogiltigförklarade min bild. För en kort stund, den där dagen efter att jag hade varit Edie, kunde jag nästan tro på det.

Jag fick hem pappa i god tid och köpte ett sexpack öl och en stor påse chips med ostsmak åt honom på vägen. Min mor skulle aldrig ha tillåtit något sådant, det är sant, och pappa

tog sig friheter i sitt återupptagna ungarliv som gjorde honom uppenbart exalterad, som om han var en liten pojke som kom undan med något förbjudet.

Jag hade bestämt mig för att inte jobba i ateljén på hela helgen, vilket fick mig att inse hur reflexmässigt det hade blivit. När jag hade släppt av min far tog jag vägen över Boston University-bron, som om jag skulle till Somerville, och insåg inte förrän vid Central Square vad jag hade gjort. Jag var nästan säker på att Sirena arbetade den eftermiddagen, men jag åkte inte dit för att se efter. Om hon ville ha min hjälp fick hon be om den. Jag åkte hem, tog en joggingrunda, duschade. Jag hade sagt mig själv att jag skulle läsa en bok, men jag hade ingen lust. Det kändes deprimerande att slå på teven. Jag skrev några mejl men ledsnade på det också. Jag ringde till Didi men de var ute och hon hade inte mobilen på.

Till sist, tidigt på kvällen, ringde jag Sirena: jag lämnade ett meddelande, så professionellt jag förmådde, och bekräftade tid och datum för klassens studiebesök i ateljén. Vi måste få föräldrarnas medgivande, påminde jag henne. Vi måste ha framförhållning. Jag gjorde äggröra på rostat bröd och gick och lade mig halv nio, glupande hungrig men inte på mat. Jag var tydligen inte så tillfredsställd trots allt.

Sirena ringde inte tillbaka. Jag visste inte varför, men jag tänkte inte förödmjuka mig genom att fråga. Jag höll ut nästan en vecka, med alla möjliga vansinniga historier i huvudet för att förklara hennes tystnad. På torsdagskvällen gav jag efter. Jag väntade tills klockan var över nio innan jag gick till ateljén. Jag försökte intala mig själv att det inte hade någonting med henne att göra över huvud taget, att det handlade om Edie och Alice och mitt behov av att återuppta arbetet med

dem igen. Jag hade lämnat polaroidbilderna på mitt bord och hade egentligen inte kommit ihåg dem förrän den dagen. Jag visste att det var för sent. Jag kände Sirena tillräckligt väl för att veta att hon skulle ha tittat på dem, även om de låg upp och ner – särskilt om de låg upp och ner – granskat dem, haft synpunkter. Jag skämdes när jag tänkte på det. Kanske kom sig hennes tystnad av att hon kände förakt för bilderna – Nora, suddig i sin behå, Nora, som vild i blicken tog bilder på sig själv i någon sorts maskeradkostym, löjligen Nora, löjligt anspråksfull ...

Lustiga huset-Nora, kvinnan en trappa upp – vi tycker om henne för att hon är så omtänksam. För att hon inte gör sig viktig.

Vilken av dem är Nora? Jag kan inte riktigt se henne framför mig ...

Du vet, den där lågstadielärarinnan – inte hon med sockervaddshår, hon den där andra.

Det är den som det är meningen att jag ska vara, den där andra: "Nej, inte den riktiga konstnären i den där ateljén – den där andra."

"Inte den vackra kvinnan i den läckra klänningen – den där andra."

"Den roliga?"

"Ja, jo, det kan man väl säga att hon är. Den roliga."

Sirena tyckte kanske att Ediebilderna var roliga. Hon kanske trodde att de var något slags skämt. Det skulle vara okej ifall de var ett skämt.

Så torsdag kväll gick jag dit för att titta till mina rum, mina konstnärer, titta igenom fotografierna som jag hade tagit. Jag gick för att hämta hem dem, en räddningsaktion om man så

vill. Utan att riktigt erkänna det för mig själv gick jag dit för att se vad hon hade gjort under veckan, hur långt hon hade kommit utan mig. Jag gick med ett halvt outtalat hopp om att ateljén skulle se ut precis som jag hade lämnat den, att vad som än hade hänt – något hade ju hänt – skulle det ha varit stort nog för att hålla henne därifrån.

Redan i trapphuset hördes ljud. Svävande österländsk musik, inte sådant hon brukade lyssna på, prat, slammer. Det var liv och rörelse där inne. Medan jag gick genom korridoren tänkte jag att hon kanske hade fest; men det lät inte som en fest.

De hörde inte att jag kom in. De var för upptagna. Det är inte helt sant: en ung kvinna i tjugooårsåldern, med tajt svart tunika, stora ögon, ett mycket blekt ansikte och lockigt hår i det slags sällsynta rödbruna nyans som ser färgat ut fast det inte är det, lösgjorde sig ur skocken och kom emot mig.

”Ursäkta. Är vi för högljudda, störde vi dig?”

”Det här är min ateljé”, sa jag. Surt. Jag kunde inte hejda mig. Jag vände blicken mot min sida av L:et, mot mitt bord och mina saker. Någon hade slängt en jacka lite vårdslöst över min skrivbordsstol och lämnat kassar och en handväska på golvet bredvid den, men i övrigt såg mina grejer okej ut från där jag stod. Jag såg den slarviga högen med polaroider på mitt sidobord; jag kunde inte avgöra om det var där jag hade lagt dem eller om de hade flyttats. ”Vem är du?” frågade jag och försökte utan större framgång att låta mindre irriterad. ”Och vad gör du här?”

”Jag ska säga till Sirena att du är här – du måste vara Nora?” Jag kunde se på hennes blick, ner, upp, ner till mina omoderna träskor, att jag inte såg ut som hon hade förväntat sig. ”Jag heter Becca”, sa hon. ”Det är jag som är makeup-artisten.”

När jag kom in i ateljén såg jag följande: Sirena, omgiven av en liten klunga svartklädda människor som i dunkel belysning stod samlade runt en filmkamera. Sirena var regissören, antog jag. Kamerakillen var en gänglig man med rakad skalle och en silverkula i sitt mörka ögonbryn. Han hade en antydning till skäggstubb, som smuts, över hakan, och en svart t-shirt ur vilken hans långa armar stack fram, vita i skumrasket. Senare, när han reste på sig, såg jag att han var enormt lång, minst två meter. Han var den ende mannen.

Utöver Sirena och Becca var där ytterligare tre eller fyra kvinnor. En av dem verkade ha ansvar för ljuset och dök in i Underlandet för att ordna med spotlights och två stora silverfärgade reflexskärmar. Alla var unga med undantag för en högst kvinna med lång näsa som såg ut att vara runt femtio, med tjockt mörkt hår och moderiktiga fyrkantiga röda bågar. Hon var en vän till Sirena, Marlene, en ungersk fotograf från Los Angeles som befann sig i stan på grund av ett konstnärsstipendium.

Alla hade uppmärksamheten riktad mot en kvinna i vitt, från topp till tå helt klädd i vitt och med håret täckt av en lustig hög mössa, som en smurfmössa fast utan veck – den stod rakt upp. Det enda som syntes av henne var ansiktet inklusive öronen, som stack ut, samt händerna och fötterna som var vackert och jämnt ljusbruna. Hon bar en långärmad enkel vit klänning med en gigantisk kjol och vita leggings. Hon tycktes växa upp ur konstgräset likt de snidade blomorna omkring henne.

Becca skyndade bort och viskade till Sirena, som snurrade runt på barstolen (var hade den kommit ifrån?) och gav mig slängkyssar med båda händerna. Men hon reste sig inte upp utan antydde med en gest att det inte gick, just nu, så jag ställde ifrån mig mina saker och gick bort till kameran medan

de satte på någon österländsk musik, ett slags hypnotiskt vemodigt vindlande, och började filma igen.

Kvinnan i vitt började genast snurra runt, först sakta och sedan allt snabbare och kjolens vida rundel bredde ut sig och böljade vackert upp och ner. Luftdraget som skapades fick tablettblommorna att rista på sina stjälkar och de dansade de också. Jag kunde se henne dansa på riktigt i änden av ateljén och sedan på kameraskärmen, en miniatyrversion där hon också dansade, och de båda bilderna var likadana men annorlunda. När jag tittade på henne i verkligheten tycktes hon nästan skapa som ett dis omkring sig, som synlig luft, men i sin förminskade precision spelade kameran in hennes virvlande som en vetenskap.

Jag var kvar i över en timme, men de arbetade fortfarande när jag gick. Faktum är att jag gick under en paus i filmandet strax innan, berättade Sirena senare, det som skulle bli den sista tagningen. Hon ville ha – och fick till sist – sju perfekta minuters oavbrutet virvlande under vilka hennes dervisch – som var inhyrd, eller en frivillig, från det lokala sufiska templet – utan uppehåll och utan att snubbla snurrade runt i sin meditativa trans, sju magiska minuter. Sirena fick dessa minuter – hon tvivlade aldrig på att hon skulle få dem, även om det tog nästan sju timmar innan hon var nöjd.

När de tog paus för thaimat presenterade Sirena mig för de andra. Hon var uppsluppen och utåtriktad – tillgjord! – på ett sätt som jag aldrig hade sett förut. Kameramannen hette Langley. Han var en skämtsam typ och äldre än jag trodde, fast inte lika gammal som jag. Marlene verkade intresserad till en början, i alla fall tillräckligt intresserad för att klistra på ett stort leende, men när hon fick höra att jag var lågstadielärare smalnade hennes ögon likt en ödlas och hon försvann ner i sin pad thai. Sana, den sufiska kvinnan – som egentligen

hette Caroline och var den rebelliska dottern till puertoricanska katoliker – stod under tiden vid sidan av och tuggade försiktigt i sig papayaskivor doppade i limejuice, mirakulöst nog utan att spilla en droppe på sina snövita kläder. Någonstans ur vecken drog hon upp en linnenäsduk och torkade omsorgsfullt sina läppar och fingrar när hon hade ätit klart. Det lyste om henne. Hon yttrade knappt ett ord: för henne var detta en andlig tilldragelse.

Det var det uppenbarligen inte för Sirena. "Var har du varit de senaste dagarna, din toka?" frågade hon, utan att vänta på svar. "Du har missat allt det spännande! Hemskt synd – vilka äventyr vi har haft! Och det här är det sista." Hon klappade i händerna. "Det här är huvudnumret." Hon vände sig till den hänryckta kvinnan i vitt: "Och Sana är vår stjärna!" Sirena tog en tugga av en liten vårrulle. "Fast alla har varit fantastiska. Den lilla flickan, den gamla kvinnan – visst var hon otrolig, Marlene? Marlene har varit min högra hand, den som har stöttat mig – eftersom fotografi, stillbilder, det har inte riktigt varit min grej fram tills nu – video, men inte foto så mycket." Hon tuggade och till och med det verkade teatraliskt. "Men bilderna, de blev bra, inte sant? Marlene är en så lysande fotograf, jag nästan skäms för att be dig om din åsikt" – hon lade handen på Marlenes arm på det där sättet som jag hade trott att hon bara gjorde med mig – "men du var vänlig nog att säga" – hon pratade med Marlene samtidigt som hon berättade för mig – "att du tyckte att de var bra ..."

"Jag sa ju det, raring, de är fenomenala. Det vet du." Och sedan sa Marlene, som om hon tittade på mig trots att hon över huvud taget inte hade vänt sig mot mig: "Hon är så full av falsk blygsamhet! Den här installationen kommer att göra henne känd."

”Kan du komma imorgon eftermiddag?” frågade Sirena och fäste äntligen blicken på mig, enda gången på hela kvällen. ”Jag ska visa bilderna för dig – nu, med datorn, har jag allt här – så du får säga om du håller med. Marlene och jag tänker olika angående den lilla flickan.”

”Hon vill att huvudet ska synas, hakan och munnen, så att man ser ansiktsuttrycket”, sa Marlene, som fortfarande tittade på Sirena snarare än på mig. ”Men jag tycker att det blir bättre utan munnen. För då har man munnen för den unga kvinnan och för den medelålders kvinnan ...”

”Kalla henne inte det”, sa Sirena och skrattade. ”Hon är i vår ålder!”

”Och vi, min älskade Sirena” – hon kunde få till ett rullande r så där som jag alltid hade velat kunna – ”är också medelålders. Var stolt över det!” Det kan inte vara möjligt, tänkte jag och tittade på Marlene – inte kan den där skinntorra människan vara jämnårig med Sirena? Aldrig att Sirena var så gammal. ”Hur som helst, kvinnan som är i vår ålder, vi ser hennes mun och näsa, kanske till och med underkanten på ögonen, och sedan ...”

”Ja, ja”, avbröt Sirena, ”Nora vet: sedan ser vi hela henne, den visa gamla kvinnan.” Och hon ser hela sig. Till sist. Nora vet redan. Vi har pratat om det.”

”Många gånger”, mumlade jag. Var det inte jag som hade föreslagit det? Thaifesten närmade sig sitt slut och Sana, den gnistrande sufin, hade försvunnit iväg till toaletten. Även mystiker behövde kissa. Jag undrade hur hon skulle klara den solkiga konstnärstoaletten i sin omfångsrika vita kjol, men när hon kom tillbaka var hon lika skinande ren som förut.

Det var givetvis inte tal om att arbeta med Edie och Alice. Och givetvis hade Sirena inte saknat mig: hon hade varit omgiven av anhängare och hjälpredor och kollegor, framför allt av Marlene – vars verk, minns jag att Sirena hade berättat, hade ingått i en samlingsutställning på Museum of Modern Art i New York – som påminde mig om hur konstvärlden var och varför jag hade vänt den ryggen. Alla dessa månader hade bara varit hushållsarbete innan de riktiga gästerna anlände. Sirena behövde mig inte över huvud taget.

Jag lyckades le mycket. Innan hon försvann tillbaka in i Underlandet sa jag till sufin att hon var vacker och hon tittade på mig som om jag hade pratat arameiska. Jag tackade Becca för vårrullarna, trots att jag bara hade ätit en. Medan jag samlade ihop mina saker svepte jag diskret ner polaroid-bilderna i min tygkasse. Bara skymten av min suddiga haka och axel – mitt vita behåband – på den översta bilden i högen fick mig att skämmas så intensivt att jag blev illamående. Vilket amatörmässigt trams. Vilken självupptagenhet. Vem trodde jag att jag var? Hade de bläddrat igenom dem? Becca? Marlene? På väg ut kisade jag en sista gång genom dunklet mot den upplysta plätten längst bort där Sana hade börjat virvla: jag kunde inte urskilja henne. Det enda jag såg var ett suddigt vitt skimmer.

NÄSTA EFTERMIDDAG hade alla försvunnit därifrån, liksom deras utrustning. Sirena måste rentav ha burit ut soporna eller låtit Becca göra det, för det fanns inte minsta spår av deras närvaro – utom, möjligtvis, att alla kaffekoppar var diskade, vilket de inte brukade vara.

”Nora!” ropade hon när jag kom in, utan att titta upp. ”Kom får du se!” Hon satt vid datorn och när jag närmade mig började hon spela upp videon med Sana. ”Langley har precis skickat över det här. Vi kan putsa förstås – men titta!”

Färgerna var så klara – konstgräset så grönt, blommorna så intensivt syrenlila, citrongula, rosenröda. Och Sana, med undantag för de vackert gyllenbruna delarna – de där händerna, de där öronen! – var gnistrande vit. Videon var fullständigt tyst, som en dröm.

”Musiken då?”

”Nej, nej, du förstår – har vi inte pratat om det? Kanske med Marlene ... Ursäkta. Jag minns inget nuförtiden.”

”Vi har inte pratat om musiken.”

”Jag vill att det ska vara tyst. Helt tyst. Ibn Tufails eremit virvlade inte till någon musik på sin öde ö – han *kände inte till* någon musik – utom naturens, eller något han kanske

skapade i sitt eget huvud. Så jag vill att det ska vara tyst. Men då är frågan – och jag måste bestämma mig så snabbt – om vi utöver tystnaden ska erbjuda folk musik att välja på.”

”Jag förstår inte.”

”Alltså, jag vill ju att betraktaren ska få så mycket plats som möjligt i mitt Underland för sitt eget Underland. Som du vet. Men tänk om hennes fantasi inte räcker till – eller hans för den delen – eller om hennes drömmar behöver hjälp på traven? Så det kanske ska finnas hörlurar runt om i videorummet, okej?”

”Okej ...?”

”Kanske fyra – eller fem – kanske rentav sju.”

”Sju?”

”För livets sju stadier, för de sju fotografierna, för de sju slöjornas dans, för att Sana dansar i sju minuter och för att sju är det mest magiska tal som finns.” Hon slog ut med händerna och tog sedan en cigarett från ett öppnat paket på bordet. Det var inte Skandars märke – hon hade köpt egna för en gångs skull.

”Sju par hörlurar alltså. Det låter rätt mycket. Lite rörigt kanske.”

Sirena ryckte på axlarna. Vi tittade på Sana som dansade på skärmen. Ena handen var vänd uppåt mot himlen, den andra mot jorden. Hon rörde på fingrarna som vore de blomblad i vinden.

”Så hur har du tänkt?”

”Så här: varje par lurar ska ha olika sorters musik. Kanske inte ens bara musik. En ska ha det som Sana faktiskt dansar till, Omar Faruk Tekbilek. Jag måste se till att få rättigheterna. Men en måste ju vara fågelsång – som på våren, en näktergal och en koltrast kanske, tillsammans. En kanske kan ha populärmusik, något samtida – jag får fråga någon

ungdom. Maria kanske vet? Nej förresten, hon lyssnar säkert på hemsk musik. Och så kan det vara stadsljud i en annan – New York-trafik till exempel.”

”Det låter inte särskilt kontemplativt. Inte direkt ljud som passar till upplysning och insikt.”

”Nej, inte i sig. Men titta på videon, titta” – vi tittade bägge två – ”och föreställ dig ljudet av bilhorn och bromsar och däck, allt larm och oväsen. Och plötsligt blir hennes dans, hennes bön om man så vill, hennes *resonans* – plötsligt blir kraften i hennes Underland ännu större, förstår du? Ännu friare. För hon kan förflytta sig dit i sitt eget huvud, genom sina egna tankar, inte bara när musiken säger åt henne att göra det, som Pavlov, eller bara när fåglarna sjunger som i paradiset, utan också när världen runt omkring är fullkomligt kaotisk och rörig.” Hon viftade med cigaretten mot skärmen och röken hängde kvar ett ögonblick. ”Det kommer att bli vackert”, sa hon. ”Och sant.”

Jag väntade en stund på att hon skulle fortsätta. När hon inte gjorde det sa jag: ”Det blir bara fyra.”

”Fyra vadå?”

”Fyra par hörlurar.”

Hon blängde på mig och brast sedan ut i skratt. ”Jag visste inte att du kunde vara en sådan *rompicazzo*, Nora. Jag gillar det. Väldigt mycket.”

Efter att jag hade gjort kaffe sa hon: ”Fotografierna. Innan du går måste du titta på fotografierna. Jag måste nämligen beställa förstoringarna i Frankrike. Och som vanligt borde de ha fått beställningen igår. Bilderna ska tryckas på duk och vara väldigt stora, över två meter höga – även om det görs digitalt numera är det inte så lätt, med den storleken och på duk, och att göra sju stycken tar tid. Det är inte mycket tid kvar nu.”

”Nej”, sa jag. ”Det har du rätt i. Väldigt lite tid.” Förra veckan, då hon berättade vilket datum hon skulle ha vernissage i Paris, kändes som väldigt länge sedan. Plötsligt var det över: allt hade ändrat riktning. Nu stod de alla tre, Sirena, Skandar och Reza, vända bort från mig. Vi, eller jag, störtade mot slutet. Den obotligt sjuke patienten hals över huvud på väg mot döden. Själva insikten om en slutpunkt fick allt att gå snabbare, när jag helst av allt ville få allt att sakta ner. Jag vet att det inte var så Sirena menade. Hon menade att det var så lite tid kvar till utställningen. Så lite tid innan jag skulle förlora henne.

”Visa mig då”, sa jag. ”Sätt igång.”

Den lilla flickan var inte så liten när allt kom omkring. Jag blev nästan chockad, men också djupt rörd, av att se henne naken. Det var viktigt för det Sirena ville uppnå att barnet inte skulle vara fem eller sex eftersom det inte är något skamligt med att vara naken i den åldern – alla dessa plattbröstade barn på sandstränderna med sina diskreta och så gott som förväxlingsbara pojk- och flickgenitalier. Nej, det chockerande låg i att se detta barn, som måste ha varit runt elva (och som Sirena bekräftade var elva) och som med sina långa raka perfekta ben ännu omgavs av ett oskuldsfullt, nästan gudomligt skimmer, precis på tröskeln till kvinnoblivandet: bröstens gripande, rosa knoppar, höftens begynnande rundning nedanför midjan – kurvor som ännu bara var antydna på den smala bålen. Och där, på blygden, några enstaka mörka hårstrån, början på hennes fördoldhet, men med den nätta barnsliga springan ännu frimodigt blottad för världen. På samtliga fotografier stod hon rak i ryggen med tyngden vilande på vänster ben och med höger fot en aning

utåtvriden i en vinkel som ändrades minimalt från bild till bild. Ena handen, den vänstra, sträcktes fram mot kameran, och fingrarna med sina släta fyrkantiga naglar både bar och grep efter löftet om mognad. Inget av fotografierna visade hennes ansikte, men motivet hade kapats i lite olika höjd och på ett par av dem såg man hennes haka och mun. De hade satt upp hennes hår, så det gick inte ens att avgöra vilken färg det hade, och hon definierades därmed av den blottade, späda halsen, som en stjälk, ömtålig och rätt lång i förhållande till resten av kroppen. På en bild – den som visade mest av henne, den som Sirena ville använda – bet hon sig lätt i läppen och man kunde precis skönja en tand som pressades mot läppens perfekt formade rosenknopp. Det var hisnande vackert.

”Ser du, du förstår va?” sa Sirena. ”Hon har fångats precis då allt står och vacklar: hon är på väg framåt, men hon tvekar. Hon önskar samtidigt att hon fick stanna kvar. Hon är avslappnad, men också osäker. Ett barn, men ändå inte.”

”Och det är därför du absolut inte kan använda den här”, sa jag. ”Lita på fotografen. Lita på din vän. Hon vet vad hon pratar om.”

Sirena slog ut med händerna igen och gav ifrån sig ett irriterat grymtande.

”Du tänker bara ha ett med flickan, eller hur? Bara ett foto? Du tycker kanske att det är uppenbart vad den här bilden säger, men förstår du inte att på grund av munnen, på grund av den där tanden, berättar den någonting på ett sätt som de andra inte gör. Och så fort den berättar någonting kan människor tolka den som de behagar, de kan ta den där bilden och lägga in sin egen berättelse i den. Och även om det är helt uppenbart för dig vad bilden säger, så kan du inte kontrollera vad andra tycker att den säger. Jag trodde att det

var kärnpunkten i Underlandet, att varje upplevelse av verket skulle vara öppet och unikt.”

”Jo, absolut, men den här bilden ...”

”För dig säger den: ’Jag tvekar på kunskapens tröskel.’ Och för hundra tusen andra säger den samma sak. Men för hundra pedofiler bland de där hundra tusen säger den: ’Den där lilla flickan vill ha sex med mig. Jag visste det.’”

”Men det är ju löjligt ...”

”Har du läst *Lolita*? Behöver jag säga mer?”

Sirena utstötte fler morranden men opponerade sig inte.

”Den här”, sa jag och pekade på en variant utan huvud där flickans hals såg mest svanlik ut, och där pekfingret på den framsträckta vänsterhanden dessutom var en aning höjt och tack vare ljusets vinkel omgavs av en skugga, som också framhävde dess längd. Det skänkte fotot en nästan religiös känsla, en genklang av gesterna på medeltida madonnaporträtt. ”Det är den här du ska använda.”

”Tror du det?”

”Jag vet det.”

Hon suckade. ”Kanske det”, sa hon. ”Du kanske har rätt.” Hennes motvilliga medhåll gjorde mig upprymd, tills hon fortsatte: ”Jag ska be Marlene att titta igen. Hon valde inte den här – hennes är den där” – hon pekade på en annan bild – ”men jag förstår varför du väljer den. Det är fingret, inte sant? Du har rätt angående fingret. Jag har inte tänkt på det, men det är sant.”

De följande bilderna var på en tjugotvååring, vars födelsemärken prydde hennes ljusa hud likt sensuella färgstänk och vars mun, en vackert formad mun med markerad amorbbåge, krusades i vad som tycktes vara knappt återhållen munterhet. Det skulle vara två bilder på henne, två av alla hädanefter, och på den ena stod även hon rakt framför kameran men med

handen kyskt placerad över könet, och på den andra, där hon stod halvt bortvänd och med utsträckt arm höll om tomma luften, kunde man i profil ana bröstets mogna fyllighet med dess markerade mörka bröstvårta, och den ymniga, för att inte säga ungdomliga busken av könshår mellan hennes ben.

Till medelåldern hade Sirena två uppsättningar fotografier. Den första var med en ganska lång kvinna, lite kraftig på det där frodigt moderliga sättet, med tunga och ojämnt stora hängbröst vars bröstvårtor pekade åt lite olika håll, likt felriktade strålkastare. Huden på hennes runda mage var groppig, förmodligen på grund av barnafödande, vilket kontrasterade mot hennes i övrigt fasta och stadiga kropp, en självklar och inbodd kropp med sitt nätverk av violetta ådror över låren och sina ärr – ett blindtarmsärr och också en söm runt ena knät. Kvinnans ansikte var synligt nästan upp till ögonen – de tydliga linjerna från näsan till munnen, de fortfarande runda men inte längre helt trinda kinderna, den begynnande slappheten under hakan. Men på en av hennes två bilder, den där hon höll sin starka, elegant ådrade hand i sidan, skrattade hon, skrattade med öppen mun, och fast man inte såg hennes ögon kände man hennes styrka, och hon var vacker.

Jag kände både avund och förakt för denna ansiktslösa kvinna – fyrtiofyra år gammal, berättade Sirena, med tre barn. Jag kände avund för att min egen kropp – trots att den på alla sätt var yngre, trots att den låg närmare något slags skönhetsideal – kändes som en kropp i väntan, en ännu obrukad kropp. Och även om jag, till en början, reagerade med en ung människas instinktiva avsmak inför denna medelålderskropps obekymrade förfall, fylldes jag också av fasa för att jag trots mina ansträngningar att hålla mig ung också skulle härjas av tiden och kanske skruppna och dö likt en utslagen blomma. Medan det här, tänkte jag, är en

utslagen blomma strax innan den vissnar: det här är livet i all sin rikedom.

Den andra uppsättningen medelåldersfotografier förblufade mig. Först förstod jag inte varför de var med – varför två modeller i det här fallet? – men strax kände jag igen silverkedjan runt halsen, den böjda näsan, nyckelbenet med sitt ensamma lilla födelsemärke, som en mörk pärla.

”Varför tar du med dig själv?”

”Ja, det är en bra fråga. Marlene tog de här ...” Så Marlene hade stått med kameran och avbildat Sirena naken: att Marlene gjorde det var tydligen okej. ”Och hon är ju faktiskt en bättre fotograf än jag.”

”Det tycker inte jag.”

”Du är så lojal. Men alla andra tycker det, med rätta. Så om det finns skäl att använda min kropp – den är rätt ålder, det är jag som är konstnären, jag ber ingen annan att vara naken i mitt ställe, så att säga ...” Hon suckade. ”Och det är viktigt också i en sådan här installation. Jag vill, precis som du sa, att alla ska få göra sin egen resa i Underlandet, sin egen livsresa. Men jag skapar det här verket på grund av var jag befinner mig på min egen livsresa. Så det är rätt att ha med min egen kropp, att visa upp mig själv på den resan.”

”Varför tvekar du då?”

”Det handlar inte om ärret efter kejsarsnittet, om det är det du menar! Jag skäms inte. Men samtidigt är det inte mitt fotografi. För mig känns det konstigt, som en förskjutning av perspektivet. Visar jag världen ur min synvinkel, eller visar jag upp mig för världen?”

”Tja, det beror på.”

”Sì. Det beror på. Så jag måste välja. Men du har väl en åsikt?”

Min åsikt var att hon var vacker i sin nakenhet, att hennes

kropp var bräckligare, barnsligare, men samtidigt mer robust än jag skulle ha föreställt mig. Jag hade inte insett att hennes olivfärgade hud hade bibehållit sin ungdomliga lyster överallt, som om hon var gjord av smör: höftbenen på var sida om hennes platta mage liknade polerade handtag. Jag hade inte förstått, under hela den här tiden, hur mycket högre hennes vänstra axel var jämfört med den högra. Det gladdde mig att se hennes sneda tand kika fram när hon log. "Jag tror att du måste fatta det beslutet själv", sa jag.

"Jag kanske får en uppenbarelse."

"Kan du inte använda båda? En av varje?"

"Det handlar om symmetri. Annars kunde jag ha sju olika kvinnor. Men det innebär fler fotografier, och jag har inte tid med det."

"Du skulle kunna ordna en fotosession till ..."

"Nej", sa hon, och nu lät hon nästan bitter. "Det är vad Skandar säger, som om det fanns oändligt med tid kvar. Galleriet vill ha allt senast första juni. Och de som ska göra de stora bilderna på duk behöver sex veckor för de här formaten. Jag har inte sex veckor. De kanske kan snabba på för mig, säger de, men om någonting går fel eller om det uppstår något problem – det finns inget utrymme för misstag, *det finns inget utrymme!*" Hon närapå skrek. "Och det är så mycket att göra. Hjärtat, jag hade velat gjuta plasthjärtat här, men nu verkar det som om bästa stället för att sätta in pumpen finns i Paris, men det måste göras exakt enligt mina specifikationer – jag försöker få en vän till en vän att hjälpa mig att få det gjort här i början på nästa vecka – för på torsdag ska jag till New York och träffa galleristerna, har du glömt det? Och sedan kommer jag inte tillbaka förrän på lördag eller kanske söndag, och då har jag förlorat ännu en vecka. Förstår du?"

”Jag förstår.” Det var vad jag förväntades säga.

”Det är inte samma sak för dig, du har inga deadlines, inga åtaganden, du har all tid i världen, oceaner av tid! Men för mig är det en ständig kamp mot klockan. Jämt är det någon som väntar, Sirena du är sen, du är sen – här, hemma, Reza, Skandar, den jävla barnvakten, galleriet i Paris som skriker i telefon – det är bara för mycket. Och den här utställningen – den är väldigt viktig, det är min stora chans. Jag börjar bli äldre, och visst, det har börjat, jag har fått en del uppmärksamhet, men för varje gång blir det bara viktigare. Om jag misslyckas är det slut. För varje gång blir det bara mer sant. Såvida jag inte tar mig över muren på riktigt. Jag måste göra det den här gången. Allt hänger på det.”

”Jag förstår”, sa jag igen. Jag behöver väl inte tala om för dig att hon flådde mig levande.

”Så inga fler bilder. Jag väljer det ena eller det andra ikväll. Jag kanske blundar och ser vad det blir.” Hon skrattade cyniskt och gnuggade sig i ögonen. Hon hade hetsat upp sig ordentligt. Nej, självklart hade jag ingen aning om hur det var att ha en chans, eller ett liv. ”Men vi är inte riktigt färdiga med fotografierna. Vi har fortfarande min visa gamla kvinna, och det är de bästa bilderna.”

”Jag måste gå strax.”

”Nej – du kom ju hit för att arbeta med ditt. Förlåt att jag hetsade upp mig – jag är så trött. Jag har för mycket att göra. Min kära vän, titta snabbt på bilderna och sätt dig och arbeta sedan – jag vet att du inte har suttit vid ditt bord på flera dagar nu. Jag vill bara att du ska få se de allra bästa.”

Det var verkligen, hur lysande de andra än var, de bästa. Sirena berättade att kvinnan, som var åttiotre, gick i hennes yogaklass. Hon var själv konstnär, visade det sig, men också barnpsykolog och tog fortfarande emot patienter även om

hon officiellt hade gått i pension. Hon var änka. Hon hade inga barn. Inte för att det spelade någon roll, men hon hette Rose.

På dessa foton såg man hela Rose. Hon hade knölar på fötterna och fingrar så förvärkta av artros att man undrade hur hon kunde hålla i en penna. På sitt decimerade vänstra bröst hade hon ett vitt ärr efter en lumpektomi – bröstcancer vid femtioåtta – men det syntes faktiskt knappt. Hennes bröst var som Tiresias skruppna spenar, som bröstet hos indi-ankvinnorna på mina historiektioner, bröst så långt ifrån både det erotiska och det moderliga att de knappt kunde kallas bröst, mer som nästan tomma påsar fästade vid hennes bröstborg. Hennes skelett var synligt överallt, trängde nästan fram: bröstbenet skimrade under huden likt en dödens skugga, revbenen, de ojämna höfternas skeva, käcka vinkel, de knaggliga knäna ... Och detta trots hennes sanslösa fräknighet: överallt var hennes hud så spräcklig att man inte kunde skilja förgrund från bakgrund. Inte den spridda skur av födelsemärken som prydde den unga kvinnans hals likt kyssar – Rose hade en Jackson Pollock till kropp, ett mänskligt hölje lika färgbestruket som vilken målarduk som helst, så intensivt att hon nästan föreföll påklädd i sin nakenhet. Jag älskade att mitt i allt detta var hennes finger- och tånaglar prydligt målade, inte i någon gräll färg utan försiktigt laxrosa, en gammal kvinnas fåfänga.

Men åh, att se hennes ansikte. Att efter de andras ansiktslösa kroppar få ynnesten att se hennes ansikte gjorde mig närapå tårögd. Och vilket ansikte. Lika fräknigt som resten av henne, eller ännu fräknigare. Hennes pigment var som en mask, hennes rynkor nästan veck, men här, här lyste själen fram. De blekblå ögonen var klara, blicken intensiv och glittrande glad. Hennes starka, kompakta näsa klöv ansik-

tets ocean likt fören på ett skepp. Hennes kritvita tänder var betryggande sneda. Och det kritvita håret, inoljat och rakt, oklanderligt benat och bortstruket ur ansiktet, glänste.

På en av de två bilder som Sirena hade valt var Rose fångad mitt i ett danssteg, nästan som ett eko av Sanas dervischvirvar. På den andra, det vackraste av alla fotografierna, sträckte hon fram båda armarna mot kameran, som mot ett barn, med ett på en och samma gång välkomnande och konspiratoriskt leende, som om hon sa: "Kom, kom så ska jag visa dig allt underbart jag vet."

Man kunde inte betrakta Rose i hennes nakenhet med avund eller förakt eller ens sorgsenhet. Jag såg på henne med vördnad och jag tänkte: "Låt mig få följa med dig."

Och sedan tänkte jag, trots att jag var rasande på Sirena just då, att om hon inte gjorde någonting annat till sin installation, om Underlandet bara bestod av det fotografiet, så skulle hon ha skapat ett vackert och inspirerande verk. Jag tänkte att Marlene hade haft rätt, att det här skulle göra henne känd. Hon hade inte behövt min hjälp med att sy tyghimlen av Aliceklänningar, hon behövde inte tablettblommorna eller spegelskärvorna – i slutändan var alltihop överflödigt, hur smart eller vackert det än var. Detta var det verkliga ögonblicket: detta var Underlandet.

"De här är fantastiska", var allt jag sa. Och hon lade sin hand på min arm, så där som hon brukade, såg mig djupt i ögonen och sa: "Tack."

I I

VECKAN DÄRPÅ ÅKTE Sirena till New York, fast inte förrän vi hade bokat in vårt Appletonäventyr till måndag eftermiddag knappt två veckor senare. Vi skulle ta dit hela klassen, men hon skulle bara filma de barn vars föräldrar hade gått med på det. De andra skulle få jobba med ett konstprojekt i min ände av ateljén. Jag utformade tillståndsblanketterna i två delar och skickade hem dem till alla föräldrar.

I slutändan valde Sirena Anna Z som sin gallerist, i vad som då föreföll vara ett djärvt och till och med riskabelt val – skulle galleriet ens överleva? Ingen visste. Men de senaste åren, även under den ekonomiska krisen, har det gått bra för bägge två och den enas framgångar har främjat den andras, så att Anna nu anses ha "upptäckt" Sirena, medan Sirena, kanske mer med sanningen överensstämmande, anses ha satt Anna "på kartan".

Men det låg fortfarande i framtiden. Sirena var bortrest. Det visste jag ju att hon skulle vara. Jag hade inte jobbat med mina lådor på över en vecka, fast det kändes som ännu längre. Jag hade blivit rejält satt på plats de där dagarna. Jag hade med knapp nöd motstått impulsen att riva sönder mina polaroidbilder – vem hade jag trott att jag var, och tänk om

någon annan hade sett dem? – men jag förmådde fortfarande inte titta på dem. Jag hade tryckt in dem längst in i underklädeslådan, som om de var pornografiska i stället för bara tragiska och beskedliga. Inte nog med att jag skämdes, jag skämdes för att jag skämdes. Varken Alice eller Edie skulle haft något tålamod med mig, så löjlig och pryd som jag var.

Det allting handlade om var att vara bra – en bra konstnär – och att inte bry sig. Det var oklart vilket som var viktigast. Och var det automatiskt kört om man brydde sig? Hade det varit bättre att inte vara bra och inte bry sig? Självfallet var det absolut viktigaste – jag hade Rose i all sin nakna prakt på näthinnan – att vara bra. Sirena, fan ta henne, var bra.

Men det, sa jag till mig själv, var ingen anledning att överge mina konstnärer och deras miljöer. *De* var bra, även om jag kanske inte var det – tvivel! Livets fiende nummer ett – och för deras skull var jag tvungen att fortsätta. Så medan Sirena var borta gick jag till ateljén på torsdagen och sedan igen på fredagen och stannade kvar till långt in på kvällen, och valde ut och ramade in de perfekt förminskade fotografierna på Edie, som när de väl hade kommit på plats skulle blicka ner på henne i hennes förseglade rum. Men medan jag filade och mätte och limmade tänkte jag: Vad är det här för bilder egentligen? De är inte nya. Jag har inte följt Pounds uppmaning att *göra det nytt*. Vad har detta pysslande med skapande att göra? Med andra ord: givet all den möda jag lade ner på att försöka skapa något var mitt misslyckande större och på något vis mer storslaget, ett misslyckande jag kunde ta på, likt en blind människa, men inte riktigt identifiera.

Men varför, frågade jag mig samtidigt, varför döma ut något som ännu inte var färdigt, som ännu inte fullbordats? Tittskåpen tävlar inte med någon eller något: de är ditt uttryck. Ditt.

Ditt? Hur kan det vara *ditt* när det bara handlar om en primitiv hyllning till verkligt stora konstnärer av ett eller annat slag?

Men betraktade som en svit har de en inneboende logik ...

Och den logiken är helt och hållet underordnad. Det är epigonens logik.

Men är inte alla – eller de flesta – epigoner i någon mening?

Men vill vi vara det? Ett konstverk handlar väl inte bara om det som är? Ska man inte lämna dörren öppen för det som skulle kunna vara, det vi vill vara?

Medan jag filade och mätte och limmade tänkte jag mer på Sanas virvlande dans eller flickebarnet med sin utsträckta hand eller Roses öppna famn än jag tänkte på mitt eget verk. Jag tänkte på det antydda vidundret i Sirenas värld, på Jabberwockögonen, på filmen som hon planerade att göra med barnen och hur den kunde tänkas bli.

Klockan var runt tio på fredagskvällen när jag precis som flera månader tidigare blev varse fotsteg i korridoren, ett hasande utanför dörren och så den ofrånkomliga knackningen. Det var varmt och jag hade öppnat alla fönster så att lövens prasslande utanför var som en röst, en viskning, och det var så lugnt och stilla och till min häpnad märkte jag att också jag var lugn, eller nästan. Jag sträckte mig inte efter skalpellkniven, jag blev inte kallsvettig. För övrigt kände jag igen knackningen. "Vem är det?" ropade jag medan jag gick mot dörren, och till svar kom den speciella knackningen igen.

Skandar stod utanför, med blad och kvistar på ena axeln av hans smutsiga kavaj, som om han hade gått genom ett buskage.

"Hej." Jag log. Jag kunde inte låta bli. Jag genomförs av någonting så starkt att det nästan liknade illamående. "Wow."

"Jag var på en middag inte långt härifrån. Några libanesiska doktorander. Väldigt pratsamma. I närheten av Davis Square." Han log sitt töntiga leende och hade uppenbarligen druckit en del. Han hade en papperspåse i handen. "Jag tänkte att du behövde en paus", sa han. "Jag tänkte antingen en promenad eller något att dricka. Så jag tog med en flaska vin – rött, du gillar väl rött? – och jag tog med ..." Han tittade ner.

"Dina skor."

"Ja. Jag tog med mina skor. Som jag behöver ifall vi tar en promenad."

"Definitivt här omkring", sa jag och tog upp flaskan ur påsen. "Kom in."

Han verkade osäker, nästan blyg, inte alls som under sitt förra besök då han hade betett sig som om det var jag som var hans gäst snarare än tvärtom.

"Slå dig ner", sa jag och pekade på hans hustrus dynor. "Jag hämtar ett par glas." Jag hittade bara kaffekoppar, de där vackra och kantstötta, så eftertryckligen hennes. När jag höll upp rödvin i två av dem kände jag mig tilldragande bohemisk, och undrade hur mycket jag hade henne att tacka för min bohemiska – eller eventuellt tilldragande – framtoning. Men just då spelade det ingen roll. Bara tanken var en förkänsla om dåligt samvete. Jag hoppades att han inte skulle kommentera kopparna. Det gjorde han inte.

"Jaha", sa han, avgjort förläget. "Då så. Tack."

"Det är jag som ska tacka." Jag höjde glaset och skålade med honom, drack. Jag kände mig rörd av hans osäkerhet, och av min egen. Det blev tyst ett litet tag, eftersom jag inte kunde komma på något annat att säga än "Vem är hos Reza" eller "Har du hört något från Sirena", och ingetdera var nå-

got jag ville säga. Han tittade på mig, denna korta stund, helt stilla, som en katt. Jag undrade flyktigt hur mycket han egentligen hade druckit.

"Fick du något att äta hos doktoranderna?"

"Falafel. Kebab. Du vet."

"Jag har lite överbliven pastasallad om du vill ha. Från Whole Foods. Deras fusilli med pesto."

Han gjorde en jakande gest, barnslig snarare än glupsk. Jag gav honom den bruna pappkartongen. Jag gjorde stor affär av att diska gaffeln innan han fick den också.

"Har det hänt något?" försökte jag igen. "Ute i världen?"

"Japp. I Libanon, idag, ännu ett bombangrepp. Norr om Beirut."

Jag hade inte förväntat mig ett sådant svar. Jag hade menat frågan mer lättsamt. Det tog en stund innan jag lyckades säga något. "Var det någon som dog?"

"Fem eller sex skadade. Du kommer inte att se mycket om det på nyheterna. Det är bara värt att rapportera om någon dör."

"Vet de vem som ligger bakom?"

Han satt med huvudet nedböjt, kämpade med en trilskande fusilli. "Det är val om tre veckor. Olika sidor vill göra sina röster hörda. Det är ett problem."

"Pratade du om det här med studenterna?"

"Du vet hur studenter är ..."

"Jag vet hur *mina* elever är", sa jag, "men de är åtta år gamla."

Han log. "Är det någon skillnad egentligen? De har sina åsikter och vill egentligen inte höra någon annans såvida den inte stämmer överens med deras. Det är alltid samma sak."

"I den meningen är vi alla likadana."

"Jag tänker ofta", sa han, "att nästan alla är barn. Att om

man plötsligt skulle slita masken av alla människor skulle det visa sig att alla var barn.”

”Inte visste jag att jag hade en själsfrände så nära tillhands.”

”Ursäkta?”

”Jag säger något liknande nästan varje dag. Ibland när jag har att göra med enerverande vuxna säger jag åt mig själv att se barnet i dem. För hur enerverande ett barn än är kan jag känna empati för honom eller henne.”

”Alltid?”

”Nästan alltid.”

”Hur var du som barn?”

”Rolig”, sa jag, fast redan när jag så det insåg jag att det var min mamma jag såg framför mig, inte mig själv: min smala solbrända mamma i limegrön golfkjol och vit ärmlös polotröja och med pärlprydda sandaler och jättelika solglasögon, en cigarett i ena handen och en gin och tonic i den andra. Hon flörtade med Horace Walker som bodde längre ner på gatan, och var allt annat än ett barn. ”Jag var väldigt rolig som barn. Du då?”

”Allvarlig.” Han reste sig från kuddarna, inte utan ansträngning. ”Har du något emot om jag röker?” Han väntade inte på svar. ”Jag var ett alldeles för allvarligt barn och följaktligen inte särskilt intressant.” Han tömde innehållet i kaffekoppen i ett enda svep. ”Nej, dags att bryta upp”, sa han.

”Du har ju precis tänt en cigarett”, sa jag.

”Sant.”

Hon var där i rummet med oss, även om lamporna på hennes sida var släckta. Jag behövde inte nämna hennes namn. ”Vill du se hur långt installationen har kommit?”

”Om en liten stund”, sa han. Vi visste båda att jag pratade om hennes installation, inte min. ”Först skulle jag vilja se vad du arbetar med.”

Jag vet inte om jag trodde honom – ville vi inte alla helst se hennes installation? Jag höllde upp mer vin i hans kopp. ”Okej”, sa jag. ”Det låter bra. Vilken av dem vill du se?”

”Allihop”, sa han, ”om jag får. Hur många är det?”

”Tre. Eller två, rättare sagt. En hel och två halva.”

”Toppen. Visa mig.”

Han granskade dem, den ena efter den andra, satte sig på huk och blundade med ena ögat för att kika in genom fönstren snarare än att titta på dem uppfifrån. Han tog god tid på sig och tittade mycket noggrant och varje gång han ville röra vid något såg han på mig först, frågande, och väntade på min tillåtelse. Medan han tittade påminde han väldigt mycket om det allvarsamma barn han påstod sig ha varit, och jag blev glad – exalterad – över hur seriöst han tog mina rum och mina konstnärer, utan översvallande tillrop, bara tyst uppmärksamhet. Han var uppmärksam. Jag älskade honom för det och kunde inte låta bli att tänka på hans hustru, på hur mycket mer stabil och trygg i sig själv han var jämfört med henne.

När han till slut tittat klart tog han ett steg tillbaka och betraktade mig i stället, på samma allvarsamma sätt. ”De är imponerande”, sa han till slut. ”Helt fantastiska.” Han fyllde på vinkoppen, tände en till cigarett. ”De är på en och samma gång sanna och känsloladdade – och så små.”

”Så *små*?” Det lät inte som en komplimang.

”De rymmer så mycket på ett så litet utrymme. Det är som en persisk miniatyr, målad med ett enda penselhår: pytteliten, detaljerad, en hel värld. Allt som är viktigt, alla känslor.”

”Ja.” Okej då, om det var så han menade.

”Men frågan är varför. Varför så små? För att de ska tala tyst men berätta stora sanningar? Eller för att de ska kunna tas med överallt, som de persiska miniatyrerna som genom

sin skönhet och detaljriktighet ändå visade ägarens enorma välstånd? Eller är det, i det här fallet, för att de inte tycker att de får lov att vara större?”

”Vad menar du?”

”Varför inte ett helt rum, i naturlig storlek, för var och en? Varför bara en liten låda?”

Jag ryckte på axlarna, och kände hur det oväntat brände bakom ögonlocken.

”Eller så här: varför, när det finns så mycket känsla i de här rummen, hos de här konstnärerna, är allt så sorgset?”

”Jag har placerat in Lyckan i varje rum. Man måste bara leta efter henne. Hon finns där – en gyllene amulett.”

”Okej, bra. Men varför kan hon inte en gång, bara en enda, få vara det dominerande inslaget? Varför får inte lyckan uppfylla hela rummet?”

Jag hade tårar i ögonen. De var på väg att svämma över. Jag försökte blinka bort dem så att han inte skulle märka något. Med ens insåg jag att Sirenas konst, vad den än var, var fylld av glädje: att den var äkta – även om hon själv inte nödvändigtvis var det – och samtidigt fylld av glädje. Min konst var sorgsen därför att min själ var sorgsen. Var det så det var?

”Tycker du att jag har en sorgsen själ?”

”Jag tycker att du har en fin själ”, sa han, och även om han fortfarande var allvarlig – så vitt jag kunde avgöra var han fullkomligt allvarlig – drog jag mig samtidigt till minnes Didis ord: ”Om det ser ut som ett lönnlov och känns som ett lönnlov och ligger under en lön ...”

”Jag tror inte att du tycker det, men din själ är vacker”, fortsatte han, och han tog min vänstra hand mellan sina båda, som var breda och köttiga och varma och torra, som en värmepanna, men alltsammans på ett upphetsande sätt. ”Och jag tror att den har en väldig kapacitet för både glädje och

sorg. Du behöver inte oroa dig det minsta för din själ. Det du behöver göra är att flytta ut alla dina känslor ur deras små lådor och låta dem fylla upp hela rummet.”

”De skulle fylla upp mer än ett rum”, sa jag.

”Jag vet, din omätliga utsvultna varg. Men hur ska du kunna uppleva hans härjningar om du inte släpper ut honom ur buren?”

Jag befann mig både i och utanför stunden, medveten om det teatraliska och kitschiga i den – hur skulle jag inte kunna vara det? – men ändå helt engagerad: mina fingrar, min hud, mitt hjärta. För mitt inre öra hörde jag Didis skrattande röst – ”dumskalle!” – och Sirenas röst ville jag inte ens föreställa mig, hur den skrek till som i smärta, och min mamma i bakgrunden, tyst viskande: ”Hur förstår du dig, Katten? Hur förstår du dig? Vem tror du att du är, Katten? Vem tror du att du är?”

Men det som berörde mig var inte vem jag trodde att jag var, utan vem *han* trodde att jag var: inte Emily eller Virginia eller Alice eller Edie, eller ens Sirena. Inte kvinnan en trappa upp. Inte en enda sak. Att jag själv inte kunde se vem jag var spelade i det ögonblicket ingen som helst roll. Det fanns någon som såg mig, som osannolikt nog uppskattade det han såg. När han slöt sina händer, varma som heta stenar, om min rygg, kändes det för en kort sekund som om jag fick lov att vara bara Nora Eldridge, som om det gick att överse med det, som om det rentav kunde räcka.

FÖRST TRODDE JAG att det inte skulle vara ett problem. Skandar och jag hade ett samtal – inlindat, underligt, men trots allt ett samtal – om att det som hade hänt var betydelsefullt men fel och att det inte fick upprepas. Jag var förvirrad: det här var ingenting jag hade fantiserat om innan. Pärlan passade inte min tråd. Och ja, jag trodde att jag kunde få det att försvinna för att jag måste det, för att alltför mycket stod på spel annars.

Det var så märkligt: att känna sig tydligt och ömsint sedd av en älskad människa var att riskera att betraktas som avskryvärd av en annan. Vi säger alltid till barnen att det bästa är att vara ärlig, men jag visste också när det var nödvändigt att ljuga för att vara sann mot någonting större. Det hade inte känts falskt eller avsiktligt eller som en förförelse eller ett misstag. Det hade inte känts som om det stod i strid med min vänskap med Sirena, eller min kärlek – min dåraktiga kärlek – till henne.

Jag var ledsen för mycket, men jag var inte ledsen för det vi hade gjort. Det moraliska värdet av vår handling tycktes mig inte negativt: om man bara kunde separera den pärlan från sina grannar, lyfta den ur tiden och hålla upp den mot lju-

set, skulle det vara en klar och vacker pärla. Om man skulle göra ett rum till konstnären Nora Eldridge och i det rummet skildra det hon hade upplevt, skulle det vara lycka. Jag vet inte vad jag ska säga om att vi låg på konstgräset en stund bland de vajande tablettblommorna. Jag kan inte förklara det, eller jag kunde det inte då.

På måndag morgon kom jag nästan av mig vid anblicken av Reza, där han satt i sin bänk i en nystruken t-shirt och med en lock av det svarta håret pekande rakt upp i skyn. Plötsligt var det inte hans mors ögon jag såg, utan hans fars näsa, hans fars läppar. Hans eget töntiga leende. Jag måste ha tittat konstigt på honom, eftersom han gav mig ett tvunget, uttänjt, seriefigursaktigt leende till svar, leendet hos någon som inte har gjort något fel men likafullt är rädd för att bli anklagad. Ända från där jag stod längst fram i rummet kunde jag se ärret invid hans öga, mitt ärr, och med anblicken följde minnet av läkaren på sjukhuset och hennes prydliga stygn.

Jag kom inte av mig, jag stannade inte upp, dagen kom igång, ögonblicket var över, och i klassrummets fasta rutiner, i det fullkomligt vardagliga i att ha barnen i 3E larmande omkring mig, var det fredagskvällens händelser snarare än detta som kändes som en dröm, och allt eftersom dagen fortskred glömde jag dem. Och sedan, på eftermiddagen hade vi personalmöte på skolan – Shauna, som älskade ljudet av sin egen röst, malde på om planerna för terminsavslutningen: elevuppträdandet, vårt insamlingsjippo, skolpicknicken – och jag försökte inte ens gå till ateljén. Jag var glad att slippa.

På tisdag eftermiddag var det nära att modet svek mig, men jag insåg också att jag var tvungen att träffa Sirena – att precis som med Reza måste jag komma förbi mina känslor

och gå vidare till nästa scen: scenen där hon lade sista handen vid Underlandet och vi gemensamt beundrade hennes fenomenala installation, rörande eniga om att det var hennes konst, och hennes liv, som räknades.

I samma stund som jag steg in i rummet insåg jag med en chock att för Sirena hade inget förändrats mellan då och nu. Allt var som vanligt: den bekymmerslösa hälsningen, det rastlösa fixandet med håret och plockandet med sjalarna. Det var samma Sirena som hade hoppat på morgontåget till New York för fem dagar sedan, lyckligt och självupptaget omedveten och uppfylld av sin resa.

”Det är så svårt att bestämma sig – de är verkligen jättebra båda två, och båda vill att jag väljer dem. Du måste hjälpa mig, Nora – jag litar verkligen på ditt omdöme. När jag visade mina nakenbilder för Anna fick hon tårar i ögonen. Hon sa att de var fantastiska – och jag sa: ’Vänta lite. Du måste föreställa dig hur de fungerar i förhållande till de andra delarna av installationen’ – och hon sa: ’Det är jättebra, Sirena, men vad du än placerar runt omkring dem kan de inte bli mindre fantastiska. Möjligtvis mer, men inte mindre.’”

”Och den andra killen?” Jag kunde inte låta bli att vara glad för hennes skull, även om hon var en skrytmåns. På något vis kunde jag känna alla känslor var för sig – och molnet av dåligt samvete också, med sin otillåtna anstrykning av jubel; jag kunde hålla allt i huvudet samtidigt.

För inte ens jag kunde dölja för mig själv att inte nog med att jag ville ha Sirena och Reza och – högst påtagligt nu – Skandar (låt ingen komma och påstå att fantasin är likvärdig med verkligheten: din hud, din vidsträckta, levande hud, kommer att hävda motsatsen), jag ville dessutom ha Under-

landet, jag åtrådde *själva hennes fantasi* och önskade att den var min.

Jag lyssnade medan Sirena pratade om de två galleristerna och deras lokaler och de löften de hade gett henne, och jag var både närvarande och inte närvarande. Det var inte som i skolan med Reza, där vardagsverkligheten helt enkelt hade avlöst och ersatt den andra. Här var Skandar närvarande i ateljén, en skugga över det urblekta ljuset från fönstren, och det faktum att hon inte kunde se honom mellan oss fick honom inte att försvinna. Förvirrande nog älskade jag henne inte mindre eller längtade mindre efter henne, även om jag avundades henne mer. Om hon hade omfamnat mig då – nåja, hon omfamnade mig ju på ett metaforiskt sätt, det hade hon gjort ända från början; och kanske hade jag rentav trott, alla dessa månader, att hon faktiskt kunde se mig och någonstans trodde jag det även efter att Skandar stannade upp och tittade och *verkligen* såg mig – till och med då, så sent, trodde jag att hon kunde se mig, så mina skuldkänslor gjorde Skandar till en skugga som jag häpnade över att hon inte kunde se. Jag tänkte: "Det här kommer att bli jobbigt. Jobbigare än jag insåg." Men jag tänkte inte: "Det här kommer att bli omöjligt."

Torsdag kväll samma vecka skulle jag sitta barnvakt för Reza. Jag trodde att det skulle bli första gången som jag träffade alla tre samtidigt, men Skandar var inte hemma: möten på universitetet, sa Sirena. Någon slutet-på-terminen-grej. Hon skulle ansluta sig till honom på festen efteråt.

Hon hade tankarna på annat håll, var inte på humör för småprat – hon måste hinna byta om och räknade i nästan befallande ton upp vad som fanns att äta, vem som kunde

tänkas ringa. Jag kämpade för att inte se hennes bryska sätt som ett tecken, som illvilja riktad mot mig. Du vet hur det är: en brottsling är inställd på misstänksamhet. Hon kom tillbaka i en svart kaftan översållad av färggranna broderier, en tung medaljong om halsen. När hon äntligen stannade till på väg ut genom dörren kunde jag inte hålla mig: "Är allt som det ska? Är du arg för något?"

"Arg? Är du inte klok! Jag skulle aldrig kunna bli arg på dig. Förlåt – jag är helt borta. Det är så mycket trassel med det praktiska. Om jag bara var i Paris skulle jag kunna få rätsida på det. Jag tänker att jag borde sätta mig på ett plan och åka dit – men det är så komplicerat, med Reza och allt. Nu är terminen vid Harvard slut, Skandar reser hela tiden ... så jag har en massa strunt i huvudet – som ett parti schack. Om jag flyttar den här pjäsen, och sedan den där – då, och så vidare ... Och om man inte planerar framåt, så pang, blir det problem."

Som om jag inte visste det. "Om jag kan hjälpa till ..."

"Du är ju här. Du har hjälpt mig mer än någon annan."

"Försök att inte tänka på det ikväll. Ha kul."

"Med någon hajpad ekonomiprofessor och hans psykoanalytiker till fru? Och den där långa karln med hästansikte som jämt är på teve! Jag har fått honom på halsen förut – han är urtråkig och har förfärlig andedräkt, som en död mus. Jag har inte tid med det där tjafset. Jag borde skaffa en professionell fru till Skandar. Nej, ni har det bra ni – du och min lilla Reza."

Och vi *hade* det verkligen bra. Den kvällen, efter att vi hade ätit, satt Reza och jag på golvet i vardagsrummet i över en timme och byggde ett improviserat rymdskepp i lego. Med bitar från en stor plastlåda med övergivna skapelser konstruerade vi ett alldeles symmetriskt raketliknande torn

och letade upp det som behövdes till skeppets omfångsrika, ovala underdel, komplett med lampor och fönster och dörrar som gick att öppna. Vi skapade löstagbara små farkoster, några med vingar, några med tankhjul; vi hittade legogubbar – seniga, monsterhövdade Star Wars-figurer, ett par stadiga killar som såg ut som bönder, en eller annan kannibal i bastkjol – som fick befolka vår rymdstation. Varje gång vi plockade in en ny figur hittade Reza på en historia till honom, om var han kom ifrån, vad han gjorde, varför han var där.

”När jag blir stor”, sa han, apropå ingenting, ”ska jag bli arkitekt. Jag vill skapa världar åt människor. Och kanske”, sa han med en glimt i ögat som påminde mig om hans far, ”kanske blir det nya människor om man gör nya världar. Kolla, om jag byter hatt på den här bonden blir han en hjärtdoktor. Visst är det coolt?”

Jag tänkte att han skulle göra mig sällskap hem. Han hade alltid gjort mig sällskap hem. Men den här gången kom Sirena ensam, strax efter elva.

”Jag är helt slut”, sa hon och lade nycklarna och väskan på matsalsbordet. ”Jag stod inte ut att vara kvar en enda minut till. Skandar och han med musandedräkten var mitt uppe i ett samtal. Jag vet inte vad Skandar tror att han kan övertala honom till – att vara med på CNN och insistera på en tvåstatslösning? Ingen i det här landet som vill behålla sitt jobb skulle vara så dumdristig. Så jag sa till honom: ’Skandar, du kanske tänker rädda världen ikväll, men jag måste få sova ...’”

”Det är rätt sent ...”

”Ja, och du måste vara i skolan imorgon bitti. Hemskt av mig att glömma – förlåt. Det regnar lite – vill du att jag ringer efter en taxi åt dig?”

”Ingen fara. Jag kan gå.”

”Ta paraplyet åtminstone.”

Så jag tog emot det stora randiga paraply som Skandar riderligt hade hållit över huvudet på mig mer än en gång, och gick ensam hem. Vägen kändes längre än på flera månader. Hade han dröjt sig kvar avsiktligt? Det måste han ha gjort. Skulle det dystra resultatet av vår korta överjordiska timme bli förlusten av en nära vän? För efter alla våra promenader och samtal – och det insåg jag först då – skulle jag ha kunnat räkna honom som en vän.

I fortsättningen upptogs mina tankar ofta och oundvikligen av Skandar. Ibland tycktes jag glömma, och min tvångsmässiga fantasi föll då in i sina gamla invanda banor – till lantstället i Vermont och den fridfulla konstnärsgynokratin, där det räckte med en hand på armen för att pulsen skulle slå snabbare. Men så trängde insikten in i fantasin, som in i en dröm: det är inte så här längre, världen har förändrats. På samma sätt som jag fortfarande, två hela år efter min mors död, kunde komma på mig själv med att tänka på henne som levande, och plötsligt komma ihåg, med sorgens tillrättavisande finger mot mitt bröst, att hon var borta.

Någon gång den helgen bestämde Sirena att hon var tvungen att flyga till Paris för att övervaka gjutningen av hjärtat till sitt Underland. Det var för komplicerat att försöka klargöra saker och ting via mejl eller telefon, så hon till mig när jag ringde måndag förmiddag för att bekräfta detaljerna kring eftermiddagens ateljébesök. Om inte hjärtat blev rätt – det skulle ligga öppet, kluvet mitt itu, på ett podium i plexiglas

ungefär en meter framför filmen med Sana, och med några minuters mellanrum skulle det spruta ut en speciell doft av rosenvatten – i så fall, sa hon, skulle inte installationens hjärtpunkt bli rätt. Hon skulle ta nattflyget till Paris på tisdag och vara tillbaka följande helg. Så det visste jag, på måndagen, och kanske att det påverkade mig på något sätt.

Barnen var enormt upphetsade. En utflykt är alltid populärt – man skulle kunna ta med dem till ett reningsverk och de skulle älska det – men den här var underlig och fri och därför ännu roligare. Barn tycker om att bryta rutinen, åka skolbuss mitt på dagen, känslan av att allt kan hända. Vi lämnade Appleton halv tolv, direkt efter matrasten. De var osedvanligt jobbiga på bussen: Noah klättrade över tre rader innan jag fick honom att sitta ner, Ebullience bråkade med Miles om något datorspel de över huvud taget inte borde ha haft med sig, Sophia började gråta för att Mia enligt vad hon påstod hade dragit henne i håret. Jag blev tvungen att höja rösten och hota med att vända och åka tillbaka till skolan. Den sortens inledning på dagen var det.

Detta till trots såg jag fram emot studiebesöket. Nästan alla föräldrar hade sagt ja till filmandet – det måste ha känts häftigt att deras barn skulle vara med i något slags film – men jag hade också ordnat så att vi kunde göra papier-maché-masker i min del av ateljén. Jag hade låtit barnen läsa en förkortad version av *Alice i Underlandet* veckan innan, och vi hade tittat på gamla illustrationer av Cheshirekatten och Jabberwock och Tweedledum och Tweedledee och Hattmakaren: jag hade sagt att de fick göra masker av vilken som helst av dem eller av någon annan figur om de hellre ville det. Planen var att dela upp barnen i två grupper och låta den ena hälften börja göra

masker medan den andra sprang omkring i Underlandet och sedan byta plats på grupperna. Inte ens jag var helt klar över utflyktens pedagogiska värde, men ingen av föräldrarna hade ifrågasatt den. Jag tänkte att det nog var ganska minnesvärt för barnen att få se en riktig konstnärsateljé.

Det hela började bra. När vi kom till ateljén verkade ungarna tagna av hur annorlunda allt var och de satt tysta i en ring i mitten av L:et medan Sirena förklarade vem hon var och vad hon gjorde. Hon var rätt bra på att prata med barn, bättre än jag hade trott, och hon talade om det konstnärliga arbetet som ett slags magi men också som ett slags lek. Intressant nog gick Reza inte fram och kramade henne: han satt inklämd mellan Noah och Aristide, hade svårt att sitta stilla och betedde sig som vilken pojke som helst. Jag minns att jag tänkte att han under årets gång hade förändrats på det viset: i september hade han varit så öppet kärleksfull mot sin mor. Men det var måhända förvirrande att vara hennes barn inför alla andra i den där stora vita ateljén, rentav genant; kanske kändes det också konstigt för honom att se mig och sin mamma där tillsammans, att det här var vår gemensamma plats. Jag vet inte.

Sirena förklarade för barnen att de fick använda hela Underlandet som en scen, nästan som om de var med i en pjäs. "Jag vet att ni har läst om Alice", sa hon, "och jag vill att ni ska låtsas att ni också har trillat ner i kaninhålet. Här är ni nu, på det här underliga stället, och vad som helst kan hända." Hon pekade på de båda kameror som vi hade monterat för flera veckor sedan, högt upp i vardera änden av konstgräsmattan. "När Alice är i Underlandet vet hon aldrig om någon iakttar henne. Kanske kameran är på, kanske inte, så tänk inte ens på det. Tänk på det här som ett äventyr och en lek. Ni kan leka i grupper eller så leker ni ensamma. Gör den här platsen till det ni vill att den ska vara."

Vi hade hängt spegelskärvorna i trådar i taket för att skapa glittrande skiljeväggar, och brett ut Aliceklänningshimlen på golvet i en virvlande tygflod som vindlade genom rummet. Vi hade planterat ut tablettblommor och tvåltulpaner överallt och strött ut karameller och smågodis som barnen skulle få hitta. Vi hade släpat in hennes dynor på konstgräsmattan och svept in dem i säckväv så att de såg ut som stora stenar. I de bortre hörnen hade vi hängt upp flera par röda små lampor som föreställde Jabberwockögon och när de blinkade hördes rytande läten från en mp3-spelare – riktigt skrämmande faktiskt.

Alla barnen ville leka i Underlandet. Att göra masker framstod ofrånkomligen som ett tröstpris. Men vi delade upp dem i två grupper och sa till dem att de skulle få fyrtiofem minuter till sin första aktivitet. Sedan skulle vi ta paus med juice och kakor och efter det skulle de byta plats. Bussen skulle komma och hämta oss klockan två.

Reza och Noah och Aristide hamnade i min grupp, tillsammans med tre andra pojkar och en skock flickor. Även om de var besvikna över att behöva vänta med Underlandet gick de igång på idén att göra masker som de sedan skulle få leka med. Jag påpekade att maskerna måste torka först, vilket gjorde att pojkarna kände att de var tvungna att arbeta snabbt. Jag hjälpte alla barnen att forma maskerna med ståltråd: vi mätte deras huvuden och böjde sedan ståltråden till näsor och kinder. Sedan, utan att bli överdrivet stökiga, täckte de metallskeletten med lager på lager av klistrigt tidningspapper och knådade omsorgsfullt fram den figur de ville skapa.

Noahs Jabberwock blev en sorts blandning mellan en tjur och en häst, med stora näsborrar längst ut på det långa trynet. Aristide gjorde Cheshirekatten. Det var i alla fall vad

han sa, även om den inte hade fått några öron utan bara en jättelik leende mun, men det fick duga. Reza hade valt hasselmusen, en bifigur, med lovvärt resultat. Nosen var spetsig och masken hade fått framträdande öron, men han var särskilt stolt över morrhåren, sex dinglande snörstumpar som satt fastlimmade på nosen likt en gles mustasch. Pojkarna blev klara före de andra i gruppen och frågade om de fick gå över till Underlandet i förväg.

De hade varit så duktiga och det var ändå nästan dags, så jag lät dem göra det. Jag borde ha frågat Sirena om det var okej med henne. Jag hade inte insett hur upptagen hon var med sina kameror, uppflugnen på stegar för att ställa in dem så att de skulle följa specifika barn, hur lite energi hon ägnade åt att hålla uppsikt.

Allt hände så snabbt. Jag var i färd med att hjälpa Sophia med hennes valrossmask – en större uppgift än någon av oss egentligen var lämpad för – när jag i ögonvrån såg att pojkarnas lek började spåra ur. Först gjorde jag ingenting eftersom jag trodde att Sirena hade kontroll på läget, men när jag gick bort mot mitten av L:et upptäckte jag att hon stod med ryggen mot pojkarna och var koncentrerad på att filma Ebullience och Chastity, som virvlade runt insvepta i Alicetyget. Under tiden, bakom henne, var Reza och Noah i luven på varandra medan Aristide utstötte förskräckta flämtningar, och sedan såg jag klart och tydligt att Reza slog Noah på käften.

"SLUTA!" röt jag – och när Appletonskolans fröken Eldridge för ovanlighetens skull ryter undgår det ingen. "SLUTA omedelbart!" Jag torkade mina kletiga händer på byxorna och dundrade bort till där de befann sig. Jag tog båda pojkarna i skjortkragen – något som lärare ofta gjorde förr, men som de egentligen inte får göra längre – och jag tappade fatt-

ningen. Jag kände mig personligen besviken på Reza – jag kan inte uttrycka det på något annat sätt. Han hade svikit mig. ”Vad i hela friden håller ni på med? Reza Shahid, nu får du förklara dig. Jag såg vad som hände, med egna ögon. Vad har det tagit åt dig?”

Reza ryckte på axlarna, mörk i ansiktet.

”Du får berätta, Noah. Jag har svårt att tro att Reza skulle slå till dig helt oprovocerat.”

Även han ryckte på axlarna. Så upptäckte jag att han i sin knutna hand höll flera stycken tablettblommor, slokande på sina ståltrådsstänglar.

”Plockade du blommorna?”

”Det var ingen som sa att vi inte fick det.” Han hade rätt: ingen hade sagt att de inte fick det. Noah fortsatte: ”Och sedan hoppade Reza på mig. Han blev helt knäpp.”

”Var det så det var, Reza?”

Reza såg argare ut än jag någonsin hade sett honom, men han sa ingenting. Han sparkade med foten mot konstgräset. Jag hade en känsla av att det inte var hela historien.

”Sa Noah någonting som gjorde dig upprörd?”

Reza tittade upp: han sökte efter sin mor och när deras blickar möttes utspelades ett ordlöst samtal mellan dem som jag var utestängd från. Han sa fortfarande ingenting.

Det var först då jag märkte att alla hade samlats i en ring runt oss och att Sirena stod bakom barnen och iakttog skeendet. Jag vet inte vad hon tänkte. Det hade inte slagit mig i stundens hetta, men nu kändes allt ohyggligt konstigt: jag hade blivit extra förbannad för att jag kände mig sviken av mitt eget barn, min speciella pojke, han som ville skapa en bättre värld; men nu, som ett slag i ansiktet, blev jag påmind om att han inte var min. Där stod hans mor och den jag såg i hennes ansikte var inte *min vän* utan *hans förälder*, om du

förstår hur jag menar: vad hon än tänkte var det en mors reaktion på att se sin son bli uppläxad av en lärare. Jag var hans lärare, en utomstående; det var det jag var.

Det var ett sådant där ögonblick då tillvarons förklädnader faller av, då man tydligt ser vad som är verkligt och allt man kan säga till sig själv är "det var ju bra att veta". Det enda jag kunde komma på att göra var att iklä mig lärarrollen helt och hållet och spela den fullt ut. Jag tog i på skarpen. "Stå inte där och glo", sa jag till de andra. "Det här angår inte alla. Fortsätt med era lekar eller masker. Noah och Reza, ni går bägge två och sätter er mot väggen där borta och jag vill inte höra ett pip till från någon av er."

En kort ögonblick var det ingen som rörde sig. Jag såg hur några av barnen, däribland Reza, tittade på Sirena. Hon slöt ögonen och nickade kort. Och sedan gick han och Noah följde efter, bägge två hängande med huvudet likt dömda förbrytare.

Jag tog Aristide åt sidan och frågade honom vad som egentligen hade hänt. Han sa att Noah hade sagt taskiga saker om Underlandet, att han hade kallat det "kasst". Han hade sagt: "Din mammas idé är skitdum. Tror hon att vi är typ två år gamla, eller?" Och sedan hade han citerat någonting från ett teveprogram eller något i den stilen. Noah, som var besatt av väderspänning, hade sagt: "Jag pruttar åt hennes håll." Han försökte skämta, förklarade Aristide, men Reza tyckte inte att det var roligt.

Sirena kom inte och pratade med mig med en gång. Hon kanske inte ville att det skulle verka som om hon gjorde en stor sak av det. Jag talade aldrig om för henne vad Noah hade sagt till Reza. Jag tror inte att hennes son gjorde det heller. Hon gick bort och pratade med Reza en kort stund där han satt hopkrupen mot väggen, och hon såg sträng ut, men mest

hade hon bråttom att klättra upp på stegen igen och fippla med sina kameror och försöka få till en acceptabel video ur fiaskot. Men barnen lekte inte lika fritt efteråt, det kändes inte naturligt längre. Även efter pausen, efter att grupperna hade bytt plats, vilade en viss förstämning över eftermiddagen. Det var inte längre samma sak.

När vi ställde upp barnen inför avfärden dök Sirena upp vid min sida.

”Jag är ledsen för det som hände”, sa jag.

”Var inte det”, sa hon. ”Du måste ju hantera klassen på ditt sätt. Du har dina regler.” Hon suckade. ”Det var synd, för det var inte samma sak efteråt. Barn är så känsliga, de absorberar allt.” Och sedan: ”Du behöver inte komma tillbaka och städa. Jag tar hand om det.”

”Tack, Sirena.” Jag brukade inte använda hennes förnamn så där. Det nästan ekade i mina öron.

”Det är väl hej då för den här veckan? Jag åker till Paris imorgon.”

”Det hade jag nästan glömt.” Jag var på vippen att säga: ”Jag håller ett öga på dina pojkar åt dig”, men kom på bättre tankar. ”Hoppas allt går bra”, sa jag.

”Oroa dig inte. Det kommer att gå bra” – hon lyste upp ett ögonblick, blev mer som vanligt – ”för det måste det.”

Mellan Reza och mig hade ingenting egentligen förändrats. Han var ångerfull – han bad om ursäkt nästa dag innan skolan började – och för övrigt såg han inte de komplicerade ironierna i gårdagens händelse. Han ville inte berätta vad som faktiskt hade hänt, antingen för att han inte ville vara en skvallerbytta eller för att han inte ville upprepa förolämp-

ningen mot sin mor, men han tyckte inte att han hade blivit orättvist bestraffad. Allt var förbi och glömt, åtminstone för hans del – vilket var en lättnad.

Sirena gjorde bara ett halvdant jobb med att städa ateljén innan hon åkte. Hon hade lagt barnens skräp – plastmuggar, servetter – i en sopsäck och sopat upp smulorna från golvet. Hon hade återställt ordningen i Underlandet, satt tillbaka blommorna och vikt ihop tygfloden, men hon hade lämnat barnens omålade masker huller om buller i min ände av rummet och hon hade låtit limmet ligga kvar och torka i en hink, som jag sedan var tvungen att kasta bort. Ateljén hade laddats med en massa konstiga känslor för mig. Det var inte så lätt att vara där.

Jag försökte röja upp lite till inför hennes hemkomst. Jag lade allting på plats, prydligt men synligt, på samma sätt som en städerska skulle kunna arrangera kläderna i ens byrå. När det var gjort såg det egendomligt ensamt och ödsligt ut i Sirenas ände av L:et, ofullgånget, som en halvklädd kvinna, och jag blev tvungen att vända den ryggen. Hela den veckan gick jag bara dit på kvällarna. Jag låtsades arbeta, men hoppades i själva verket få höra fotsteg i korridoren, den hemliga knackningen.

Han hade mycket att göra, det visste jag. Men säkert var det också så att han inte klarade av att träffa mig därför att hans känslor var så starka. Det var möjligt, det visste jag, att han inte ville ha med mig att göra, men jag ville inte tro det. Bättre för oss båda att vara ädla, att lida i avhållsamhet. Jag tänkte i alla fall inte ringa till honom. Det upphörde inte att förvåna mig hur känslan av hud mot hud hade förändrat allt: hopkrupen i hans famn med huvudet vilande på hans bröst

hade jag känt hans hjärta slå och för ett ögonblick blivit osäker på om det var mitt. Mina fingertoppar kunde fortfarande känna de grova hårstråna på hans bröstkorg, de mjuka på hans underarm. Mina kinder och min haka hade svidit, morgonen efter, av kvällsstubben på hans. Och hans kropp, hans händer, hans tunga: om jag blundade var de fortfarande på mig, i mig, med mig. Jag mindes honom ständigt, ett kroppsligt minne, som ett avtryck i jorden. Det finns en skillnad, kom jag att inse, mellan det tanken vill och det kroppen vill. Tanken kan hetsa upp kroppen, men dess begär kan också vara falska, medan kroppen, djuret, vill det den vill.

I 3

HELGEN DÄRPÅ SKULLE jag åka med min far till moster Lillan. Jag hade inte träffat henne sedan jul och hade obehjälpligt lovat att vi skulle sova över på lördagen för att gå i mässan med henne på söndag morgon. På fredagskvällen stannade jag kvar i ateljén nästan till midnatt – arbetade över huvud taget inte med mina rum, läste tidningen och drack rödvin ur en tekopp – men fortfarande inte ett ljud från Skandar. På lördag morgon, efter att förgäves ha försökt rensa tankarna med en joggingtur runt reservoaren, åkte jag och hämtade min far. Jag stannade på vägen och köpte pioner (min mors favoritblomma) och en sockerkaka (under större delen av mitt liv bakade min mor kakor åt moster Lillan, men jag åkte till det bageri vid Coolidge Corner som hon hittade när de flyttade till Brookline och hon inte längre kunde laga mat) och så körde vi norrut mot Cape Ann.

"Har du pratat med Matthew den här veckan?" frågade min far. Han tittade ut genom vindrutan på motorvägen och inte på mig.

"Nej. Borde jag ha gjort det?"

"Tweety's födelsedag."

"Jag glömde." Jag glömde alltid. Ibland tänkte jag att jag

glömde med flit. Hon kom aldrig ihåg min födelsedag heller. "Är det bra med alla?"

"Jag antar det", sa han. Och sedan ingenting ett par minuter, tystnad och bruset från passerande bilar, och sedan: "Men jag tror att något är på tok."

"Vad menar du?"

"Något är på tok. Jag vet inte riktigt vad. Jag ville inte fråga."

"Varför tror du det?"

"För att ... För att när jag bad att få prata med Tweety, för att gratulera henne på födelsedagen, sa han att hon var ute."

"Var det konstigt? Folk går faktiskt ut."

"Men sedan, när jag frågade när hon skulle komma hem så att jag kunde ringa igen" – han är mycket samvetsgrann, min far, han arbetade trots allt i försäkringsbranschen i hela sitt liv – "då sa han, på ett väldigt underligt sätt, att han inte visste det. Att det nog var enklare om hon ringde till mig."

"Vad är det för konstigt med det, då?"

"Det var något märkligt med hans röst. Den var ... kärv."

"Hur då kärv?"

"Skrovlig. Hans röst var skrovlig, som om han var upprörd." Såvitt jag kunde avgöra – det var jag som körde – hade min far inte tittat på mig en enda gång, men nu gjorde han det. Han såg misstänksam ut, ögonen var smala springor och han sa: "Har Tweety förresten någonsin ringt till dig?"

"Till mig? Klart hon inte har. Var inte löjlig. Inte på över tjugo år."

"Det är det jag menar. Hon har aldrig ringt till mig heller. Hon ringde inte ens när din mor var döende."

"Nej, jag kommer ihåg det." Jag hade klagat på det: "Vad är det här för familj?" hade jag undrat.

"Så antingen är han för upprörd för att veta vad han säger,

eller så ljuger han med flit, eller så har hon förändrats radikalt ... Jag får inte ihop det på något annat sätt än att något är fel mellan dem."

Detta var inte likt min far. Det var mer som jag. "Så vad har du för teorier?"

"Hon har lämnat honom."

"Självklart!" Jag höll nästan på att säga: "Om det ändå vore sant!"

"Eller så är hon sjuk."

"Sjuk?"

"Fysiskt, mentalt – vad som helst är möjligt."

"Okej."

"... eller så är lillflickan sjuk."

"Lillflickan är inte sjuk, pappa. Och hon är inte särskilt liten längre."

"Eller så har de grälat och hon har stuckit."

"Wow. Du har ju tänkt ut en hel såpopera åt dem. Helt hysteriskt."

"Eller så kanske de oroar sig för sin ekonomi ..."

Jag började skratta. "Pappa, det här är rubbat. Du pratar i nattmössan."

"Gör jag?"

"Du har för lite att göra. Om du är orolig för att något är på tok får du väl ringa Matthew och fråga. Han kommer säkert att skratta åt dig, men han är din son och han kommer inte att skratta på något elakt sätt. Det kommer att kännas mycket bättre sedan."

"Du har säkert rätt." Pappa harklade sig och lade sina allt ådrigare händer i kors igen och återgick till att titta framåt, ut genom vindrutan. Jag förstod på hur stilla han satt att han hade varit rejält bekymrad och att han nu kände sig lättad. Och senare, när han pratade med Matthew och det visade sig

att Tweety hade spräckt en tand på en olivkärna den dagen och störtat iväg till tandläkaren, skulle han förstås kunna skratta åt det.

Under eftermiddagen i Rockport – en märkligt utdragen lunch med hummer, denna infernaliskt överskattade rätt, följd av en sköldpaddspromenad längs den knaggliga vågbrytaren för att titta på fiskebåtarna och de frenetiskt stört-dykande måsarna och några oförvägna surfare i sataniska blänkande våtdräkter som tacklade de saltstänkta vågorna på vars kammar ett oroväckande giftgrått skum yrde, medan moster Lillan linkande stödde sig på min arm och min far, i sin tjänstemannamässiga ensamhet och stickade marinblå bomullströja, dystert lunkade efter oss – tänkte jag upprepade gånger på det osannolika samtalet i bilen och på det råd jag hade gett honom. Det sa sig självt: ville man ha öppenhet måste man våga vara ärlig. Det var i sig ingen garanti för att andra skulle vara ärliga tillbaka, men vad hade man för val?

Jag borde ha pratat med Sirena om mina känslor för länge sedan, men jag hade varit rädd både för de möjligheter och de begränsningar det skulle kunna leda till. Det hade varit lättare att leva i min dröm, och nu var det omöjligt att prata med henne. Jag bestämde mig för att jag var tvungen att försöka hålla mig till det som var verkligt, vilket innebar att jag måste ringa till Skandar och fråga rakt ut vad han egentligen tänkte.

När jag väl hade bestämt mig för att ringa kunde jag knappt bärga mig. Jag kom på mig själv med att snäsa otåligt åt moster Lillan: jag ville att hon skulle gå fortare, prata fortare, vara intressantare, att själva dagen – som jämfört med mitt vanliga och i sig knappast särskilt spännande liv fullkomligt segade sig fram – bara skulle *vara över* någon gång. Men det

var inte förrän efter klockan nio den kvällen, när disken äntligen var undanplockad, och den uråldriga rostanfrätta diskmaskinen surrade och gamlingarna återigen slagit sig till ro med sina minnen av kära hädangångna, som jag kunde gå ut på vändplanen tillräckligt långt från huset för att få tacksägelse på mobilen och ringa hem till Skandar.

Lördag kväll. Jag föreställde mig hur telefonen ringde i deras vardagsrum, det dämpade ljuset från globlampan. Jag föreställde mig hur Maria satt och fingrade på sina piercing-ringar och glufsade i sig popcorn framför teven, medan Rezas sovande bröstborg höjde och sänkte sig under jazzmusikerens färggranna parad på andra sidan korridoren. Jag kände till deras liv så väl. Men nej: efter tredje signalen svarade han.

Jag kunde se hur han reste sig ur den knarrande fåtöljen, blinkande, med läsglasögonen dinglande i ena handen – den vita skrynkliga skjortan, de halvvägs uppkavlade ärmarna, det mörka håret på underarmarna.

”Skandar?”

”Ja?” Det hördes att han inte visste att det var jag.

”Det är Nora. Nora Eldridge.”

”Ja, just det!” En paus. Hans tonfall gick inte att tolka. ”Hur är det med dig, min kära Nora?”

”Tja”, sa jag och försökte låta glad och lättsam, ”det har ju varit en rätt tuff vecka.”

”Ja.” Ett konstaterande.

”Jag trodde att vi skulle stöta ihop med varandra. Den där kvällen när jag satt barnvakt – när var det? – trodde jag att vi skulle ses ...”

”Hemskt ledsen. Jag blev fördröjd – togs som gisslan, kan man säga – av min ärelystnad. Alltid dumt att ge efter för sådant. Sirena retar mig för det.”

”Är allt bra med dig?”

"Hur menar du?" Han lät vaksam, vilket irriterade mig. Förstod han inte att vi var på samma sida?

"Jag menar bara – det är ju mycket nu, eller hur? Sirena är borta, du är ensam med Reza ..."

"Aha. Tackar som frågar. Marias kurser är slut, så nu har hon tid när som helst. Det har gått fint."

"Vad bra." Detta var inte det samtal jag hade hoppats på. Men jag påminde mig själv om att jag måste vara orädd, att jag måste vara ärlig, för att inte fantisera ihop saker i huvudet. Jag ville veta sanningen. "Har det känts jobbigt på något sätt – det där andra?"

"Det andra?"

"Den där kvällen i ateljén. Känns det okej för dig?"

"Ah, min kära vän. Hur skulle det kunna kännas okej? Vad finns det för ord? Kära Nora, som vi sa då, det finns ögonblick då – hur var det du uttryckte det?"

"Då man bryter igenom spegeln, tror jag att jag sa. Som i *Alice i Spegellandet*."

"Just det. Och som vi sa, det är en sällsynt gåva, men det är också ..."

"Åtskilt från livet?"

"Ja, precis. Exakt så. Åtskilt från livet."

"Både du och jag vet att det allra viktigaste är att skydda Sirena och Reza ..."

"Skydda dem?" Han lät genuint förvånad. Kanske orolig.

"Jag menar bara att de aldrig behöver få reda på det, eller hur? Det är vi överens om, inte sant?"

"Ja. Helt överens."

"Misstänker hon någonting, tror du?"

"Misstänker? Det tror jag inte, min kära. Det här är någonting helt separat, det var någonting vackert, ett sant ögonblick. Men det har ingen fortsättning, tyvärr, för det får det inte ha."

"Jag menar bara ..."

"Vi delade något fint, och det kan inget ändra på. Men eftersom vi är överens om vad det betyder, har det inte det minsta att göra med Sirena. Och vet du, jag tror att det enda Sirena oroar sig för just nu är om hon ska hinna få installationen klar i tid och på ett sätt som hon kan känna sig stolt över. Jag tror inte att hon tänker på något annat just nu."

Senare undrade jag om det han i det ögonblicket ville säga var att hon en tid hade ägnat honom lika lite uppmärksamhet som hon hade ägnat mig; att han hade känt sig stött eller ännu värre av hennes ointresse, att han hade sökt förströelse eller tillfällig tröst hos mig. Kanske visste han inte ens att det var det han sa.

Jag tog ett djupt andetag. "Får jag fråga en sak? Om hennes installation?"

"Vadå?"

"Skandar, vad tycker du att den *säger*?"

"Säger?" Det lät som om han rökte en cigarett.

"Vad tror du att hon tror att den *betyder*?"

Skandar rökte helt klart en cigarett. Det tog en stund innan han svarade. Jag stod och darrade i mörkret på asfalten ute på vändplanen: det var visserligen i maj, men det blåste kallt från havet. "Varför frågar du en sådan sak? Det är inte en fråga du skulle ställa om din egen konst ... Den är meningslös. Varje person kan – och kommer att – ge sitt eget svar. Det är det hon vill, och det vill väl du också?"

"Men tänk efter: det är en samling tecken, eller hur? Och de kan kombineras på olika sätt för att skapa flera olika tolkningar, eller hur? Men det kan ju inte vara oändligt många. Jag menar, det finns en gräns för vad som är tänkbart, vad som vore en meningsfull tolkning, tror du inte det?"

"Nora, jag vet inte vad ..."

”Men om jag säger så här då: finns det tolkningar som helt enkelt är fel?”

”Som Sirena skulle tycka var fel?”

”Inte bara det. Nej. Jag menar som rent objektivt är fel – som är osanna, inkorrekta, falska.”

”Jag har inte riktigt funderat på det, men om du ber mig att svara rakt av skulle jag säga ja. När det gäller fakta, som till exempel historiska fakta, finns det uppenbart felaktiga tolkningar. För konsten – ett annat slags anhopning av tecken, och tecken är förstås inte fakta även om de kan referera till fakta – finns det kanske ett större spelrum, men det finns definitivt en punkt där en läsning eller tolkning inte bara skulle vara befängd eller extrem utan rätt och slätt fel. Ja. Jag svarar ja. Varför frågar du det?”

Jag hörde på hans röst att han tyckte bättre om mig efter att jag hade ställt den frågan än han hade gjort innan. Han var inte bara tillmötesgående – min fråga påminde honom om våra långa kvällspromenader och fick honom att glömma möjligheten att jag var klängig, någon som på något oförutsett vis skulle kunna ställa till problem för hans kärleksfulla och stabila äktenskap.

”Ingen särskild anledning”, sa jag. ”Jag bara undrade. Ursäkta, Skandar, jag måste sluta nu. Min pappa behöver hjälp med någonting.” Vilket kunde ha varit sant. Men efter att jag hade lagt på och stängt av mobilen dröjde jag mig kvar utanför huset i ytterligare tio minuter och kände mig sorgsen över det som hade uppdragats för mig.

Man ska inte ställa en fråga som man inte vill veta svaret på. Det är vad det innebär att våga vara ärlig. Jag hade inte frågat rakt ut om jag betydde något för honom, eller vad jag betydde, men han hade gjort det klart för mig. Att ha sett mitt nakna jag hade kanske varit njutbart för stunden eller

till och med, som han sa, någonting vackert, ett sant ögonblick – men det förändrade ingenting i hans liv.

Jag stod med armarna i kors mot vinden och försökte acceptera förlusten av min senaste och mest nödvändiga fantasi. Jag hade insett för sent att Skandar var min svarte munk, min tjechovska spiritus. I ännu högre grad än Sirena var Skandar den som kunde övertyga mig om att jag var någon, att jag var begåvad, att det jag tänkte och gjorde var viktigt. Vem var jag utan min svarte munk? Om ingen kunde eller ville se mitt värde – mitt värde som konstnär – vem skulle då kunna hävda att det fanns där? Hur skulle jag kunna övertyga mig själv, om jag hade hela världen emot mig? Det var inte det att jag tyckte att han måste välja mig framför henne – jag skulle aldrig be någon att lämna sin familj – men jag hade trott – jag hade hoppats – att valet hade varit svårare för honom. Jag hade hoppats få känslan av att det alls fanns ett val.

När man är kvinnan en trappa upp är man aldrig den som någon tänker på *först*. Ingen ringer till en innan de ringer till alla andra, man är aldrig den som får det första vykortet. När ens mamma dör är det ingen som älskar en *mest i världen*. Det är en liten sak kan man tycka, och kanske beror det på ens temperament – för somliga är det kanske en liten sak. Men för mig, på vändplanen utanför moster Lillans hus, där min pappa och moster hade slutat dissekera döden och hasat iväg till sina sovrum bakom den röda ytterdörren för att invänta morgongudstjänsten lika oskyldiga som lamm och lika livlösa som de slaktade, kändes det som om allt hopp hade övergivit mig. Jag kände att jag hade blivit sedd, klart och tydligt sedd, och sedan kasserats, slängts tillbaka i högen likt ett snäckskal på stranden. Det handlade inte om sex, åtrå, eller inte bara, det måste du förstå – jag lät honom aldrig komma in i mig på det sättet, inte som alla skulle tro, men

det vi gjorde tillsammans, vår förening om jag får använda det ordet, var likafullt fullständig. Kanske mer, eftersom våra gränser var verkliga och skapade utifrån verklig kärlek till andra människor, och även mot det var vi trogna. Hans hud mot min hud, all denna avklädda hud, den allra tunnaste pulserande hinna mellan våra själar: en beröring mättad av betydelse. Trodde jag åtminstone. Det hade *betytt*, för mig. Men det finns andra sätt att tolka tecknen: "Vi låg inte ens med varandra", kunde vara ett.

När jag gick in hade de släckt på bottenvåningen. De måste ha trott att jag redan hade gått och lagt mig. Jag trevade mig upp till gästrummet – nästan som en garderob med sin smala enkelsäng – där sänglampan måste ha varit hela 25 watt vilket gjorde det omöjligt att läsa. Jag låg ovanpå överkastet, fullt påklädd, och lyssnade på min fars och sedan moster Lillans snarkningar. Deras disharmoniska, tröstlösa rosslande hördes genom de lövtunna väggarna som om vi allihop sov i samma rum, medan de med varje ansträngt andetag kom ännu ett steg närmare slutet. Jag låg blickstill och med öppna ögon i väntan på gryningen, fullkomligt panikslagen över förlusten av mitt omhuldade men uppenbarligen överkliga liv.

DEL TRE

I

SIRENA KOM ALDRIG tillbaka till Cambridge.

Nej, det är inte sant: hon kom tillbaka tre dygn en vecka senare för att packa ihop sin sida av ateljén. Det märkliga är att jag har svårt att minnas den tiden, och när jag *tänker* på henne tänker jag alltid att hon aldrig kom tillbaka. Kanske för att hon var så uppstressad, nästan som en galen människa. Det hade gått upp för henne att hennes installation bara skulle kunna existera på riktigt på den rätta platsen – det hon sa till mig var: "Nora, det är som om vi bara har låtsats. Som om jag har lekt att jag har skapat det här verket. Och nu finns det nästan ingen tid kvar, det är nästan dags för vernissage, vilket är som att säga att det nästan är dags att dö, och jag måste hitta ett sätt att bli klar. Att inte bli klar är omöjligt. Så pang, leken i Cambridge måste ta slut och det riktiga livet i Paris måste börja igen. Pang, så här, *nu*."

Hon skulle ta med sig Reza hem och det var lönlöst att påpeka att det inte var någon bra idé. Om du hade sett henne, en nästan självlysande liten kropp, brinnande av energi, av passion för sitt projekt: hjärtat skulle bli färdigt i tid, men bara för att hon hade skrikit åt mannen från fabriken och lovat honom dubbelt betalt – eller ingenting om han inte

levererade. De jättelika canvasfotografierna skulle bli klara sex dagar innan vernissagen, men hon ringde ändå till labbet varje dag för att se till att de inte glömde bort henne, glömde de där flickorna och kvinnorna i deras gigantiska, underbara nakenhet.

Hon hade anlitat män med pirror och packningsmaterial och trälårar för tablettblommorna och konstgräsmattan, för spegelskärvorna och det jättelika Aliceblå himlavalvet som jag hade sytt åt henne. Inget av detta verkade kräva konstvärldens speciella flyttgubbar, som antagligen kostade skjortan, inte ens det tekniska – de där videokamerorna som hade hängts upp för att filma våra tredjeklassare – alltihop packades ner under hennes bossiga överinseende och när de väl hade kommit så långt att det var dags att spika igen trälåarna kändes det faktiskt som en mer omfattande installation än jag hade förväntat mig.

Jo, jag träffade henne och jag försökte hjälpa till – jag kånkade två överfulla sopsäckar med Rezas urvuxna kläder till secondhandbutiken på Davis Square, och undrade om någon åttaårig amerikansk pojke skulle känna sig förvandlad av de franska sandalerna och bermudashortsen från föregående höst – men all känsla av förtrolighet, av vår årslånga vänskap, fick lov att stå tillbaka till förmån för brådskande praktiska göromål. Närheten mellan oss tog sig uttryck i handlingar snarare än i ord, antar jag, och kanske borde jag ha känt mig smickrad över att få sopa och skura hennes del av ateljén, smickrad över att bli ombedd att hämta hennes kläder från kemptvätten och lämna in hennes privata lådor på posten ... Jag borde ha känt mig smickrad över att få hennes halvfulla flaskor med vällagrad balsamvinäger och burkar med fransk senap, hennes överblivna bomullstussar och balsam: att hon valde att ge dem till mig var, på sitt sätt, lika intimt som det

hade varit att låta mig sitta barnvakt för hennes son, och på samma sätt vagt förödmjukande, även om jag inte riktigt kan förklara varför.

Så jo, jag träffade henne, umgicks faktiskt rätt mycket med henne, och jag måste erkänna att trots att hon hade så bråttom att lämna stan – och ta med sig min älskade pojke, som verkade glatt omedveten om att jag skulle lämnas kvar och framför allt var inriktad på att återvända till sitt gamla liv, sina gamla vänner, sitt gamla sovrum, till och med sin skateboard – lyckades hon vara kärleksfull, till och med urskuldande. Mer än en gång sa hon att hon skulle sakna mig och att jag hade varit en "oumbärlig" vän. Hon gav mig till och med sin marinblå grafiskt mönstrade sjal, min favorit men även en av hennes. Det var en kärleksgåva, för hon skulle sakna den.

Men som jag minns det kom hon aldrig tillbaka, eftersom det aldrig mer blev som det hade varit. Och jag trodde inte att allt skulle ta slut så snabbt, vilket gjorde det ännu smärtsammare. Jag borde ha vetat att livet är sådant, eftersom min mors död var sådan, och jag hade varit med om det. Vi hade länge vetat att min mor till slut skulle dö av sin sjukdom, men vi försökte blunda för det, ofta framgångsrikt, och egendomligt nog mer framgångsrikt ju närmare det kom eftersom vi var så inställda på att överleva, och så rustade att överleva varje ny kris. Och ända fram till de sista två veckorna trodde vi hela tiden att det skulle finnas mer tid, och till och med under de sista två dygnen trodde vi ärligt talat att det skulle fortsätta i kanske en vecka till, så vi blev helt ställda – tappade bokstavligt talat andan – när hon plötsligt drog sin sista suck.

Det var samma sak när Sirena reste sin väg: jag hade vetat från början att den dagen skulle komma, och sedan, inte sär-

skilt långt innan, hade jag till min bestörtning fått höra att den skulle komma mycket tidigare än jag hade räknat med. Men vem hade kunnat ana att det skulle hända utan förvarning, och på det där sättet?

Dessutom, när vi monterade ner det som fanns av Underlandet i ateljén, blev jag med ens intensivt medveten om att det bara var halvfärdigt – inte längre bara en fantasiskapelse, men inte helt realiserad heller. Jag hade levt så tätt inpå det i tankarna, hennes vision hade framstått som så helt och hållet förverkligad för mig, att jag länge trodde att installationen var närmare fullbordan, där i ateljén, än den egentligen någonsin hade varit.

Visst är det löjligt? Alla dessa timmar som jag hade tillbringat med dem, med var och en av dem, alla dessa häftiga känslor – vad kunde vara verkligare än det? Och det var ju inte som att de var döende, som min mor, inte som att en enorm eld skulle pulverisera dem till en hög med aska som inte var verkligare än ett minne eller en tanke. De skulle fortsätta att andas och röra sig och skratta och prata och tänka och skapa – bara på en annan plats på jorden och inte ens på en särskilt avlägsen plats. Men för mig var den avlägsen, och eftersom jag visste att de skulle fortsätta att vara tillsammans alla tre och att deras liv skulle ha en stabilitet och kontinuitet som mitt saknade, och även om jag fortfarande skulle vara kvar på samma ställe och mitt liv, ytligt sett, skulle vara mindre förändrat än deras, var det som om det var jag som var döende snarare än de. Det var jag som måste försaka dem, och därmed försaka världen.

Jag följde inte med Sirena och Reza till flygplatsen när de reste en onsdagskväll i mitten av maj, då det fortfarande var en månad kvar innan skolan slutade. Jag visste att de skulle åka och såg till att jag hade något att göra: jag gick på bio och

såg filmen *Tolken* och lät mig uppslukas helt av Nicole Kidmans och Sean Penns intrigerande i FN, medan deras plan lyfte från Logan Airport. Jag blev överdrivet rörd av att upptäcka ett sms från Sirena när jag kom ut från biografen i försommarskymningen: "Saknar dig redan", stod det. "R säger p&k. Kom till Paris!" Hon hade skickat det från flygplatsen. Jag hade inte låtit mig själv tro att hon skulle göra det, och att se hennes meddelande – där var det igen: Hoppet.

2

JAG TRÄFFADE SKANDAR innan även han återvände till Paris två veckor senare. Han ringde mig en kväll runt nio, en lite lustig tidpunkt, och frågade om jag hade lust att ta en kaffe. Vi möttes på ett kafé på Harvard Square, där vi var de äldsta gästerna, omgivna av studenter och deras naiva livsglädje. Han såg trött ut, blicken var dimmig bakom glasögonlinserna och han hade mörka ringar under ögonen. Jag ville smeka honom över kinden där han satt på andra sidan bordet. Jag skulle inte ha kallat det lust direkt, eller åtrå – inte sexuell, menar jag, eller inte med anspråk på att äga, kanske.

De där orden, de är så oprecisa, så otillräckliga: när jag talar om kärlek eller åtrå eller till och med längtan, är dessa ord så personligt laddade för var och en av oss. Om jag en gång för alla får förklara min kärlek till familjen Shahid: det sexuella var onekligen en komponent med både Sirena och Skandar. Men det var inte det som var huvudsaken. Det var inte kärnan i det jag kände. Det var längtan – ”längtan” är ett bättre ord än ”åtrå”: det bär inom sig känslan av att önska men inte uppnå, av att smäkta, av en fysisk attraktion som är intensiv men ändå melankolisk, lite vemodig, självmedveten, på ett vis passionerad och i viss mån uppgiven. Åtrå antyder

en eld, brinnande, tanklös, någonting som utöver allt annat vill bli tillfredsställt. Och det du måste förstå när det gäller Shahids är att i varje ögonblick – till och med när jag för en kort stund tillät mig att tro något annat, till och med det där enda dyrbara tillfället då jag höll en av dem i mina armar – visste jag alltid att min åtrå *inte kunde* tillfredsställas, att den aldrig skulle tillfredsställas, men jag var ändå tillräckligt nära för att emellanåt klamra mig fast vid drömmen om att den skulle kunna tillfredsställas, och *det*, det var nog för att under så lång tid hålla den vid liv.

Så faktum är att jag *längtade* efter att smeka honom över kinden – att få den kontakten, att känna hans hud mot mina fingertoppar – men samtidigt accepterade jag och var fullt på det klara med att det inte skulle bli så den här gången. (Fast hur skulle jag kunna låta bli att önska att jag var annorlunda? Vad skulle studenterna ha sett, om jag hade vågat göra det? Vad skulle de ha brytt sig om två trista gamla människor som satt och tryckte i hörnet? Vad skulle ha hänt, och skulle livet ha slagit in på en annan väg, om jag hade haft modet att bara sträcka ut handen över bordet och mjukt lägga den mot hans älskade, aningen påsiga kind?)

Skandar hade med sig en plastkasse som han generat ställde på bordet mellan sitt turkiska kaffe och mitt uringula pepparmintste.

”Jag var tvungen att packa klart på egen hand”, sa han, med sin mest ursäktande min. ”Jag är inte särskilt bra på det. Först tänkte jag att vi helt enkelt fick lov att behålla allt, men när jag insåg vilket jobb det är att packa saker och skicka dem, så tyckte jag att vi skulle slänga allt. Sirena är mycket bättre på sådant här.” Jag förstod att han aldrig hade blivit kvarlämnad på det här viset.

”Och sedan tänkte jag på dig”, fortsatte han, ”som har

varit en sådan god vän till oss allihop. Jag tänkte att du kanske ville ha ett eller annat som det inte är någon idé för oss att ta med hem." Han sköt kassen mot mig över bordet och slog närapå omkull min kopp. Jag sträckte mig efter den. "Oroa dig inte", sa han. "Du behöver inte titta på det nu. Om det är något du inte vill behålla kan du bara kasta bort det."

Jag skrattade.

"Nej, nej – jag menar inte att kassen är full med skräp, tvärtom. Men det är sådant som jag i vilket fall som helst inte tänker ta med mig hem."

Vi satt inte kvar länge på kaféet – han skulle flyga till Washington tidigt på morgonen för några möten och hade fortfarande mycket att göra – och den korta stund vi tillbringade tillsammans var det enda han sa som anspelade på det som hade hänt mellan oss följande: "Lev, min kära Nora. Mätta din hunger. Världen är full av föda, ska du veta."

"Vadå för slags föda, skulle jag vilja veta?"

"Ah" – han log – "du måste smaka på allting för att ta reda på vad du tycker om."

Och vad ska det vara bra för, ville jag fråga, när den mest utsökta frukten är förbjuden?

När vi skildes åt på trottoaren slog han armarna om mig – kramade mig – och höll om mig en god stund längre än etiketten krävde. Det var det slags kram som ingen förbipasserande skulle ha funnit anledning att kommentera, men ändå visste jag – eller kunde hävda att jag visste – att den betydde mer än den såg ut att göra. Jag skulle leva på den lång tid framöver. Han var blyg och vände bort blicken, efteråt, och lufsade iväg längs trottoaren i riktning mot sitt hus. Bakifrån såg han liten ut och han gick som en äldre man, en kortvuxen man, och helt flyktigt, på ett nytt sätt, kände jag mig återigen berörd av honom.

Vad kassen beträffar, den som så intensivt skulle sysselsätta min fantasi under månaderna – vad säger jag, åren! – som följde: vad var det som låg i kassen? Jag önskar att jag kunde berätta mer i detalj. Jag öppnade den och kastade en hastig blick på innehållet i ljuset från ett skyltfönster i hörnet mellan Brattle Street och Church Street. Jag såg att det låg ett exemplar av hans senaste bok i engelsk översättning i den – en gåva, föreställde jag mig, i vilken han hade skrivit en dedikation till mig, och trots att jag gärna ville se vad han hade skrivit tyckte jag inte att jag kunde ta fram boken ute på gatan. Där fanns också en hoprullad teckning och jag såg direkt att det var Rezas vinterlandskap: vi hade gjort sådana under en bildlektion i januari och hans hade varit särskilt kreativ. Längst ner på botten låg, egendomligt nog, tre stycken kökssaxar, sådana med plastöglor som man kan hitta på snabbköpet, samt någonting litet inslaget i silkespapper. I det fallet kunde jag inte bärga mig: jag slet upp papperet, som var klumpigt men omsorgsfullt hoptejpat, och rev i det tills jag fick fram en tung silverkedja med ett utsirat silverkors med turkoser och vad som i halvmörkret såg ut som en blodröd sten. Det vägde tungt i handen och var rätt elegant, aningen missfärgat men ändå silverglänsande. Vad betydde det? Vems var det?

Jag lät det glida tillbaka ner i botten på kassen. Jag ville tro att han hade valt det med mig i åtanke. Men det var troligare att det var en avslutningspresent från Reza, som Sirena plockat ur en hög med tänkbara gåvor och glömt bort i brådskan inför resan. Den enklaste och minst smickrande förklaringen var alltid den rätta, det var något jag hade lärt mig i livet.

Men faktum är att jag aldrig skulle få veta säkert. Effektiv och förutseende som alltid hade jag, när jag blev utlockad i natten, tagit med mig ett arbetsblad i geografi om delstaternas huvudstäder, som jag behövde tjugotvå – nej, nu bara

stor vernissage och hennes kvällar var reserverade för viktigare människor än jag. Men den eftermiddagen var Sirena älskvärd nog att presentera mig för sin gallerist som en kär konstnärsvän från Boston. Det fick Anna Z att se på mig som om jag vore en potentiellt viktig person. Men sedan ville hon veta var jag ställde ut, och jag kände hur det hetade i kinderna medan jag mumlade något nonsens om att jag hade tvingats att sätta allt på sparlåga ett tag på grund av problem i familjen. Efter det vände sig Anna åter mot sin sol, och utöver några vagt nyfikna, vagt medlidsamma blickar var jag avpolletterad för hennes del.

Och Sirena? Två år hade gått. Två år då vi hade utväxlat kanske tio mejl, men då jag hade tänkt på henne – och på Skandar och Reza också – varenda dag. När folk sa "Det går inte en dag utan att jag tänker på X eller Y", brukade jag tycka att det var en pinsam och befängd överdrift, men nu, tack vare Shahids, förstod jag. I mina tankar hade jag till och med vikt vissa tider på dagen åt dem, och vissa platser där jag tillät mig själv att ge mig hän. Till exempel var de storskaliga fantasierna – några gamla, några nya – tillåtna i sängen efter att lampan var släckt. Jag hade fortfarande avlägsna drömmar om ett konstnärsliv i Vermont eller Toscana, men oftare såg jag mig själv i Paris – på en glittrande restaurang med Skandar, där vi diskuterade skillnaden mellan franska och amerikanska intellektuella eller världen efter Irakkriget, medan våra knän snuddade vid varandra under bordsduken. Eller så fantiserade jag om att jag visade Sirena min konst i ett fashionabelt avskalat galleri som hade bett om att representera mig, medan timida svartklädda flickor stod och tittade på i kulisserna. Redan när jag hade dessa rätt banala drömmar visste jag att de var orena – vitsen med Shahids, för mig, hade ju trots allt varit att slippa ifrån alla spel och

masker, att bli sedd för den jag verkligen var – men jag kunde inte rå för det: jag hade korrumperats av dem, skulle man kunna säga. Mitt behov av att bli bekräftad av dem – och min uppfattning om vad bekräftelse betydde för dem – hade inte bara förändrat mina drömmar, utan till och med mitt eget jag.

Då, två år efter att de hade rest, skändes jag för att jag fortfarande var kvar på Appletonskolan. Jag skändes därför att jag trodde att de skulle skriva oftare till mig, att de skulle bry sig mer om mig, att de skulle älska mig mer om jag var en mer betydelsefull person, och det fick mig att önska – vad patetiska vi är – att jag var det.

Du förstår, utöver fantiserandet vid sänggåendet hängav jag mig åt min hemliga fixering när jag fick mejl med nyheter om dem. Jag hade lagt in googlebevakning på både Sirena och Skandar, och du skulle häpna – det gjorde jag – över hur ofta etern knackade mig på axeln med någon ny utveckling i den ena eller andras liv. Så när jag satt där med Sirena i den mörka baren i närheten av Annas galleri kände jag redan till Skandars befordran vid universitetet och hans betydelsefulla föreläsningsserie hösten 2006 i Oxford. Jag visste att föreläsningarna skulle ges ut i bokform 2007 och jag visste till och med hur omslaget skulle se ut, precis som jag visste att Skandar nyligen hade uppdaterat sitt författarporträtt och nu såg mindre suddig ut för världen och mer som sig själv. Jag hade hört honom prata på BBC online om de israeliska bombräderna i Libanon, vilket fick mig att tänka på honom med stor ömhet i flera dagar efteråt, och jag hade sett honom på YouTube där han på obegriplig franska diskuterade den politiska situationen i Algeriet och såg synnerligen stilig ut i en nystruken vit skjorta. Jag visste att Underlandet hade fått strålande recensioner i Paris och därefter i Berlin, där instal-

stor vernissage och hennes kvällar var reserverade för viktigare människor än jag. Men den eftermiddagen var Sirena älskvärd nog att presentera mig för sin gallerist som en kär konstnärsvän från Boston. Det fick Anna Z att se på mig som om jag vore en potentiellt viktig person. Men sedan ville hon veta var jag ställde ut, och jag kände hur det hetade i kinderna medan jag mumlade något nonsens om att jag hade tvingats att sätta allt på sparlåga ett tag på grund av problem i familjen. Efter det vände sig Anna åter mot sin sol, och utöver några vagt nyfikna, vagt medlidsamma blickar var jag avpolletterad för hennes del.

Och Sirena? Två år hade gått. Två år då vi hade utväxlat kanske tio mejl, men då jag hade tänkt på henne – och på Skandar och Reza också – varenda dag. När folk sa "Det går inte en dag utan att jag tänker på X eller Y", brukade jag tycka att det var en pinsam och befängd överdrift, men nu, tack vare Shahids, förstod jag. I mina tankar hade jag till och med vikt vissa tider på dagen åt dem, och vissa platser där jag tillät mig själv att ge mig hän. Till exempel var de storskaliga fantasierna – några gamla, några nya – tillåtna i sängen efter att lampan var släckt. Jag hade fortfarande avlägsna drömmar om ett konstnärsliv i Vermont eller Toscana, men oftare såg jag mig själv i Paris – på en glittrande restaurang med Skandar, där vi diskuterade skillnaden mellan franska och amerikanska intellektuella eller världen efter Irakkriget, medan våra knän snuddade vid varandra under bordsduken. Eller så fantiserade jag om att jag visade Sirena min konst i ett fashionabelt avskalat galleri som hade bett om att representera mig, medan timida svartklädda flickor stod och tittrade på i kulisserna. Redan när jag hade dessa rätt banala drömmar visste jag att de var orena – vitsen med Shahids, för mig, hade ju trots allt varit att slippa ifrån alla spel och

masker, att bli sedd för den jag verkligen var – men jag kunde inte rå för det: jag hade korrupperats av dem, skulle man kunna säga. Mitt behov av att bli bekräftad av dem – och min uppfattning om vad bekräftelse betydde för dem – hade inte bara förändrat mina drömmar, utan till och med mitt eget jag.

Då, två år efter att de hade rest, skämdes jag för att jag fortfarande var kvar på Appletonskolan. Jag skämdes därför att jag trodde att de skulle skriva oftare till mig, att de skulle bry sig mer om mig, att de skulle älska mig mer om jag var en mer betydelsefull person, och det fick mig att önska – vad patetiska vi är – att jag var det.

Du förstår, utöver fantiserandet vid sänggåendet hängav jag mig åt min hemliga fixering när jag fick mejl med nyheter om dem. Jag hade lagt in googlebevakning på både Sirena och Skandar, och du skulle häpna – det gjorde jag – över hur ofta etern knackade mig på axeln med någon ny utveckling i den ena eller andras liv. Så när jag satt där med Sirena i den mörka baren i närheten av Annas galleri kände jag redan till Skandars befordran vid universitetet och hans betydelsefulla föreläsningsserie hösten 2006 i Oxford. Jag visste att föreläsningarna skulle ges ut i bokform 2007 och jag visste till och med hur omslaget skulle se ut, precis som jag visste att Skandar nyligen hade uppdaterat sitt författarporträtt och nu såg mindre suddig ut för världen och mer som sig själv. Jag hade hört honom prata på BBC online om de israeliska bombräderna i Libanon, vilket fick mig att tänka på honom med stor ömhet i flera dagar efteråt, och jag hade sett honom på YouTube där han på obegriplig franska diskuterade den politiska situationen i Algeriet och såg synnerligen stilig ut i en nystruken vit skjorta. Jag visste att Underlandet hade fått strålande recensioner i Paris och därefter i Berlin, där instal-

lationen hade visats på Hamburger Bahnhof som en del i en utställning om det andliga i konsten. Jag visste att samlare kastade sig över de videofilmer hon hade gjort med människor som besökte installationen och att Charles Saatchi hade köpt en och därmed höjt värdet på hennes konst. Hon hade filmat en naken man som promenerade genom verket och en grupp franska skolbarn, ungefär som vår Appletonklass den där eftermiddagen för länge sedan, och så förstås en flicka utklädd till Alice. Nu visades dessa videofilmer, eller rättare sagt utvalda klipp och scener, tillsammans med själva installationen, så alla som kom dit visste att de blev filmade, och någon hade skrivit en stor artikel i *Artforum* om det, om betraktaren och voyeuren i Sirena Shahids verk. Och eftersom hon hade gjort det till sin grej hade hon utan att avse det fått människor att stundtals göra uppseendeväckande saker när de besökte Underlandet: som paret som simulerade att de hade sex och studenten som gick genom installationen iförd vit kaninkostym med enorma öron ... Sirena visade naturligtvis inga videofilmer av den sortens spontana aktioner, men betänksamma kritiker skrev om dem och ställde inträngande frågor om gränsen mellan konst och exploatering, om huruvida detta var interaktiv konst eller ren fars och huruvida det fanns en aspekt av avsiktlig förnedring i de där fallen, i konstens sätt att närma sig dokusåpan.

Det var dock ingen som förnekade att Sirena skapade tankeväckande och vacker och känslomässigt drabbande konst – det sa alla att hon gjorde. På två korta år hade hon lyckats framstå som kontroversiell på vissa sätt, och det hade gjort henne känd, framför allt i Europa men också i den nordamerikanska konstvärlden, så hennes medverkan i den feministiska invigningsutställningen på Brooklyn Museum våren 2007 framstod, i efterhand, som långt ifrån en favör eller ett

riskfyllt beslut av kuratorerna utan snarare som kulturpolitiskt helt *comme-il-faut*. Den där berömda konsthistorikern/kuratorn kunde nu hävda att det var lika osannolikt att hon skulle ha valt bort Sirena som att hon skulle ha huggit av sig fingrarna eller tagit med en manlig konstnär.

Allt detta visste jag tack vare googlebevakningen, och allt detta låtsades jag vara ovetande om. Och det var intressant – hon var alltid intressant, också när hon gjorde mig ledsen – att höra hur hon talade om sig själv och sina pojkar och vår vid det laget sedan länge svunna tid tillsammans.

”Det är lustigt”, sa hon och strök med ett bläckfläckt finger bort kondensdropparna på sitt glas med vitt vin, ”det där året var så olyckligt för mig. Du minns väl stackars Reza? Och Skandar som var borta så mycket. Minns du, Nora? Jag har aldrig haft det så jobbigt.”

”Jag tror inte att jag insåg att det var så hemskt”, sa jag. Vad skulle jag säga?

”Insåg att det var så hemskt? Men det är det som är så märkligt. Det kan inte ha varit så hemskt, eller så var det hemskt av en anledning – eftersom den version av Underlandet som jag skapade här ...” Hon gjorde en paus, lade huvudet mjukt på sned och tillade: ”Som jag skapade med din fantastiska hjälp och inte hade kunnat skapa ensam – det Underlandet innebar en enorm förändring i mitt liv. Jag glömmer det ibland, för det har inte alltid varit lätt – jag får egentligen inte säga det här, för då är man otacksam, men till dig, min Nora” – handen på min arm – ”kan jag säga som det är. De senaste två åren, de har varit tuffa. Allt resande – Reza tycker inte om det, och inte Skandar heller. Han är ingen egotrippad människa, inte så länge som han står i centrum, men när det är någon annan som får all uppmärksamhet är han inte alltid så solig. Han kan vara dyster och jobbig

och bära sig illa åt. Och så blev hans mamma svårt sjuk förra året – hon mår bättre nu, men cancer, blir man någonsin av med oron efteråt? – så allt har varit alldeles för stressigt och inte särskilt lätt” – hela den här tiden tittade jag på henne och väntade på att hon skulle uppmärksamma mig, väntade på att verkligen se henne i ögonen, men antingen tittade hon ner eller så flackade hon hit och dit med blicken och fokuserade inte på mitt ansikte – ”men nu är det som om tiden i Cambridge, en sådan svår tid för oss allihop, ligger i ett separat fack, den har lagts åt sidan och har ingen plats i mitt dagliga liv. Trots att det var då allt började förändras, eftersom det var då jag träffade dig, min kära vän, och Underlandet började ta form.”

”Men du minns den tiden?” När jag ställde frågan kunde jag klart och tydligt se vinterljuset som föll in i ateljén genom fönstren, diskhons färgfläckade kran, de kantstötta kopparna och sittkuddarna och den smutsiga, rödvioletta mattan under det låga bordet. Jag kunde se deras hus, känna ytterdörrens tunna målade plywood och det löst sittande handtaget, se fläckarna på den beigefärgade mattan som löpte uppför trappan i hallen och förnimma den vagt institutionella kexaktiga lukt som satt kvar i väggarna även efter att de olovligen hade rökt en massa cigaretter i huset. Nej, jag mindes alltsammans: de vaxade påsarna från bageriet, hur ljuset föll på hennes hår i det mörka båset den där eftermiddagen på Amodeo's, hur det lät om Skandars promenadskor bakom mig i den packade snön när han följde mig hem mellan drivorna på vintern och den isande känslan i halsen när jag drog in luft i lungorna. De spåda musklerna i Rezas överarmar när han klädde av sig inför sänggåendet och det ljusröda födelsemärket på vänster biceps, hans nakna bröstorg bräcklig som en fågels och det tunna, silvriga strecket som så småningom ersatte den röda

strimman i ögonvrån – jag kunde se den där plastikkirurgen också, med sina oväntat höga klackar och fyrkantiga händer och sin magiska skicklighet med nål och tråd ... vartenda ögonblick, varenda detalj hade jag kunnat hålla fram mot henne, kristallklara, glimmande pärla efter glimmande pärla, om Sirena bara hade velat ta emot dem – vilket hon inte tycktes särskilt intresserad av att göra eftersom hon sa: "Visst, jag kan minnas om jag försöker – så gammal är jag inte än! Men allt är luddigt och som jag minns det mörkt. Även om jag vet att det inte kan stämma. Det är väl inte alltid mörkt i Boston?"

"Nej", sa jag. "Det är bara som du inbillar dig. Det är en rätt ljus stad, faktiskt."

Det var mycket jag bara hade inbillat mig, det var jag väl medveten om. Men där fanns också det som hade varit odis-kutabelt och fullkomligt *verkligt*, med alla ögonblick och detaljer fortfarande intensivt levande för mig – men för Sirena var det gammal bråte som hon för länge sedan hade kastat överbord, ner i det förflutnas vida ocean. När Air France-planet lyfte mot Paris den där kvällen för två år sedan började hennes liv i Boston redan sjunka undan.

"Jag kommer knappt ihåg arbetet med installationen alls", sa hon. "Fast jag minns när du sydde ihop alla blå klänningar."

"Det var verkligen många."

"Vet du något lustigt?" sa hon. "Kommer du ihåg vykortet som du skickade, med illustrationen från originalutgåvan av *Alice i Underlandet*, den där hon är så stor och hennes hals är så lång?"

"Självklart." Jag hade skickat det nästan genast efter att de åkte, min första obesvarade försändelse till deras mytiska Parisadress, ämnad att anlända lagom till vernissagen.

"Det sitter fortfarande på vårt kylskåp", sa hon funder-

samt. "Det har suttit där i evigheter. Jag vet inte vem som sparade det – jag tror inte att det var jag. Kanske Reza."

Jag log. Reza.

"Ja, så du är med oss hela tiden", sa hon. "Ibland när jag tar fram apelsinjuicen eller yoghurten och ser Alice med sin långa hals, helt förbluffad, så tänker jag på dig." Nu såg Sirena äntligen på mig, i den där otrevliga baren, medan hon blint letade efter ett kreditkort i sin överfulla plånbok, och hennes leende var äkta – det gamla leendet, det gamla ansiktet, som jag hade älskat så högt.

Det var i denna anda av tillgivenhet jag besökte Brooklyn Museum nästa förmiddag, ensam, strax efter att det hade öppnat. Jag var den enda som vandrade genom Underlandet i stillheten och jag överraskades av den mysiga känsla som skapades av klänningshimlen, tre breda Aliceblå tygsjok som böljade lätt i brisen från luftkonditioneringen. Ljuset föll på tablettblommorna så att färgerna glödde där de vajade mjukt i det klargröna gräset, och spegelskärvorna glittrade och glimmade, uppfordrande, oroväckande, men inte överväldigande. Jag hade inte glömt fotografierna, men mitt minne hade ändrat detaljerna eller så såg jag dem annorlunda nu – flickans vinklade stortå, den mörka bröstvårtan på ett lätt hängande bröst, en fräknig näsvinge, revbenet som stack ut i en onaturlig vinkel – ett vittnesbörd om ett nästan sekellångt liv – och de var gigantiska, större än jag själv, medan jag bara hade sett dem små på en datorskärm. Precis som allt annat böljade de en aning, som om de andades, som om rummet andades runt omkring oss.

Och så det omtalade plasthjärtat på sin piedestal, flammande rött, uppfläkt, med vener som stack upp likt munstycken

på en flytväst, innanmätet mörkt och till synes fuktblänkande trots att det var torrt, och det automatiska, regelbundna pumpandet som med ett svagt pysande ljud spred dunster av Sirenas älskade rosenvatten i luften – själen skulle det symbolisera, tror jag – och fyllde rummet med doft, först av blommor och sekunden efter av död, så där som rosenvatten gör. Och slutligen Sana, virvlande, gigantisk, ovanför alltsammans. Det stod ett par små svarta bänkar där i mitten av installationen, och jag satte mig på den till vänster och tittade – utan att tänka på att jag själv blev filmad, trots att jag precis som alla andra givetvis blev det.

Jag måste ha suttit där minst en halvtimme bland de lysande blommorna i luften som doftade rosenvatten. Ät mig, Underlandet, drick mig: ja, ja, ja! Jag var fortfarande förälskad i det, i henne, i dem, och jag kunde inte rå för att det kändes så välbekant att vistas inuti hennes huvud, det var som att vistas inuti mitt eget, som om jag själv hade byggt Underlandet, som om det här livet med allt vad det innebar också var mitt. Jag kände mig, den där halvtimmen, så fullkomligt mättad, som ett bräddfyllt kärl vars skälvande konvexa yta välvde sig mot himlen. Det kändes – i många månader hade jag känt så varenda sekund och sedan i två år förvägrats den känslan – det kändes som om vad som helst kunde hända i vilket ögonblick som helst, som om vad som helst var möjligt, motsatsen till ett Lucy Jordan-ögonblick. Jag kände mig intensivt levande. Och på något sätt trodde jag, fortfarande, att hon – att de – hade gett mig det. Det gick inte att vara arg, inte helt igenom arg, på någon eller någonting som kunde fylla mig med sådan livsglädje. Man kan inte annat än älska en sådan gåva, och dess givare.

Jag medger att det inte var mycket att luta sig mot, men det skulle räcka – tro det eller ej – i två magra år till, år då jag fortfarande höll fast vid min bild av henne, av dem, vid det hopp de hade skänkt mig.

Tänk dig det: ytterligare två år. Mer än fyra år allt som allt, omkring femtonhundra dagar, och varenda dag hade jag dem med mig på något sätt. Utifrån en känsla av förpliktelse, av att jag borde gå vidare, gick jag ut med flera olika män – en ängslig fränskild man med tre barn, nertyngd av bitterhet och bekymmer, en man i femtioårsåldern som var så uppenbart gay att det antagligen bara var han själv som inte visste om det, en buddhist med långa smala fingrar som talade otroligt tyst och fick mig att vilja skrika och banka med knytnävarna mot hans behärskade och avvisande bröst – men varje gång jag satt på en restaurang på det där viset hörde jag Skandars skratt eller såg hans urskuldande leende och jag påmindes om hur mycket mer som fanns där ute bortom Cambridge, Massachusetts – min bok om världens underverk – och ville bara vända om och fly mitt mediokra liv.

Efter att ha utrymt ateljén i Somerville långt innan hyreskontraktet löpte ut, oförmögen att stå ut med dess spöken, försökte jag emellanåt arbeta med mina dioramor, utan framgång och till slut utan hopp. De låg ensamma och övergivna, som själlösa lik, under en skyddsduk i mitt extra sovrum, min före detta så kallade ateljé, och om jag var tvungen att gå dit in vände jag bort blicken. Ett tusen femhundra dagar, en skrämmande stor del av den tid som återstår mig här på jorden, vigde jag i mitt hjärta åt familjen Shahid. Man skulle kunna invända att det inte var deras fel, man skulle kunna säga att det bara var jag som var galen, men det skulle inte vara riktigt sant.

Allt som oftast skickade jag mejl, för det mesta till Sirena

men även till Reza – jag frågade om han hade fått lära sig om olika livscyklar i skolan när våra sjätteklassare, som hade fått en ny NO-lärare, dissekerade ägg i olika utvecklingsstadier och ivrigt diskuterade livets under i korridorerna. En gång hittade jag till och med en ursäkt att skriva till Skandar, med en länk om en konferens på Harvard Kennedy School som jag hade läst om, och han svarade artigt med ett par rader där han berättade att alla mådde bra och undrade om jag inte skulle komma till Paris någon gång ... men för det mesta hörde jag inte ifrån dem alls.

I början på hösten 2008 upptäckte jag att Skandar hade varit i Cambridge utan att kontakta mig: när jag slog på teven sent en lördagskväll satt han där i sin skrynkliga kavaj som en av deltagarna i en paneldiskussion om etniska motsättningar i USA – i det här fallet mellan den vita och den arabiska befolkningen – och han gjorde ett välformulerat inlägg om hur samhällsklimatet skulle kunna förändras om Obama vann presidentvalet. Programmet hade spelats in fem dagar innan det sändes: jag var övertygad om att han redan hade gett sig av igen. Kände jag mig sårad? Ja, men inte förnärmad. Tänk på det som fanns mellan oss och det som skilde oss åt. Bättre att vara nära endast i våra hjärtan. Dessutom, den där sortens blixtsnabba affärsresor som betydelsefulla personer gör – de hinner inte hälsa på gamla vänner även om de skulle vilja. Det visste jag.

Sådan är hon, kvinnan en trappa upp. Hon tappar inte greppet. Hon ställer inte till det och hon gör inga misstag och hon ringer inte upp folk klockan fyra på morgonen och gråter i telefon. Hon avslöjar inga hemligheter som vore otillbörliga för henne att ha. Hon fyller fyrtio och skrattar bort det och skämtar om att hon behöver en martini och att fyrtio är det nya trettio, och hon säger inte rakt ut och ingen

annan säger rakt ut det alla tänker, det vill säga: "Nu kommer hon ju aldrig att få barn!", och sedan, ännu mer otillåtet: "Är det för att hon trodde att hon inte ville ha några, eller för att det aldrig blev av för henne (snacka om dålig tidsplanering) eller är det något fysiskt fel på stackarn (ett ömkansvärt fall)? Varför lever hon ensam? Hon har ju inte precis gjort någon fenomenal karriär – hon är bara lågstadielärare, och bland lågstadielärare är hon inte ens Shauna McPhee."

Kvinnan en trappa upp vet att det är så det pratas om henne, och hon avskyr att veta det, är rasande över att veta det, och hon döljer tappert både sin vetskap och sin vrede, och alla minns hennes påkostade fyrtioårsfest i baren på Charles Hotel som den bästa fest de varit med om på år och dar, en sådan fest som folk brukade ha före äktenskap och barn, och det måste man erkänna, Nora Eldridge får det verkligen att kännas som att fyrtio är det nya trettio ... nåja. Allt det där vet man och man begraver det djupt inom sig, likt döda människor, men det finns där, skeletten finns där och man bär dem alltid med sig.

Det finns en massa skäl till att jag aldrig skulle berätta för någon om min vänskap med Shahids – jag har ju trots allt min värdighet att tänka på – men ett av dem är att jag inte vill framstå som en sådan där motbjudande person som verkar tycka att människor som Sirena och Skandar är mer spännande och liksom högre upp på min personliga totempåle än den jag berättar om dem för. Kvinnan en trappa upp, vars ansikte utåt är oändligt medkännande, skulle aldrig ha något sådant som en personlig totempåle. Kvinnan en trappa upp drivs inte av egennyttiga motiv. *Hon* får inte framstå som en usel själ. Vem skulle älska en usel, ensam själ?

Skandar, Sirena, Reza – alla tre, var och en på sitt eget vis, var min svarta munk. Jag hade ett veritabelt kloster inom mig! I de lidelsefulla inre samtal jag förde med var och en av dem uppfyllde de någon aspekt av mina mest omhuldade och allra innersta önskningar: livet, konsten, moderskapet, kärleken och det oemotståndligt förföriska löftet om att jag *inte var värdelös*, att jag kunde bli sedd för den jag verkligen var och att detta dolda jag, denna älskansvärda omaskerade flicka, osedd i decennier, kunde – rentav måste – göra ett avtryck i världen. Om det var så skulle jag kunna bli konstnär, då skulle det vara tillåtet. Vem skulle tillåta det? De skulle tillåta det. Hur skulle de tillåta det? Jag väntade på ett tecken.

Indikationer, tecken: jag hoppades få något slags bevis på vad jag hade betytt – på att jag alls hade betytt något. Till slut, för några ynka månader sedan, kom det. Till slut, i ett enda slag, fick jag bekräftelsen på vad jag hade betytt för dem. Ja, du svävade så länge i ovisshet, gick upp i ovissheten, eggade dig med den, och så med ens fick du äntligen veta.

4

DET ÄR DET som är så häpnadsväckande med livet: de mest oerhörda saker – stundtals ödesdigra saker – kan inträffa i en handvändning, en skälvning i min mors hand. Ibland förstår man inte ens vilken betydelse en händelse har haft förrän långt senare, eftersom man inte kan fatta att något så omvälvande kan te sig så oansenligt.

Moster Lillan dog, plötsligt och barmhärtigt, mellan Thanksgiving och jul förra året. Aldrig drabbad av ohälsa, något som hade varit en ständig källa till oro för henne i hennes ensamhet, fick hon leva tillräckligt länge för att se den nye presidenten sväras in och lite till, och fromt hoppas att Gud hade grepp om ekonomin. Försiktig och sparsam som hon var dog hon långt ifrån utblottad, och trots att arvet delades mellan sex personer – Matthew, mig och de där avlägsna släktingarna på fotografierna – fick vi efter att hennes hus i Rockport hade sålts för under utgångspris ändå den nätta summan av drygt hundra tusen dollar var, efter skatt. Matthew och Tweety sa att arvet skulle gå till ungens collegeutbildning – ett förståndigt beslut av förståndiga människor. Min far fick inga pengar, men erhöll vårdnaden om två stora, sirligt inramade och föga tilltalande artonhundra-

talsmålningar med fält och betande kor, samt en teservis i silver.

Huset såldes i april och så snart jag hade fått min del av arvet fattade jag ett radikalt beslut: jag bestämde mig för att ta ett år tjänstledigt från skolan. Pengar på banken, medelåldern på väg – jag var redan fyrtiotvå vid det laget och skulle snart fylla fyrtiotre. Jag hade fått artros i vänster knä, vilket gjorde det svårare att springa, och jag hade börjat färga håret bara för att se normal ut. Jag behövde glasögon för att läsa texten på burken med värktabletter. Allt under loppet av några få år. Döden som knackade på. Prickskytten på taket. Jag hade nästan gett upp tanken på att få barn, men det betydde inte att jag inte *ville ha* barn. Jag hade en gång för alla, trodde jag, gett upp fantasin om att bli en etablerad konstnär, men jag skulle fortfarande ha sagt att jag hoppades få syssla med konst, och jag tänkte nog att det var tiden, eller snarare bristen på tid, som hindrade mig.

Jag hade dessutom undervisat på Appleton i tio år, ett helt decennium, och till och med Shauna McPhee var på väg därifrån (dock inte, i hennes fall, frivilligt: föräldraupproret mot henne, som aldrig hade mattats av, hade till slut tvingat kommunen att reagera och de i sin tur hade tvingat bort henne). Så det officiella skälet var att jag efter lång och trogen tjänst behövde en liten paus för att ladda batterierna, återupptäcka världen, och det förmodade skälet var att jag antagligen gick igenom en smärre medelålderskris – åh, Nora, hon har jobbat så hårt den rara människan och varit så tålmodig med barnen, och hon har faktiskt haft det rätt kämpigt, ska du veta. Det verkliga officiella skälet var att jag behövde tid och utrymme för att ge konsten en chans, eftersom jag inte riktigt hade haft möjlighet att göra det de senaste åren ovanpå förpliktelserna i skolan och gentemot min åldrande far, och det

verkliga hemliga skälet var att jag var olycklig, för varje kväll när jag hade gått och lagt mig, även efter alla dessa år, klamrade jag mig fortfarande fast vid de få halmstrån av familjen Shahid som återstod mig – jag hade så lite att hålla fast vid, några oengagerade mejl och det där korta teve-inslaget, varje minne trådslitet och utnött – och hoppades fortfarande på det rika och mer meningsfulla och makalöst öppna och medvetna liv som ack så flyktigt hade känts som en möjlighet. Nu var jag en bra bit över fyrtio och ville på allvar ge mig själv chansen att leva det livet, även om jag egentligen inte visste vad det skulle innebära.

Jag anmälde mig till en skulpturkurs på Massachusetts College of Art, som startade i september, och en keramik kurs i en ateljé på en tvärgata till Monsignor O'Brian Highway eftersom jag tänkte att jag kanske borde testa lite nya material. Jag beställde en dyr digitalkamera på nätet för att kunna testa fotografi på egen hand. Jag var en lärare som lade upp en studieplan för en enda elev: mig själv. Jag beställde böcker på biblioteket – Emmet Gowin, Sally Mann, chockerande, underbara, intima fotografier – fullt medveten om att jag inte hade någon egen familj att fotografera utom min far eller Matthew och Tweety och ungen, som inte räknades.

Det mest dramatiska jag gjorde var att boka en resa till Europa över sommaren. Varför inte? Jag frågade inte pappa om han ville följa med. Jag föreslog skämtsamt att Didi skulle haka på – givetvis utan Esther och Lili – och hon skrattade. "Hur ska du kunna träffa några karlar om du har mig i släptåg? Jag är typ motsatsen till ett alibi: en lesbisk låtsaspartner för att avskräcka potentiella friare."

"Det här handlar inte om att träffa någon. Var inte löjlig."

"Men det borde det göra", sa hon. "Det är på tiden."

"Vadå på tiden?"

"Du är en kvinna i sina bästa år! Som miss Jean Brodié. Minns du henne? Du har inte all tid i världen, så kasta inte bort den."

"Kasta bort?"

"Men raring, måste jag tala klarspråk med dig? När hade du ens en liten flört senast?"

Jag ryckte på axlarna.

"Jag försöker inte tvinga dig att skaffa man och barn. Och jag menar inte att det jag har är rätt för alla. Om det inte är det du längtar efter – helt okej. Men *någonting* måste du ju längta efter."

"Tänk om jag inte gör det då?"

"Om du *säger* att du inte gör det, så ljuger du antingen för dig själv eller så ljuger du för mig. För jag vet att du är en människa som längtar."

"Jag kanske har blivit buddhist. Som du har velat att jag skulle bli alla dessa år."

"Skitsnack. En labradorvalp är mer buddhistisk ... Nora, det är väl inte samma gamla?"

"Vad pratar du om?"

"Buddhist nej, besatt ja. Jag känner dig alltför väl och jag vet att du gömmer undan saker som du sedan sitter och knaprar på i din ensamhet. Så nu frågar jag, och svara ärligt: är det samma gamla?"

Jag älskade henne för att hon frågade. Det bevisade att hon var en sann vän, och sådana får man inte många av här i livet. Men jag skrattade med en sorglöshet jag inte visste att jag kunde fejka, och jag sa: "Du är inte klok. Jag har ingen aning om vad du pratar om."

Hela Europaresan – nästan tre sommarveckor – var i själva verket organiserad runt Paris. Runt att vara i Paris när de var där. Självklart tänkte jag inte tillbringa tre veckor i Paris – bara fem dagar. Men de skulle först resa till Italien, till Sirenas familj, och sedan, efter en kort mellanlandning hemma, fara vidare till Beirut. Reza slutade skolan i slutet av juni och de skulle åka med en gång, så jag såg till att välja datum för mitt besök i Ljusets stad för att vara där samtidigt som de.

Jag hade inte varit i Paris sedan jag var managementkonsult, en extravagant, drömartad, avlägsen tid då jag bodde på Royal Monceau och beställde rumsservice, en frukost jag fortfarande kommer ihåg: de tunga blänkande silverkannorna och den stärkta vita duken, bordet som tyst rullades över mattan och placerades framför fönstret som om det var min egen privata restaurang. Det här skulle bli en blygsammare historia: jag hade bokat ett enkelrum på ett trestjärnigt ställe nära St Michel som hette Plaisant Hotel (och förhoppningsvis levde upp till namnet), en uppdaterad version av ett Jean Rhys-hotell av deras hemsida att döma, med smala korridorer och knarrande golv och läckande kranar och den matta glansen av salviagrön målarfärg på väggar som en gång varit klädda i röda, inrökta, damastmönstrade tapeter.

Var det en fantastisk och minnesvärd resa? Behöver du fråga? Jag kan orera om de oändliga vidderna på vägen mot Oban eller det soldränkta dis som svävade över jorden tidigt på morgonen i Grasmere. Jag kan beskriva det gulliga hotellet i Bloomsbury, där mitt rum hade det minsta badrum – och garanterat det minsta handfat – som världen någonsin skådat. Jag kan tråka ut dig med foton på Big Ben och Neapelbukten och underhålla dig med kittlande detaljer om kärleken

mellan Nelson och Emma eller om Anne Boleyn i Towern. Utan att tänka mig för köpte jag souvenirer för att visa mina tredjeklassare, bara för att sedan komma ihåg att jag inte ska ha någon klass i år. Jag småpratade med en familj från Milwaukee vid bordet intill medan jag åt welsh rarebit på Fortnum & Mason och köpte fyra hopplöst opraktiska guldkantade champagneglas på Portobello Market, som jag sedan var tvungen att släpa med mig genom Europa i en fint inslagen kartong med handtag, som om de var äggskal eller en bomb.

Någon av de första dagarna låg jag i sängen på mitt bed & breakfast i Grasmere och kisade med ett öga på de blommiga tapeterna och det blekblå handfatet i hörnet och tänkte för mig själv att jag skulle kunna ligga där hela dagen utan att någon skulle bry sig. Jag kunde ljuga och säga att jag hade sett Wordsworths hus utan att ha sett ett jota, utan att göra mer än att köpa ett vykort i souvenirbutiken – men jag skulle antagligen inte behöva ljuga, för vem skulle fråga? Det som till slut fick mig ur sängen var inte att jag hade lust att göra något – det enda jag längtade till var Paris – utan snarare tanken på att jag kanske skulle missa den engelska frukost som Mrs Crocker, med sin kritiska blick och sitt spetsförsedda förkläde, lagade till, och att såvida jag inte gav mig ut relativt snart skulle samma Mrs Crocker dyka upp i dörren, nu iförd städrock, med sopborste och skyffel och en hink full med rengöringsmedel och vresigt jaga ut mig ur rummet. Rädslan för att behöva skämmas inför andra människor har alltid varit en stark drivkraft. Kvinnan en trappa upp förnekar sig aldrig.

Neapel var marginellt bättre eftersom jag lyckades uppbåda lite genuint intresse för sevärdheterna och eftersom själva den förfallna, sopfyllda staden skrämde mig, och rädsla är en stark känsla, en som jag har haft mycket att göra med i

mitt liv. När jag kom ut från det folktomma museet på kullen och tvingades gå ensam genom den ödsliga park som omgav det, blev jag tvungen att fråga mig själv om andfåddheten och darrigheten orsakades av att mitt liv faktiskt var i fara eller om jag bara gav efter för en gammal vana i hopp om att räds-lan skulle skydda mig. Vilket skämt! När du är över fyrtio är du inte trygg någonstans. Ett flygplan är plötsligt världens säkraste plats. Döden och hans nitiska hejdukar – fruktan, förtvivlan, förgängelse – kan hitta dig var som helst och du är inte längre skyddad av ungdomens pansar. Sirena hade Skandar och Skandar hade Sirena, precis som min mor, insåg jag nu, hade haft min far, även om han kanske inte var mycket till beskyddare, och han hade henne. Matthew hade Tweety, Didi hade Esther. Moster Lillan hade förstås haft sin Jesus – för även om hon inte var en Kristi brud i egentlig mening hade hon levt med Honom i större delen av sitt liv. Medan jag, där jag med knutna händer skyndade genom parken i den sena eftermiddagen, bara hade mig själv.

Vem är det som alltid går vid din sida? Inte en jävel, tack så mycket. Jag går ensam.

Plaisant Hotel visade sig faktiskt vara underbart trivsamt och låg undangömt på en liten gatstump mittemot en muromgärdad trädgård. Med sin sandstensfasad och sina muntert violetta, blåa och röda balkonglådor såg det nästan engelskt ut på utsidan. Mitt rum vette mot gatan med sådana där underbara gamla dörrar (med ett äggformat handtag som får en lång metallstång att röra sig upp eller ner: en mekanism som både är antik och futuristiskt enkel) som leder nästan ut i tomma intet, ett intet som man dock är skyddad från genom det allra smäckraste av järnsmidesräcken. När jag kom in i

rummet och ställde ner väskorna och slog upp fönstren på vid gavel sjöng det i mig av glädje över att vara i Paris. Hotellet hade ingen rumsservice, utsikten var parkerade bilar och en skräpig gård snarare än Eiffeltornet eller Triumfbågen, men det spelade ingen roll: för mig var ljudet av polissirenerna exotiskt, liksom lukten av bränt gummi i tunnelbanan och monumentens gyllene lyster i solljuset. En stads alla klichéer är nya för varje enskild besökare och därmed inte klichéer, precis som kärleken trots de futtiga sätt vi har att uttrycka den på är fullständigt ny varje gång den upplevs: den kan vara pyroteknisk i sin intensitet eller långsam och ömsint men överväldigande som en lavaström, eller flyktig men hänförande som svärmen av eldflugor på Martha's Vineyard när jag var ung – hur den än tar sig uttryck är den varje gång både välbekant och ny, en omstörtande upplevelse.

Och Paris: den unge nordafrikanske mannen i hotellreceptionen log hemlighetsfullt mot mig, och servitören på turistkaféet i St Michel där jag tog ett glas den där första eftermiddagen – en dyr öl men en fantastisk utsikt mot Notre Dame – frågade mig varför en vacker ung kvinna som jag reste ensam. Ytligt trams, men smickrande – en ny uppsättning regler, ett nytt slags Lustiga huset, lite mer tilltalande kanske just för att det var obekant. Men det fick mig än en gång att undra om det jag älskade hos familjen Shahid var det främmande hos dem, och det obeständiga – om jag hela tiden hade längtat efter dem bara för att jag inte kunde få dem. Efter alla år fanns de bara i min fantasi.

Skillnaden är att de lever. Det gör inte min mor längre, inte moster Lillan heller för den delen. De står inte att finna någonstans på denna jord. Däremot kunde jag redan andra kvällen i Paris ta en taxi till Shahids fashionabelt förfallna kvarter bakom Bastiljen, som vi hade bestämt via mejl och

bekräftat på telefon (ilade det till i mig när jag hörde hennes röst, eller hörde jag en annan röst nu, i huvudet, en som jag i slutändan föredrog?).

Jag hade ägnat många timmar åt att föreställa mig hur de bodde, och naturligtvis stämde min bild inte överens med verkligheten. Huset låg på fel sida av gatan. Entrén var mindre än jag hade förväntat mig. Men hissen, en gammalmodig historia med dragspelsgrind, var exakt som jag hade tänkt mig, och följaktligen för liten för att jag skulle våga åka i den. Jag gick uppför de fyra trapporna och där stod de – nej, där stod Sirena i dörröppningen, kråksparkarna ännu lite djupare, axlarna ännu lite kantigare, och även om det tog en stund innan jag kunde sätta fingret på förändringen var hennes hår kolsvart nu – dags att ta upp kampen mot åldrandet, hade hon säkert tänkt, men ironiskt nog hade det fått henne att se äldre ut. Eller så såg hon helt enkelt äldre ut nu. *Vi är i den åldern*, som man säger, som även jag säger nuförtiden. Hon är flera år äldre än jag, farligt nära femtio. Hon sa alla de rätta sakerna, jag likaså, och vi kramade om varandra och jag väntade på att mitt hjärta skulle öppna sig. Men när hon gick före mig in i lägenheten dök en tanke spontant upp i huvudet: Här är någon som jag brukade älska. Eller till och med: Här är någon som i hög grad men inte riktigt liknar någon som jag brukade älska. Jag ville absolut inte känna mig vemodig och melankolisk: jag ville ställa de här människorna till svars, de som hade packat ner min själ tillsammans med sina filtar och böcker och som hade behållit den i alla år utan att ta hand om den. Dessa tre svarta munkar som hade förutspått – mer eller mindre utlovat – en framtid som inte hade blivit verklighet och som hade tagit med sig sina löften och övergivit mig som om allt bara hade varit en lek ... jag skulle ställa dem till svars ...

Men hur skulle jag kunna värja mig mot det där skrattet?

Eller Skandars vilsna leende, som om han hade släppts ner med fallskärm i sitt eget vardagsrum och inte riktigt visste var han befann sig ... Också han verkade genuint glad över att se mig – hur länge sedan var det? – och efter att vi hade kramat varandra grep han tag om min handled en stund, nästan omedvetet – som om Sirena inte var där, tänkte jag, och som om jag var ett barn. Sedan kom Reza ut från sitt rum någonstans längre in i lägenheten, och jag var tvungen att anstränga mig för att se mitt perfekta barn i denna storfotade och tafatte lille man med den prepubertala pojkens typiskt oproportionerliga drag och med en finne, ja kanske rentav två, på hakan. Hans ögonbryn hade blivit rent ut sagt kraftiga, rösten mörkare, men hans ögonfransar och hans ögon: ja, där var han sig alldeles lik. Fast inte i sitt beteende: man hade kunnat tro att han aldrig hade känt mig eller att det var han som hade kysst mina nakna bröst bland tablettblommorna – så besvärad var han, så generad. Han sneglade på mig som en blyg viol och trampade och plockade nervöst med sina stora fötter och händer, som vuxna utväxter på pojkkroppen. Håret var långt, moderiktigt: det såg jag. Jag visste att han skulle bli pojken som flickorna drömde om. Det hade jag vetat från första stund. Han såg så påtagligt lättad ut när hans mor sa åt honom att gå och göra läxorna och att vi skulle ses igen till middag, att jag gärna lät honom gå. När han stängde dörren om sig himlade Sirena med ögonen – i den stunden var hon en mer typisk mamma än jag någonsin hade sett henne vara. Hon sa: "Läxor? Vilket nonsens. I den åldern är det bara Facebook hela tiden. Från videospel till Facebook – för pojkar är det det som är socialiseringsprocessen." Hon log snett. "Jag funderar på att göra ett konstverk faktiskt, för att säga något om det. Men det är svårt Nora, kära vän, en cocktail? Ett glas vin? Vad skulle du vilja ha?"

Och så var hon igång – och vi var igång – och det var som vanligt men också annorlunda. Precis som Reza hade skolat in henne i moderskapet, dag efter dag i årtal, hade hon sedan vi senast umgicks med varandra också blivit skolad i att betrakta sig själv som en betydande konstnär, vilket var uppenbart och ganska tröttsamt även när hon försökte få det att verka som om hon inte tog sitt arbete på så stort allvar.

En forskare jag känner förklarade en gång att man för att åstadkomma kärnfusion – vilket tydligen skulle kunna lösa den globala energikrisen – måste återskapa de förutsättningar som råder när en stjärna föds. Det är givetvis mycket svårt och mycket sällsynt och mycket flyktigt. Och jag insåg, i Sirenas och Skandars vardagsrum, att jag inte bara hade förälskat mig i en speciell uppsättning människor, utan i denna speciella uppsättning i en speciell period i deras och mitt liv. Det hade inte spelat någon roll om jag själv hade varit Peter Pan, evigt densamma: i samma stund som Wendy börjar förändras är idyllen över. De var alla tre annorlunda; även om de i stort sett var sig lika hade konstellationen, de inbördes relationerna, förändrats. Det gick inte att återskapa det som hade varit.

Det betyder inte att det var värdelöst. Vi var vänner. Jag var fortfarande avundsjuk på att de var en familj, och hjärtat svämmade över av ömhet vid vissa gester, vissa uttryck, små egenheter som väckte minnen. Och när jag gick därifrån – med ett löfte om att Sirena och jag skulle ses på lunch eller åtminstone frukost på torsdagen (jag skulle resa hem till Boston på fredagen) – tänkte jag att jag haft fel när jag trodde att de hade svikit mig, värmd av deras hjärthet och charm och minst en flaska vin, rörd av maten som Sirena hade lagat till ...

(”Åh”, sa jag, ”du kom ihåg! Vad gullig du är!”

”Kom ihåg?”

”Första gången jag var hembjuden till er i Cambridge? Du lagade den här grytan då.”

”Tänka sig! Det hade jag helt glömt bort. Dessvärre är det nog bara ett tecken på vår väldigt begränsade ...”

”Repertoar”, sa Skandar och blinkade åt mig, men jag kunde inte avgöra om det betydde att han också kom ihåg den kvällen eller bara att vi gemensamt skulle retas lite med hans hustru.)

... rörd av detaljerna som Reza drog sig till minnes från sitt gamla klassrum i Cambridge – bildlektionerna, tvillingarna, multiplikationstabellerna. Vid middagsbordet försökte jag få syn på ärret intill hans öga: när han lutade sig fram i ljust tyckte jag mig skönja ett nästan osynligt vitt streck, fast helt säker kunde jag inte vara. Jag älskade dem fortfarande, om än på ett annorlunda sätt. Jag kände mig förlåtande och sansad. Men jag kände inget hopp. När jag hade dråsat ner i min trivsamma låga säng i mitt trivsamma rum på mitt trivsamma hotell blev jag i mitt halvt medvetna tillstånd medveten om en känsla som var motsatsen till hopp – det vill säga förtvivlan. Jag var klar över, precis innan sömnen tog mig, att det var därför jag hade valt ett trevligt, ljust, post-Jean Rhys, anti-Emily Dickinson, absolut inte Virginia Woolf-hotell: därför att allt det trivsamma insisterade, oemotsägligt: Inga självmord här.

Jag hade så mycket vrede inom mig. Åratal av vrede, årtionden, den fyllde min kropp, flöt i mina ådror. Och jag hade släpat mig över Atlanten för att lägga den i deras knä. Nästan som utpressning: älska mig ovillkorligt eller ta emot den här skiten. Jag hade en ousinlig källa. Ja, det är ett passande uttryck. Den måste stillas eller tömmas. Och även om

jag kände mig välkomnad, rentav älskad när jag lämnade deras lägenhet, var det en annorlunda och mindre sorts kärlek än den jag ville ha – inte som en lavaström eller ett fyrverkeri utan mer som en tunn sjal till skydd mot kvällsbrisen. Helt klart kärlek, men värdelös i en storm.

5

DET FINNS SÅ mycket att se och göra i Paris. Så mycket att det var ett under att jag såg det. Ett under att jag såg att jag kunde gå och se det. Men jag hade så länge tränat mig i att läsa och hitta hänvisningar till Sirena och Skandar att det hade varit ett annat slags chock om jag hade missat det. Jag hade ju gott om tid i Paris: fem hela dagar. Jag anlände en måndag och skulle resa hem på fredag. Vi hade träffats hemma hos dem på tisdagen. Jag skulle ringa Sirena onsdag kväll eller torsdag förmiddag. På onsdag steg jag upp och gick nerför trapporna till frukostrummet – ett mysigt atrium med blomsterkrukor i hörnen och en elektrisk fontän vid ena väggen, en naken kerub med ett uppochnervänt krus varifrån vatten strilade ner i en snäckformad skål – spektakulär, glad kitsch – med min *Pariscope* i handen. Där listades rubbet: filmer, gayklubbar, poesiuppläsningar, utställningar.

Medan jag obekymrat smulade ner bordsduk, kläder och tidningssidor med min baguette bläddrade jag förbi listan med museer fram till konstgallerierna. Det här var den sortens stad, som New York men inte Boston, där ett privat galleri kunde ha en utställning med Picassos litografier. Eller där man kunde se Robert Polidoris jättelika fotografier från

Tjernobyli, till salu för 20 000 euro styck. Mest på skoj letade jag efter Sirenas namn – hon hade inga större installationer för tillfället, hade hon berättat under middagen, hennes nästa skulle bli ett verk till en samlingsutställning på Serpentine Gallery i London följande vår, på temat återfödelse och förnyelse. Men där var hon, med en utställning på ett galleri i sjunde arrondissementet som pågick bara några dagar till. En utställning betitlad *Efter syndafallet: scener från Underlandet*. Där, utan själva installationen, visades videofilmerna som hon hade gjort vid sidan om eller inne i installationen, för att få folk att reagera på reaktionerna på hennes verk.

Det kändes som om jag gjorde henne en tjänst genom att gå och se dem – videofilmerna var enligt min mening det minst intressanta inslaget i hennes konst, även om jag visste att många inflytelserika kritiker inte höll med om det – och om jag avskydde dem kunde jag helt enkelt ljuga och låtsas att jag inte hade sett dem. Var det kanske blygsamhet som hade hindrat Sirena att berätta om utställningen för mig, eller var det för att hon var så arrogant och storsvulen numera: tyckte hon kanske att videofilmerna var för obetydliga att bry sig om? Hur som helst skulle jag gå dit av egen nyfikenhet, ren eller oren, och se vad jag tyckte. Om det kändes som att spionera på hennes liv så var det ingenting jämfört med alla Google Alerts som jag så nitiskt hade nagelfarit, alla detaljer jag hade samlat och lagt på minnet som om hon själv hade berättat dem för mig, som om vi stod i den sortens regelbundna kontakt som vänner borde göra.

Jag bestämde mig för att besöka Louvren på förmiddagen och sedan Musée d'Orsay och därefter promenera tillbaka till hotellet genom Quartier Latin. Det skulle varken verka uttänkt eller konstigt att jag passerade Galerie Werther – jag kunde hitta det av en slump, med en sådan färdplan. Hon

skulle definitivt inte kunna påstå att jag hade gjort mig extra besvär.

Dagen var varm och museerna kryllade av folk; det var tröttsamt att vandra runt. Enda gången jag kunde pusta ut var i den del av Louvren som inhyser Napoleon den tredjes lägenheter, fulla med brokader och förgyllda möbler, rum efter rum med porslin och silver som ingen var intresserad av (inte heller jag) och därmed i stort sett öde. Jag gjorde misstaget att äta lunch sent, på en folktom gata nära Musée d'Orsay, en lugn restaurang med skyhöga priser där jag chockad beställde endast en förrätt, ett minimalt smördegsknyte med en matsked kycklingstuvning inuti och lite vattenkrasse som garnering, vilket kanske var för lite att stå sig på i den sanslösa trängseln på nästa museum. Jag tyckte likasom att jag måste försöka se så mycket som möjligt – tänk om jag aldrig skulle komma tillbaka till Paris? – så jag pressade mig in i de smala fullpackade gallerierna och sträckte på halsen för att titta på målningar skymda av audioguidefolket, en människomassa som rörde sig långsamt och orubbligt som oxar genom salarna.

Det hela blev lite för mycket. När jag kom ut därifrån borde jag ha gått in på ett patisserie och beställt en petit-chou eller åtminstone en stärkande kopp kaffe. Men jag tappade modet inför allt det franska, stod inte ut med att svamla någonting till en servitör på min bedrövliga skolfranska eller hemfalla till att tala amerikansk engelska, till hans överlägsna förakt. Jag var darrig i benen där jag gick längs gatorna, och tyckte att det kändes längre än jag hade förväntat mig. Allt detta förklarar jag – varför? För att ursäkta eller mildra det jag sedan kände, vilket hade varit dramatiskt oavsett men som säkert förstärktes av min sårbarhet just då.

Galerie Werther låg på en trendig gata som löpte parallellt

med Seine, ett par kvarter in från floden men nedanför Boulevard Saint Germain. Trottoarerna myllrade av folk i den sena eftermiddagen, men långt ifrån som på museerna. Ändå var det väldigt lugnt i galleriet som var tomt med undantag för en likblek ung man i svart skjorta och svarta jeans som nickade kort åt mig när jag kom in. Lokalen var mindre och hade lägre i tak än jag hade föreställt mig. Men den var avskalad och vit och hade ett blått betonggolv och kändes helt och hållet som det slags galleri man skulle förvänta sig att en stjärna skulle ställa ut i.

På väggarna hängde sex videoskärmar – inramade plattskärmar med bakprojektion, mycket chict. Jag letade delvis efter mina Appletonälsklingar, efter mitt förlorade paradisar. Videofilmerna verkade inte ha någon bestämd narrativ ordning eller någon bestämd form eller längd. En verkade bestå av hopklippta stillbilder, en annan, där fyra personer på den välbesökta utställningen plötsligt började snurra runt framför Sanas video, var uppenbart arrangerad och påminde mig om en reklamfilm för mobiltelefoner, inspelad på Heathrow, som jag hade sett på YouTube. Vid varje skärm fanns hörlurar och man kunde lyssna på tre olika soundtracks – som alla bröt stilmässigt mot filmen, ibland humoristiskt. Jag tänkte, nästan motvilligt: "Hon är bra. Hon är väldigt bra på det här – vad det nu är för något."

Jag såg min video sist. Den visades bakom en pelare mitt i galleriet, så först visste man inte ens att den var där. På avstånd såg den kornigare och mindre professionell ut än de andra, mer som en 80-talsvideo med den där lite kittlande känslan av spontanitet, av ett oväntat fynd. Jag såg också, när jag närmade mig, att det var den ena av bara två videor som hade

markerats med en röd prick, vilket betydde – det visste jag tack vare informationsbladet som jag hade plockat med mig vid ingången – att hela upplagan var såld. Fem exemplar av varje video var till salu, och av den här fanns ingen kvar.

När jag kom närmare förstod jag att det jag såg inte var samma version av Underlandet som i de andra filmerna. Förutom att bilden var kornigare var själva installationen ofullständig, halvfärdig, annorlunda belyst. Jag kände genast igen det: det var Underlandet i vår ateljé i Somerville. Mitt hjärta tog ett glädjeskutt. Jag tänkte att jag skulle få se Reza, som han var då, stojande bland tablettblommorna. Jag hade kanske inte förstört det, trots allt, med mitt skrikiga ingripande? Jag tänkte att jag skulle få se Chastity och Ebullience svepa in sig i sjok av Aliceblått tyg och snubbla och trilla ihop i en hög, eller till och med Noah när han plockade blommor och bråkade med Reza – men sedan kom jag tillräckligt nära för att se vad videon faktiskt visade. Och du förstår, då tappade jag andan. Jag kunde inte rå för det. Jag kunde inte andas. Mitt synfält krympte ihop till en tunnel och sedan såg jag ingenting alls.

Den unge galleriföreståndaren blev tvungen att hjälpa mig upp, vilket var gravt förödmjukande för oss bägge två. Han brydde sig inte ens om att prata franska – mina kläder, min gestalt och min allmänna präktighet skrek uppenbarligen "USA" – och han sa "Hur är det, madame? Mår ni bra, madame? Hur är det?" om och om igen. Han drog fram sin egen stol från bakom disken och placerade mig på den. Han gav mig vatten. Han föreslog att jag skulle sätta huvudet mellan knäna. Han visade sig vara mer praktisk på alla fronter än hans uppenbarelse gav sken av, men det märktes också

att han var irriterad på mig, att han såg mig som någon som snubblat in från gatan för att besudla hans heliga tempel till Sirenas ära. Gud förbjude att hennes tempel skulle besudlas!

Och ändå var det just det videon visade upp, till allmän beskådan: besudlingen av Underlandet av ingen mindre än jag själv. Att jag i princip låg raklång på bilderna, halvt avklädd, och låtsades vara Edie Sedgwick (inte för att åskådarna kunde veta det), och att den likbleka ynglingen aldrig kunde ha gissat att den skamlösa självmekaren i Underlandetvideon var den präktiga kvinnan i fotriktiga promenadskor som hade snott hans stol och stört hans frid, gjorde det inte mindre sant.

På något vis hade jag blivit filmad i detta ytterst privata ögonblick. På något sätt hade jag blivit sedd och kunde sedan visas upp, ett objekt, likt en av konstnärerna i mina dioramor. Jag kunde offras. I de högre årskurserna i skolan får eleverna lära sig om etik och moral: man frågar dem om de skulle trycka på en knapp som skulle döda en anonym människa i Kina om de fick en miljon dollar. Skulle de trycka på knappen om det gjorde dem till kändisar? Om ingen visste att de hade tryckt på knappen? Om det ledde till att hela världen skulle hylla deras konstnärskap? Om det visade världen vad det verkligen innebar att vara en tragisk, ensam jävel? Skulle du?

Det var ju så, när jag tänkte efter, att kamerorna redan var på plats vid det laget, för barnen – vi hade monterat dem flera veckor i förväg. Jag hade hjälpt henne att göra det. Men hur filmade hon mig? Hon hade över huvud taget inte varit i ateljén den dagen – eller? Jag mindes inte säkert. Det måste ha funnits en rörelsedetektor. Hon måste ha ställt in kamerorna så att de skulle gå igång närhelst någon satte sin fot i Underlandet. Hon kanske spelade in sig själv? Hon hade kanske inte planerat att fånga mig som en fisk i ett nät, eller så hade hon det. Kanske hade hon hoppats ertappa mig där på något

sätt – men hon kunde aldrig ha räknat med sådana ovärderliga bilder, en sådan perfekt förnedring. När hade hon sett det? Hade *han* också sett det? Och om han hade det blev hans besök i ateljén, hans så kallade förförelsekonster, plötsligt någonting helt annat. Det blev någonting *mellan dem*, någonting som inte hade med mig att göra. Någonting som jag blev den aningslösa syndabocken för. Hon hade brytt sig tillräckligt lite för att använda videobandet – för att *sälja* bandet – eller så hade hon varit tillräckligt förbannad. Men inte förbannad nog för att konfrontera mig, inte förbannad nog (om hon visste vad som hade hänt mellan mig och Skandar) att tycka att det var värt att prata om. Jag hade varit så oviktig att hon kunde göra så här mot mig och hävda att hon fortfarande var min vän. Vilket år det hade varit: jag hade varit till nytta på så många olika sätt.

Å ena sidan fantasivärlden, å andra sidan verkligheten. Det som hör till fantasivärlden – hur hon filmade mig, varför hon filmade mig, huruvida hon filmade mig och Skandar, när hon bestämde sig för att använda bandet – är sådant jag aldrig kan få visshet om. Även om jag frågade henne skulle jag aldrig få veta sanningen. Det som hör till fantasivärlden – vår vänskap, min kärlek, dessa människor, allt jag inbillat mig – är oantastligt, om än inte okränkbart. Och så har vi verkligheten: det som faktiskt händer, det man vet eller tror att man med säkerhet vet. Fast kanske är dessa båda världar i slutändan ett och detsamma, kanske kan man inte skydda den ena från den andra. Vi har alla ett rum inom oss där vi obekymrat och fritt är oss själva, och ovanpå det många lager av masker bakom vilka vi skyddar den där hudlösa kärnan – men där var hon, mitt mest ogarderade jag (ett fantasi-jag!),

berömd till sist, synlig men osynlig, upphängd på en vägg i Paris och såld fem gånger om.

Och detta, förstås, av kvinnan – och inte att förglömma hennes man – som jag bland alla människor här på jorden hade valt ut och kommit nära och älskat, ja, älskat av hela mitt hjärta och förlåtit för en hel rad brister och besvikelser. Men inte detta. Aldrig detta. Det visste jag redan när jag satt på den där stolen i galleriet och drack mitt immiga glas med ljummet, överklorinerat vatten och försäkrade ynglingen att jag inte behövde någon taxi eller någon läkare och att jag alldeles strax skulle komma på fötter och gå därifrån – mitt i allt detta visste jag att detta skulle jag aldrig någonsin förlåta henne. Att hon hade – nej, återigen, att de bägge två hade, för han måste ha vetat, vid någon punkt hade han *vetat* och ingenting gjort, eller, vilket vore ännu värre, så hade han kommit till mig enbart för att han visste – men det kunde inte vara möjligt, just det var otänkbart – otänkbart – att de hänsynslöst hade förstört allt, förrått allt.

Vad ska man med självmord till när det finns mord?

Jag ringde inte till dem. Att ringa till dem var fullkomligt otänkbart. Jag ringde inte till Didi heller även om jag hade kunnat göra det, eftersom jag ville slippa prata om det. Hur skulle jag över huvud taget kunna förklara hur det var att se sig själv utfläkt på Sirenas gallerivägg, hur oerhört kränkande det var och vad det sa om oss och kanske mest av allt om mig själv, om hur jag hade ljugit för mig själv i alla dessa år. Och all visshet med ens förbytt i tvivel. Och konsten då, att vara konstnär: var det alltså detta som krävdes för att lyckas, för att bli någon? Var det det som menades med att "offra allt" för konsten? Eller åtminstone alla.

Det finns en positiv sida också: jag har burit all denna vrede, varit fylld till brädden av den, och nu är den tillåten. Nu är den berättigad. Jag har lärt mig av mina misstag. Jag har befriats av mina misslyckanden: jag har varit en dåre men nu är jag en vis dåre. Jag har krossats av universum, jag har kastat min kärleks pärlor för svinen, jag har blivit behandlad som skit. Du vill inte veta hur arg jag är. Det vill ingen veta. Jag är rasande på dem bägge två – på deras falska vänskap, deras falska löften om livet och konsten och kärleken – men lika förbannad på mig själv, på mina dumma drömmar, min godtrogna tillit, min värdelösa längtan.

Men att vara rasande, rasande som en furie, är att vara *levande*. Inte längre ung, inte längre vacker, inte längre älskad eller rar eller älskvärd, demaskerad och utfläkt till allmän beskådan i min totala förnedring, är jag nu kapabel till vad som helst. Jag skulle kunna filma min vrede och sälja den, jag skulle kunna demaskera de jävlarna tillbaka, ge igen med samma mynt och bli Amerikas mest kända jävla konstnär på kuppen, av ren hämndlystnad. Man vet aldrig. Jag är tillräckligt rasande för att sätta eld på ett hus bara genom att titta på det. Min vrede kan inte tyglas, kan inte stängas inne. Jag tänker inte längre sitta tyst och stilla en trappa upp. Min vrede är inte en liten människas, en rar flickas, en plikttrogen dotters. Min vrede är ofantlig. Min vrede är en koloss. Jag är tillräckligt förbannad för att förstå varför Emily Dickinson helt och hållet stängde världen ute, varför Alice Neel svek sina barn trots att hon älskade dem gränslöst. Jag är tillräckligt förbannad för att förstå varför man går ut i vattnet med fickorna fulla med stenar, även om min ilska är av ett annat slag. I sin vrede slutade Virginia Woolf att vara rädd för döden och jag är äntligen tillräckligt förbannad för att sluta vara rädd för livet, tillräckligt förbannad för att innan jag slutar mina dagar

– med både min mors och min egen vrede på mina axlar, en väldig svulst av ursinne likt en brinnande sol inom mig – äntligen börja *leva*.

Vänta bara.

TACK

Den här boken skulle inte ha blivit till utan generöst stöd från Humanities Center vid Harvard, där den började skrivas, och från Wissenschaftskolleg i Berlin, där den blev klar. Jag är särskilt tacksam för all hjälp från professor Homi Bhabha, professor Joachim Nettelbeck och professor Luca Giuliani. Tack även till Stephen Greenblatt och Ramie Targoff som tipsade mig om Berlin, till Diala Ezzedine och Hashim Sarkis som delade med sig av sina kunskaper och visade mig sitt Beirut, till Beatrice Gruendler för diskussionerna om arabisk litteraturhistoria och till mina kollegor vid Kolleg för inspirerande samtal.

Min tacksamhet går också, som alltid, till mina litterära agenter, Georges och Anne Borchardt, till min brittiska agent, Felicity Rubinstein, till min brittiska redaktör och goda vän Ursula Doyle på Virago och min amerikanska redaktör Robin Desser på Knopf.

De senaste åren har varit tunga, och det stöd jag har fått av familj och vänner har varit ovärderligt. Ett stort tack till Elizabeth Messud, Susanna Kaysen och John Daniels, Melissa Franklin, Sheila Gallagher, Shefali Malhoutra, Mark Gevisser, Ira Sachs, Mary Bing och Doug Ellis, Fiona Sinclair, Julie Livingstone, samt givetvis min outtröttlige optimist, James Wood, och våra två älskade barn, Livia och Lucien.

Sist men inte minst är jag ousägligt tacksam mot min far, François Michel Messud (1931–2010), som lärde mig vikten av både skratt och ilska och som hade noll tolerans mot Lustiga huset, och mot min mor, Margaret Riches Messud (1933–2012), som gick med lätta steg genom livet, vars brev lärde mig att skriva och vars ögon lärde mig att se.

En not om citaten som inleder romanen:

Proust-citatet är hämtat ur Gunnel Vallquists översättning (Albert Bonniers förlag, 1993), Machiavelli-citatet ur Karin Hybinettes översättning (Natur & Kultur, 1996) och Roth-citatet ur Nancy Westmans översättning (Albert Bonniers förlag, 2014).

Nora är fyrtiotvå år och lågstadielärare i Cambridge, Massachusetts. Hon lever ensam. På dagarna tröstar hon andras barn, på helgerna besöker hon sin gamle far. Nora är pålitlig och ansvarstagande, kommer alltid i tid, har alltid ett vänligt ord att säga. En gång i tiden drömde hon om ett annat slags liv, där skapande och utveckling stod i centrum. Men åren gick.

En dag kommer en ny elev, den vackre och begåvade Reza, till klassen. Pojkens pappa Skandar är professor, hans mamma Sirena är konstnär. De är intellektuella och glamorösa, allt som Nora en gång velat vara. Mötet med familjen blir omvälvande och utvecklas till en förälskelse som skakar hela hennes tillvaro i grunden. Och precis när hon är som mest sårbar, vidöppen för livet och redo att leva det, inträffar katastrofen.

Claire Messud har skrivit en mästerlig roman om kvinnlighet och skapande, om det pris konsten betingar och om vår längtan efter förvandling.

"Messuds roman kan bli en feministisk klassiker"

BORÅS TIDNING

"Som en rödglödgad Alice Munro sliter Claire Messud av masken och skriver om den tysta kvinnans raseri."

M-MAGASIN

". . . nyanserat och psykologiskt precist i en nästan thrillerartad stil." EXPRESSEN

"Claire Messud gör det med finess, borrhärdet och bökandet i själslivet, hon har en självklar pondus som romanförfattare."

SR KULTURNYTT

"Man måste inte läsa, men man är ganska dum om man låter bli." SYDSVENSKA DAGBLADET

Följ oss på Facebook:
facebook.com/manpocket

Omslagsbild Getty Images Omslag PdeR®

